

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att det stiftas en ny språklag. Propositionen innehåller också förslag till lagstiftning som har samband med språklagen. Den nya språklagen skall enligt förslaget ersätta språklagen från år 1922.

Genom den nya språklagen tryggas den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter på det sätt som anges i 17 § grundlagen. Enligt propositionen är språklagen en allmän lag som gäller Finlands nationalspråk, finska och svenska. I den föreslagna lagen finns hänvisningar till den lagstiftning som gäller andra språk och till den speciallagstiftning som innehåller språkbestämmelser.

Den föreslagna nya språklagen har ett vidsträckt tillämpningsområde och förpliktar förutom i lagen avsedda myndigheter både statens affärsverk och under vissa förutsättningar tjänsteproducerande bolag i vilka staten eller kommunerna har bestämmanderätt. Den föreslagna lagen gäller, beträffande den service som skall tillhandahållas, förutom myndigheter också andra tjänsteproducenter, om de tillhandahåller tjänster för allmänheten på uppdrag av en myndighet, samt dem på vilka en myndighet överför offentliga förvaltningsuppgifter. Enligt den föreslagna lagen får inte de språkliga rättigheterna påverkas av att en myndighet i skötseln av sina uppgifter köper tjänster av privata tjänsteproducenter.

Grundenheten för den språkliga indelningen är enligt förslaget fortfarande kommunen, som kan vara antingen enspråkig eller tvåspråkig. Grunderna för bestämmande av den språkliga indelningen kvarstår oförändrade. Också myndigheterna är enligt propositionen antingen enspråkiga eller tvåspråkiga.

Enligt propositionen skall myndigheterna

självmant se till att de språkliga rättigheterna tryggas. En ny dimension när det gäller de grundläggande rättigheterna är att den enskilde skall ha rätt till betjäning på finska och svenska.

I den föreslagna nya språklagen finns det ingående bestämmelser om rätten att använda finska och svenska hos domstolar och andra myndigheter och i olika situationer. Likaså finns det i lagförslaget bestämmelser om handläggningsspråken och arbetsspråken hos myndigheterna samt om språket i myndigheternas expeditioner och andra handlingar. Enligt propositionen skall en tvåspråkig myndighet använda både finska och svenska i sin information till allmänheten. I den föreslagna lagen finns också allmänna bestämmelser om vilka språk som skall användas på skyltar och trafikmärken och i fråga om ortnamn samt om den information som skall ges om konsumtionsnyttigheter.

I den föreslagna lagen finns en särskild bestämmelse om åtgärder för att främja språkliga rättigheter. Det föreslås att justitieministeriet skall följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen och ta initiativ och vidta andra åtgärder som behövs för att se till att den efterföljs.

Det föreslås att statsrådet varje valperiod skall lämna riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats. I berättelsen skall utöver finska och svenska åtminstone samiska, romani och teckenspråk behandlas.

I propositionen föreslås att det stiftas en lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda. Lagen skall ersätta den nuvarande lagen angående den språkkunskap som skall av statstjänsteman fordras. I den föreslagna lagen finns bestämmelser om den språkkun-

skap som krävs av tjänstemän och andra som anställs av staten, kommunerna, samkommunerna och de självständiga offentligrättsliga inrättningarna. I lagförslaget ingår bestämmelser bl.a. om myndigheternas skyldighet att se till att deras personal har tillräckligt goda språkkunskaper, om hur kraven på språkkunskap skall fastställas och utannonseras, om kontrollen av språkkunskaper vid anställning, om dispens samt om examina i finska och svenska och om administrationen

och genomförandet av examina.

Dessutom innehåller propositionen förslag till ändringar i rättegångsbalken, lagen om rättegång i brottmål, förundersökningslagen, lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, lagen om patientens ställning och rättigheter, socialvårdslagen, folkhälsolagen, lagen om specialiserad sjukvård och kommunindelningenslagen.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2004.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
ALLMÄN MOTIVERING.....	5
1. Bakgrund och nuläge.....	5
1.1. Nationalspråkens historiska, kulturella och sociologiska bakgrund	5
1.2. Gällande språklagstiftning.....	7
1.3. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet	39
1.4. Bedömning av nuläget	48
2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	50
2.1. Mål och medel	50
2.2. De viktigaste förslagen	51
3. Propositionens verkningar	59
3.1. Verkningar för olika medborgargrupper.....	59
3.2. Ekonomiska verkningar	59
3.3. Verkningar i fråga om organisation och personal.....	62
3.4. Miljökonsekvenser	62
4. Beredningen av propositionen	62
4.1. Beredningskedan och beredningsmaterial.....	62
4.2. Utlåtanden och den fortsatta beredningen	63
5. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	64
5.1. Förhållande till andra propositioner.....	64
5.2. Samband med internationella fördrag och förpliktelser.....	64
DETALJMOTIVERING.....	66
1. Lagförslag.....	66
1.1. Språklag.....	66
1 kap. Allmänna bestämmelser.....	66
2 kap. Rätten att använda finska och svenska hos myndigheterna.....	72
3 kap. Handläggningsspråket hos myndigheterna.....	76
4 kap. Språket i expeditioner och andra handlingar	83
5 kap. Säkerställande av språkliga rättigheter	88
6 kap. Myndigheternas arbetspråk.....	91
7 kap. Språken i lagstiftning och allmän information	93
8 kap. Främjande och uppföljning av språkliga rättigheter.....	97
9 kap. Särskilda bestämmelser	99
10 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	101
1.2. Lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda	102
1 kap. Allmänna bestämmelser.....	102
2 kap. Behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper och beaktande av språkkunskap i samband med anställning.....	104
3 kap. Statliga examina i finska och svenska.....	108
4 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	113
1.3. Lag om ändring av rättegångsbalken	114
4 kap. Rättegångsspråket.....	114

1.4.	Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål.....	115
6 a kap.	Rättegångsspråket.....	115
1.5.	Lag om ändring av förundersökningslagen.....	115
1.6.	Lag om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	116
1.7.	Lag om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter ...	117
1.8.	Lag om ändring av socialvårdslagen.....	117
1.9.	Lag om ändring av 28 § folkhälsolagen	117
1.10.	Lag om ändring av lagen om specialiserad sjukvård	118
1.11.	Lag om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelningsslagen	118
2.	Närmare bestämmelser	118
3.	Ikraftträdande.....	119
4.	Lagstiftningsordning	119
LAGFÖRSLAGEN.....		120
	Språklag	120
	om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda.....	129
	om ändring av rättegångsbalken.....	133
	om ändring av lagen om rättegång i brottmål	134
	om ändring av förundersökningslagen.....	135
	om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	136
	om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter	136
	om ändring av socialvårdslagen	137
	om ändring av 28 § folkhälsolagen.....	137
	om ändring av lagen om specialiserad sjukvård.....	138
	om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelningsslagen.....	139
BILAGA.....		140
PARALLELLTEXTER.....		140
	om ändring av förundersökningslagen	140
	om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	142
	om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter	143
	om ändring av socialvårdslagen	145
	om ändring av 28 § folkhälsolagen.....	146
	om ändring av lagen om specialiserad sjukvård.....	147
	om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelningsslagen.....	149

ALLMÄN MOTIVERING

1. Bakgrund och nuläge

1.1. Nationalspråkens historiska, kulturella och sociologiska bakgrund

Historisk inledning

Bestämmelsen i 17 § grundlagen om nationalspråken och om vars och ens rätt till sitt eget språk och sin egen kultur godkändes på sätt och vis som en självklarhet då den nya grundlagen kom till år 2000. Detta ger en bild av den balans och försonlighet som numera råder mellan Finlands nationalspråk finskan och svenskan. När det gäller nationalspråken grundar sig bestämmelsen på 14 § i 1919 års regeringsform. Tillkomsten av regeringsformens språkparagraf var förenad med en hel del tvister och meningsskiljaktigheter, och t.ex. paragrafens 1 mom., enligt vilket Finlands nationalspråk är finska och svenska, fanns med först i det fjärde förslag till regeringsform som gavs till riksdagen. Frågan om finskans och svenskans ställning var föremål för tvister redan långt innan regeringsformen kom till och har varit det också många gånger därefter, tills den nuvarande balansen uppnåddes efter kriget.

Språklagskommitténs betänkande (kommittebetänkande 2001:3) innehåller en redogörelse för Finlands nationalspråks historiska, kulturella och sociologiska bakgrund. Beskrivningen torde ge tillräckliga bakgrundsfakta, men det har inte ansetts ändamålsenligt att upprepa den i sin helhet i denna proposition.

Under gångna tiders språkstrider kunde det ofta hända att språket jämfördes med nationalitet och ras, och rasistiska åsikter var inte heller ovanliga i Finlands nationalspråks historia. Numera anses det dock betänkligt att språket används för att indela människorna i

stereotyper och framhäva människornas ojämlikhet. T.ex. de svenskspråkiga finländarna, finlandssvenskarna, upplever sig som finländare. Den svenskspråkiga befolkningen i Finland har en stark finländsk identitet, som också inbegriper en egen stark finlandssvensk kultur. Finland är i lika hög grad den svenskspråkiga som den finskspråkiga befolkningens fosterland. Till följd av den långa gemensamma historien och den närliggande kulturen har finländarna naturligtvis starka band till Sverige. Men det betyder inte att de svenskspråkiga i Finland skulle betrakta sig som svenskar, även om de och svenskarna har ett gemensamt språk.

När Finland blev självständigt stiftades lagarna om finska och svenska så att de var likadana i fråga om de två språken. Båda språken är nationalspråk. Den faktiska språkminoritetens ställning och rättigheter är desamma oberoende av om majoritetsspråket eller det enda språket i ett ämbetsdistrikt är finska eller svenska.

Statistiska uppgifter

I språkregistreringen iaktas principen att var och en har endast ett eget språk. Den som själv anser sig vara tvåspråkig kan inte låta anteckna båda språken i registret. Statistiken ger således inte en fullständig bild av den språkliga verkligheten och beskriver inte heller exakt befolkningens språkkunskaper.

Finlands befolkning uppgår till 5 181 115 personer enligt statistik per den 31 december 2000 (Statistikcentralen, 2001). Enligt statistiken består den finskspråkiga befolkningen av 4 788 497 personer, dvs. 92 procent av landets befolkning. De svenskspråkiga finländarna uppgår till 291 657 personer eller 5,6 procent. Under 1900-talet har antalet finskspråkiga mer än fördubblats, vilket för

sin del innebär att den relativa andelen svenskspråkiga har sjunkit. Antalet personer som har uppgett samiska som modersmål är 1 734, dvs. 0,03 procent av det totala befolkningstalet.

Finland är ett av de mest homogena länderna i Europa språkligt sett, eftersom 92 procent av landets invånare är finskspråkiga. Antalet personer med ett främmande språk som modersmål har dock ökat kraftigt under 1990-talet. Det talas över etthundra språk i landet och sammanlagt 99 227 personer (Statistikcentralen, 2001) har ett främmande språk som modersmål. Av dem har den största gruppen ryska som eget språk (28 205),

medan estniskan kommer på andra plats (10 716), följd av engelskan (6 919).

Landets språkliga indelning

Finland är indelat i 448 kommuner (Statistikcentralen, 2001). Det finns fem svenskspråkiga och 42 tvåspråkiga kommuner i landet, och utöver dessa 16 kommuner i det enspråkigt svenska landskapet Åland. Av de tvåspråkiga kommunerna har 22 svenska som majoritetsspråk och 20 kommuner finska som majoritetsspråk (tabell 1).

Tabell 1. Kommuner enligt ämbetsspråk och befolkningens språk 31.12.2000

Hela landet	Kommuner	Språk	
		Finska	Svenska
I Finskspråkiga kommuner	389	3 557 411	12 624
II Tvåspråkiga kommuner	42	1 228 782	238 260
A Majoritetens språk finska	20	1 182 180	132 765
B Majoritetens språk svenska	22	46 602	105 495
III Svenskspråkiga kommuner	21	2 304	40 773

Källa: Statistikcentralen, 2001

Av den finskspråkiga befolkningen bor 46 602 personer i tvåspråkiga kommuner där svenskan är majoritetens språk, och där de tillhör den språkliga minoriteten i sin hemkommun. Antalet finskspråkiga personer i landets enspråkigt svenska kommuner är sammanlagt 2 304 (tabell 1).

Av de svenskspråkiga finländarna bor hälften i enspråkigt svenska kommuner eller i tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet. Den andra hälften bor i enspråkigt finska kommuner eller i tvåspråkiga kommuner där finska är majoritetens språk. 4,3 procent av samtliga svenskspråkiga, sammanlagt 12 624 personer, bor i enspråkigt finska kommuner (tabell 1). I ett antal kommuner med finsk majoritet finns det ett betydande antal svenskspråkiga invånare, bl.a. i Helsingfors med 36 128 svenskspråkiga (tabell 2).

Finland är utöver det autonoma landskapet Åland indelat i 19 landskap. Sex landskap består av kommuner som är finskspråkiga,

svenskspråkiga eller tvåspråkiga. I landskapen Nyland, Östra Nyland, Egentliga Finland, Kymmenedalen och Mellersta Österbotten är majoriteten av invånarna finskspråkig, medan majoriteten i landskapet Österbotten är svenskspråkig. Landskapet Åland är enspråkigt svenskt. De övriga 13 landskapen är finskspråkiga (statsrådets beslut om landskapen 147/1998).

Största delen av den svenskspråkiga befolkningen bor i kustområdena i västra och södra Finland. Också drygt 1 miljon av den finskspråkiga befolkningen bor inom de tvåspråkiga områdena i södra Finland. En faktor som inverkar på både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens storlek och sammansättning är den geografiska omflyttningen. Under hela 1990-talet hade exempelvis Helsingfors ett betydande inflyttningsöverskott i förhållande till övriga Finland, vilket t.ex. år 1999 innebar en nettinflyttning på 4 086 personer (Helsingfors

stads faktacentral, 2000).

Inflyttningen har varit stor också till traditionellt svenskspråkiga områden i södra Finland och har i praktiken inverkat på språkstrukturen i kommunerna. I flera kommuner i landskapet Nyland har antalet svenskspråkiga bibehållits på samma nivå eller t.o.m. ökat under tiden 1950—1999. Den svenskspråkiga befolkningens relativa andel har trots detta minskat betydligt.

I tabell 2 finns statistik över den svenskspråkiga befolkningen i ett urval tvåspråkiga kommuner 1950 och 2000. I Finlands näst största kommun Esbo ökade antalet svenskspråkiga invånare kraftigt under tidsperioden, från knappt 11 000 till närmare 20 000. På grund av finskspråkig inflyttning minskade dock andelen svenskspråkiga från 43 procent

år 1950 till knappt 10 procent i slutet av år 2000. I Vanda ökade de svenskspråkiga invånarnas antal från drygt 4 000 till över 6 000 personer under tidsperioden, men den svenska befolkningens andel sjönk trots detta från närmare 26 procent till 3,4 procent. I Kyrkslätt ökade antalet svenskspråkiga invånare från närmare 2 500 till 6 000, men den relativa andelen sjönk från 70 till 20 procent.

I Sjundeå minskade däremot antalet svenskspråkiga med närmare 450 personer under samma tid, och den relativa andelen sjönk från 65 procent till knappt 40. I Lovisa har det svenska befolkningstalet bibehållits nästan oförändrat under perioden, medan procentandelen sjönk från 70 procent år 1950 till 40 procent år 2000 (tabell 2).

Tabell 2. Svenskspråkig befolkning i ett urval tvåspråkiga kommuner 1950 och 2000

	Svenskspråkig befolkning 31.12.1950	Svenskspråkig befolkning 31.12.2000
Kommuner		
Esbo	10 861 (43,0%)	19 893 (9,3%)
Grankulla	1 500 (60,4%)	3 336 (39,1%)
Helsingfors	71 029 (19,0%)	36 128 (6,5%)
Kyrkslätt	2 463 (71,8%)	6 144 (20,7%)
Lovisa	3 078 (70,5%)	3 003 (39,6%)
Sjundeå	2 334 (64,8%)	1 866 (38,5%)
Vanda	4 326 (25,7%)	6 050 (3,4%)

Källor: Forsberg Karl-Erik, 1958
Statistikcentralen, 2001

1.2. Gällande språklagstiftning

17 §

Språklagskommitténs betänkande innehåller en omfattande översikt av gällande lagstiftning. Översikten har i förkortad form tagits in i denna proposition.

Grundlagen

Grundlagens 17 §, som gäller språkliga rättigheter, lyder:

Rätt till eget språk och egen kultur

Finlands nationalspråk är finska och svenska.

Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällliga behov

enligt lika grunder.

Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Den paragraf i grundlagen som gäller språken baserar sig på 14 § i 1919 års regeringsform för Finland. I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna 1995 ändrades ordalydelsen i paragrafen (969/1995). Paragrafen togs sedan oförändrad in i den nya grundlagen, dock så att vissa språkliga ändringar gjordes i den svenska texten.

På grund av den historiska bakgrunden till stiftandet av paragrafen har förarbetena till grundrättighetsreformen 1995 (RP 309/1993 rd, GrUB 25/1994 rd) betydelse för tolkningen av 17 § i den nya grundlagen. Å andra sidan bör man också ta i betraktande att språkparagrafen i grundlagen nu utgör en del av en ny grundlag i dess helhet. De övriga paragraferna i grundlagen kan sålunda komma att inverka på tillämpningen och tolkningen av 17 §.

De språkliga rättigheterna har hört till medborgarnas grundrättigheter ända från stiftandet av 1919 års regeringsform. Enligt grundlagen är finska och svenska vårt lands nationalspråk. Av bestämmelsen framgår principen om vårt lands officiella tvåspråkighet. Bestämmelsen har ansetts ge uttryck för principen om språklig jämlikhet och påför regeringen och riksdagen en skyldighet att när lagar stiftas och även i övrigt verka så att denna princip genomförs. Enligt regeringsformen skulle den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och ekonomiska behov tillgodoses av staten enligt enahanda grunder. Syftet med bestämmelsen var att garantera faktisk jämställdhet mellan de två befolkningsgrupperna.

Grundlagens bestämmelser om språk bildar basen för den övriga språklagstiftningen. Enligt den ursprungliga regeringsformen var finska medborgares rätt att hos domstol och

förvaltningsmyndigheter i sin egen sak använda sitt eget språk, finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggad genom lag, med beaktande av att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings rätt tillgodoses enligt enahanda grunder. I regeringsformen fanns inga bestämmelser om hur rätten att använda modersmålet skulle ordnas. Den gav en anvisning om att den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens rättigheter skall bygga på jämlikhetsprincipen i den lag där närmare bestämmelser om språken tas in. Om rättigheterna begränsas, skall begränsningarna på ett enhetligt sätt rikta sig mot de finskspråkiga och svenskspråkiga minoriteterna.

Den nya grundlagens 17 § innebär inte någon ändring i nationalspråkens ställning jämfört med den ursprungliga regeringsformen. Utgångspunkten för den nya bestämmelsen är alltjämt att jämlikheten och rätten att använda det egna språket hos domstolar och andra myndigheter skall tryggas. Ordalydelsen förnyades dock vid grundrättighetsreformen 1995 så att i stället för att gälla "finsk medborgares" rätt att använda "sitt modersmål" gäller paragrafen "envars" rätt att använda "sitt eget språk". Detta anses innebära bl.a. att inte heller tillämpningen av språklagen (148/1922) är beroende av en persons medborgarskap, fastän de språkliga rättigheterna enligt ordalydelsen i språklagen gäller enbart finska medborgare.

I samband med grundrättighetsreformen gjordes den bedömningen att den gällande språklagen och de övriga bestämmelserna om språken stod i harmoni med grundlagen. Utgångspunkten är följaktligen alltjämt den att språkliga rättigheter kan begränsas t.ex. regionalt så länge jämlikhetsprincipen inte kränks.

Enligt grundlagen skall "det allmänna" tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt enahanda grunder. Det allmänna omfattar förutom staten även kommunerna, samkommunerna, landskapet Åland, evangelisk-lutherska kyrkan och övriga enheter med självstyrelse liksom även organisationer inom den medelbara offentliga förvaltningen, t.ex. Folkpensionsanstalten och de offentligt rättsliga föreningarna, så som

framgår av förarbetena till 1995 års grundrättighetsreform.

Fastän begreppet det allmänna omfattar även kommunerna, ändrade bestämmelserna om grundrättigheterna inte de utgångspunkter för den kommunala självstyrelsen, vilka lika så har fastställts i grundlagen. Nya uppgifter och skyldigheter som påförs kommunerna måste regleras i lag och samtidigt skall man se till att kommunerna har faktiska förutsättningar för att kunna sköta sina uppgifter. Åland har också en särställning i den meningen att språkbestämmelserna i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) utgör ett undantag från bestämmelserna i grundlagen. Å andra sidan är grundlagens bestämmelser om de övriga grundrättigheterna tillämpliga även på Åland.

De språkliga skyldigheterna enligt grundlagen är även i övrigt mer omfattande än tidigare. De har betydelse för ordnandet av samhällsservicen, så som t.ex. social- och hälsovårdsservicen, samt kunskapsförmedlingen på det egna språket i skolmiljön och i andra kulturella sammanhang.

Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har enligt 17 § 3 mom. rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Med ”andra grupper” avses i huvudsak det samma som med begreppet ”minoritet” i de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Bestämmelser om samiska finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991). Rätten att använda andra språk är beroende av bestämmelser i speciallagar samt internationella avtal.

I grundlagen finns även andra bestämmelser om språkliga rättigheter. I 6 § grundlagen, som gäller jämlikhet, ingår ett förbud mot diskriminering enligt vilket ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas bl.a. på grund av språk. Bestämmelser i annan lagstiftning kompletterar grundlagens förbud mot diskriminering på grund av språk. Som exempel kan nämnas 2 § lagen om kommunala tjänsteinnehavares anställningstrygghet (484/1996), enligt vilken en kommun inte när en tjänst besätts eller medan ett tjänsteförhållande fortgår utan vägande eller godtagbart skäl får försätta en sökande eller en tjänsteinnehavare i en ofördelaktig ställning på grund av språk, 9 § 2 mom. beredskapslagen

(1080/1991) enligt vilket ingen, i de förordningar om befogenheter som republikens president och statsrådet utfärdar enligt lagen och när befogenheterna utövas och verkställighet sker, får särbehandlas på grund av språk utan godtagbart skäl samt i 1 kap. 5 § 2 mom. lagen om verkställighet av straff (39/1889), enligt vilket fångar inte utan godtagbart skäl får försättas i ojämlig ställning i förhållande till varandra på grund av språk.

Enligt 11 kap. 9 § strafflagen (39/1889) skall den som i näringsverksamhet, yrkesutövning, betjäning av allmänheten, tjänsteutövning eller något annat offentligt uppdrag eller vid anordnande av en offentlig tillställning eller ett allmänt möte utan godtagbart skäl på grund av språk 1) inte betjänar någon viss person på gängse villkor, 2) förvägrar någon tillträde till tillställningen eller mötet eller avlägsnar någon därifrån eller 3) försätter någon i en uppenbart ojämlig eller väsentligt sämre ställning än andra, dömas för diskriminering.

I 47 kap. 3 § strafflagen finns dessutom en bestämmelse om arbetsbrott, enligt vilken en arbetsgivare eller en företrädare för denne som vid annonsering om en arbetsplats, vid valet av en arbetstagare eller under ett anställningsförhållande utan vägande och godtagbart skäl försätter en arbetssökande eller arbetstagare i ofördelaktig ställning bl.a. på grund av språk, skall dömas för diskriminering i arbetslivet. Enligt 3 a § lagen om arbetskraftsservice (1005/1993) får arbetssökande inte utan grund bemötas ojämligt i privat arbetskraftsservice.

De ovan nämnda diskrimineringsförbuden gäller inte enbart nationalspråken utan samtliga språk.

I grundlagen ingår också bestämmelser som gäller de språk som skall användas i riksdagen och i lagstiftningen. Dessa behandlas nedan. Enligt 122 § grundlagen skall man när förvaltningen organiseras eftersträva en indelning i sinsemellan förenliga områden så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

Språklagen

Den gällande *språklagen* innehåller 26 pa-

ragrafer. Lagen kompletteras genom förordningen angående verkställighet av språklagen (311/1922; nedan "språkförordningen"), vilken innehåller 12 paragrafer, samt en förordning angående avgifter, som skola erläggas för i språklagen omförmälda översättningar (106/1923). Om kraven på språkkunskap för tjänstemännen bestäms särskilt.

Den nuvarande språklagen gäller användning av finska och svenska hos domstolar, andra statliga myndigheter samt kommuner, andra självstyrelseområden och samkommuner. Språklagen avspeglar 1920-talets samhälle bl.a. såtillvida att genomförandet av de språkliga rättigheterna tryggades närmast vid enskilda individers skriftliga men inte muntliga kontakter med myndigheterna.

I språklagen finns bestämmelser om grunderna för bestämmande av ämbetsdistriktens språkliga status, dvs. indelningen i en- eller tvåspråkiga ämbetsdistrikt. De övriga bestämmelserna gäller i huvudsak det språk som används hos domstolar och andra myndigheter samt myndigheternas inre ämbetspråk. I lagen finns också bestämmelser om anslag, meddelanden, kungörelser och andra handlingar som utfärdas för befolkningen samt om publiceringen av författningsförslag och betänkanden som statliga kommittéer och motsvarande organ har utarbetat.

I språklagen nämns uttryckligen de militära myndigheterna, statsjärnvägarna och trafikplatserna samt Finlands beskickningar utomlands. Statliga universitet och högskolor samt motsvarande inrättningar omfattas enligt en uttrycklig bestämmelse inte av språklagens tillämpningsområde. I språklagen ingår även en grundbestämmelse om det språk som skall användas hos den evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter.

I språklagen ingår en grundbestämmelse om laggilla översättningar samt kostnaderna för översättningar. Bestämmelsen kompletteras av den ovan nämnda förordningen angående avgifter, som skola erläggas för i språklagen omförmälda översättningar.

Språkförordningen innehåller bestämmelser om statsrådets translatörbyrå, auktoriserade translatörer och om utarbetandet av laggilla översättningar. I förordningen ingår också en bestämmelse om tolkning samt om språket i polisförhørsprotokollen.

I förordningen finns också kompletterande bestämmelser om den språkliga statusen för ämbetsdistrikt som är mera omfattande än en kommun, bestämmelser om kommandospråket och språket i de militära truppförbanden, om skriftväxlingen mellan ambassader och konsulat i utlandet och andra än hemlandets myndigheter samt om språket i pass.

Under förändrade förhållanden har flera ändringar gjorts i språklagen, som har varit i kraft i 80 år. Vissa av dessa är av teknisk natur medan andra avspeglar samhällsförändringarna. De innehållsmässigt viktigaste av dessa ändringar gjordes 1935, 1975 och 1996. Genom ändringarna har språklagen, som ursprungligen var relativt enkel, blivit invecklad och förändrats så att den är svårare att tillämpa.

Utöandet av de språkliga rättigheterna bestäms i språklagen delvis enligt *personprincipen* och delvis enligt *territorialprincipen*. Ursprungligen var språklagens territorialprincip enkel: Ett ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde var enspråkigt, om det omfattade enbart kommuner med samma språk, men i sin helhet tvåspråkigt om det omfattade såväl finsk- som svenskspråkiga kommuner eller någon tvåspråkig kommun. Sålunda var t.ex. Nylands län tvåspråkigt.

Till följd av språktvisterna ändrades språklagen dock avsevärt genom en lagändring på 1930-talet (141/1935). Grundtanken i ändringen var att individens språkliga rättigheter skall bestämmas på basis av hemkommunen också i förhållande till en sådan myndighet vars ämbetsdistrikt var större än en kommun. Som en följd därav ansågs för varje enskild kommuns del ett område som omfattade kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner ha samma språk som kommunen i fråga. Att de språkliga rättigheterna knöts till hemkommunen ledde dock till att verksamheten hos en myndighet vars ämbetsdistrikt omfattade flera kommuner, t.ex. länsstyrelsen, försvårades avsevärt. För att följa bestämmelserna i språklagen skulle nämligen en sådan myndighet när den lämnade svar till någon som var bosatt inom dess område först kontrollera språket på dennes hemort och sedan huruvida det var fråga om dennes egen sak eller ett ärende där han skulle höras, varvid han hade rätt att använda sitt eget språk

oberoende av ämbetsdistriktets språk. För det tredje skulle myndigheten kontrollera vilken kommun ärendet gällde. Fastän 2 § språklagen senare har ändrats är ordalydelsen i 2 mom. oförändrad.

Genom samma lag ändrades de tidigare bestämmelserna om sakägares språk och expeditionsspråket så att hos domstol och annan statsmyndighet alltid skall användas ämbetsdistriktets språk och i tvåspråkiga distrikt någotdera språket. Bestämmelsen om myndigheternas inre ämbetspråk ändrades så att när ämbetsdistriktet är tvåspråkigt eller omfattar tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk skall enligt huvudregeln som inre ämbetspråk användas flertalets språk dock så att språket i expeditionen skall användas i ärenden där en expedition utfärdas.

År 1962 gjordes igen en lagändring (593/1962) som gällde grunderna för hur den språkliga statusen enligt språklagen för ämbetsdistrikt och självstyrelseområden skall bestämmas. Enligt ändringen var en kommun enspråkig, om den minoritet som hörde till den andra språkgruppen till antalet understeg tio procent av det totala invånarantalet och tvåspråkig om antalet invånare som hörde till den andra språkgruppen uppgick till detta procenttal eller omfattade minst 5 000 invånare. Samma regel gällde för ett mindre ämbetsdistrikt än en kommun. Enligt ändringen blev en tvåspråkig kommun enspråkig, om antalet invånare som hörde till den andra språkgruppen hade gått ned till åtta procent jämfört med tidigare tolv procent.

Den följande större ändringen av språklagen genomfördes med en lag som gavs 1975 (10/1975) då tillämpningsområdet för språklagen utvidgades så att lagen gällde också kommunalförbund, dvs. enligt nuvarande terminologi samkommuner. Bestämmelsen om myndigheternas inre ämbetspråk ändrades så att flertalets språk alltid skall användas som inre ämbetspråk när ämbetsdistriktet är tvåspråkigt eller då det omfattar tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk. I ärenden där expeditionerna skall utfärdas på minoritetens språk skall enligt huvudregeln expeditionens språk användas, om det inte föreligger särskilda skäl för att använda flertalets språk. När expeditionen i sådana fall skall utfärdas på befolkningsminoritetens

språk skall till den kommunala myndighetens protokoll dock fogas en laggill översättning på begäran av antingen parten eller kommunen. Bestämmelsen om lagberedningen inom statsrådet ändrades så att lagförslag och betänkanden som utarbetats av ministerierna, statliga kommittéer, kommissioner och med dem jämförbara organ i huvudsak skall publiceras på finska och med beaktande av omständigheterna helt eller delvis på svenska.

Genom denna ändring av språklagen ändrades grunderna för hur den språkliga statusen skall bestämmas för ett ämbetsdistrikt som omfattar en enda kommun, så att kommunen är enspråkig, om den minoritet som hör till den andra språkgruppen till antalet understiger åtta procent — jämfört med tidigare tio procent — av det totala invånarantalet eller om mindre än 3 000 invånare hör till språkminoriteten. Samma bestämmelse tillämpas på ett mindre ämbetsdistrikt än en kommun. När statsrådet fastställer kommunernas språkliga status får en tvåspråkig kommun dock inte anges som enspråkig om inte antalet invånare i kommunen som hör till den andra språkgruppen har sjunkit till eller under sex procent.

År 1982 gavs lagen om förvaltningsförfarande (598/1982) och därvid fogades till den finska förvaltningslagstiftningen ett lagrum om tolkning och översättning. Samtidigt fogades till språklagen en bestämmelse (599/1982) enligt vilken myndigheten skall bekosta en översättning, om denna ombesörjer tolkning med stöd av lagen om förvaltningsförfarande.

År 1991 stiftades lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991) och genom en lagändring i samband härmed (517/1991) fogades till språklagen för klarhetens skull ett uttryckligt omnämnande av att särskilda stadganden ges om rätten att använda samiska.

I samband med underrättsreformen 1992 gjordes en teknisk ändring (1424/1992) i språklagen så att lagens terminologi kom att motsvara tingsrättsreformen. Ändringen innebar dock inte någon innehållsmässig förnyelse.

Förändringarna i det finska samhället under 1990-talet avspeglar sig också i språklagstiftningen. Ett flertal statliga och kommunala

la serviceformer överfördes till affärsverk eller bolag i vilka staten eller en eller flera kommuner hade bestämmanderätten. Bildandet av affärsverk, privatiseringen och överföringen av verksamheter hade betydelse för skyldigheterna enligt språklagen, eftersom förändringarna ledde till att det uppkom en lucka i lagstiftningen när de verksamheter som tidigare omfattats av språklagen överfördes till aktörer utanför detta område. Till språklagen fogades därför genom en lag som gavs 1995 en ny 17 b § (368/1995) enligt vilken verksamheten inom statliga affärsverk och sådana tjänsteproducerande bolag där staten eller en eller flera tvåspråkiga kommuner har bestämmanderätt omfattas av språklagen så att dessa måste betjäna och informera allmänheten på vardera språket, om det inte är obehövt eller som helhet bedömt oskäligt för bolaget.

Den senaste ändringen av teknisk natur av språklagen gjordes genom en lag som gavs 1996 (201/1996). Genom ändringen kom länsmannens och registerbyråns verksamhet oförändrad att gälla ett häradsämbete eller dess avdelning eller ett fristående ämbetsverk eller en tjänsteman vid dem.

Språklagen är en allmän lag i förhållande till annan lagstiftning. Den kompletteras av speciallagstiftningens bestämmelser om språk. Som ett exempel kan nämnas de bestämmelser om språkliga rättigheter som ingår i lagstiftningen om utbildning samt hälsovårds- och sociallagstiftningen.

Individens eget språk och namnlagstiftningen

Grundlagens 17 § gäller individens rätt att använda sitt eget språk. Även i språklagen används uttrycket "eget språk". Officiellt bestäms en persons eget språk på basis av registrering. Enligt 4 § 1 mom. 4 punkten befolkningsdatalagen (507/1993) skall om finska medborgare på det sätt som närmare stadgas genom förordning de uppgifter registreras som personen lämnat om sitt modersmål, finska eller svenska. Om ingetdera av dessa språk är personens modersmål kan denne om han så önskar uppge någotdera av dessa språk som sitt kontaktspråk. Uppgifterna registreras i det befolkningsdatasystem som Befolkningsregistercentralen upprätthåller.

När ett barn föds uppger föräldrarna barnets modersmål för registrering i befolkningsdatasystemet. Enligt 5 b § befolkningsdataförordningen (886/1993) skall barnets föräldrar eller vårdnadshavare inom två månader efter barnets födelse till befolkningsdatasystemet anmäla barnets namn och modersmål. Magistraten skall registrera uppgifterna i befolkningsdatasystemet. En persons eget språk bestäms sålunda enligt anmälan. Den som önskar har därför senare möjlighet att ändra de uppgifter som antecknats i befolkningsdatasystemet. Enligt lagen kan en person anteckna endast ett språk som sitt eget språk.

Namnpraxis har ett nära samband med individens språkliga identitet. Om anmälan av förnamn och om antagande och ändring av det samt om bestämmande och ändring av släktnamn finns i namnlagen (694/1985) och namnförordningen (254/1991). Enligt lagen kan som nytt släktnamn inte godkännas ett namn som i fråga om form eller skrivsätt står i strid med namnskicket i landet (11 §). Inte heller som förnamn kan ett sådant namn godkännas (32 b §). Namnämnden, som lyder under justitieministeriet, ger domstolarna, magistraterna och andra myndigheter utlåtanden i frågor som gäller släkt- och förnamn.

Grunderna för hur ämbetsdistriktens språkliga status skall bestämmas

Individens rätt att använda sitt eget språk hos myndigheter och på motsvarande sätt myndigheternas skyldighet att arbeta på ett eller flera språk baserar sig på den språkliga indelningen i vilken kommunen utgör basenheten.

Kommunernas språkliga status. Enligt den språkliga indelningen är kommunerna antingen enspråkigt finskspråkiga eller enspråkigt svenskspråkiga eller tvåspråkiga med finska som flertalets språk eller tvåspråkiga med svenska som flertalets språk. Statsrådet fastställer vart tionde år kommunernas språkliga status. Statsrådets beslut om den språkliga indelningen i ämbetsdistrikt och självstyrelseområden under åren 1993—2002 (1364/1992) avser de år som nämns i beslutets rubrik. Beslutet grundar sig på den offi-

ciella statistiken över kommuninvånarnas språk. Statistiken görs upp i enlighet med invånarnas egen anmälan. Från 1977 baserar Statistikcentralen sin statistik på uppgifterna i befolkningsregistret vilket upprätthålls av Befolkningsregistercentralen.

En kommun är enspråkig när samtliga invånare har samma språk eller när färre än 8 procent av dem hör till den andra språkgruppen. När minoriteten uppgår till minst 8 procent eller minst 3 000 personer är kommunen tvåspråkig. En tvåspråkig kommun blir enspråkig först om minoriteten sjunker till eller under 6 procent. Också i ett sådant fall kan statsrådet av särskilda skäl på framställning av kommunfullmäktige eller efter att ha hört kommunen bestämma att kommunen kvarstår som tvåspråkig den följande tioårsperioden (2 § 1 och 4 mom. språklagen).

I 3 § kommunindelningsslagen (1196/1997) föreskrivs om de allmänna förutsättningarna för en ändring av kommunindelningen. I paragrafens 2 mom. finns en hänvisningsbestämmelse enligt vilken ”i regeringsformen bestäms” om beaktande av befolkningens språkförhållanden. Enligt 122 § grundlagen skall en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas när förvaltningen organiseras, så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder. Genom den nya bestämmelsen i grundlagen ersattes 50 § 3 mom. regeringsformen enligt vilket vid en nyreglering av förvaltningsområdets gränser ”bör iakttagas, att dessa, där förhållandena det medgiva, bli enspråkiga, finsk- eller svenskspråkiga, eller att åtminstone minoriteterna med annat språk inom desamma bli möjligast små.”

Bestämmelser om kommunernas namn finns i 5 § kommunallagen (365/1995). Fullmäktige fattar beslut om ändring av en kommuns namn. Innan beslut fattas skall ett utlåtande i ärendet inhämtas hos forskningscentralen för de inhemska språken. I 28 § kommunindelningsslagen föreskrivs om en ny kommuns namn. När en ändring i kommunindelningen innebär att en ny kommun bildas, skall fullmäktige i de kommuner av vilkas område den nya kommunen bildas besluta om kommunens namn. Om fullmäktige vill ge den nya kommunen ett namn som inte

tidigare har varit namnet på någon kommun skall utlåtande inhämtas hos Forskningscentralen för de inhemska språken. Om de berörda kommunernas fullmäktige inte kan komma överens om den nya kommunens namn, bestäms detta av inrikesministeriet.

Den språkliga statusen för ämbetsdistrikt som är större än en kommun. Ett ämbetsdistrikt eller ett självstyrelseområde samt en samkommun som omfattar flera kommuner anses vara enspråkigt, om det omfattar endast kommuner med samma språk. Ett område som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner betraktas för respektive kommun ha samma språk som kommunen i fråga (2 § 2 mom. språklagen).

Grundtanken i regleringen är att en persons språkliga rättigheter bestäms enligt hemkommun även i förhållande till en myndighet vars ämbetsdistrikt är större än en kommun. Ett ”tvåspråkigt län” är sålunda enspråkigt med avseende på de finskspråkiga och svenskspråkiga kommunerna samt tvåspråkigt beträffande de tvåspråkiga kommunerna, i vilka å sin sida finska eller svenska kan vara majoritetens språk. När en invånare i länet sköter sina ärenden hos länsstyrelsen skall länsstyrelsen sålunda kontrollera huruvida det är fråga om invånarens egen sak — i egen sak har man rätt att sköta sina ärenden hos statliga myndigheter på sitt eget språk — samt vilket språket i invånarens hemkommun och hans eget språk är. Närmare bestämmelser om detta ges i 8 § språkförordningen. Bestämmelserna är synnerligen invecklade och svåra att tillämpa. Enligt dem skall länsstyrelsen i enskilda fall utreda huruvida språkförhållandena i hemkommunen för en invånare i länet är sådana att personen har rätt att använda sitt eget språk. Situationen är densamma i fråga om en samkommun.

Enligt 2 § statsrådets beslut om länens områden samt om länsstyrelsernas verksamhetsställen och namn (121/1997) som gavs med stöd av 2 § 3 mom. länsstyrelselagen (22/1997) är Södra Finlands län finskspråkigt beträffande finskspråkiga kommuner och tvåspråkigt beträffande tvåspråkiga kommuner. Invånarnas flertal är finskspråkigt. Västra Finlands län är finskspråkigt beträffande finskspråkiga, svenskspråkigt beträffande svenskspråkiga och tvåspråkigt beträffande

tvåspråkiga kommuner. Invånarnas flertal är finskspråkigt. Östra Finlands län, Uleåborgs län och Lapplands län är finskspråkiga.

Bestämmelser om landskapens språkliga indelning finns i statsrådets beslut om landskapen. Bestämmelserna om landskapet Åland finns i självstyrelselagen.

Specialbestämmelser har givits också om vissa verksamhetsområden. Som exempel kan nämnas lagen om skogsvårdsföreningar (534/1998) och förordningen om skogsvårdsföreningar (1227/1998). Enligt lagens 5 § 2 mom. skall skogsvårdsföreningens gränser i mån av möjlighet följa andra förvaltningsgränser. På grund av särskilt vägande orsaker kan man avvika från dessa krav. Närmare bestämmelser ges genom förordning. Enligt 1 § 2 mom. i förordningen kan man som en i lagen avsedd särskilt vägande orsak för att avvika från de krav som gäller för en skogsvårdsförenings verksamhetsområde betrakta bl.a. åstadkommande av ett språkligt enhetligt område.

Den språkliga statusen för juridiska personer

Den språkliga statusen för juridiska personer kan anses följa närmast av det språk som används i samband med firma och registrering. I juridisk mening bestäms den språkliga statusen av det s.k. protokollspråket. I stadgarna för bolag och motsvarande juridiska personer kan bestämmelser om detta tas in.

Enligt 11 § firmalagen (128/1979) får en firma registreras på två eller flera språk, om uttrycken på de olika språken till sitt innehåll motsvarar varandra. Enligt 17 § 1 mom. handelsregisterlagen (129/1979) kan firma uttryckt på olika språk anmälas för anteckning i handelsregistret antingen i grundansökan eller i en ändringsansökan.

Om ett bolag ämnar använda sin firma som två- eller flerspråkig, skall varje uttryck för firman nämnas i bolagsordningen (2 kap. 3 § 2 mom. lagen om aktiebolag, 5 § 2 mom. lagen om andelslag). I bolagslagstiftningen finns däremot inga bestämmelser om språket i bolagsordningen. I praktiken godkänns endast finsk- och svenskspråkiga bolagsordningar. Också i lagen om försäkringsföreningar (1250/1987) och i förordningen om försäkringsbolag (250/1999) ingår bestäm-

melser om språket i försäkringsbolagens och försäkringsföreningarnas firma.

Enligt föreningslagen (503/1989) kan en förening vara enspråkigt finskspråkig eller svenskspråkig eller tvåspråkig. Enligt lagen kan inte föreningar med andra språk grundas. I stadgarna kan för alla föreningar bestämmas att föreningen har ett finskt, svenskt och samiskt namn eller ett namn på två av dessa språk, varvid föreningen kan använda vilket som helst av namnen (9 §). En förening antecknas i registret på såväl finska som svenska, om föreningens stadgar har gjorts upp och ansökan till registret görs på bägge språken. I samband med grundansökan eller ansökan om ändring av stadgarna skall dessutom lämnas in ett intyg av en auktoriserad translator om att stadgarna stämmer överens med varandra.

Om stiftelsernas språk ges inga särskilda bestämmelser. Om namnet på en stiftelse föreskrivs dock i 4 § 2 mom. lagen om stiftelser (109/1930) enligt vilket stiftelsen som sitt namn kan använda också en i dess stadgar upptagen översättning av namnet till det andra inhemska språket.

Om språket i en hypoteksförenings firma bestäms i 2 § lagen om hypoteksföreningar (936/1978). En hypoteksförening är berättigad att använda firma på finska och svenska språket särskilt för sig samt med tillstånd av finansministeriet firma även på annat språk.

I lagen om statens affärsverk (627/1987) finns inga bestämmelser om affärsverkens namn eller om deras språkliga status. I språklagen finns däremot en bestämmelse om affärsverkens skyldighet att betjäna och informera på finska och svenska (17 b §).

Rätten att använda sitt eget språk hos myndigheterna

Enligt huvudregeln i 3 § språklagen används hos *domstolar och statliga myndigheter* ämbetsdistriktets språk och inom ett tvåspråkigt område någotdera av områdets språk. Det finns ett viktigt undantag från denna huvudregel. Envars i grundlagen tryggade rätt att i sin egen sak använda sitt eget språk konkretiseras i 3 § 1 mom. språklagen enligt vilket finsk medborgare har rätt att i egen sak eller i ett ärende i vilket han hörs

använda sitt eget språk, finska eller svenska. Språklagen bygger alltjämt formellt endast på finska medborgares språkliga rättigheter men lagen kan tolkas så att rättigheterna, så som grundlagen avser, gäller var och en vars språk är finska eller svenska.

Rätten att använda sitt eget språk oberoende av ämbetsdistriktets språk gäller enbart situationer då en person handlar för egen räkning eller då denna skall höras av myndigheterna. Ombudets språk har ingen betydelse utan avgörande är personens eget språk.

Om en handling som lämnats in till en domstol eller någon annan myndighet har avfattats på det andra inhemska språket i strid med språklagens bestämmelser, får saken inte på denna grund lämnas utan prövning. Myndigheten skall i sådana fall skaffa en laggill översättning av handlingen på partens bekostnad. Myndigheten skall dock bekosta översättningen, om den ombesörjer tolkning med stöd av 22 § lagen om förvaltningsförfarande.

I ett ärende där statens ombud, allmän åklagare eller någon annan statstjänsteman utför talan på tjänstens vägnar skall denne enligt 4 § 1 mom. språklagen använda svarandens språk om han är skyldig att behärska detta. Denna bestämmelse i språklagen genomför principen i lagens 3 § om rätten att använda det egna språket i egen sak oberoende av ämbetsdistriktets språk. Om tjänstemannen inte är skyldig att behärska språket i fråga, används vid muntlig behandling tolkning vid behov.

Språklagens 4 § kompletteras av språkförordningens 6 §, enligt vilken den som leder behandlingen av ett ärende vid behov sköter tolkningen. Om detta inte är möjligt skall en tolk skaffas på statens bekostnad. En tolk skall också skaffas på statens bekostnad, om en part som enligt 3 § språklagen inte har rätt att använda något annat språk än ämbetsdistriktets språk behöver tolkning i ett brottmål som anhängiggjorts av allmän åklagare. Om en sådan part behöver tolkning i något annat ärende måste parten själv skaffa en tolk.

I förvaltningsförfarandet tillämpas även 22 § lagen om förvaltningsförfarande som gäller tolkning och översättning. Enligt den skall myndigheten ordna tolkning och skaffa översättning, om en part i ett ärende som kan

anhängiggöras av en myndighet inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas vid myndigheten eller om parten på grund av hörsel-, syn- eller talskada inte kan göra sig förstådd. Av särskilda skäl kan myndigheten ordna tolkning och skaffa översättning också i andra än i dessa fall. Vidare skall myndigheten se till att medborgare i de övriga nordiska länderna får behövlig tolk- och översättningshjälp i ärenden som den behandlar.

Med förvaltningsförfarande avses handläggningen av ett förvaltningsärende vid en myndighet med undantag av förvaltningslagsskipning. Förundersökning i brottmål, polisundersökning och utsökning är inte förvaltningsförfarande. Bestämmelserna i 14—28 § lagen om förvaltningsförfarande, till vilka alltså 22 § som gäller tolkning och översättning hör, tillämpas endast om det i ett förvaltningsförfarande fattas beslut om en förman, rättighet eller skyldighet som någon har.

Myndigheternas skyldighet enligt lagen om förvaltningsförfarande att ordna tolkning och skaffa översättning gäller endast sådana ärenden som kan anhängiggöras av en myndighet och i vilka vederbörande inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas hos myndigheten i fråga. Enligt ordalydelsen förefaller paragrafen att vara tillämplig även på situationer i vilka en finsk eller svenskspråkig person inte behärskar det språk som skall användas hos en myndighet inom ett enspråkigt ämbetsdistrikt, men enligt regeringens proposition som gällde lagen om förvaltningsförfarande (RP 88/1981 rd) förefaller avsikten ha varit att paragrafen skulle gälla endast främmande språk och sådana rättigheter som innehas av medborgare i de övriga nordiska länderna. Enligt motiveringarna har bestämmelsen samband med konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (FördrS 11/1987), nedan den nordiska språkkonventionen, som gäller rätten för medborgarna i de nordiska länderna att använda sitt eget språk i ett annat nordiskt land. Svenska medborgares ställning har sålunda utformats så att deras språkliga rättigheter kan härledas å ena sidan från grundla-

gen (vars och ens rätt att använda svenska) och å andra sidan från den nordiska språk-konventionen och nationella bestämmelser som kompletterar denna så som t.ex. 22 § 3 mom. lagen om förvaltningsförfarande.

Lagen om förvaltningsförfarande avviker från språklagen såtillvida att skyldigheten att ordna tolkning och skaffa översättning uppkommer endast då personen i fråga inte behärskar det språk som används hos myndigheten. De språkliga rättigheterna enligt språklagen är inte beroende av vederbörandes språkkunskap; var och en har rätt att i situationer som nämns i lagen använda sitt eget språk även då han eller hon behärskar det andra inhemska språket.

Förvaltningsprocesslagens (586/1996) 77 §, som gäller tolkning och översättning och tillämpas på förvaltningsprocessen, kompletterar språklagen. Enligt den skall en myndighet ordna tolkning och skaffa översättning om en person inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas vid myndigheten eller på grund av hörsel-, syn- eller talskada inte kan göra sig förstådd och

1) den myndighet som har behandlat ärendet i ett tidigare behandlingsskede har varit skyldig att ordna tolkning eller skaffa översättning enligt 22 § 1 mom. lagen om förvaltningsförfarande eller något annat stadgande,

2) den myndighet som behandlar rättskipningsärendet är första instans i ett ärende som har anhängiggjorts av en myndighet, eller

3) en person skall höras muntligen.

Dessutom kan en myndighet av särskilda skäl ordna tolkning och skaffa översättning också i andra fall än de som avses ovan. Vidare bestäms i paragrafen att en person som står i ett sådant förhållande till en part eller till ärendet att hans tillförlitlighet till följd därav kan äventyras inte får användas som tolk eller translator. Också enligt förvaltningsprocesslagen skall myndigheten se till att medborgare i de övriga nordiska länderna får behövlig tolk- och översättningshjälp i ärenden som behandlas vid myndigheten.

Förvaltningsprocesslagen innebär inte som sådan någon ändring av de krav som i språklagen ställs på språket i förvaltningsprocess-

förfarandet. Däremot innebär den en skyldighet att tolka och översätta andra språk än finska och svenska i de fall då det är förvaltningsprocessmyndighetens uppgift att ordna sådan tolkning och skaffa sådan översättning som visar sig nödvändig. Enligt regeringens proposition om förvaltningsprocesslagen (RP 217/1995 rd) är målet att trygga utlänningars behov. Utgångspunkten är alltså att regleringen gäller andra språk än finska och svenska. Ordalydelsen antyder dock att paragrafen är tillämplig också på situationer i vilka en finskspråkig eller svenskspråkig person inte behärskar språket i ett enspråkigt ämbetsdistrikt.

Svenska medborgares ställning har genom denna utveckling också i dessa fall utformats så att deras språkliga rättigheter kan härledas, på samma sätt som ovan konstaterades i fråga om lagen om förvaltningsförfarande, dels från grundlagen (vars och ens rätt att använda svenska), dels från den nordiska språk-konventionen och de nationella bestämmelser som kompletterar den, så som t.ex. 77 § 4 mom. förvaltningsprocesslagen.

Om en handling på ett främmande språk tillställs en rättskipningsmyndighet, kan myndigheten inte åberopa att handlingen är avfattad på fel språk, om myndigheten har skyldighet att skaffa översättning. Om språket i fråga förstås hos myndigheten behöver handlingen inte nödvändigtvis översättas. Det kan dock vara nödvändigt för de övriga parterna. Lagen ålägger inte som sådan någon skyldighet att åstadkomma auktoriserade översättningar. Detta gäller också myndigheternas expeditioner som ges på det språk som språklagen förutsätter. Myndigheten skall däremot vid behov foga en översättning till expeditionen eller se till att beslutet tolkas muntligen. Tolkningen eller översättningen behöver inte nödvändigtvis göras på partens modersmål. Det räcker att man tolkar till ett sådant språk som vederbörande förstår i tillräcklig utsträckning.

De kostnader som orsakas av tolkning och översättning skall i första hand betalas av den som enligt lag ordnar tolkning och skaffar översättning. När parten ordnar tolkning och skaffar översättning kan beslut fattas om att de kostnader som orsakas av detta skall ersättas honom på enligt bestämmelserna om er-

sättning för rättegångskostnader. Om det åligger besvärmyndigheten att ordna tolkning, skall ersättning betalas till tolken av statens medel.

Hos kommunala myndigheter är individens språkliga rättigheter enligt språklagen (7 §) snävare än inom statsförvaltningen. I en tvåspråkig kommun kan man använda såväl flertalets som minoritetens språk medan däremot en enspråkig kommun inte ens har någon skyldighet att ta emot handlingar på det andra inhemska språket.

Så som ovan nämndes konstateras i motiveringarna till regeringens proposition i samband med grundrättighetsreformen år 1995 att i paragrafen om språk (tidigare 14 § i regeringsformen, nuvarande 17 § i grundlagen) ingår en hänvisning till att de språkliga rättigheterna tryggas genom lag. Rätten att använda det egna språket och få expeditioner på detta språk omfattar sålunda inte direkt med stöd av grundlagen en absolut rätt i förhållande till myndigheterna i enspråkiga kommuner, om inte lagstiftningen först ändras till denna del. Å andra sidan konstateras också i motiveringarna att bestämmelsen om att den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga behov skall tillgodoses på enahanda grunder förutsätter förutom att dessa språk bemöts formellt jämlikt också att en faktisk jämlikhet mellan den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningen tryggas.

En samkommun är antingen enspråkig eller verkar på två språk så att den alltid avspeglar språket i den medlemskommun vars invånare parten är eller till vilken ärendet i övrigt har anknytning (2 § 2 mom. språklagen, 8 § språkförordningen). Individens språkliga rättigheter i förhållande till en samkommun bestäms sålunda i princip på samma sätt som de språkliga rättigheterna i förhållande till hemkommunen. Av denna anledning kan individens rätt att använda sitt eget språk variera i samma samkommun i enlighet med hemkommunens språkliga ställning.

Enligt lagen om förvaltningsförfarande avses med förvaltningsförfarande handläggningen av ett förvaltningsärende hos en myndighet med undantag av förvaltningsprocess. Lagen om förvaltningsförfarande tillämpas sålunda även hos kommunala myndigheter

med det förbehållet att lagen är sekundär: om det i någon annan lag eller i en förordning som givits innan lagen trädde i kraft (1.1.1983) finns bestämmelser som avviker från lagens bestämmelser skall de iakttas i stället för lagen om förvaltningsförfarande. Den ovan refererade paragrafen (22 §) i lagen om förvaltningsförfarande och som gäller språkliga rättigheter är tillämplig även på kommunala myndigheter.

Ålands landskapsmyndigheter omfattas inte av språklagens tillämpningsområde. Den indelning i ämbetsdistrikt som föreskrivs i språklagen gäller inte Åland utan landskapet är enspråkigt direkt enligt självstyrelselagen för Åland. I landskapet är ämbetsspråket svenska såväl hos statliga lokalmyndigheter som Ålands landskapsstyrelse och de åländska kommunerna.

Enligt 37 § självstyrelselagen för Åland har finsk medborgare i sin egen sak rätt att använda finska hos en domstol som verkar i landskapet och hos annan statlig myndighet. Till denna del är individens rättsliga ställning densamma som inom ett enspråkigt ämbetsdistrikt i landet i övrigt.

Enligt 39 § självstyrelselagen skall domstolarna och Ålands länsstyrelse i landskapet på begäran av en part foga en översättning till finska till sin expedition. Om en handling som lämnats in till en domstol eller någon annan statlig myndighet har avfattats på finska, skall myndigheten vid behov se till att handlingen översätts till svenska.

En enskild part har dessutom rätt att få en översättning till svenska som bilaga till expeditionen i sådana ärenden som behandlas av en i lagen nämnd statlig myndighet som verkar i riket och i vilka expeditionen avfattas på finska enligt den allmänna språklagstiftningen.

I självstyrelselagen finns inga bestämmelser om vars och ens rätt att använda det egna språket hos Ålands landskapsmyndigheter och de kommunala myndigheterna.

Bestämmelser om de språkliga rättigheterna för *juridiska personer* finns i 3 § 1 mom. språklagen. Enligt momentet har kommuner och andra självstyrelsesamhällen, kommunalförbund (enligt nuvarande terminologi samkommuner), religionssamfund, inhemska föreningar, andelslag, aktiebolag, kommandit-

bolag, öppna bolag, stiftelser och anstalter rätt att hos domstol och andra statliga myndigheter i egen sak eller i sak i vilken den juridiska personen hörs använda sitt protokollspråk. En undervisnings- och uppfostringsanstalt har på motsvarande sätt rätt att använda anstaltens undervisningsspråk.

I 17 § grundlagen avses med ”var och en” fysiska personer, dvs. människor. Grundrättighetsbestämmelsen omfattar dock även juridiska personer, om ett ingrepp i den juridiska personens ställning samtidigt innebär intrång i den individs rättigheter som står bakom den juridiska personen. I regeringens proposition till grundrättighetsreformen konstaterades att det inte är godtagbart att lämna juridiska personer utan rättsskyddsgarantier när det gäller förvaltning och lagskipning (RP 309/1993 rd). I fråga om de språkliga rättigheterna blev det efter grundrättighetsreformen beroende av tolkning huruvida reformen också innebar att en utländsk juridisk person har språkliga rättigheter som motsvarar dem som de inhemska sammanslutningar som nämns i 3 § 1 mom. språklagen har. I belysning av EG-rättens princip om icke-diskriminering verkar det som om utländska juridiska personer bör ha samma språkliga rättigheter som de inhemska, dvs. rätt att använda landets nationalspråk finska eller svenska, förutsatt att någotdera av dessa språk är deras protokollspråk. Denna ståndpunkt stöds av grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 19/1995 rd — RP 161/1995 rd) i vilket det ansågs att i patentlagen (550/1967) inte kan tas in en bestämmelse om att ett europeiskt patent inte har någon rättsverkan i Finland, om inte sökanden eller patenthavaren har tillställt patentmyndigheten en översättning till finska av de handlingar som utgör grund för beviljande av patentet. Enligt grundlagsutskottets utlåtande skulle den föreslagna bestämmelsen ha hindrat en svensk-språkig sökande eller patenthavare från att använda sitt eget språk vid en finsk myndighet. Regleringen skulle därför ha stridit mot grundlagen. Utskottet föreslog att man skulle tillfoga en mening enligt vilken översättningen kan vara på svenska om sökandens eget språk är svenska. ”Ett utländskt bolag kunde därmed lämna in en översättning till svenska, om dess protokollspråk är svenska. Ett dot-

terbolag har inte denna möjlighet, om moderbolagets språk är något annat än svenska” konstateras det i utlåtandet.

Från tiden före grundrättighetsreformen finner man rättsfall enligt vilka en utlänning inte anses ha rätt att i strid med 3 § 1 mom. språklagen använda svenska inom ett finsk-språkigt ämbetsdistrikt.

I *speciallagstiftningen* ingår också bestämmelser om rätt att använda antingen de inhemska språken eller ett främmande språk. I lagstiftningen finns bestämmelser om rätten att lämna in handlingar på främmande språk till myndigheterna och på motsvarande sätt om skyldigheten att se till att de översätts. Vissa av dessa anknyter till internationell rättshjälp. Som exempel på andra specialbestämmelser nämns i språklagskommitténs betänkande (s. 66—67) bestämmelserna i varumärkesförordningen (296/1964), mönster-rättsförordningen (252/1971), patentlagen, lagen om nyttighetsmodellrätt (800/1991), lagen om utländska försäkringsbolag (398/1995) och lagen om undanröjande av internationell dubbelbeskattning (1552/1995), förordningen om sådan upphandling av varor, tjänster och byggnadsentreprenader som överstiger tröskelvärdet (380/1998).

Rätten att få expeditioner på eget språk

Rätten att få expeditioner på eget språk är inte lika omfattande som rätten att använda det egna språket. Enligt 5 och 6 § språklagen är rätten beroende av situationen. Den ursprungliga expeditionen avfattas antingen på partens språk eller så har denne rätt att på begäran få en översättning av expeditionen.

Inom ett enspråkigt ämbetsdistrikt ges expeditionen på ämbetsdistriktets språk även när parten har använt det andra inhemska språket. Om parten har rätt att använda det andra språket skall statsrådet, ett ministerium, ett centralt ämbetsverk, en domstol eller en länsstyrelse på statens bekostnad foga en auktoriserad översättning till handlingarna. När statsförvaltningen har förnyats har det dock tillkommit myndigheter som inte hör till någon av de ovan nämnda kategorierna men till vilka de uppgifter har överförts som tidigare hörde till dessa.

Inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt ger statliga myndigheter sin expedition i original på det språk som parten har använt. Om det finns flera parter och de har använt olika språk kan de avtala om expeditionsspråket. Om något avtal inte finns iakttas följande bestämmelser: I brottmål används svarandens språk. I andra ärenden (civil- och förvaltningsärenden) och i brottmål där det finns ett flertal svarande används flertalets språk inom ämbetsdistriktet, om inte myndigheten förordnar annat med beaktande av parternas rätt och fördel.

Av lagen framgår inte klart huruvida de parter som inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt inte får expeditionen på det egna språket har rätt att på begäran få en officiellt bestyrkt översättning på myndighetens bekostnad.

Högre myndigheter, inbegripet de högre domstolarna, ger sina expeditioner på det språk som den lägre myndigheten har använt enligt språklagen (8 §). I princip tillåts alltså inte byte av språk under en process.

I en enspråkig kommun ges expeditionen alltid på kommunens språk. I en tvåspråkig kommun används med tillämpning av 6 § språklagen partens språk. När det finns endast en part används det språk parten använder. När parterna är flera och de använder olika språk, används flertalets språk i kommunen om inte parterna har avtalat om annat eller om den kommunala myndigheten inte beslutar annat med beaktande av partens fördel och rätt.

Lagen om elektronisk kommunikation i förvaltningsärenden (1318/1999) gäller sådant anhängiggörande, sådan handläggning samt sådan delgivning av beslut i förvaltningsärenden som sker på elektronisk väg. Lagen tillämpas på elektronisk kommunikation också när handläggningen av ett förvaltningsärende ankommer på någon annan än ett offentligt samfund. Lagen tillämpas inte på förvaltningsrättslig lagskipning, förundersökning, polisundersökning eller utsökning. Angående elektronisk kommunikation inom evangelisk-lutherska kyrkan i Finland föreskrivs särskilt.

Enligt den hänvisningsbestämmelse som ingår i lagen tillämpas i fråga om elektronisk kommunikation vad som annars bestäms om

det språk som används vid handläggning av ärenden vid en myndighet. Bestämmelserna om språk i språklagen och i t.ex. lagen om förvaltningsförfarande är sålunda tillämpliga även på elektronisk kommunikation.

En certifikatutfärdare skall i sin verksamhet iakttas språklagstiftningen. Tillämpningen av språklagen innebär närmast att certifikatutfärdarens verksamhet ordnas så att en sökande kan erhålla service på sitt eget språk, finska eller svenska, vid ansökan om ett certifikat.

Skyldigheten att tillhandahålla tjänster på olika språk samt diskrimineringsförbud

Skyldigheten att tillhandahålla tjänster på olika språk följer av individens rätt att använda sitt eget språk. Skyldigheten att aktivt ge språklig service kan å andra sidan ses i ett vidare perspektiv. Man kan t.ex. betrakta den kollektiva rätten att få service på det egna språket som en spegelbild av myndigheternas skyldighet att lämna information.

Möjligheten att ge språklig service är ofta beroende av olika registeruppgifter. Om man av olika anledningar inte vill ge språklig service på två språk till målgruppen i fråga bör den som bjuder ut tjänster ha kännedom om på vilket språk mottagaren önskar få service. Enligt 27 § 2 mom. befolkningsdatalagen får som grund för stickprov på personuppgifter användas bl.a. modersmålet när man i form av massutlämnande lämnar ut uppgifter för direktreklam eller annan direkt marknadsföring, opinions- och marknadsundersökningar, adresstjänst samt därmed jämförbar verksamhet. Också enligt 7 § lagen om utlänningsregistret (1270/1997) får man i utlänningsregistret, i den mån det är nödvändigt, som identifikationsuppgifter införa bl.a. uppgifter om en utlännings språkkunskaper. Enligt förordningen om polisens personregister (1116/1995) får man i datasystemet för polisärenden och i datasystemet för förvaltningsärenden registrera uppgifter om en persons modersmål (2 och 3 §). Enligt 3 § 1 mom. punkten förordningen om registrering av fordon (1598/1995) skall i fordonsregistret införas ägarens och innehavarens språk.

Skyldigheten för det allmänna enligt 17 § grundlagen att tillgodose landets finskspråki-

ga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder samt diskrimineringsförbudet enligt 6 § 2 mom. grundlagen (ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av språk) har betydelse också när man bedömer skyldigheten att ge språklig service.

Förbudet mot diskriminering gäller inte enbart det allmänna utan också enskilda kan göra sig skyldiga till språklig diskriminering. Ovan nämndes 11 kap. 9 § strafflagen i vilken ingår en kriminalisering av diskriminering som sker i näringsverksamhet, yrkesutövande och betjäning av allmänheten eller vid ordnande av offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster, samt straffbestämmelsen i 47 kap. 3 § strafflagen vilken gäller diskriminering i arbetet. Enligt 3 a § lagen om arbetskraftsservice får arbetssökande inte i privat arbetskraftsservice utan grund försättas i olika ställning i förhållande till varandra.

I språklagen finns inte i egentlig mening bestämmelser om myndigheternas ”skyldighet att betjäna”, utan utgångspunkten för lagen är att myndigheterna i olika situationer skall verka på finska eller svenska. Skyldigheten att betjäna uppkommer dels på basis av dessa bestämmelser och dels på basis av bestämmelser i speciallagstiftning.

Den enda bestämmelsen i språklagen som uttryckligen nämner ”betjäning” är 17 b §. Enligt den skall statliga affärsverk och sådana tjänsteproducerande bolag där staten eller en eller flera tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk har bestämmanderätt betjäna och informera allmänheten på finska och svenska, om det inte är obehövligt eller som helhet bedömt oskäligt för bolaget. I speciallagstiftningen ingår också bestämmelser om skyldigheten för dem som sköter offentliga uppgifter att ge service på olika språk. Som exempel kan nämnas järnvägsföretag samt förarexamensmottagare, vilka enligt lagen om förarexamensverksamhet (535/1998) i sin verksamhet skall iakttä bestämmelserna i språklagen.

Enskildas skyldighet att ge service på olika språk

I språklagen finns inga bestämmelser om

enskildas skyldighet att ge service på olika språk. Inte heller någon annanstans i lagstiftningen finns det i allmänhet, med undantag för de ovan nämnda diskrimineringsförbuden, bestämmelser som skulle ålägga enskilda bolag eller företagare en skyldighet att ge service på olika språk. I vissa fall finns det dock specialbestämmelser enligt vilka även en enskild har språkliga skyldigheter.

Enligt lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992) kan en kommun ordna de uppgifter som hör till social- och hälsovården genom att anskaffa service från en privat tjänsteproducent. I lagens 4 § 3 mom. ingår ett krav på kvalitet hos en köptjänst: kommunen (eller samkommunen) skall försäkra sig om att den service som anskaffas motsvarar den nivå som krävs av motsvarande kommunal verksamhet.

Lagen om förvaltningsförfarande gäller även enskilda som sköter offentliga uppgifter och som genom specialbestämmelser omfattas av lagens tillämpningsområde (3 § 3 mom. lagen om förvaltningsförfarande). Sålunda kan 22 § lagen om förvaltningsförfarande, som gäller språkliga rättigheter, vara tillämplig även på enskilda.

I 43 § självstyrelselagen för Åland finns en specialbestämmelse enligt vilken statsrådet skall verka för att de behövliga information om varor och tjänster i mån av möjlighet ges på svenska till konsumenterna i landskapet.

Av bestämmelser som gäller enskildas språkliga skyldigheter och ingår i speciallagstiftning kan nämnas:

Posttjänster. Enligt 15 § 2 mom. lagen om posttjänster (313/2001) skall ett postföretag, eller ett sådant företag som tillhandahåller postföretagstjänster för kunder med stöd av ett avtal som det har ingått med ett postföretag, i sin verksamhet ge service på finska och svenska med iakttagande av vad som i språklagen föreskrivs om myndigheters skyldighet att ge service på dessa språk. I paragrafen ingår också en bestämmelse om att den samiskspråkiga befolkningens behov skall tillgodoses.

Bilbesiktning. Enligt lagen om koncession för fordonsbesiktning (1099/1998) får besiktningar utföras endast av den som har beviljats koncession. Sammanslutningar som

godkänts av Fordonsförvaltningscentralen utbildar personer som svarar för besiktningens verksamhet och personer som utför besiktningar. Enligt 13 § 4 mom. skall koncessionshavaren och innehavaren av utbildningsrätt i sin verksamhet i tillämpliga delar iaktta språklagen.

Samarbete inom företag. Den informationsskyldighet för arbetsgivaren som avses i 11 § lagen om samarbete inom företag (725/1978) skall i tvåspråkiga kommuner fullgöras på vardera språket om antalet personer som hör till minoritetsspråkgruppen uppgår till minst tio och till mer än 10 % av antalet anställda.

Konsumtionsvaror. Enligt 7 § förordningen om uppgifter om konsumtionsvaror (97/1987) skall uppgifter enligt förordningen lämnas på finska och svenska, om inte uppgifterna lämnats genom anvisnings- eller varningsanteckningar som är allmänt kända. Om varan säljs enbart i enspråkiga kommuner, kan uppgifterna dock lämnas endast på ett språk.

Produkter och utrustning för hälso- och sjukvård. Enligt 18 § förordningen om produkter och utrustning för hälso- och sjukvård (1506/1994) skall de uppgifter som medföljer en produkt eller utrustning vara avfattade på finska, svenska eller engelska, om inte uppgifterna ges i form av allmänt kända anvisnings- och varningssymboler. De märkningar som är avsedda för användaren eller patienten och som behövs för att produkten och utrustningen skall kunna användas på ett säkert sätt skall dock vara avfattade på finska och svenska.

Leksaker. I 15, 20, 22, 25 och 34 § lagen om leksakers säkerhet (287/1997) finns bestämmelser om hänvisningar i standarder. Konsumentverket ger information om de hänvisningar i standarderna vilka avser normer som publicerats endast på andra språk än finska och svenska.

Enligt 13 § *produktansvarslagen* (694/1990) är den som har importerat en produkt till Finland skyldig att bistå den skadelidande med översättning av ersättningskrav till ett främmande språk. Om importören inte lämnar sådant bistånd vid översättningen, skall han betala ersättning till den skadelidande för nödvändiga kostnader för

översättningen av ersättningskravet.

Livsmedel. Enligt 21 § *förordningen om påskrifter på livsmedelsförpackningar* (794/1991) skall de obligatoriska påskrifterna göras på finska och svenska. I stället för svenska kan också norska eller danska användas. På livsmedel som har tillverkats i hemlandet och som endast säljs i kommuner med samma språk får dock enspråkiga påskrifter på dessa kommuners språk användas. I tvåspråkiga kommuner får på livsmedel som har förpackats på försäljningsstället användas antingen finska eller svenska påskrifter. Ursprungslandet eller ursprungsregionen för de livsmedel som har importerats får meddelas på något språk som allmänt används i den internationella handeln eller med en allmänt känd bokstavsförkortning. Förordningens 7 §, som gällde namn på livsmedel, har upphävts genom en förordning som utfärdades 1998 (610/1998).

Enligt 5 § *kosmetikförordningen* (189/1996) skall de uppgifter som anges i förordningen avfattas på finska och svenska. I fråga om det språk på vilket beståndsdelar skall anges iakttas dock vad som bestäms i 6 § i handels- och industriministeriets beslut om kosmetiska preparat (190/1996). De påskrifter som nämns i förordningen och bestäms med stöd av den skall göras så att de är bestående och lätta att observera och läsa.

Enligt 10 § *förordningen om tillsatsämnen för livsmedel* (521/1992) skall de förpackningspåskrifter som nämns i förordningen göras på finska och svenska. I stället för svenska kan norska eller danska påskrifter användas. I fråga om ett tillsatsämne som säljs till någon annan än konsumenter kan påskrifterna göras på finska eller svenska eller på något språk som allmänt används i internationell handel.

Tobak. Enligt 5 § *förordningen om åtgärder för inskränkande av tobaksrökning* (225/1977) skall de anteckningar som görs på minutförsäljningsförpackningar med tobaksprodukter vara avfattade på finska och svenska. I förordningen finns detaljerade bestämmelser om hur anteckningarna skall göras.

Investerings- och finansieringstjänster. Enligt 46 § 2 mom. *lagen om värdepappersföretag* (579/1996) skall ett värdepappersföretag

ge alla investerare lättfattlig och tydlig information på finska och svenska om det investerarskydd som gäller för fordringarna och om eventuella brister eller begränsningar i skyddet samt om väsentliga förändringar i dessa uppgifter. Ett värdepappersföretag som har etablerat en filial i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet skall lämna uppgifterna på de officiella språken i den medlemsstat där filialen finns. I 43 § finns dessutom en bestämmelse om ersättningsfondens skyldighet att lämna information. Enligt bestämmelsen skall den kungörelse som avses också publiceras i de största dagstidningarna på de officiella språken inom värdepappersföretagets verksamhetsområde.

Enligt 13 § 3 mom. lagen om utländska kreditinstitut och finansiella instituts verksamhet i Finland (1608/1993) skall ett utländskt kreditinstituts filial på Finlands officiella språk ge sina deponenter uppgifter om det skydd som insättningsgarantifonden ger deponenternas fordringar och om motsvarande skyddssystem eller om avsaknad av skydd, samt om ändringar i tidigare uppgifter.

Enligt 2 § i finansministeriets beslut om regelbunden informationskyldighet för värdepappersemittenter (390/1999) skall bokslut, bokslutskommunikéer och delårsrapporter offentliggöras på finska eller svenska. En emittent kan dock med Finansinspektionens tillstånd offentliggöra dem på något annat språk.

Enligt 4 § 2 mom. i finansministeriets beslut om uppgifter som skall ges i samband med anmälan om och offentliggörande av ägarandelar (391/1999) skall en sådan anmälan som avses i 2 kap. 9 § 1 mom. värdepappersmarknadslagen göras på finska eller svenska eller på något annat språk som bolaget godkänner. Enligt 7 § 2 mom. i beslutet skall ett i 2 kap. 10 § värdepappersmarknadslagen avsett offentliggörande ske på finska eller svenska eller på något annat språk som Finansinspektionen godkänner eller om offentliggörandet sker i någon annan stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet än Finland på denna stats officiella språk eller på något annat språk som myndigheterna i den staten godkänner.

Språket i lagstiftningen

Enligt 79 § 4 mom. grundlagen stiftas och publiceras lagarna på finska och svenska. En lag träder inte i kraft innan den har publicerats. Enligt 51 § grundlagen används i riksdagsarbetet finska eller svenska. De handlingar som behövs för att ett ärende skall tas upp i riksdagen skall regeringen och andra myndigheter överlämna på finska och svenska. Riksdagens svar och skrivelser, utskottens betänkanden och utlåtanden samt talmanskonferensens skriftliga förslag avfattas likaså på finska och svenska.

Förslag till lagar och andra författningar bereds i allmänhet på finska och översätts därefter till svenska. Översättningen skall vara klar senast när ärendet föredras i statsrådet. Översättningarna görs antingen i statsrådets translatorsbyrå eller vid respektive ministerium. Vid behov beställs översättningar även av utomstående translatorer.

Chefen för statsrådets translatorsbyrå granskar i första hand de texter som översätts vid translatorsbyrån och som publiceras i författningssamlingen. Biträdande chefen sköter översättningen av juridiskt svåra texter i translatorsbyrån samt är vid behov ersättare för translatorsbyråns chef. I de fall då översättningen har gjorts någon annanstans än vid translatorsbyrån blir granskningen av texten eventuellt beroende enbart av föredragandens granskning, om propositionen inte sänds till granskningsbyrån vid justitieministeriets lagberedningsavdelning för granskning.

Enligt 40 § 1 mom. reglementet för statsrådet (1522/1995) skall *förslagen till lagar* och, om ärendet inte är av ringa betydelse, till förordningar samt till sådana beslut av statsrådet och ministerierna som skall publiceras i författningssamlingen — dvs. förordningar som avses i den nya grundlagen — sändas till justitieministeriet för granskning, om inte något annat oundvikligen följer av ärendets skyndsamhet. Vid justitieministeriets granskningsbyrå granskas bl.a. att innehållet i de svenska förslagen till författningar motsvarar den finska texten. Därför orsakar ett förbigående av granskningen problem med hänsyn till hur tillförlitlig den svenska texten är.

I riksdagen behandlas lagförslagen på basis

av den finska texten såväl i utskotten som i plenum. Riksdagens svar utarbetas på svenska i riksdagens kansli enligt 76 § i riksdagens arbetsordning (40/2000). Trots detta har de finska och svenska lagtexterna samma giltighet, så som det konstateras i regeringens proposition angående grundlagen. Den svenska texten är sålunda inte enbart en översättning utan en autentisk lagtext.

I 11 § lagen om Finlands författningssamling (188/2000) finns bestämmelser om de språk på vilka *författningssamlingen och fördragsserien* ges ut. Alla författningar publiceras på åtminstone finska och svenska. Med författningar avses lagar och förordningar samt riksdagens arbetsordning och de av riksdagens plenum antagna reglementena och instruktionerna för riksdagsarbetet och för organ valda av riksdagen.

Enligt 12 § lagen om användning av samiska hos myndigheter skall författningar, fördrag och andra dokument och tillkännagivanden som skall publiceras i Finlands författningssamling eller i fördragsserien och som särskilt gäller samerna också publiceras översatta till samiska, om statsrådet eller det behöriga ministeriet så bestämmer. Detsamma gäller ministerieförordningar och myndighetsföreskrifter samt andra dokument och tillkännagivanden som ett ministerium eller någon annan statlig myndighet skall publicera i en föreskriftssamling.

Fördrag publiceras på åtminstone ett autentiskt språk, om finska eller svenska inte är autentiskt språk för fördraget. Om ett fördrag publiceras i datanätet skall, enligt 9 § 2 mom. lagen om Finlands författningssamling, skall det behöriga ministeriet publicera ett meddelande om den myndighet av vilken man kan få kopior av fördraget och som ger upplysningar om fördraget på finska och svenska.

Standarder. Enligt lagen om språket i *standarder* till vilka det hänvisas i författningar (553/1989) skall standarder till vilka det hänvisas i lagar eller förordningar finnas på finska och svenska. Enligt lagen kan man dock i vissa fall göra undantag från detta och hänvisa enbart till en finsk- eller svenskspråkig standard eller till en standard på något annat språk.

Enligt 5 § lagen om ministeriernas och andra statliga myndigheters föreskriftssam-

lingar (189/2000) skall de förordningar och föreskrifter som skall publiceras i en *föreskriftssamling* samt andra dokument och tillkännagivanden publiceras samtidigt på finska och svenska. Dessutom föreskrivs i 43 § självstyrelselagen för Åland att statsrådet skall se till att de föreskrifter som skall gälla i landskapet finns tillgängliga på svenska.

I föreskriftssamlingen publiceras också översättningar till samiska av förordningar och föreskrifter samt andra dokument och tillkännagivanden enligt vad som bestäms i lagen om användning av samiska hos myndigheter.

Ålands författningssamling publiceras enbart på svenska. I den publiceras i huvudsak de landskapslagar som lagtinget antagit samt de landskapsförordningar och vissa beslut som landskapsstyrelsen givit. I Ålands författningssamling publiceras också självstyrelselagen för Åland och jordförvärvslagen för Åland (3/1975) samt de överenskommelseförordningar som givits med stöd av självstyrelselagen.

Enligt 21 § språklagen skall alla *lagförslag* och *betänkanden* som beretts vid ministerierna eller i en statlig kommitté, kommission eller med dem jämförbara organ publiceras på finska samt, om det inte föreligger särskilt vägande skäl till annat, helt, delvis eller i sammandrag även på svenska i enlighet med vad ministeriet i fråga beslutar med beaktande av sakens betydelse för den svenskspråkiga befolkningen och andra faktorer.

Offentlig information och skyltning

Enligt 10 § språklagen skall *anslag*, *meddelanden* och *kungörelser* eller andra sådana handlingar som av domstol eller annan statsmyndighet eller myndighet i kommun eller annat självstyrelseområde utfärdas för befolkningen i enspråkigt ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde avfattas på dettas språk och inom tvåspråkigt område på landets båda språk. I praktiken har paragrafen ansetts gälla t.ex. vägskyltar, trafikmärken och blanketter. Huruvida paragrafen är tillämplig på elektronisk information är beroende av tolkning, i vilken i sista hand de jämlikhetskrav som ingår i grundlagen tillmäts betydelse.

Enligt lagen om officiella tidningen

(268/1931) publiceras "Officiella tidningen" ("Virallinen lehti") på två språk. Domstolarna och andra statliga myndigheter samt myndigheterna i en kommun eller något annat självstyrelseområde skall publicera tillkännagivanden i officiella tidningen på det eller de språk på vilket anslag, meddelanden och kungörelser som utfärdas för befolkningen är avfattade, dvs. enligt 10 § språklagen. Andra än myndigheter har rätt att själva bestämma på vilket språk de vill lämna information i officiella tidningen.

Om modellerna för *uniformer* och andra *tjänstedrakter* föreskrivs i allmänhet genom förordning eller beslut av ett ministerium eller andra myndigheter. Som exempel kan nämnas polisförordningen (1112/1995) och förordningen om bevakningsföretag (743/1983).

Om språket på *trafikmärken* bestäms närmare i 10 § i trafikministeriets beslut om trafikordningar (203/1982). Paragrafen ändrades 1994 (384/1994). Enligt beslutet avgörs frågan om vilket språk som skall användas på vägmärken och tillägsskyltar till dessa av språkförhållandena i den kommun där märkena finns. I en enspråkig kommun skall texten vara enspråkig i överensstämmelse med kommunens språk och i en tvåspråkig kommun tvåspråkig med flertalets språk överst. Med avvikelse från detta skall dock på informationsmärken vid huvud- och stamvägar samt vid motorvägar och motortrafikleder inom enspråkiga kommuner användas tvåspråkig information i följande fall:

1) i enspråkigt svenska kommuner på informationsmärken som anger vägens riktning och avfarter, om det mål som anges på vägvisaren ligger i en enspråkigt finsk kommun eller i en tvåspråkig kommun där flertalets språk är finska, och

2) i enspråkigt finska kommuner på informationsmärken som anger vägens riktning och avfarter, om det mål som anges på vägvisaren ligger i en enspråkigt svensk kommun eller i en tvåspråkig kommun där flertalets språk är svenska.

Trafikmärkena och vägvisarna skall enligt det ovan nämnda ministeriebeslutet ändras så att de överensstämmer med paragrafen före utgången av 2003. I praktiken har de ovan nämnda bestämmelserna därför ännu inte ge-

nomförts överallt.

På vägmärken och tillägsskyltar som finns inom samernas hembygdsområde används utöver finska även samiska. Av särskilda skäl kan på vägmärken eller på tillägsskyltar till dessa användas förutom finska och svenska även andra språk.

Pass och andra identitetskort

Enligt 11 § språkförordningen skall ett utrikespass som inte utfärdas på ett utländskt språk utfärdas på finska och "därjämte" på svenska när sökanden har använt svenska eller begärt ett pass på svenska. I landskapet Åland skall pass alltid samtidigt ges även i original på svenska. Enligt 30 § 2 punkten självstyrelselagen för Åland skall i ett pass som ges i landskapet antecknas också ordet "Åland", om innehavaren av passet har hembygdsrätt på Åland.

Lagen om identitetskort (829/1999) innehåller inga bestämmelser om språk.

Enligt 4 § körkortsförordningen skall körkort överensstämma med gemenskapsmallen för körkort enligt bilaga I a till rådets direktiv 91/439/ EEG. I förordningen finns inga bestämmelser om språk. Enligt 9 § lagen om förarexamensverksamhet skall en förarexamensmottagare i sin verksamhet iaktta bestämmelserna i språklagen.

Enligt 13 § sjukförsäkringsförordningen (473/1963) fastställer Folkpensionsanstalten sjukförsäkringskortets innehåll och form. I förordningen finns inga bestämmelser om språk.

Språkbestämmelser inom olika förvaltningsområden

Polisen och allmän ordning. 7 § språkförordningen innehåller en bestämmelse enligt vilken uttalandena "vid handläggning av ärenden inför polismyndighet --- när detta blott är möjligt" skall föras in i protokollet på det språk, finska eller svenska, som den förhörda har använt. Det förefaller som om bestämmelsen är tillämplig oberoende av ämbetsdistriktets språkliga status. Protokollet skall således skrivas på den förhörda språk även i enspråkiga ämbetsdistrikt där språket är ett annat än den förhörda. I enlighet med

språklagens huvudregel skall den förhöras språk användas i tvåspråkiga ämbetsdistrikt.

Enligt 37 § förundersökningslagen (449/1987) skall förundersökningsmyndigheten sköta om tolkning, om den som skall förhöras inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas vid myndigheten eller om han eller hon på grund av hörsel- eller talskada inte kan göra sig förstådd. I en förundersökning skall således språklagens huvudregel följas. Oberoende av ämbetsdistriktets språkliga status har var och en rätt att använda sitt eget språk i sin egen sak eller i en sak i vilken han eller hon hörs (3 § språklagen). Därtill är "statens ombud, allmän åklagare eller annan statens tjänsteman" skyldig att använda svarandens språk, om han eller hon är skyldig att kunna det (4 § språklagen). Detta torde förstås så, att man t.ex. i ett förhör kan använda tolk, om tjänstemannen inte är skyldig att behärska svarandens språk. Huruvida det finns en skyldighet att uppgöra protokollet på svarandens språk och en skyldighet eller rättighet att översätta protokollet till svarandens språk är dock oklart. Paragraferna om protokoll i förundersökningslagen och förordningen om förundersökning och tvångsmedel (575/1988) innehåller inte bestämmelser om protokollspråk.

Polislagen (493/1995) innehåller inga bestämmelser om språk. De allmänna principerna för polisens verksamhet förutsätter att polisen i sin verksamhet skall vara saklig, opartisk och främja försonlighet (2 § 1 mom. polislagen). Enligt 6 a § polisförvaltningslagen (110/1992) kan statsrådets allmänna sammanträde av särskilda skäl och med hänsyn till bl.a. språkförhållandena besluta, att det vid ett häradsämbete inrättas en länsmanstjänst för skötseln av polis- och exekutionsavdelningarnas chefsuppgifter.

Enligt 18 § förordningen om polisutbildning (430/1992) är polisläroinrättningens undervisningsspråk finska. Grundutbildning, fortbildning och specialutbildning ges fortlöpande även på svenska. Utbildning ges vid behov även på något annat språk.

Enligt 61 § 1 mom. 3 punkten lagen om privata säkerhetstjänster (282/2002) utfärdas närmare bestämmelser om märken och texter på väktardräkter genom förordning av stats-

rådet

Brand- och räddningsväsendet. Lagen om räddningsväsendet (561/1999) och förordningen om räddningsväsendet (857/1999) innehåller inga särskilda bestämmelser om språk.

Enligt 7 § lagen om Räddningsinstitutet (1165/1994) är Räddningsinstitutets undervisningsspråk finska. Undervisning ges även på svenska och tillfälligt även på andra språk. I prov får studerandena använda antingen finska eller svenska.

I Statsrådets beslut om nödcentralskretsarna (604/2000) bestäms om nödcentralskretsarnas språkliga indelning. Nylands och Syd-Östra Finlands nödcentralskretsar är finskspråkiga i fråga om de finskspråkiga kommunerna och tvåspråkiga i fråga om de tvåspråkiga kommunerna. Egentliga Finlands och Österbottens nödcentralskretsar är finskspråkiga i fråga om de finskspråkiga kommunerna, svenskspråkiga i fråga om de svenskspråkiga kommunerna och tvåspråkiga i fråga om de tvåspråkiga kommunerna. Andra nödcentralskretsar är finskspråkiga.

Försvaret. I den nya grundlagen finns inte längre bestämmelser om militärens kommandospråk, inte heller om det undervisningsspråk som skall användas i undervisningen av beväringarna. Enligt motiveringarna i regeringspropositionen kan sådana bestämmelser vid behov utfärdas framdeles genom lag.

Enligt 19 § språklagen omfattas de militära myndigheterna av språklagen. De militära myndigheternas ämbetsdistrikt anses som enspråkiga om manskapet i ett truppförband, som är underställt dem, sammanförts i syfte att bilda ett enspråkigt förband och som tvåspråkiga om manskapet sammanförts utan att se till dess modersmål eller om myndighetens verksamhet hänför sig till flera truppförband med olika språk. Militärens kommandospråk är finska.

I 10 § 2 mom. lagen om försvarsmakten (402/1974) föreskrivs att en truppavdelning, om militära synpunkter medger det, skall förläggas till en ort där befolkningens språk är detsamma som modersmålet för de värnpliktiga i truppavdelningen eller där befolkningen är tvåspråkig.

Enligt 51 a § värnpliktslagen (452/1950) sker undervisningen av beväringarna på fins-

ka eller svenska. En finsk- eller svenskspråkig beväring har rätt att bli placerad i en truppavdelning där undervisningsspråket är hans eller hennes modersmål.

Enligt 8 § civiltjänstlagen (1723/1991) skall den civiltjänstepliktiges modersmål beaktas när tjänstgöringsstället bestäms. En finskspråkig respektive svenskspråkig civiltjänstepliktig har rätt att fullgöra civiltjänsten på sitt modersmål.

Trafik och kommunikation. Enligt lagen om Vägförvaltningen (568/2000) svarar Vägförvaltningen för väghållningen i fråga om allmänna vägar. Vägförvaltningen skall i hela landet förvalta, underhålla och utveckla allmänna vägar, trafikförhållandena på dem och vägtrafikservicen som en del av trafiksystemet. Vägförvaltningen skall öppna produktionsverksamheten inom väghållningen i fråga om allmänna vägar för konkurrens stegvis inom fyra år från lagens ikraftträdande.

Enligt lagen om Vägverket (569/2000) är Vägverket ett affärsverk inom trafikministeriets förvaltningsområde. Vägverkets verksamhetsområde inom jord- och vattenbyggnadsbranschen omfattar i första hand planering, byggande, underhåll och skötsel av trafikleder och trafikmiljön samt produkter och tjänster i anslutning till det.

Enligt 5 § lagen om statens bannät, bannållningen och användningen av bannätet (21/1995) skall ett järnvägsföretag se till att det finns ett ändamålsenligt utbud på tjänster åtminstone på de inhemska språken. Tjänsterna skall utvecklas enligt förutsättningarna för affärsverksamheten med beaktande av kundernas, olika landsdelars och hela samhällets behov. Järnvägsföretaget skall iakttä vad som på något annat ställe i lag föreskrivs om utövande av järnvägstrafik.

Enligt 7 § lagen om Rundradion Ab (1380/1993) är Rundradions uppgift att tillhandahålla ett heltäckande programutbud för alla på lika villkor. Verksamheten är en specialuppgift inom den offentliga servicen. Den skall därför särskilt stödja en fungerande demokrati genom att tillhandahålla ett mångsidigt utbud av fakta, åsikter och diskussioner i samhällsfrågor, även för minoriteter och specialgrupper. Därtill skall verksamheten stöda, skapa och utveckla den inhemska kulturen och förmedla dess resultat till allas förfogan-

de. De finskspråkiga och svenskspråkiga medborgarna skall behandlas på lika grunder i programverksamheten. Rundradion skall även tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk och i tillämpliga delar även för andra språkgrupper i landet.

Undervisning och bildningsväsendet. I språklagskommitténs betänkande (s. 35—46) finns en historisk beskrivning av nationalspråkens ställning i skolsystemet och universitetet fram till våra dagar.

Enligt 16 § 2 mom. kommunallagen skall undervisningsförvaltningen i en tvåspråkig kommun ordnas så, att ett organ för vardera språkgruppen eller ett gemensamt organ med särskilda sektioner för vardera språkgruppen tillsätts. Ledamöterna i organen eller sektionerna skall väljas bland personer som hör till respektive språkgrupp. Bestämmelsen har i praktiken visat sig vara för snäv med tanke på andra språkgrupper. En lagmotion har väckts i riksdagen (LM 10/2001/ rd) för att ändra bestämmelsen så att även andra språkgrupper kan bli företrädda.

Den *grundläggande utbildningen* är reglerad i lagen om grundläggande utbildning (628/1998). Enligt lagen skall en kommun som har såväl finsk- som svenskspråkiga invånare ordna grundläggande utbildning separat för vardera språkgruppen (4 §).

Kommunen kan ordna tjänsten själv eller i samråd med andra kommuner. Den kan också skaffa tjänsterna av de anordnare av grundläggande utbildning som nämns i lagen. En elev som deltar i den grundläggande utbildningen har rätt att gå i en skola som avses i lagen (6 och 28 §). Undervisningsspråket regleras i 10 §. Undervisningsspråket är antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen ges på något annat språk än elevens eget ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar elevens möjligheter att följa undervisningen. Elever som bor på samernas hembygdsområde och behärskar samiska skall huvudsakligen undervisas på samiska. Hørselskadade skall vid behov också få undervisning på teckenspråk. Om utbildningsanordnaren ger undervisning på fler än ett av de undervisningsspråk som eleven har förmåga att studera på, får vårdnadshavaren välja un-

dervisningsspråket. I en särskild undervisningsgrupp eller skola kan undervisningen dessutom huvudsakligen eller uteslutande meddelas på ett främmande språk.

Undervisning i modersmålet ges utgående från elevens undervisningsspråk i finska, svenska eller samiska (12 §). Läroplanen godkänns särskilt för undervisning på de finska, svenska och samiska språken samt vid behov för undervisning på något annat språk (15 §).

Bestämmelser om de riksomfattande målen för undervisningen finns i statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001).

Enligt 6 § *gymnasielagen* (629/1998) är undervisningsspråket i gymnasieutbildningen antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen ges på något annat än studerandens eget ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar studerandens möjligheter att följa undervisningen. Om utbildningsanordnaren meddelar undervisning på fler än ett av de undervisningsspråk som nämnts ovan och studeranden har förmåga att studera på detta språk, får studeranden välja undervisningsspråket. I en särskild undervisningsgrupp eller läroanstalt kan undervisningen dessutom huvudsakligen eller uteslutande ges på ett främmande språk.

Enligt 7 § *gymnasielagen* bestäms särskilt om gymnasiets lärokurser i modersmålet och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk. Innehållet i läroplanen och timfördelningen är reglerade i statsrådets beslut om timfördelningen i gymnasiet (835/1993). Undervisningsministeriets beslut om timfördelningen i vuxengymnasier (873/1994) reglerar timfördelningen i dessa gymnasier.

Finska och svenska är examensspråk enligt 10 § *studentexamensförordningen* (1000/1994). Enligt vad undervisningsministeriet fastställer kan även något annat språk vara examensspråk. Enligt 11 § ordnas provet i modersmålet i finska, svenska och samiska. En examinand vars modersmål är något annat än de ovan nämnda språken kan i

stället för provet i modersmålet avlägga ett annat prov i finska eller svenska. I stället för provet i det andra inhemska språket kan en examinand avlägga provet i modersmålet i detta språk.

11 § *lagen om yrkesutbildning* (630/1998) föreskriver att undervisningsspråket i yrkesutbildningen är antingen finska eller svenska. I en tvåspråkig läroanstalt är undervisningsspråket finska och svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen ges på något annat språk än studerandens eget språk om det inte äventyrar studerandens möjligheter att följa undervisningen. Om utbildningsanordnaren meddelar undervisning på fler än ett av de undervisningsspråk som nämnts ovan och studeranden har förmåga att studera på detta språk, får studeranden välja undervisningsspråket.

I en särskild undervisningsgrupp eller läroanstalt kan undervisningen huvudsakligen eller uteslutande ges på ett främmande språk.

Undervisning i modersmålet ges utgående från studerandens undervisningsspråk i finska, svenska eller samiska. Enligt studerandens val kan modersmålsundervisningen också meddelas i romani, teckenspråk eller ett annat språk som är studerandens modersmål (12 §). Enligt lagen ingår även studier i det andra inhemska språket och främmande språk i utbildningen.

Läroplanen anger omfattningen av och innehållet i utbildningen. Läroplanen godkänns särskilt för undervisningen på finska, svenska och samiska och vid behov för undervisning på något annat språk.

I 10 § *lagen om yrkeshögskoleundervisningen* (255/1995) anges att undervisningsspråket i en yrkeshögskola är finska eller svenska. Undervisningsspråken i en tvåspråkig yrkeshögskola är finska och svenska. Vid undervisning, förhör och prov får vid behov också andra språk än yrkeshögskolans undervisningsspråk användas.

Enligt 9 § *universitetslagen* (645/1997) är universitetens undervisnings- och examensspråk finska, om inte något annat bestäms i lagen. Undervisnings- och examensspråken vid Helsingfors universitet, Tekniska högskolan, Bildkonstakademin, Sibelius-Akademin, Konstindustriella högskolan och

Teaterhögskolan är finska och svenska. Undervisnings- och examensspråket vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan samt Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är svenska. Universitetet beslutar om användningen av andra språk än undervisnings- och examensspråken i undervisningen och i studieprestationerna.

Universitetens ämbetspråk är finska. Vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan samt i Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är ämbetspråket svenska. Var och en har rätt att i egen sak använda finska eller svenska och att få expeditioner på detta språk (17 § universitetslagen).

Bestämmelser om den kunskap i finska och svenska som fordras av lärare, forskare och andra tjänstemän utfärdas genom förordning oberoende av vad som bestäms i lagen angående den språkkunskap, som skall av stats-tjänstemän fordras (17 § 3 mom.). Om den språkkunskap som fordras av lärare vid Åbo Akademi bestäms i 29 § universitetslagen. Enligt denna paragraf fordras fullständiga kunskaper i svenska och förmåga att förstå finska för tjänster som lärare vid akademien. Akademien beslutar om den kunskap i svenska och finska som för en sådan tjänst krävs av utlänningar eller andra än infödda finska medborgare.

Universitetslagen reglerar även de språkkunskaper som krävs av studerandena. Enligt 18 § kan universitetet begränsa antalet studerande. Antagningsgrunderna skall vara likvärdiga. Emellertid kan en avvikelse från de likvärdiga antagningsgrunderna göras i begränsad utsträckning för att utbildningsbehovet hos någon språkgrupp skall kunna tillgodoses. För att bli antagen som studerande vid Åbo Akademi skall sökanden enligt 30 § i regel ha sådana kunskaper i svenska som är tillräckliga för studier på detta språk. Enligt 26 § universitetslagen kan Helsingfors universitet reservera en andel nybörjarplatser för personer som kan svenska. Helsingfors universitet skall också sörja för att ett tillräckligt antal personer som kan svenska kan utbildas för landets behov. Med utgångspunkt i detta har universitetet i begränsad utsträckning kunnat reservera en del av nybörjarplatserna

vid bl.a. juridiska och medicinska fakulteten för studerande som kan svenska. Studierätten är inte beroende av studerandens modersmål, utan av hans eller hennes faktiska språkkunskap.

I 40 § *självstyrelselagen för Åland* föreskrivs att svenska är undervisningsspråket i skolor som bekostas med allmänna medel och får understöd av sådana, om inte något annat föreskrivs i landskapslag. Undervisningssektorn hör enligt 18 § 14 punkten självstyrelselagen till landskapets lagstiftningsbehörighet. Innehållet i undervisningen och läroplanerna regleras därför i landskapslagstiftningen. Med undantag för läroinrättningarna på Åland regleras emellertid inträdesförhållandena till läroinrättningar och högskolor i Finland i rikslag. I självstyrelselagen finns därför en bestämmelse (41 §) som föreskriver om inträdet till högskolor på fastlandet, vilket skall regleras närmare i en förordning. Enligt 41 § kan alltså den som avlagt examen vid en undervisningsanstalt i landskapet bli antagen till och avlägga examen vid en svensk- eller tvåspråkig undervisningsanstalt som upprätthålls av staten eller som får understöd av staten, även om han eller hon inte har de kunskaper i finska som krävs för inträde och avläggande av examen, enligt vad som närmare föreskrivs i en förordning.

Med stöd av 41 § självstyrelselagen gavs år 2000 statsrådets förordning om den kunskap i finska som vid universitet och yrkeshögskolor krävs av åländska studerande (841/2000). Den som har avlagt examen vid en läroinrättning i landskapet Åland är behörig för studier vid en svensk- eller tvåspråkig läroinrättning som upprätthålls eller understöds av staten och har rätt att avlägga examen där även om han eller hon inte fyller de krav på kunskaper i finska som ställs för inträde eller examen. Läroinrättningen kan dock bestämma att studeranden skall delta i den undervisning i finska som är nödvändig med tanke på utbildningsområdet. Studeranden kan dock inte förpliktas att avlägga prov i finska.

Kulturverksamhet och idrott. Lagen om grundläggande konstundervisning (633/1998) föreskriver att en kommun kan ordna grundläggande konstundervisning. Undervisningsministeriet kan även bevilja en

samkommun, en registrerad sammanslutning eller stiftelse tillstånd att ordna grundläggande konstundervisning. Enligt 3 § anges undervisningsspråket i det tillstånd som undervisningsministeriet beviljar.

Enligt *teater- och orkesterlagen* (730/1992) beviljas teatrar och orkestrar statsandel för sina driftskostnader enligt lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (635/1998). Teater- och orkesterlagen innehåller dessutom specialbestämmelser bl.a. om statsunderstöd till Svenska Teatern i Helsingfors, Tampereen Työväen Teatteri och Suomen Kansallisteatteri.

Enligt lagen om *kommunernas kulturverksamhet* (728/1992) är det kommunens uppgift att främja, stödja och ordna kulturverksamhet i kommunen. Kommunerna skall också ordna möjligheter för kommuninvånarna att få grundundervisning i konst samt sådan undervisning inom olika konstområden som stöder amatörer. Lagen innehåller inte bestämmelser om språk.

Enligt *museilagen* (729/1992) är museiverksamhetens syfte att upprätthålla och öka medborgarnas kunskap om sin kultur, historia och miljö. Lagen innehåller inte bestämmelser om språk. Museiverket har till uppgift bl.a. att vara en expertmyndighet med ansvar för skyddet av kulturarvet och kulturmiljön och att tillsammans med andra myndigheter och det övriga museiväsendet sörja för att lagstiftningen inom området följs (förordning 119/1992).

Enligt *idrottslagen* (1054/1998) är syftet med lagen att främja motion och annan idrott samt tävlings- och elitidrott och medborgarverksamhet i anslutning till dessa, att främja befolkningens välbefinnande och hälsa samt att med idrottens hjälp stödja barns och ungas uppväxt och utveckling. Syftet med lagen är dessutom att med hjälp av motion och idrott främja jämlikhet och tolerans samt stödja kulturell mångfald och en hållbar utveckling av miljön. Staten och kommunerna skall skapa de allmänna förutsättningarna för idrott. Idrottsverksamheten skall i huvudsak skötas av idrottsorganisationerna. Lagen innehåller inga bestämmelser om språk. Enligt 5 § idrottsförordningen (1055/1998) skall bl.a. språkliga synpunkter vara företrädda i idrottsrådet.

Det *fria bildningsarbetet* syftar till att utgående från principen om livslångt lärande stödja en mångsidig utveckling av individers personlighet och förmåga att fungera i ett samfund samt att främja demokrati, jämlikhet och pluralism i det finländska samhället. Lagen (632/1998) och förordningen (805/1992) om fritt bildningsarbete innehåller inte några bestämmelser om språk.

Enligt *bibliotekslagen* (904/1998) är syftet med de allmänna bibliotekens biblioteks- och informationstjänster att främja befolkningens lika möjligheter till bildning, till litterära och konstnärliga intressen, fortlöpande utveckling av kunskaper och färdigheter samt medborgarliga färdigheter, internationalisering och till livslångt lärande. Biblioteksväsendet skall också arbeta för att virtuella och interaktiva nättjänster samt deras kulturellrelaterade innehåll utvecklas. Enligt 3 § 4 mom. skall vardera språkgruppens behov beaktas på lika grunder i tvåspråkiga kommuner.

Syftet med lagen om *ungdomsarbete* (235/1995) är att förbättra de ungas levnadsförhållanden och skapa förutsättningar för medborgarverksamhet bland ungdomen. Syftet med lagen är dessutom att främja jämställdheten mellan generationer, mellan könen och mellan regionerna i Finland, främja tolerans och kulturell mångfald samt att trygga en hållbar utveckling av bruk av naturen. Språkliga rättigheter nämns inte uttryckligen.

Social- och hälsovård samt barndagvård. Enligt 28 § folkhälsolagen (66/1972) skall hälsovårdscentralen i enspråkiga kommuner och samkommuner tillhandahålla hälsovårdstjänster på kommunens eller samkommunens språk. I tvåspråkiga kommuner och i samkommuner som omfattar två språk eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på båda språken så att patienten blir betjänad på sitt eget språk. Kommunen eller samkommunen för folkhälsoarbetet skall dessutom se till att nordiska medborgare vid behov kan använda sitt eget språk, finska, isländska, norska, svenska eller danska. Kommunen eller samkommunen skall då, om möjligt, sörja för att nordiska medborgare får sådan tolk- och översättningshjälp som de behöver.

Enligt 4 § *lagen om klientens ställning och*

rättigheter inom socialvården (812/2000) har en klient rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras. När socialvård lämnas skall därtill klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

Enligt 3 § *lagen om patientens ställning och rättigheter* (785/1992) har var och en som varaktigt bor i Finland rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter, utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som står till hälso- och sjukvårdens förfogande vid respektive tidpunkt. Varje patient har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. Vården skall ordnas och patienten bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras. Patientens modersmål och individuella behov samt den kultur som han eller hon företräder skall i mån av möjlighet beaktas i vården och bemötandet. 5 § föreskriver om patientens rätt till information. Om en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården inte behärskar det språk som patienten använder eller om patienten på grund av en hörsel-, syn- eller talskada inte kan göra sig förstådd, skall tolk anlitas i mån av möjlighet.

Syftet med *lagen om service och stöd på grund av handikapp* (380/1987) är att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället. Lagens mål är också att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför. Enligt 3 § skall kommunerna sörja för att den allmänna service som kommunen tillhandahåller lämpar sig även för en handikappad person. Kommunerna skall utveckla tjänster och stöd för handikappade så att de motsvarar de behov och synpunkter som de handikappade har framfört. När tjänsterna ordnas skall den handikappade personens modersmål beaktas. I 8 § finns en skyldighet att ordna tolktjänst, om en person på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till

normal livsföring.

Lagen om specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) föreskriver i 6 § att tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner är medlemmar i kommunalförbundet (enligt nuvarande terminologi samkommunen) för specialomsorger vars uppgift är att oberoende av distriktsindelningen bereda specialomsorger för den svenskspråkiga befolkningen i sina medlemskommuner. Vidare tillämpas socialvårdslagens språkbestämmelser.

Med *specialiserad sjukvård* avses enligt *lagen om specialiserad sjukvård* (1062/1989) sådana hälsovårdstjänster inom medicinska och odontologiska specialområden som innefattar förebyggande av sjukdomar, undersökning, vård och medicinsk rehabilitering. Om sjukvård som ges av enskilda bestäms i en särskild lag. Enligt 33 § *lagen om specialiserad sjukvård* skall patienterna tillförsäkras sjukvård på sitt modersmål, finska eller svenska, i sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner. Samkommunen för en sjukvårdsdistrikt skall dessutom se till att nordiska medborgare vid behov kan använda sitt eget språk, finska, isländska, norska, svenska eller danska, då de använder sig av hälsovårdstjänster. Samkommunen skall då, om möjligt, sörja för att nordiska medborgare får sådan tolk- och översättningshjälp som de behöver.

I 35 § *lagen om specialiserad sjukvård* föreskrivs att sjukvård skall ges på det sjukhus eller i den verksamhetsenhet inom sjukvårdsdistriktet där detta är mest ändamålsenligt med beaktande av arten av patientens sjukdom samt behovet av undersökning, vård och medicinsk rehabilitering. Dessutom skall avståndet mellan sjukhuset och patientens hem beaktas samt såvitt möjligt patientens eller hans eller hennes anhörigas önskemål beträffande vårdplatsen. Särskild uppmärksamhet skall även fästas vid att patienten bereds vård på sitt modersmål. Om patienten inte får service på sitt modersmål på det sjukhus eller i den verksamhetsenhet som bestäms enligt boningsorten, har han eller hon rätt att få vård på ett sådant sjukhus eller i en sådan verksamhetsenhet inom sjukvårdsdistriktet som kan ge vård på hans eller hennes modersmål, finska eller svenska. Sjukvårdsdi-

striktet och patientens hemkommun skall komma överens om vilka verksamhetsenheter patienten kan anlita för att få service på sitt modersmål.

Enligt 39 § *socialvårdslagen* (710/1982) skall vid lämnande av socialvård särskild uppmärksamhet ägnas klientens egna önskemål och möjligheter att delta i planeringen av den vård som gäller honom eller henne. Klienten skall betjänas och service för honom eller henne anordnas även med beaktande av hans eller hennes modersmål.

Enligt 3 § *lagen om missbrukarvård* (41/1986) skall kommunen sörja för att vården av missbrukare ordnas så att den till sin innebörd och sin omfattning motsvarar behovet i kommunen. Språkliga tjänster nämns inte särskilt i lagen. Skyldigheten grundar sig på socialvårdslagen, folkhälsolagen och lagen om specialiserad sjukvård.

Mentalvårdslagen (1116/1990) föreskriver i 4 § att kommunerna och samkommunerna skall se till att sådana mentalvårdstjänster tillhandahålls som till sitt innehåll och sin omfattning motsvarar behovet i kommunen eller på samkommunens område. Språkliga tjänster nämner lagen inte särskilt.

Enligt 11 § *lagen om barndagvård* (36/1973) skall kommunen sörja för att barndagvård som kommunen ordnar eller övervakar står till buds i den omfattning och med sådana verksamhetsformer som behovet inom kommunen förutsätter. Kommunen skall dessutom se till att barndagvård kan ges på barnets modersmål då detta är finska eller svenska eller samiska. Enligt 1 a § förordningen om barndagvården (239/1973) omfattar målen för fostran även stödjande av det egna språket och den egna kulturen i fråga om finsk- och svenskspråkiga barn samt samers, romers och olika invandrargrupper barn i samråd med företrädare för kulturen i fråga.

Ålands språkliga ställning enligt självstyrelselagen

I självstyrelselagen för Åland finns bestämmelser om landskapets svenskspråkiga ställning samt om rätten att använda finska inför domstol och andra statsmyndigheter i

landskapet. I självstyrelselagen finns också bestämmelser om myndigheternas skriftväxlingsspråk, undervisningsspråket samt ålänningarnas rätt att avlägga examina utan att påvisa att de har de kunskaper i finska som i övrigt krävs.

Självstyrelselagen för Åland kan ändras eller upphävas och avvikelse från den kan göras endast genom överensstämmande beslut av riksdagen och Ålands lagting. I riksdagen måste beslut fattas i grundlagsordning och i lagtinget med kvalificerad majoritet.

Fastän självstyrelselagen inte formellt är någon grundlag har den dock i författningshierarkin en med grundlag jämförbar ställning. De specialbestämmelser som ingår i självstyrelselagen utgör ett undantag från grundlagens bestämmelser. Så innehåller t.ex. självstyrelselagens språkbestämmelser undantag från regleringen i 17 § grundlagen och i den allmänna språklagen. Språklagen är därför inte tillämplig på Åland.

Kyrkolagen

Enligt kyrkolagen (1054/1993) är landet indelat i stift för den kyrkliga förvaltningen. Kyrkomötet beslutar om grundande och indragning av stift. Kyrkomötet beslutar också om ändring av stiftsgränserna. Besluten skall underställas statsrådet för avgörande. Stiftet är indelade i prosterier. Om prosteriindelningen beslutar domkapitlet.

Kyrkans medlemmar hör till församlingar, vilka var och en har ett bestämt område. På språklig grund kan på samma område finnas flera församlingar. Om den språkliga indelningen bestäms delvis i statsrådets beslut (del IV) om den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden under åren 1993—2002, delvis genom beslut av domkapitlet med stöd av kyrkolagen.

En medlem i kyrkan är i regel medlem i den församling på vars område han eller hon har sin hemkommun enligt lagen om hemkommun och är bosatt.

Församlingsindelningen skall enligt kyrkolagen motsvara kommunindelningen så att varje kommun i sin helhet befinner sig på området för samma församling eller samma kyrkliga samfällighet. Beslut om ändring av

en församlings område, delning av en församling på territoriell eller språklig grund, indragning av en församling samt om grundande av en ny församling fattas av kyrkostyrelsen.

Församlingarna är finsk- eller svenskspråkiga eller tvåspråkiga om inte annat bestäms om församlingens språk då den grundas. Församlingen är tvåspråkig då den finsk- eller svenskspråkiga minoriteten är så stor att en kommun på motsvarande sätt skulle vara tvåspråkig enligt språklagen. Om det på samma område finns flera församlingar på grund av språklig indelning är dessa alltid enspråkiga.

Domkapitlet fastställer vart femte år vilka församlingar som är att anse som finskspråkiga eller svenskspråkiga och vilka som tvåspråkiga. Det sker på grundval av den språkliga indelningen av församlingens närvarande medlemmar vid slutet av föregående kalenderår.

Beslut angående ändring i församlingsindelningen får inte fattas utan synnerligen vägande skäl, om indragningen av en församling, sammanslagningen av församlingar eller någon annan ändring i församlingsindelningen har som följd att medlemmarna i en enspråkig församling eller den språkliga majoriteten i en tvåspråkig församling kommer att tillhöra en språklig minoritet i en ny eller en tidigare församling.

En församling där majoriteten av medlemmarna har svenska som språk hör till det svenskspråkiga stiftet.

När det skett en sådan förändring inom församlingens medlemskår att majoritetens språk har ändrats och ändringen varat i fem år beslutar kyrkostyrelsen om överföring av församlingen till ett annat stift. En kyrklig samfällighet lyder under domkapitlet i det stift som majoriteten av församlingarnas sammanlagda folkmängd tillhör.

Enligt kyrkolagen skall språklagen reglera det språk som skall användas vid kyrkan eller församlingens myndigheter samt expeditionsspråket och myndigheternas inre ämbetsspråk. På en församling och kyrklig samfällighet som är tvåspråkig tillämpas språklagens bestämmelser om tvåspråkiga ämbetsdistrikt. På en enspråkig församling eller kyrklig samfällighet tillämpas språklagens bestämmelser om enspråkiga ämbetsdistrikt.

Kyrkolagen innehåller även bestämmelser om det språk som skall användas i kyrkans verksamhet. Gudstjänster och annan verksamhet skall vid behov anordnas såväl på den finskspråkiga eller den svenskspråkiga minoritetens som på någon annan minoritets språk. En medlem av kyrkan har rätt att få de enskilda kyrkliga förrättningar som gäller honom eller henne själv utförda på sitt modersmål, finska eller svenska. Vid gudstjänster och kyrkliga förrättningar kan även något annat språk användas. På samernas hembygdsområde skall församlingens verksamhet ordnas och församlingarnas medlemmar betjänas även på samiska.

I landskapet Åland är församlingarna enspråkiga enligt kyrkolagen. Enligt 36 § 3 mom. självstyrelselagen för Åland gäller lagens bestämmelser om det språk som skall användas inom statsförvaltningen i tillämpliga delar även för den evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter i den mån annat inte följer av kyrkolagen. Sakinnehållet i denna bestämmelse i självstyrelselagen motsvarar 17 § 1 mom. språklagen. Bestämmelsen har tagits in i självstyrelselagen eftersom denna lag uttömmande reglerar statsmyndigheternas språk. Språklagen tillämpas således inte i landskapet. Bestämmelsen gäller inte ärenden som enligt kyrkolagen på grund av sin natur hör till kyrkans sfär.

I Uleåborgs stift och i de församlingar som helt eller delvis befinner sig på samernas hembygdsområde skall lagen om användning av samiska hos myndigheter tillämpas. På samernas hembygdsområde kan tvåspråkiga finsk-samiska församlingar inrättas.

Myndigheternas inre ämbetsspråk

Bestämmelserna i 17 § 2 mom. grundlagen gäller endast det språk som myndigheterna skall använda i förhållande till medborgarna och andra utomstående. Lagstiftaren har getts större rörelsefrihet när det gäller det s.k. inre ämbetsspråket, men skall inom ramen för 17 § 1 mom. grundlagen beakta att landets nationalspråk är finska och svenska. Uttrycket "nationalspråk" har inte i sig en exakt juridisk innebörd, men det är klart att med nationalspråk avses det språk som används eller i

alla fall kan användas hos landets myndigheter och åtminstone i statsmaktens och den övriga offentliga förvaltningens viktiga handlingar.

Med ”inre ämbetspråk” avses enligt språklagen det språk som används i handlingar som inte är avsedda att ges ut till parterna, t.ex. protokoll som förts vid interna möten, promemorior, föredragningar och korrespondensen inom och mellan myndigheterna. Språklagen reglerar inte den muntliga behandlingen hos en myndighet men i praktiken torde lagen i allmänhet ha förståtts så att bestämmelserna gäller även den.

I domstolar och andra statliga myndigheter vilkas ämbetsdistrikt är enspråkigt och i enspråkiga kommuner är det inre ämbetspråket detsamma som ämbetsdistriktets eller kommunens språk (11 och 15 § språklagen).

Om en domstols eller en annan statlig myndighets ämbetsdistrikt är tvåspråkigt, är det inre ämbetspråket i allmänhet det språk som flertalet inom distriktet använder. Detsamma gäller tvåspråkiga kommuner. Om en expedition i ärendet har utfärdats på minoritetens språk, bestäms det inre ämbetspråket — som används då ärendet föredras och i andra åtgärder i samband med beredningen och behandlingen av ärendet — på grundval av det språk som använts i expeditionen. Det inre ämbetspråket är i detta fall minoritetens språk ”om det icke föreligger särskilda skäl att använda majoritetens språk” (12 §). Undantag från huvudregeln kommer i praktiken i fråga bl.a. av det skälet att tjänstemännens faktiska språkkunskaper särskilt i svenska inte alltid, trots kraven på språkkunskaper, är tillräckliga. Om man avviker från huvudregeln, skall rättsskyddsaspekter beaktas. När man använt ett annat språk än expeditionsspråket skall enligt lagen en laggill översättning utan dröjsmål fogas till de handlingar som uppstått under behandlingen, om sakägaren begär det. Detta gäller dock inte, om det är fråga om en handling som uppenbart inte har inverkat på ärendets avgörande.

I praktiken torde det inte vara ovanligt att ett ärende behandlas på majoritetsspråket och att den expedition som ges till parten därefter översätts och undertecknas. På detta sätt har översättningen i själva verket blivit ”originalexpedition” och en utomstående får den

uppfattningen att ärendet har behandlats på det språk som expeditionen är skriven på.

Ett undantag från huvudregeln är de fall då myndighetens verksamhet riktar sig enbart till den ena språkgruppen inom befolkningen. I dessa fall skall denna språkgrupps språk användas. Även inom undervisningsförvaltningen har det inre ämbetspråket ordnats på ett sätt som avviker från huvudregeln. Enligt 14 § språklagen skall förvaltningsorganen och funktionärerna vid statens eller en kommuns enspråkiga undervisnings- och uppfostriansanstalter använda anstaltens språk även om den är belägen inom en kommun med ett annat språk. Enligt 16 § 2 mom. kommunallagen (365/1995) skall för undervisningsförvaltningen i en tvåspråkig kommun tillsättas ett organ för vardera språkgruppen. Om man inte gör det skall man tillsätta ett gemensamt organ med särskilda sektioner för vardera språkgruppen. Ledamöterna i organen eller sektionerna skall väljas bland personer som hör till respektive språkgrupp. Enligt 4 § lagen om utbildningsstyrelsen (182/1991) skall en linje för svenskspråkig utbildning finnas vid utbildningsstyrelsen. Enligt 5 § förordningen om utbildningsstyrelsen (183/1991) har den till uppgift att behandla ärenden som gäller svenskspråkig utbildning. Enligt 13 § länsstyrelseförordningen (120/1997) har bildningsavdelningen vid länsstyrelserna i Södra Finlands län och Västra Finlands län en särskild svenskspråkig enhet för undervisningsväsendet till vilken de läroanstalter hör där undervisningsspråket är svenska.

Språklagens bestämmelser om kommuner hindrar inte kommunfullmäktige att besluta att protokollen förs parallellt på finska och svenska. I övrigt följer protokollspråket samma regler som expeditionsspråket. Om man av särskilda skäl avviker från det, skall man på en parts begäran utan dröjsmål och på kommunens bekostnad foga en laggill översättning till protokollet.

Huvudregeln för det inre ämbetspråket i en samkommun är att kommunmedlemmar- nas språkliga rättigheter varken ökar eller minskar till följd av att kommunen sköter någon uppgift inom ramen för en samkommun.

En statlig myndighet vars verksamhet riktar sig endast till samerna kan vid sidan av

finska använda samiska som inre ämbets-språk (13 § lagen om användning av samiska hos myndigheter).

Tjänstemännens språkkunskaper

Myndigheternas förmåga att uppfylla kraven i grundlagen och språklagstiftningen på verksamhet på finska och svenska och sålunda förmågan att betjäna allmänheten på båda språken är i sista hand beroende av personalens faktiska språkkunskaper.

Om *statstjänstemännens* språkkunskaper finns rätt ingående bestämmelser i lag och förordning. I den nuvarande regleringen har kraven på språkkunskaper graderats antingen så, att kravet på språkkunskap är knutet till den examen som tjänsten förutsätter eller så, att det för vissa tjänster finns särskilt föreskrivna krav på språkkunskaper. Statsrådet beslutar om kunskaper i andra språk än finska och svenska kan krävas.

Enligt 6 § 2 mom. statstjänstemannalagen (750/1994) föreskrivs särskilt genom lag om de språkkunskaper som krävs av statstjänstemän. Paragrafen hänvisar till lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras (149/1922), nedan språkkunskapslagen. Med stöd av språkkunskapslagen har förordningen om verkställighet av lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras (312/1922) utfärdats. Också speciallagstiftningen innehåller bestämmelser om krav på språkkunskaper. Självstyrelselagen för Åland innehåller bestämmelser om de språkkunskaper som krävs av tjänstemän inom statliga myndigheter på landskapets område.

Tjänster som förutsätter universitets- eller högskoleexamen:

Enligt 1 § språkkunskapslagen skall en person, som söker en statstjänst som förutsätter en slutexamen avlagd vid ett universitet eller en högskola visa

1. att han eller hon fullständigt behärskar majoritetens språk i ämbetsdistriktet.

2. Därtill krävs av den som utnämns till tjänsten har

i enspråkiga ämbetsdistrikt:

- förmåga att förstå det andra språket

- om tjänsten är en domarbefattning, både förmåga att förstå det andra språket och förmåga att i tal behjälpligt använda det andra språket

i tvåspråkiga ämbetsdistrikt eller, om tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk hör till ämbetsdistriktet:

- förmåga att i tal och skrift använda landets andra språk.

Genom förordning kan föreskrivas om de tjänster som förutsätter förmåga att fullständigt behärska både finska och svenska (1 § 3 mom. språkkunskapslagen).

Inom överdomstolar och ämbetsverk, vars ämbetsdistrikt till någon del är tvåspråkigt, skall tjänsteutövningen på de olika språken såvitt möjligt fördelas på skilda personer. Av en tjänsteman, vars uppgifter förutsätter användande av endast det ena språket, fordras samma språkkunskap som av tjänstemän inom enspråkiga områden med detta språk. Statsrådet fastställer på framställning av överdomstolen eller ämbetsverket i fråga de grunder enligt vilka tjänsteåliggandena skall fördelas (1 § språkkunskapslagen).

Den språkkunskap som fordras av officerare regleras särskilt i 3 § språkkunskapslagen. En officer skall fullständigt behärska språket vid den truppavdelning där han tjänstgör. En officer som tjänstgör vid en svenskspråkig truppavdelning skall därtill ha god förmåga att muntligt använda finska. En officer som skall tjänstgöra vid större förband till vilka hör såväl finsk- som svenskspråkiga truppavdelningar skall fullständigt behärska finska och ha god förmåga att förstå svenska. Den språkkunskap som krävs av andra befattningshavare inom försvarsväsendet regleras i förordning.

Kraven på språkkunskaper för statstjänster till vilka högskoleexamen inte fordras regleras genom förordning. Enligt 1 § språkkunskapsförordningen skall den som anmäler sig till tjänsten visa

1. att han eller hon har god förmåga att använda majoritetens i ämbetsdistriktet språk i tal och skrift.

2. Därtill fordras

i enspråkiga ämbetsdistrikt:

- förmåga att förstå landets andra språk

i tvåspråkiga ämbetsdistrikt eller, om tvåspråkiga kommuner eller kommuner med oli-

ka språk hör till ämbetsdistriktet:

- nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda landets andra språk.

Från denna huvudregel har gjorts många undantag. I språkkunskapsförordningen finns sålunda specialbestämmelser som gäller tjänstemännen vid statsrådets translatörbyrå och huvudredaktören för Officiella tidningen. Förordningen innehåller också en lång förteckning på tjänstemän av vilka man kräver i förordningen närmare preciserade kunskaper i landets andra språk utöver god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift på ämbetsdistriktets majoritetsspråk. Enligt förordningen skall därtill statsrådets kansli, ministeriet, centralstyrelsen eller länsstyrelsen avgöra hurdana språkkunskaper som krävs för vissa tjänster. Bestämmelser om krav på språkkunskaper har getts i förordningar om förvaltningen. Ministerierna har dessutom utfärdat särskilda beslut om krav på språkkunskaper. Sådana är t.ex. justitieministeriets beslut om den språkkunskap som skall fordras av vissa tjänstemän inom justitieministeriets förvaltningsområde (178/1989), finansministeriets beslut angående den språkkunskap som skall fordras av vissa tjänstemän i skatteförvaltningen (730/1985), kommunikationsministeriets beslut angående den språkkunskap, som skall fordras av vissa tjänstemän i förvaltningen av arbetskraftsärenden och yrkesvägledningsärenden (394/1960).

Kraven på språkkunskaper för de kommunala tjänsteinnehavarna bestäms i kommunens reglemente såvida lagen inte ställer särskilda behörighetskrav. När detta betänkande utarbetades lät kommittén göra en kartläggning över språkbehörighetskraven i de tvåspråkiga kommunernas reglementen, instruktioner och andra anvisningar (Mikael Blomberg/Stefan Sjöblom. Svenska social- och kommunalhögskolan 31.5.2000). Förfrågningsbesvarades av 22 kommuner. Kartläggningen visar att språkkompetenskraven varierar kraftigt mellan olika kommuner.

Ovan har nämnts lagen om kommunala tjänsteinnehavares anställningstrygghet vars 2 § föreskriver att en kommun inte utan vägande och godtagbart skäl får försätta en sökande eller en tjänsteinnehavare i en ofördelaktig ställning på grund av bl.a. språk när en tjänst besätts eller medan ett tjänsteförhå-

lande fortgår.

Andra specialbestämmelser om krav på språkkunskaper

Utöver språkkunskapslagen och -förordningen finns bestämmelser om krav på språkkunskaper i speciallagstiftningen. Exempel på sådana bestämmelser nämns nedan.

Enligt 42 § självstyrelselagen för Åland regleras den språkkunskap som krävs av statsanställda i landskapet genom en förordning med landskapsstyrelsens samtycke. Paragrafen gäller således både tjänstemän och annan personal. En sådan förordning som paragrafen avser har emellertid inte utfärdats. Enligt övergångsstadgandet i 75 § 2 mom. skall den äldre lagen och lagstiftningen om den språkkunskap som krävs av statstjänstemän tillämpas i sin lydelse av den 1 januari 1993, då självstyrelselagen trädde i kraft, fram till dess att en förordning enligt 42 § har utfärdats.

Enligt 13 § 2 mom. (157/1999) länsstyrelseförordningen (120/1997) skall bildningsrådet, som är chef för den svenskspråkiga enheten för undervisningsväsendet vid länsstyrelserna i Södra Finlands län och Västra Finlands län, förutom föreskrivna kunskaper i finska ha fullständiga kunskaper i svenska.

I förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998) föreskrivs om de språkkunskaper som krävs av rektorer och lärare som avses i lagen om grundläggande utbildning, gymnasielagen, lagen om yrkesutbildning, lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning, lagen om fritt bildningsarbete och lagen om grundläggande konstundervisning. Rektorn skall fullständigt behärska läroanstaltens undervisningsspråk. De fullständiga kunskaperna i undervisningsspråket skall visas med ett betyg från ett universitet eller en högskola eller genom att avlägga en språkexamen som visar att språket behärskas fullständigt "enligt vad som särskilt bestäms om detta" (3 § 1 mom. i förordningen). En rektor som avses i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning, lagen om fritt bildningsarbete och lagen om grundläggande konstundervisning skall behärska läroanstaltens undervisningsspråk. Enligt 40 § lagen

om yrkesutbildning skall det finnas en rektor för vardera språkgruppen vid tvåspråkiga läroanstalter eller en rektor som fullständigt behärskar läroanstaltens bägge undervisningsspråk.

En lärare som ger grundläggande utbildning eller förskoleundervisning skall ha fullständiga kunskaper i skolans undervisningsspråk. Detta skall visas på samma sätt som rektorn, vilket nämndes ovan (9 § 1 mom.). Den som har fått lärarutbildning i Sverige och som har fullgjort de till utbildningen hörande undervisningsövningarna enbart på svenska anses ha fullständiga kunskaper i undervisningsspråket i en svenskspråkig skola (9 § 3 mom.).

Om undervisningsspråket är ett annat än skolans undervisningsspråk eller om det är fråga om undervisning på ett främmande språk i en särskild undervisningsgrupp eller skola, dvs. sådan undervisning som avses i 10 § 4 mom. lagen om grundläggande utbildning, kan undervisningen också ges av en person som behärskar det språk som används i undervisningen. Utbildningsstyrelsen bestämmer vid behov hur språkkunskaperna skall visas (9 § 2 mom.). En person som har avlagt klasslärarexamen i Danmark eller Norge får för högst två år anställas för att i en svenskspråkig skola ge klassundervisning med undantag för undervisning i modersmålet och litteratur (9 § 3 mom.).

Inom gymnasieutbildningen skall lärarna behärska det språk som används i undervisningen (12 §).

Inom yrkesutbildningen skall lärarna behärska det språk som används i undervisningen (17 §).

Oberoende av vad som bestäms någon annanstans i förordningen kan en person med tillräcklig utbildning och den förmåga uppgiften kräver förordnas att undervisa interimistiskt för högst ett år (23 §). Det är även möjligt att bevilja dispens från behörighetskraven (se t.ex. 37 § lagen om grundläggande utbildning, 30 § gymnasielagen, 19 § lagen om yrkeshögskolestudier).

Kraven på språkkunskaper för personalen på statsrådets translatorsbyrå fastställs i 7 § statsrådets förordning om statsrådets kansli (617/2000), Av alla dem som utför översättningsarbete och av dem som leder översätt-

ningsverksamheten förutsätts att de fullständigt behärskar vardera inhemska språket.

5 § 7 punkten statsrådets förordning om justitieministeriet (265/2001) föreskriver om behörighetsvillkoren för lagstiftningsråden vid lagberedningsavdelningens granskningsbyrå. Lagstiftningsråden vid granskningsbyrån förutsätts ha juris kandidatexamen. Därtill skall lagstiftningsråd som granskar finskspråkiga författningstexter ha god förtrogenhet med lagberedning och lagstiftningsråd som granskar svenskspråkiga författningstexter skall ha fullständiga kunskaper i det svenska språket och god förtrogenhet med lagberedning eller svenskt lagspråk.

Enligt 11 § 2 mom. 7 punkten lagen om Finlands Bank (214/1998) skall bankfullmäktige på framställning av direktionen meddela föreskrifter om de språkkunskaper som bankens tjänstemän förutsätts ha.

Olika språkgruppers representation i förvaltningen och organisationer

Lagstiftningen innehåller diverse bestämmelser om olika språkgruppers representation i förvaltningen och i organisationer. Följande kan nämnas som exempel:

Nämndemännen i tingsrätterna. Enligt 7 § tingsrättslagen (581/1993) väljer kommunfullmäktige nämndemännen för en period som motsvarar kommunfullmäktiges mandatperiod. De nämndemän som väljs i kommunen skall så rättvist som möjligt representera bl.a. de språkliga förhållandena i kommunen.

Undervisningssektorn. Enligt 4 § lagen om utbildningsstyrelsen finns det en linje för svenskspråkig utbildning vid utbildningsstyrelsen. Enligt 5 § förordningen om utbildningsstyrelsen (183/1991) är linjens uppgift att behandla ärenden som gäller den svenskspråkiga utbildningen.

I en tvåspråkig kommun tillsätts enligt 16 § 2 mom. kommunallagen ett organ för vardera språkgruppen eller ett gemensamt organ med särskilda sektioner för vardera språkgruppen för undervisningsförvaltningen. Ledamöterna i organen eller sektionerna skall väljas bland personer som hör till respektive språkgrupp.

I direktionen för Utbildningscentret för undervisningssektorn skall representanter för landets båda språkgrupper vara företrädare enligt 1 § förordningen om Utbildningscentret för undervisningssektorn (187/1998).

En tvåspråkig yrkeshögskolas kollegiala förvaltningsorgan indelas i en finskspråkig och en svenskspråkig sektion. Sektionens medlemmar skall utnännas bland personer som hör till språkgruppen i fråga (9 § 4 mom. lagen om yrkeshögskolestudier).

Enligt 1 § 2 mom. studentkårsförordningen (116/1998) är studentkårens språk finska och svenska i studentkåren vid Helsingfors universitet, Tekniska högskolan, Bildkonstakademien, Sibelius-Akademien, Teaterhögskolan och Konstindustriella högskolan. Språket i Åbo Akademis studentkår och Svenska handelshögskolans studentkår är svenska. Övriga studentkårer har finska som språk.

Specialiserad sjukvård. Enligt 18 § 3 mom. lagen om specialiserad sjukvård finns det i ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk och tvåspråkiga kommuner en särskild nämnd. Nämnden skall utveckla och samordna dels den specialiserade sjukvården för den språkliga minoriteten i distriktet, dels utbildning av hälsovårdspersonal som ges på minoritetens språk. Till medlemmar i nämnden skall väljas personer som representerar dels de kommuner som har minoritetens språk i sjukvårdsdistriktet, dels befolkningen med minoritetens språk i tvåspråkiga kommuner.

Rundradion. Enligt 5 § 2 mom. lagen om Rundradion Ab skall medlemmarna i förvaltningsrådet väljas så att de företräder bl.a. olika språkgrupper.

Idrottsrådet. I 5 § idrottsförordningen föreskrivs bl.a. att olika språkliga synpunkter skall vara företrädare i idrottsrådet.

Finlands advokatförbund. Enligt 2 § 2 mom. lagen om advokater (496/1958) fastställer justitieministeriet Advokatförbundets stadgar. Ministeriets beslut publiceras i författningssamlingen. Enligt 10 § justitieministeriets beslut om fastställelse av stadgar för allmänna advokatföreningen (191/1959) skall landets båda språkgrupper vara företrädare i Advokatförbundets styrelse.

Språkliga kvalitetskrav, språkvård samt tillsynen över tillämpningen av språklagstiftningen

Lagstiftningen innehåller inte några direkta kvalitetskrav på myndighetsspråket. Av många bestämmelser framgår dock indirekt att myndigheterna skall använda ett begripligt och klart språk.

Enligt 21 § 2 mom. grundlagen skall rätten att få motiverade beslut tryggas genom lag. Enligt 23 § lagen om förvaltningsförfarande skall av en förvaltningsmyndighets beslut tydligt framgå vad en part är berättigad eller förpliktad till eller hur ärendet annars har avgjorts. Enligt 24 § 1 mom. skall beslutet motiveras genom att uppge de huvudsakliga fakta och de bestämmelser som ligger till grund för beslutet. 3 § förvaltningsprocesslagen innehåller en motsvarande bestämmelse. 24 kap. 4 § rättegångsbalken föreskriver att en domstols dom skall motiveras. I domskälen skall de omständigheter och den rättstillämpning som avgörandet grundar sig på anges. I domskälen skall också ges en redogörelse för på vilken grund en tvistig omständighet har styrkts eller inte styrkts. En domstols beslut skall på motsvarande sätt motiveras (rättegångsbalken 24 kap. 14 §). Även 11 kap. 4 § lagen om rättegång i brottmål innehåller en skyldighet att motivera en dom.

Man har strävat efter att förbättra ämbetspråkets kvalitet med olika föreskrifter och anvisningar. De viktigaste av dessa är anvisningarna och handböckerna för förbättrande av författningsspråket.

För forskning och språkvård rörande finska och svenska språken samt för samisk språkvård finns *Forskningscentralen för de inhemska språken*. Forskningscentralen har också till uppgift att sörja för forskning och språkvård som gäller teckenspråk och romani i Finland. Bestämmelser om forskningscentralen finns i lagen och förordningen om forskningscentralen för de inhemska språken (48/1976 och 1213/1993). Enligt lagen finns en särskild svenskspråkig enhet vid forskningscentralen. I övrigt regleras forskningscentralens förvaltning i förordningen.

Forskningscentralens verksamhet är begränsad till språkvård och forskning. Forskningscentralen fungerar inte som tillsyns-

ler besvärsmyndighet.

De ärenden *Statsrådets translatorsbyrå* handlägger räknas upp i 18 § arbetsordningen för statsrådets kansli (277/2001). Translatorsbyrån har hand om följande ärenden:

1) översättning av regeringens propositioner samt förordningar och andra med dem jämförbara författningar som publiceras i författningssamlingen till de inhemska språken,

2) översättning av statsrådets berättelser till riksdagen samt till riksdagen riktade skrivelser till de inhemska språken,

3) översättning av muntliga och skriftliga framställningar som republikens president, statsrådets medlemmar och ministeriernas tjänstemän behöver i sin tjänsteutövning till vardera inhemska språket,

4) översättningar som förutsätts i förordningen angående verkställighet av språktagen, samt

5) översättning av officiella handlingar som behövs i statsrådet till utländska språk och från utländska språk till de inhemska språken, i den mån translatorsbyrån har möjlighet därtill.

Translatorsbyråns språktjänst samlar, lagrar och standardiserar termer och benämningar som förekommer inom förvaltningen i Finland samt deras motsvarigheter på främmande språk och ger information om dem både till den offentliga förvaltningen och till allmänheten.

Om *statsrådets svenska språknämnd* föreskrivs i statsrådets förordning om statsrådets svenska språknämnd (1037/2000). Språknämnden har till uppgift att vara ett samordnande organ i frågor som gäller de statliga myndigheternas svenska språkbruk, särskilt lagspråket. Nämnden skall arbeta för ett klart och begripligt svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland samt ta initiativ och vidta åtgärder för att förbättra de statliga myndigheternas språkbruk.

Den officiella tillsynen över att språklagstiftningen följs har ordnats inom ramen för det allmänna systemet. Således övervakar riksdagens justitieombudsman och justiekanslern i statsrådet att lagstiftningen iakttas. Därtill svarar ledningen för varje ämbetsverk för att lagen följs i ämbetsverket i fråga. Enskilda tjänstemän ansvarar som en del av sitt allmänna tjänsteansvar för att språklagstift-

ningen följs.

Enligt riksdagens justitieombudsmans berättelser har klagomålen om språk oftast gällt brister i service och information på svenska. Flera gånger har det handlat om att föreskrifter och anvisningar inte varit tillgängliga på svenska. Många klagomål om språk riktar sig mot polisen och domstolarna, men även mot skatte-, miljö- och hälsovårdsmyndigheterna. I framtiden torde man kunna vänta sig allt fler sådana klagomål om språk i vilka det är fråga om Finlands nationalspråks ställning i förhållande till Europeiska unionens andra språk.

Svenska Finlands folkting är en organisation vars uppgift är att främja förverkligandet av Finlands svenskspråkiga befolknings rättigheter och verka för utvecklandet av denna befolknings förhållanden. Folktingets uppgifter är kortfattat reglerade i lagen om statsbidrag till Svenska Finlands folkting (902/1985). Närmare bestämmelser om organisationens verksamhet och organisationsform ges i den grundstadga som folktinget godkänt och undervisningsministeriet fastställt. Till folktingets personal hör en språkskyddssekreterare som fungerar som ett slags språkombudsman. Språkskyddssekreteraren utreder brister i myndigheternas verksamhet och kan antingen på eget initiativ eller på begäran av en medborgare ta initiativ till att korrigera brister och få till stånd förbättringar. Språkskyddssekreteraren har emellertid inte myndighetsbefogenheter.

Andra språks ställning i Finland

Vid sidan av nationalspråken har samiskan regional status som ett officiellt språk. Enligt 17 § 3 mom. grundlagen har samerna som urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna bestäms i lag. Samiskan här därigenom i viss mån status som officiellt språk. Den gällande lagen om användning av samiska hos myndigheter revideras som bäst. Målet är att den nya lagen skall träda i kraft samtidigt som den nya språklagen.

Enligt 17 § 3 mom. grundlagen har även romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Det

finns emellertid inga bestämmelser i lag om rätten att använda romani hos myndigheter. I den nämnda paragrafen i grundlagen finns dessutom en bestämmelse om att rättigheter för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- eller översättningshjälp skall tryggas med lag.

I språklagen och lagen om användning av samiska hos myndigheter bestäms i detalj om rätten att använda finska, svenska och samiska hos myndigheter. Om rätten att använda främmande språk bestäms särskilt. T.ex. i lagstiftningen om förvaltningsförfarande, förvaltningsprocess, rättegång, socialvård, sjukvård och företagsverksamhet finns bestämmelser om detta. Myndigheterna är i allmänhet inte skyldiga att behärska främmande språk utan de kan anlita en tolk eller översättare.

Rättigheterna för dem som använder främmande språk är snävare i den bemärkelsen att den som inte behärskar finska, svenska eller samiska inte kan förutsätta att myndigheterna använder hans eller hennes språk. Rättigheterna för en person som använder ett främmande språk begränsar sig i allmänhet till att myndigheten skall använda ett språk som personen i fråga förstår. En myndighet kan t.ex. med en person som talar tyska vid behov använda engelska om personen i fråga förstår engelska tillräckligt väl.

Användningen och betydelsen av främmande språk i vårt land har märkbart ökat i takt med att den ekonomiska integrationen blir allt djupare och att människornas rörlighet ökar och till följd av resande samt immigration. Därför måste allt större vikt fästas vid rättigheterna och behoven för dem som talar främmande språk.

1.3. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

Allmänt

Språklagskommitténs betänkande (s. 106—140) innehåller en översikt över språklagsstiftningen i Sverige, Norge, Danmark, Island, de baltiska länderna, Belgien Schweiz, Frankrike, Tjeckiska republiken och Kanada. Språklagskommitténs utredning över interna-

tionella förpliktelser och kommitténs mera omfattande internationella jämförelse finns publicerad på finska i justitieministeriets lagberedningsavdelnings publikationsserie (nr 1/2001).

Internationella fördrag och förpliktelser om språkliga rättigheter som binder Finland

FN och dess underorganisationers konventioner och förpliktelser. Många bestämmelser i Förenta nationernas (FN) internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976) gäller språkliga rättigheter. Artikel 2, som förpliktar konventionsstaterna att utan diskriminering garantera att de rättigheter som skrivits in i konventionen förverkligas för varje person som befinner sig på dess område och är underkastad dess jurisdiktion, nämner språket som en grund för diskriminering. Artikel 4, som berättigar till avvikelser från konventionens förpliktelser, förutsätter att avvikelser inte har sin grund enbart i bl.a. diskriminering på grund av språk. Artikel 14, som gäller brottmål, förutsätter att när ett åtal för brott undersöks har var och en mot vilken åtalet riktas rätt att utan dröjsmål och i detalj bli underrättad om innebörden av och orsaken till åtalet mot honom eller henne på ett språk som han eller hon förstår (14.3 punkt a) och rätt till att kostnadsfritt få bistånd av en tolk om han eller hon inte förstår eller talar det språk som används i domstolen. Varje barn har enligt artikel 24 utan åtskillnad bl.a. på grund av språk rätt till det skydd som barnets minderårighet kräver. Även artikel 25, som gäller rätten att delta i allmänna angelägenheter, förbjuder diskriminering på grund av språk. Artikel 26 om rätt till likhet inför lagen och rätt till lika skydd av lagen kräver att man med lag skall förbjuda all diskriminering och garantera alla personer ett likvärdigt och effektivt skydd bl.a. mot varje åtskillnad på grund av språk.

Artikel 27 var länge den enda juridiskt bindande internationella bestämmelsen om minoritetsskydd. Enligt dess ordalydelse skall de som hör till etniska, religiösa eller språkliga minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och

utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. Avvikande från konventionens ordalydelse har denna bestämmelse i tolkningspraxis ansetts ålägga staten att genom positiva specialåtgärder främja de rättigheter som tillkommer personer som hör till minoriteter. Konventionens verkställighet övervakas av en människorättskommitté som tar ställning till medlemsstaternas rapporter och enskilda personers klagomål samt ger allmänna kommentarer (general comments) till enskilda konventionsbestämmelser. Kommitténs ställningstaganden och rekommendationer samt dess allmänna kommentarer kan medföra att konventionsbestämmelserna får nytt innehåll. I detta avseende är den allmänna kommentaren nr 23 (50) av den 6 april 1994 till artikel 27 av betydelse. Även där poängteras konventionsstaternas skyldighet att vidta positiva specialåtgärder för att trygga minoritetsrättigheterna.

FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976) förutsätter i artikel 2 att de rättigheter som skrivits in i konventionen kan åtnjutas utan åtskillnad av något slag bl.a. på grund av språk. Enligt artikel 10 i konventionen erkänner konventionsstaterna att särskilda åtgärder skall vidtas till skydd för och bistånd av barn och ungdom utan åtskillnad på grund av härkomst eller andra förhållanden.

FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970; rasdiskrimineringskonventionen) nämner inte språk bland de förbjudna diskrimineringsgrunderna. Ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung är de diskrimineringsgrunder som nämns i artikel 1. Rasdiskrimineringskommittén har emellertid i sina rapporteringsanvisningar förutsatt att befolkningsuppgifterna anmäls och detta har lett till att minoriteter rapporteras.

Artikel 2 i FN-konventionen om barnets rättigheter (FördrS 60/1991) innehåller en bestämmelse som motsvarar artikel 2 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Språk anges även där som en förbjuden diskrimineringsgrund. Dessutom innehåller artikel 30 i konventionen en bestämmelse som i många stycken motsvarar artikel 27 i FN-konventionen om medborger-

liga och politiska rättigheter. I stället för etniska, religiösa och språkliga minoriteter talar denna konvention dock om etniska, religiösa och språkliga minoriteter och urbefolkningar. Enligt artikel 29 skall barnets utbildning syfta till att utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, språk och värden, för vistelselandets och ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen (29.1 punkt c).

UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen (FördrS 59/1971) nämner språk som en förbjuden grund för åtskillnad i artikel 1 som definierar diskriminering. I artikel 5 har de avtalsslutande parterna överenskommit att det är av vikt att tillerkänna nationella minoriteter rätt att bedriva sin egen undervisningsverksamhet inbegripet rätt att inrätta och driva skolor samt, beroende på ifrågasvarande stats skolpolitik, att använda och undervisa i det egna språket under förutsättning:

i) att denna rätt inte utövas på ett sådant sätt att medlemmar av denna minoritet hindras från att förstå kulturen och språket i samhället som helhet och att delta i dess verksamhet eller att den nationella suveräniteten skadas;

ii) att undervisningens nivå inte är lägre än den som fastställts av myndigheterna i fråga eller den godkända allmänna standarden; och

iii) att skolgången i sådan skola är valfri.

Även i ILO:s konvention nr 169 om urfolk och stamfolk i självstyrande länder (RP 306/1990; *urfolkskonventionen*) finns vissa bestämmelser om språkliga rättigheter (t.ex. artikel 12: rättskipning, artikel 28: undervisning i det egna och landets officiella språk, upprätthållande, utvecklande och främjande av användningen av det egna språket samt artikel 30: masskommunikation på det egna språket). I Finland är samerna det enda ursprungsfolket och bestämmelserna skulle därmed beröra endast det samiska språket hos oss. Finland har emellertid inte ännu kunnat ratificera konventionen. Riksdagens socialutskott har dock ansett att målet skall vara att konventionen följs i lagstiftningen och förvaltningen redan före dess ratificering (SoU 11/1990 rd).

Inom ramen för FN finns därtill vissa re-

gleringar som direkt hänför sig till språkliga rättigheter, men som inte är juridiskt förpliktande.

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (10.12.1948) innehåller i artikel 2 ett förbud mot diskriminering bl.a. på grund av språk.

Enligt *deklarationen om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa eller språkliga minoriteter* (18.12.1992) skall staterna med lagstiftningsåtgärder och i övrigt skydda de språkliga minoriteternas språkliga identitet och främja sådana förhållanden att denna identitet kan utvecklas (artikel 1). Den som hör till en språklig minoritet har rätt att använda sitt eget språk offentligt och privat (artikel 2) såväl enskilt som individ som gemensamt med andra medlemmar av sin grupp (artikel 3). Staterna är skyldiga att vidta åtgärder för att personer som hör till en minoritet i mån av möjlighet skall kunna lära sig sitt eget minoritetsspråk eller få undervisning på detta språk samt att vid behov vidta åtgärder inom undervisningsväsendet för att de minoritetsspråk som används inom statens område skall bli kända och för att de som använder ett minoritetsspråk skall lära känna samhället som helhet (artikel 4).

Europarådets konventioner och förpliktelser. Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990, den europeiska människorättskonventionen) innehåller några bestämmelser som uttryckligen gäller språkliga rättigheter eller till vilka man enligt den rättspraxis som formats kan hänvisa i syfte att värna om språkliga rättigheter. Enligt artikel 5.2 skall den som är berövad sin frihet omgående och på ett språk han eller hon förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom eller henne. Var och en som anklagats för ett brott har dessutom enligt artikel 6.3 punkt a rätt att ofördröjligen och på ett språk han förstår i detalj bli underrättad om innebörden av och orsaken till anklagelsen mot honom eller henne och enligt 6.3 punkt e rätt att utan kostnad få bistånd av en tolk om han eller hon inte förstår eller talar det språk som används i domstolen (jfr. artikel 14 i FN-konventionen om medborgerliga och politis-

ka rättigheter). Den europeiska människorättsdomstolen, som övervakar verkställigheten av konventionen, har även förutsatt att allt skriftligt material som hänför sig till rättegången skall översättas för den åtalade.

Artikel 14 i den europeiska människorättskonventionen tryggar att de fri- och rättigheter som erkänns i konventionen kan åtnjutas utan åtskillnad av något slag såsom språk, nationell härkomst eller tillhörighet till en nationell minoritet. Artikeln har inte inneburit ett generellt diskrimineringsförbud, utan ett förbud mot diskriminering sammankopplat till de andra rättigheter som konventionen garanterar. Sålunda har artikeln inte kunnat tillämpas ensam för sig, utan alltid förenat med en annan artikel. Med det tolfte tilläggsprotokollet från november 2000 har man emellertid utvidgat detta diskrimineringsförbud så att det inte längre är ett bihang till de övriga rättigheter som konventionen tryggar.

I det kanhända mest kända rättsfallet om språkliga rättigheter som övervakningsorganen för den europeiska människorättskonventionen har behandlat, nämligen det belgiska språkmålet (*l'affaire linguistique belge*, 23.7.1968, A nr. 6), var det fråga om språklig diskriminering på grundval av boendeort vid antagningen till en franskspråkig skola. I detta mål tillämpade människorättsdomstolen artikel 8 om skydd för privatliv och det första tilläggsprotokollets artikel 2 om rätt till utbildning vid sidan av artikel 14.

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998; *minoritetsspråkskonventionen*) syftar till att på olika områden, däribland utbildningen, myndighetsverksamheten, massmedierna, den kulturella verksamheten samt i det ekonomiska och sociala livet, trygga och främja minoritetsspråkens eller landsdelspråkens traditionella ställning bland de dominerande språken i Europa. Då en konventionsstat tillträder konventionen får den välja de språk som konventionen skall gälla. Därtill kan konventionsstaten välja skyddsnivå för varje språk. I fråga om varje språk som angetts vid anslutningen till konventionen skall staten förbinda sig att tillämpa minst 35 stycken eller punkter i del III i stadgan så, att åtminstone tre stycken eller punkter gäller utbildning, lika många gäller kulturell verksamhet och ett

stycke eller en punkt gäller vart och ett av följande områden: rättsväsendet, förvaltningsmyndigheternas verksamhet, massmedier samt ekonomiska och sociala förhållanden. Därtill gäller de övergripande målen och principerna i del II alla minoritetsspråk och landsdelsspråk som i verkligheten talas av landets medborgare inom statens territorium även om de inte har angetts i samband med tillträdet.

Då Finland ratificerade minoritetsspråkskonventionen förband staten sig att tillämpa sammanlagt 59 stycken eller punkter på det samiska språket som ett territoriellt minoritetsspråk och 65 stycken eller punkter på det svenska språket som landets mindre allmänt talade officiella språk. För det svenska språkets del har den högsta möjliga skydds-nivån valts med undantag för bestämmelserna om massmedier, för vilkas del nivån således ännu är möjlig att höja. Därtill har Finland gett en deklaration enligt vilken staten tillämpar konventionens övergripande mål och principer på det sätt som konventionen avser på romani och andra icke-territoriella språk.

Verkställigheten av minoritetsspråkskonventionen övervakas av en expertkommitté bestående av en medlem från varje medlemsstat. Övervakningen sker på grundval av medlemsländernas periodiska rapporter. Finland gav sin första rapport om tillämpningen av konventionen i början av år 1999. Expertkommittén gjorde ett statsbesök i Finland i december 1999 och framförde i samband med det ett antal tilläggsfrågor. Ministerkommittén vid Europarådet gav i september 2001 utifrån expertkommitténs förslag sina första rekommendationer till Finland angående verkställigheten av minoritetsspråkskonventionen.

Beträffande svenska språket rekommenderade ministerkommittén att det borde ordnas gynnsamma förutsättningar så att användningen av svenska hos rättskipnings- och förvaltningsmyndigheterna kan främjas samt att man borde vidta åtgärder för att förbättra personalens kunskaper i svenska. Dessutom ansåg den att också tillgången till social- och hälsovårdstjänster på svenska borde säkerställas. Ministerkommittén gav motsvarande rekommendationer om samiskan. Dessutom rekommenderade den att man borde vidta åtgärder

för att stärka samiskans ställning inom undervisning, i synnerhet beträffande kolt-samiskan och enaresamiskan som hotar att försvinna, och rekommenderade att man fäst uppmarksamhet vid att samiskan syns bättre i massmedierna. Ytterligare uppmanade ministerkommittén Finland att beakta alla iakttagelser som expertkommittén hade gjort. Expertkommittén nämnde vid sidan av svenska, samiska och romani även ryska, jiddisch och tatariska som språk på vilka Finland bör tillämpa konventionens målsättningar och principer.

Europarådets ramkonvention för skydd för nationella minoriteter (FördrS 2/1998; ramkonventionen) innehåller åtskilliga bestämmelser om språkliga rättigheter. Största delen av bestämmelserna är emellertid principdeklarationer. De uttrycker de principer som styr hur konventionsstaterna skall förverkliga skyddet av nationella minoriteter på sitt eget territorium. När Finland ratificerade konventionen definierade landet inte vilka grupper som skall anses vara nationella minoriteter. I praktiken har samerna, romerna, judarna, tatarerna och de s.k. gammalryssarna samt *de facto* finlandssvenskarna ansetts utgöra sådana grupper.

Enligt ramkonventionens artikel 5 förbinder sig konventionsparterna att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att personer som hör till nationella minoriteter skall kunna upprätthålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv. Enligt artikel 6 skall konventionsparterna uppmuntra en anda av tolerans och mellankulturell dialog samt vidta effektiva åtgärder för att främja ömsesidig respekt och förståelse samt samarbete mellan alla personer som bor på deras territorium, oavsett dessa personers etniska, kulturella, språkliga eller religiösa identitet, särskilt på utbildnings- och kulturområdet samt inom massmedierna. Konventionsparterna åtar sig även att skrida till lämpliga åtgärder för att skydda personer som kan utsättas för hot eller diskriminerande handlingar, fientlighet eller våld till följd av deras etniska, kulturella, språkliga eller religiösa identitet.

Ramkonventionens 10 artikel reglerar rätten att fritt använda ett minoritetsspråk privat

och offentligt. I områden som av hävd eller i betydande antal bebos av personer som tillhör nationella minoriteter skall konventionsparterna dessutom sträva efter att så långt som möjligt säkerställa att förutsättningar finns som skulle göra det möjligt att använda minoritetsspråket i umgänget mellan dessa personer och förvaltningsmyndigheterna, om dessa personer begär det och om denna begäran motsvarar ett verkligt behov. Artikel 5.2 och artikel 6.3 punkt a i den europeiska människorättskonventionen, nämligen att en person som berövats sin frihet ofördörligen på ett språk som han eller hon förstår skall bli underrättad om orsaken till det och åtalets innehåll. Rätten att använda sitt efternamn och sina förnamn på ett minoritetsspråk och rätten att få dem officiellt erkända behandlas i artikel 11. Artikel 11 behandlar även rätten att sätta upp skyltar, anslag och annan information av privat natur på ett minoritetsspråk så att de kan ses av allmänheten. I områden som av hävd och i betydande antal bebos av personer som tillhör en nationell minoritet skall konventionsstaterna med hänsyn till sina speciella förutsättningar sträva efter att sätta upp skyltar med traditionella ortnamn, gatunamn och andra topografiska upplysningar avsedda för allmänheten även på minoritetsspråket, när det finns tillräcklig efterfrågan på sådana anvisningar.

Enligt artikel 12 i ramkonventionen skall konventionsparterna där det är lämpligt vidta åtgärder på området för att främja kunskap bl.a. om sina minoritetsspråk och i detta sammanhang bereda tillräckliga möjligheter till lärarutbildning och tillgång till läroböcker. I konventionens 13 artikel erkänns minoriteternas rätt att inrätta och driva sina egna privata utbildningsanstalter. Vidare förbinder sig konventionsparterna i artikel 14 att erkänna att varje person som hör till en nationell minoritet har rätt att lära sig sitt minoritetsspråk. I områden som av hävd eller i betydande antal bebos av personer som tillhör nationella minoriteter skall parterna, om det finns en tillräcklig efterfrågan, sträva efter att så långt som möjligt tillförsäkra att dessa personer har tillfredsställande möjligheter till undervisning i minoritetsspråket eller till undervisning på detta språk.

Tillsynen över ramkonventionen utövas av Europarådets ministerkommitté med bistånd av en rådgivande kommitté. Konventionsparterna skall avlämna periodiska rapporter för övervakningen. På grundval av rapporterna och deras behandling kan ministerkommittén ge rekommendationer till en konventionsstat. Finlands första rapport gavs till Europarådet i februari 1999. I rapporten gavs information om de traditionella nationella minoriteterna och utöver det om Finlands svenskspråkiga befolkning med omnämmandet att det är fråga om en faktisk minoritet. Regeringen inbjöd den rådgivande kommittén på statsbesök till Finland och i det sammanhanget förrättades även ett hörande på grundval av rapporten. I hörandet riktades kommitténs intresse även mot vissa frågor om det svenska språkets ställning och de finskspråkigas ställning på Åland.

Ministerkommittén gav sina första rekommendationer angående Finland i oktober 2001. I rekommendationerna ingår en positiv bedömning av regeringens åtgärder för att utveckla landets svenskspråkiga befolknings rättigheter och ställning. Särskilt nämns åtgärderna för de svenskspråkiga massmedierna och utbildningen. Även åtgärderna för samerna får erkännas. Beträffande romerna anser kommittén att verkställigheten av konventionen inte är helt lyckad, i synnerhet beträffande utbildning och massmedier. Dessutom uppmanar ministerkommittén Finland att överväga åtgärder för att verkställa ramkonventionen i undervisning och massmedier i synnerhet när det gäller den ryskspråkiga befolkningen. Vid sidan av sina rekommendationer uppmanar ministerkommittén Finland att beakta också alla iakttagelser som den rådgivande kommittén har gjort.

Europarådets parlamentariska generalför-samlings rekommendation 1201 (1993) om ett tilläggsprotokoll till den europeiska människorättskonventionen om nationella minoriteters rättigheter innehåller, även den, ett flertal förslag till bestämmelser om språkliga rättigheter. Det är där fråga om bl.a. rätten till en språklig identitet, rätten att använda minoritetsspråket i olika sammanhang och att lära sig sitt minoritetsspråk och få undervisning på detta språk (se artikel 3, 7, 8 och 10).

Europeiska unionens konventioner och förpliktelser. Enligt artikel 290 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen fastställer rådet reglerna i fråga om språk för gemenskapernas institutioner. Med utgångspunkt i denna artikel har rådet den 15 april 1958 utfärdat förordning nr 1 om vilka språk som skall användas i den europeiska ekonomiska gemenskapen. Förordningen har senast ändrats efter att Österrike, Sverige och Finland anslöt sig till Europeiska unionen. Enligt förordningen har unionens institutioner elva officiella språk och arbetspråk: danska, engelska, finska, franska, grekiska, holländska, italienska, portugisiska, spanska, svenska och tyska. Förordningar och andra texter av allmän räckvidd avfattas och gemenskapernas officiella tidning ges ut på samtliga av dessa officiella språk. Därtill får gemenskapens institutioner i sina arbetsordningar föreskriva närmare villkor för hur denna reglering av språkanvändningen skall tillämpas. Exempelvis föreskrivs i Europaparlamentets arbetsordning att parlamentets samtliga handlingar skall upprättas på de officiella språken och att inlägg på ett officiellt språk skall simultantolkas till de andra officiella språken.

Enligt grundfördragets artikel 21.3 har varje unionsmedborgare rätt att göra framställningar till Europaparlamentet, rådet, kommissionen, gemenskapens domstol och revisionsrätt samt den europeiska ombudsmanen på alla officiella språk samt iriska och få svar på samma språk.

I det allmänna diskrimineringsförbudet i artikel 13 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen nämns inte språk som en av diskrimineringsgrunderna. Artikel 12 förbjuder diskriminering på grund av nationalitet. I artikel 39, som garanterar fri rörlighet för arbetstagare inom gemenskapen, konstateras att det innebär att all diskriminering av arbetstagare från medlemsstaterna på grund av nationalitet skall avskaffas i fråga om anställning, lön och andra arbets- och anställningsvillkor. I gemenskapens domstols prejudikat i ärendet *Bickel och Franz*, 24.11.1998, C—274/96, fattades avgörandet på basis av artikel 12. Ärendet handlade om en österrikisk och en tysk medborgares rätt att i en italiensk domstol i ett brottmål använda det tyska språket, vilket endast tysk-

språkiga italienska medborgare har rätt till enligt italiensk lag. I ärendet *Roman Angonese v. Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, 6.6.2000, C—281/98, ansåg domstolen att ett förfarande, där arbetsgivaren förpliktar de arbetssökande som deltar i anställningsförfarandet att visa sina språkkunskaper med ett visst intyg som ges endast av ett särskilt landskap i en medlemsstat, strider mot artikel 39. En bank hade nekat en arbetssökande, som var italiensk medborgare och vars modersmål var tyska men som dessutom fullständigt behärskade italienska, rätt att delta i anställningsförfarandet på den grunden att sökanden inte hade det tvåspråkighetsintyg som ges av landskapet Bolzanos myndighet. Det är möjligt att avlägga det prov som leder till detta intyg endast i landskapet Bolzano.

I artikel 149 i grundfördraget erkänns medlemsstaternas språkliga mångfald och i artikel 151 respekten för nationell och regional mångfald.

I *protokoll nr 2 om Åland* som ingår i Finlands anslutningsfördrag till Europeiska unionen år 1995 erkänns landskapets folkrättsliga särställning (som förpliktar till att främja bevarandet av det svenska språket) och i protokoll nr 3 om samerna erkänns Finlands förpliktelser och förbindelser, som dels är nationella och dels bottnar i internationell rätt, i förhållande till samerna och fastställs att Finland svarar för bevarandet och utvecklandet av samernas näringar, språk, kultur och levnadssätt.

Europaparlamentet har i många av sina resolutioner lagt fram förslag till utvecklandet av minoritetsspråkens eller de regionala språkens ställning inom unionen (t.ex. Arfé 16.10.1981, Arfé 11.2.1983, Kuijpers 30.10.1987 och Killilea 9.2.1994).

Vid toppmötet i Nice i december 2000 godkändes, såsom proklamation, den Europeiska unionens stadga om grundläggande rättigheter. Enligt dess artikel 21 skall all diskriminering, bl.a. på grund av språk, vara förbjuden. Stadgan om de grundläggande rättigheterna tillämpas på unionens organ och även på medlemsstaterna då de tillämpar unionens rätt.

Nordiska överenskommelser. Konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att

använda sitt eget språk i annat nordiskt land (den nordiska språkkonventionen, FördrS 11/1987) medger en nordisk medborgare rätt att vid behov använda sitt modersmål, danska, finska, isländska, norska eller svenska, vid kontakt med domstolar eller andra myndigheter eller andra offentliga organ i en annan nordisk stat. Konventionen gäller således inte medborgarnas språkliga rättigheter i det egna landet. I brottmål skall medborgaren alltid få den tolkhjälp som behövs. Konventionen innehåller till övriga delar rekommendationer. I mål och ärenden vid domstolar och andra offentliga organ skall dessa emellertid såvitt möjligt sörja för att medborgare i en fördragsslutande stat får behövlig tolk- och översättningshjälp. Det är aktuellt att utvidga konventionens tillämpningsområde till att omfatta invånarna på Grönland och Färöarna.

Med den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (FördrS 69/1996) har rätten att använda det egna språket i ett annat nordiskt land i enlighet med den nordiska språkkonventionen till vissa delar utvidgats på social- och hälsovårdens område. Enligt artikel 5 i konventionen har en nordisk medborgare vid skriftlig kontakt med en myndighet i ett annat nordiskt land i ärenden om socialt bistånd eller sociala tjänster eller behandling och tjänster inom hälso- och sjukvården rätt att använda de språk som den nordiska språkkonventionen garanterar. I detta fall skall myndigheten sörja för behövliga tolk- och översättnings tjänster. I de fall där språket har stor betydelse för att syftet med tjänsten eller biståndet skall uppnås skall inrättningen, såvitt möjligt, använda ett språk som personen i fråga förstår.

Ålandsöverenskommelsen. Särskilda internationella garantier förpliktar till att det svenska språket bevaras på Åland. Landskapet Ålands självstyrelse grundar sig på folkförbundsrådets i Nationernas Förbund beslut 24.6.1921. Rådet beslöt att tillerkänna Finland suveräniteten över Åland varvid det samtidigt förutsattes att starka garantier för ålänningarnas nationalitetsskydd infördes i den redan existerande självstyrelselagen. Garantierna utformades mellan Finland och Sverige i den så kallade Ålandsöverenskommelsen som godkändes av folkförbundsrådet

27.6.1921. I överenskommelsen gav Finland uttryck bl.a. för sitt önskan att säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess språk, dess kultur och dess lokala svenska traditioner och att i självstyrelselagen för Åland skriva in garantier för att undervisningsspråket i skolorna skall vara svenska. Detta skedde också. När Nationernas Förbund splittrades 1946 påtog Förenta Nationerna (FN), som grundats 1945, sig inte att svara för Nationernas Förbunds utfästelser i frågor som gällde minoritetsrättigheter. Även om Ålandsöverenskommelsen formellt sett inte är ett statsfördrag ansågs den emellertid fortfarande innehålla en finländsk förbindelse gentemot Sverige. I regeringspropositionen till ny självstyrelselag för Åland (RP 73/1990 rd) konstaterades att "den åländska självstyrelsen är allmänt erkänd och fast förankrad i Finlands författning. Det är därför en naturlig och orubblig grundsats att iaktta de internationella bestämmelserna om Åland och att på det nationella planet bevara och utveckla den åländska självstyrelsen" (s. 37). Å andra sidan har också framförts att förbindelsen skulle grunda sig på internationell sedvanerätt.

Grundavtalet mellan Finland och Ryssland. Överenskommelsen mellan Republiken Finland och Ryska Federationen om grunderna för relationerna mellan länderna (FördrS 63/1992; grundavtalet mellan Finland och Ryssland) föreskriver i artikel 10 att parterna stöder att de finska och de med dem besläktade folkens och nationaliteternas särart bevaras i Ryssland och, vice versa, att särarten hos dem som härstammar från Ryssland bevaras i Finland. Grundavtalet kan anses förutsätta att åtminstone det ryska språket skyddas i Finland.

OSSE:s förpliktelser. Europas säkerhets- och samarbetskonferens (ESSK) antog år 1990 det sk. Köpenhamnsdokumentet om den mänskliga dimensionen. Köpenhamnsdokumentet, som i huvudsak endast är politiskt förpliktande, innehåller talrika detaljerade punkter om språkliga rättigheter i vilka det är fråga om bl.a. rätten till en språklig identitet, rätten att använda ett minoritetsspråk i olika sammanhang, även hos myndigheter, rätten till information på det egna minoritetsspråket och rätten att lära sig sitt

eget minoritetsspråk och få undervisning på detta språk. Det expertmöte om nationella minoriteter som ESSK ordnade i Genève år 1991 kan ses som ett mer anspråkslöst och i huvudsak misslyckat försök att utveckla dessa principer.

Däremot har *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)* en *minoritetskommissarie* som på många sätt handlat till förmån för minoriteternas språkliga rättigheter. I det här avseendet är bl.a. kommissariens ställningstaganden i fråga om utvecklandet av språklagstiftningen i Lettland, Slovakien och Estland betydelsefull. Likaså är kommissariens initiativ, som ledde till den av experter upprättade Haagrekommendationen om de nationella minoriteternas rätt till undervisning från år 1996, viktig. I Haagrekommendationen poängteras bl.a. att inläringen av modersmålet är av betydelse för identiteten för varje person som hör till en minoritet. Vidare har Oslorekommendationen 1998 om nationella minoriteters rättigheter på olika livsområden betydelse.

Bedömning av de krav som internationella förpliktelser ställer på Finland

Vid en utvärdering av Finlands språklagstiftning i belysning av internationella konventioner och förpliktelser samt vissa andra länders lagstiftning kan man sluta sig till att de internationella konventionerna och förpliktelserna om språkliga rättigheter inte medför någon speciell press på att ändra Finlands språklagstiftning. Den gällande lagstiftningen fyller i alla väsentliga avseenden de krav som internationella konventioner och förpliktelser ställer. Utvecklandet av de språkliga rättigheterna bygger i Finland primärt på grundlagens bestämmelser om de grundläggande rättigheterna och utgångspunkten för utvecklingsåtgärderna är nationell.

När det gäller språkliga rättigheter har det i Finland varit lätt att förbinda sig att iakta förpliktelserna i internationell rätt eftersom det skydd som rättigheterna åtnjutit har varit åtminstone på den nivå som konventionerna har förutsatt. Till Europarådets konventioner om minoriteters rättigheter kunde man ansluta sig utan att ändra lagstiftningen, eftersom

den redan var sådan som konventionerna förutsatte. Å andra sidan är de internationella förpliktelser som Finland har förbundit sig till minimistandarder. När det gäller att förverkliga språkliga rättigheter skall Finland sträva efter en mer krävande nivå än den som många europeiska stater har. På grund av den höga skydds nivån för de språkliga rättigheterna i Finland har den finska lagstiftningen i många avseenden kunnat stå som modell då nya internationella rättsliga normer har utarbetats.

Skyldigheten att beakta internationella tillsynsorgans ställningstaganden

Det nationella lagstiftningsarbetet styrs också av ställningstaganden och rekommendationer av de tillsynsorgan som övervakar att människorättskonventionerna följs. Senast har sådana ställningstaganden och rekommendationer kommit hösten 2001 från de organ som utövar tillsyn över Europarådets nya minoritetsrättsliga konventioner.

Även om Finlands lagstiftning om de språkliga rättigheterna på det hela taget kan anses motsvara de krav som landets internationella rättsliga förpliktelser ställer, motsvarar verkligheten inte alltid lagens krav. De nämnda iakttagelserna och även rekommendationerna av Europarådets tillsynsorgan har i huvudsak gällt just brister i hur de språkliga rättigheterna tillgodoses i praktiken.

För att tillsynsorganens ställningstaganden skall kunna ha den tyngd och betydelse som tillkommer dem, skall den information som insamlas för deras behov vara tillräcklig och rätt avvägd. Det är således nödvändigt att i ännu högre grad än för närvarande fästa uppmärksamhet vid rapporteringen om de språkliga förhållandena i Finland. Rapporteringen måste bygga på en systematisk uppföljning av förhållandena och på undersökningsresultat, och den måste öppet reflektera också medborgarorganisationernas uppfattningar om de språkliga förhållandena.

Bedömning i ett internationellt perspektiv av grundstrukturen i den finska lagstiftningen

Den finska lagstiftningens grundstruktur kan i internationell jämförelse anses vara än-

damålsenlig och fungerande. De viktigaste språkfrågorna regleras i Finland i grundlagen, som innehåller de allmänna bestämmelserna om nationalspråken och de grundläggande bestämmelserna om minoriteternas språkliga rättigheter. Grundlagen kompletteras av språkbestämmelser på lag- och förordningsnivå och en betydande del av bestämmelserna finns i den speciallagstiftning som gäller olika områden. En motsvarande lösning med decentraliserad lagstiftning kan i ett internationellt perspektiv anses vara rätt allmän. I vissa länder, såsom i Kanada, finns dock merparten av språkbestämmelserna samlade i en språklag. Å andra sidan kan det konstateras att det i vissa länder som i fråga om sina språkliga förhållanden påminner om Finland, såsom i Schweiz och på Irland, helt saknas en språklag, även om man i Schweiz har vidtagit åtgärder för att stifta en språklag.

Internationell bedömning av de huvudsakliga lösningarna i den finska språklagstiftningen

Också i fråga om sitt innehåll står sig Finlands språklagstiftning mycket väl i en internationell jämförelse. Där regleras nationalspråkets ställning och användning i förhållande till varandra, med beaktande också av behoven hos dem som använder de viktigaste minoritetsspråken. Utan att glömma att Finlands språklagstiftning skapades under den första tiden av landets självständighet, tämligen snart efter förryskningssträvandena under autonomins tid, kan man säga att den på intet sätt är diskriminatorisk mot andra språk, i motsats till vad som på visserligen begripliga historiska grunder är frågan om de baltiska ländernas språklagar, som tillkom vid en tidpunkt då dessa länder återvann sin självständighet. Den syftar inte heller till att genom särskilda åtgärder skydda landets nationalspråk, inte någotdera av dem, mot andra språk, i motsats till t.ex. Frankrikes språklag, där ett av huvudmålen är att motarbeta anglicisering.

Impulser från andra länder för att utveckla Finlands språklagstiftning

Även om Finlands språklagstiftning i flera

avseenden har utgjort ett exempel då nationella lagar har utarbetats i andra länder, måste den dock nu anses vara föråldrad i många avseenden och i behov av revidering. Behovet av en ny tidsenlig språklag förefaller i en internationell jämförelse vara uppenbart. En jämförelse visar att man nu när vår lagstiftning revideras kan hämta modeller från flera andra länders utvecklade lagstiftningsarrangemang. Nedan presenteras vissa arrangemang som har inverkat på utformandet av lagförslagen i detta betänkande.

I motsats till vad som är fallet i många andra länder saknas det i Finland ett ministerium som med en underlydande förvaltning uttryckligen skulle ha till uppgift att utveckla språkförhållandena. Å andra sidan kan det konstateras att ansvaret också i de länder som används som jämförelseobjekt ofta fördelas på olika instanser. T.ex. i Frankrike har ansvaret för dessa frågor fördelats mellan statsministern och kulturministern och vardera bistås av egna rådgivande organ. I vissa länder har ansvaret för dessa frågor dock koncentrerats hos en enda myndighet. T.ex. i Kanada har premiärministern klart ålagts det huvudsakliga ansvaret för att sörja för de officiella språkets ställning. I andra länder har uppgiften att sköta frågor som gäller minoritetsspråk koncentrerats hos en enda instans. I Norges kommunal- och regionaldepartement finns en avdelning som sköter minoritetsärenden, och också i Ungern finns det inom regeringen en byrå för nationella och etniska minoriteter. I Storbritannien finns det för Wales, Skottland och Nordirland egna byråer inom ramen för regeringen och de ansvarar också för de språkliga frågorna i nämnda områden.

I vissa länder har tillsyns- och rapporteringssystemen för språkförhållandena ordnats på ett betydligt effektivare sätt än i Finland. Hos oss övervakar visserligen riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern i statsrådet hur de grundläggande rättigheterna och således också de språkliga rättigheterna tillgodoses, men bara som en del av sina breda verksamhetsfält. I flera länder finns ett särskilt organ för tillsynen över språkfrågor. Tillsynen över hur de språkliga rättigheterna förverkligas sköts t.ex. i Belgien av en övervakningskommission för språkliga rättighe-

ter, i Kanada av en kommissarie för de officiella språken och i Sydafrika av en offentlig protektor. Tillsynsuppgiften kan också innebära en skyldighet att till landets parlament rapportera iakttagelser som har gjorts i samband med tillsynen. T.ex. Kanadas kommissarie för de officiella språken har en sådan rapporteringsplikt.

I vissa fall tycks man ha lyckats sammanjämka territorial- och personprincipen väl. I Schweiz har man infört principen om språklig frihet i grundlagen och genom det skapat flexibilitet i ett system som synnerligen starkt har byggt på territorialprincipen. Också i Katalonien i Spanien respekteras vars och ens rätt att själv avgöra om han eller hon vill använda kastilianska eller katalanska hos myndigheterna. Ett liknande system där individens frihet framhävs och som baserar sig på språklig territoriell indelning förefaller lämpa sig väl också för Finland.

I vissa länder har de språkliga rättigheterna och skyldigheterna i rätt stor utsträckning genom lag utsträckts till att också gälla den privata sektorn. I Finland har man inte anledning att gå in för lika långtgående arrangemang som de man gått in för t.ex. i de baltiska länderna samt i Frankrike och Québec. Den lösning som man gått in för i andra länder och som innebär att tillämpningen av språkbestämmelserna utvidgats så att de omfattar den privata sektorn ger dock också i Finland anledning att överväga i vilken mån det även hos oss kan finnas skäl att vidga språklagstiftningen i denna riktning med hänsyn till genomförda och kommande privatiseringsprojekt.

Lagtekniska impulser från andra länder

I lagtekniskt hänseende erbjuder lagstiftningen i utlandet olika impulser för revideringen av Finlands språklagstiftning. Å andra sidan finns det inga direkta modeller att få från andra länders lagstiftning. T.ex. Kanadas innehållsmässigt mångsidiga och detaljerade språklag är alltför omfattande och passar därför inte in i den finländska lagstiftningstraditionen. Flera andra länders lagstiftning är å andra sidan alltför vag och översiktlig. Det verkar finnas skäl att i Finlands språklagstift-

ning vid sidan av tvingande normer om språkliga minimirättigheter ta in flexibla normer, som uttryckligen skulle göra det möjligt att erbjuda språklig service på högre nivå än miniminivån.

1.4. Bedömning av nuläget

Efter det språklagen stiftades 1922 har det finländska samhället samt landets ekonomiska och sociala situation förändrats på ett avgörande sätt. Som en följd av industrialiseringen och flyttningsrörelsen inom landet är kommunernas språkförhållanden mycket olika. Finskspråkig befolkning har i hög grad flyttat till traditionellt svenskspråkiga kommuner i kustregionen. Den svenskspråkiga befolkningen bor allt högre utsträckning i tvåspråkiga kommuner, där finskan är majoritetsspråk. I vårt land har språkkartan således genomgått stora förändringar. Utvecklingen har fört med sig att de svenskspråkigas kunskaper i finska också har utvidgats i befolkningsgrupper som tidigare var rentav helt enspråkigt svenska. En genuin tvåspråkighet på det individuella planet blir vanligare inom den svenskspråkiga befolkningen. I Finland finns dock (också om Åland inte beaktas) tiotusentals svenskspråkiga personer som inte klarar sig på finska. Också de finskspråkigas kunskaper i svenska har breddats i och med skolundervisningen, även om språkkunskaperna i praktiken ofta är passiva. På svenskspråkiga orter finns också finskspråkiga personer som inte klarar sig på svenska.

På grund av flyttningsrörelserna hotar det tvåspråkiga samhället — dvs. människornas möjlighet att leva ett fullödigt liv på finska eller svenska — att försvinna. Svenskan håller i praktiken, fastän inte juridiskt, på att förvandlas till ett minoritetsspråk på många orter. Myndigheterna har i praktiken inte alltid tillräckliga förutsättningar att vara verkamma på båda nationalspråken. Den som önskar använda svenska stöter ofta på motstånd. Detta har igen lett till att många inte längre ens vill eller vågar använda sitt eget språk. De missförhållanden som uppstår i praktiken skapar ojämlikhet mellan språkgrupperna och är ägnade att försvaga med-

borgarnas uppfattning om vårt lands tvåspråkighet.

1922 års språklag innehåller främst bestämmelser om medborgarnas rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska, i skriftlig kommunikation med myndigheterna. Fastän lagen senare har kompletterats, innehåller den inte tillräckliga bestämmelser om annan kommunikation med myndigheterna och inte heller om myndigheternas skyldighet att se till att de språkliga rättigheterna förverkligas. Språklagen och den tillhörande övriga allmänna språklagstiftningen har visat sig vara bristfällig och språkligt föråldrad.

Den gällande språklagstiftningen är till vissa delar oflexibel och därför opraktisk. Följden av det har varit att myndigheternas attityd inte alltid är tillräckligt initiativtagande och positiv. Språklagstiftningen är svårbegriplig och den kan upplevas som en belastning. Bristen på flexibilitet visar sig också i den i språklagen reglerade indelningen i en- och tvåspråkiga ämbetsdistrikt, vilken har lett till att ortnamnen och vägs skyltarnas språk varierar också på huvudvägarna när man färdas över ämbetsdistriktens gränser. Av samma skäl blir det svårare att förvalta det kulturhistoriska arvet, då orternas traditionella namn inte enligt de nugällande bestämmelserna alltid kan användas på skyltar.

De största missförhållandena beror på konflikten mellan språklagstiftning och praktik. Språklagens krav uppfylls inte alltid och flera paragrafer blir en död bokstav. Situationen är juridiskt otillfredsställande och orsakar redan i sig ett behov att reformera lagstiftningen. Tjänstemännen har inte alltid den språkkunskap som deras uppgifter kräver, och de kan då inte fullgöra sin lagstadgade skyldigheter. Den föråldrade lagstiftningen om tjänstemännens språkkunskaper förmår inte i praktiken garantera en tillräcklig nivå på personalens språkkunskaper. Myndigheterna har inte heller i praktiken alltid kunnat ordna sin verksamhet på ett flexibelt och ändamålsenligt sätt så att medborgarna lätt och utan att stöta på motstånd kunde använda sitt eget språk.

Inställningen till tvåspråkigheten är på ett allmänt plan god i vårt land. I vardagslivet förekommer dock många problem vilkas lösning kräver att man vidtar konkreta åtgärder.

Lagstiftningen bör ge en god grund för möjligheten att vara verksam och leva i Finland på sitt eget språk. Enbart lagstiftning är inte ännu ett tillräckligt medel, men en modern och klarare lag är en nödvändig förutsättning för att man skall kunna vidta konkreta åtgärder.

Förvaltningens strukturer, förvaltningsmaskineriet, den internationella omgivningen, de tekniska anordningarna samt människornas rörlighet och livsvanor har förändrats på ett avgörande sätt jämfört med den tid då språklagen stiftades. Också kommunernas ställning förändras avsevärt, och de bär för närvarande ansvaret för en betydande del av hela den offentliga förvaltningens verksamhetsfält. På grund av utvecklingen är det ibland svårt att tillämpa språklagens bestämmelser på t.ex. förvaltningsstrukturer av ny typ och i s.k. privatiserad verksamhet. Myndigheternas information i elektronisk form, t.ex. på Internet, väcker frågor om hur tillämplig språklagen är, men de nya tekniska tillämpningarna ger också nya slags möjligheter att ge service på många språk, förutsatt att dessa möjligheter kan utnyttjas flexibelt.

När det gäller internationaliseringen kan Finlands tvåspråkighet ibland kännas som en börda emedan finländarna blir tvungna att studera ett "extra språk". Erfarenheterna är dock mycket ofta av annat slag. Kunskaperna i två språk fungerar som en språngbräda för inläring av flera språk och öppnar dörrar för förståelse av andra kulturer och deltagande i dem samt ger bättre möjligheter att vara verksam i internationella uppdrag.

Finska och svenska hör till Europeiska unionens officiella språk. Detta innebär för Finland en gynnsam språklig ställning i unionen. Svenskan har dessutom en avsevärd betydelse i samarbetet mellan de nordiska länderna och med tanke på den nordiska identiteten. I och med den ekonomiska integrationen har svenskans betydelse i affärslivet ökat.

Som en följd av immigrationen och den ökade rörligheten finns det i vårt land allt fler människor som talar främmande språk. Man har i Finland tills vidare inte i tillräckligt hög grad värdesatt att det i landet finns många människor som behärskar främmande språk. Den betydelse de har i t.ex. arbetslivet eller utbildningsväsendet inses ännu inte fullt ut.

2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

2.1. Mål och medel

Utgångspunkten för revideringen av lagstiftningen om de språkliga rättigheterna är reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna, som genomfördes 1995, och den nya grundlagen, som trädde i kraft den 1 mars 2000. I grundlagen ges vårt lands nationalspråk, finska och svenska, en jämställd ställning. Vidare formuleras de språkliga rättigheterna och det allmännas skyldigheter i språkfrågor. Behovet av reformer har också bedömts med utgångspunkt i den allmänna internationaliseringsutvecklingen.

I reformarbetet är det inte fråga om att införa nya rättigheter eller att ändra på modersmålets ställning. Det är fråga om att inom ramen för grundlagen uppdatera lagstiftningen så att den också motsvarar framtidens krav.

I beredningen av propositionen har språket inte enbart behandlats som ett tekniskt hjälpmedel. Det egna språket är mycket mer än så. Det ger struktur åt våra erfarenheter och skapar grunden för gemenskap och social delaktighet. Språket är en av de grundläggande faktorerna för vår kulturella identitet, en del av det kollektiva minnet. I fråga om internationaliseringsutvecklingen bör man inse att framgång ute i världen är beroende av en stark självkänsla samt ett äkta engagemang i det egna landet och den närmaste kretsen.

Syftet med propositionen är att innehållsmässigt, språkligt och lagstiftningstekniskt modernisera språklagen och, till behövliga delar, den övriga lagstiftning som har samband med den. Reformen syftar till att stärka den språkliga jämlikheten och skapa förutsättningar för att rätta till de missförhållanden som förekommer i praktiken. Genom en smidig och mera lättläst språklagstiftning som är lättare att tolka försöker man ge myndigheterna en bättre uppfattning om vikten av en jämlik språklig behandling i praktiken.

Ett centralt mål är att myndigheterna självmant skall se till att individens språkliga rättigheter tillgodoses utan att han eller hon särskilt behöver be om detta eller stöta på

motstånd. Båda nationalspråken och möjligheterna att använda dem skall synas tydligt hos myndigheterna och i gatubilden och också i myndigheternas namnpraxis, brev och publikationer. Också den information som förmedlas via Internet skall finnas på båda språken, även om informationen inte nödvändigtvis behöver ha samma innehåll eller vara lika omfattande.

Målsättningen för reformen begränsar sig dock inte enbart till praktiska förbättringar i myndigheternas verksamhet, utan språklagen har också ett symbolvärde för medborgarna. Språket har en stor betydelse för bevarandet av en folkgrupps enhet och särdrag. Språket är av avgörande betydelse för individens möjligheter att fungera i samhället. Därför är det viktigt att alla medborgare har lika möjligheter att använda sitt eget språk också i officiella sammanhang och att få olika slag av tjänster på detta språk. Språklig jämlikhet stärker identiteten och bidrar till att skapa en känsla av trygghet och samhörighet.

I beredningen av propositionen har det konstaterats att konflikten mellan den gällande språklagstiftningen och genomförandet i praktiken är ett stort missförhållande som har lett till att många av bestämmelserna i språklagen har förblivit en död bokstav. När målen för reformen ställts upp har man särskilt strävat efter att beakta den nya grundlagens bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna. Beträffande de språkliga rättigheterna motsvarar bestämmelserna till innehållet den ursprungliga regeringsformen. Målet är att de rättigheter som ingår i grundlagen skall förverkligas i praktiken.

Genom reformen eftersträvas en positiv attityd till tvåspråkigheten och därigenom indirekt till mångspråkighet och en mångkulturell miljö. Bestämmelserna om de språkliga rättigheterna skall i allmänhet tolkas så att de innehåller de minimikrav som förutsätts i lagen. Myndigheterna skall ha möjlighet att ge bättre service, och deras egen kreativitet i praktiska situationer skall inte begränsas genom lagstiftningen.

Målet är en synlig och fungerande tvåspråkighet i det officiella Finland, att den enskilda individen i Finland också i framtiden skall kunna leva och vara verksam på sitt eget språk, finska eller svenska, och att såväl den

finskspråkiga som den svenskspråkiga kulturen i vårt land skall bevara sin livskraft i en allt mer internationell värld.

De förändringar som skett i samhället, i synnerhet flyttningsrörelsen och över huvud taget människornas rörlighet, har betydelse också med tanke på språklagstiftningen. Så bör t.ex. medborgarna ha möjlighet att använda sitt eget språk i kontakterna med en statliga centralförvaltningsmyndigheter, oberoende av språkförhållandena i deras hemkommun.

De ovan nämnda målen kan endast i begränsad utsträckning nås genom revidering av lagstiftningen. Ytterligare behövs praktiska lösningar och åtgärder. Sådana tänkbara åtgärder uppräknas i bilagan till språklagskommitténs betänkande (Förslag till praktiska åtgärder för att förverkliga de språkliga rättigheterna). En revidering av lagstiftningen är dock ett nödvändigt steg för att målen skall kunna nås.

2.2. De viktigaste förslagen

En modernare och klarare lagstiftning

Ett av propositionens centrala syften är att modernisera språklagen och göra den klarare. Den gällande språklagen har visat sig vara föråldrad och svårbegriplig. Detta har kunnat vara en bidragande orsak till att lagens innehåll inte är tillräckligt känt. Individens språkliga rättigheter enligt den gällande lagen kan allmänt taget anses vara gott. Problemet är snarare att lagen inte iaktas i tillräcklig utsträckning i praktiken. Om lagen moderniseras och görs klarare, förverkligas de språkliga rättigheterna bättre.

En jämlik behandling av nationalspråken

I propositionen har man utgått från regleringen enligt grundlagen, dvs. att finska och svenska är landets nationalspråk. Eftersom språken i juridisk bemärkelse är jämlika och det mindre använda svenska språket juridiskt sett inte är ett minoritetsspråk, iaktas i propositionen principen att nationalspråken skall behandlas jämlikt. T.ex. är en finskspråkig persons språkliga rättigheter i en tvåspråkig kommun där majoritetens språk är svenska

desamma som en svenskspråkig persons språkliga rättigheter i en tvåspråkig kommun där majoritetens språk är finska. Principen motsvarar den gällande regleringen.

En av utgångspunkterna i förslaget är liksom i den gällande lagen att de språkliga rättigheterna delvis är beroende av de regionala språkförhållandena. Språkets ställning varierar således i de olika kommunerna. T.ex. i en enspråkig kommun är rättigheterna för den som talar det andra språket mera begränsade än rättigheterna för den som hör till språkminoriteten i en tvåspråkig kommun.

Ett alternativ till den föreslagna regleringen vore att språkets rättsliga ställning skulle bestämmas på basis av deras faktiska ställning så, att i lagen skulle föreskrivas om majoritets- och minoritetsspråk. En sådan lösning skulle innebära att svenskan skulle vara ett minoritetsspråk i hela landet och att språklagstiftningen blev ett slags "skyddslag" för svenskan. En sådan lösning har dock inte ansetts förenlig med principerna i grundlagen.

Enligt förslaget skall det allmänna förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. När omständigheterna kräver skall särskilda åtgärder vidtas för att säkerställa kulturella eller samhälleliga behov som gäller nationalspråken. I en värld som blir allt mer internationell kan det i vissa fall vara skäl att trygga såväl finska som svenska språket, men tryggandet av de språkliga intressena kan också ha andra orsaker. I en sådan situation kan någondera språkgruppens behov tillgodoses genom särskilda åtgärder. Också i detta fall skall myndigheterna beakta den i grundlagen förutsatta jämlikhetsprincipen.

Språklagens förhållande till speciallagstiftning och dess tillämpning i kommunerna

Enligt den lagstiftningstekniska lösning man har gått in för i förslaget skall språklagen fortfarande vara en allmän lag, som kompletteras av språkbestämmelser i lagstiftningen inom de olika förvaltningsområdena. Avsikten är att bestämmelserna i språklagen i sig skall tillämpas både inom stats- och kommunalförvaltningen och att mera ingående bestämmelser skall finnas i speciallagstiftning. Utgångspunkten är att rättighe-

terna enligt språklagen inte i framtiden skall försvagas genom speciallagstiftning.

Den nya språklagen kan tillämpas hos både statliga och kommunala myndigheter. Kommunerna har dock i många avseenden i enlighet med principerna om kommunalt självstyre möjlighet att själva besluta om hur språkfrågorna skall ordnas, t.ex. om sammanträdesspråk, språkkunskapskraven för de anställda och de språk som används i informationen. Vissa grundläggande principer som kan härledas av bestämmelserna i grundlagen gäller dock även kommunerna. Enligt dessa principer skall var och en kunna använda sitt eget språk, finska eller svenska, i kontakt med myndigheter i en tvåspråkig kommun. En enspråkig kommuns skyldighet att ge betjäning på båda språken är däremot mera begränsad. Vidare skall kommunerna enligt grundlagen tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder, och ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av språk. Enligt förslaget skall således fullmäktiges möteskallelser och protokoll i tvåspråkiga kommuner skrivas på båda språken, kommunerna har skyldighet att se till att deras anställda har sådana språkkunskaper som deras uppgifter förutsätter och i information skall båda språkgruppernas behov beaktas.

En alternativ lösning kunde vara att alla språkbestämmelser samlas i samma lag. Fördelen med en sådan lösning vore att det blev lättare att få en helhetsbild av den gällande regleringen. En lag som innehöll alla de bestämmelser som gäller språket skulle dock bli mycket omfattande och vara opraktisk att tillämpa i olika situationer. Därför har det ansetts vara bättre att närmare bestämmelser om t.ex. undervisning, hälso- och sjukvård, konsumentskydd, vägtrafik, rundradioverksamhet m.m. finns i speciallagstiftning. Tjänstemän och andra anställda inom respektive förvaltningsområde kan då lättare hitta de bestämmelser som gäller uttryckligen dem.

Tillämpningsområdet för språklagen

Den allmänna språklagen skall fortfarande gälla endast Finlands nationalspråk, finska

och svenska. Om samiskan föreskrivs i den speciallag som gäller samiska. Bestämmelser om andra språk finns i speciallagstiftning.

Språklagen skall liksom i dag tillämpas hos domstolar samt statliga och kommunala myndigheter. I grundlagens 17 § finns i dag entydiga bestämmelser om "det allmännas" skyldigheter. Därför skall också av språklagen klart framgå att lagen gäller även statliga inrättningar och självständiga offentligrättsliga institutioner. Språklagen skall tillämpas också på skötsel av offentliga uppgifter. Om t.ex. staten eller en kommun överför offentliga uppgifter på ett enskilt företag genom att köpa tjänster av det, skall företaget i denna verksamhet se till att den enskilda individens språkliga rättigheter förverkligas enligt språklagen. Syftet med propositionen är således att säkerställa att individens språkliga rättigheter tillgodoses när staten eller en kommun köper tjänster av den privata sektorn.

Om universitetens och de övriga läroanstaltarnas ställning skall också framöver uttömmande bestämmas i speciallagstiftningen. Detta hindrar inte att man i speciallagstiftningen vid behov genom hänvisningar föreskriver att vissa bestämmelser i språklagen skall tillämpas.

På grund av sin särställning förblir evangelisk-lutherska kyrkan utanför tillämpningsområdet för språklagen. Också i kyrkolagen kan vid behov hänvisas till språklagen. Språklagen skall inte heller tillämpas på ortodoxa kyrkosamfundet, om vilket föreskrivs i den lag som gäller samfundet.

Landskapet Åland förblir fortfarande utanför tillämpningsområdet för språklagen, eftersom regleringen i självstyrelselagen för Åland är uttömmande.

Den nuvarande språklagen gäller inte den privata sektorn. Med undantag av de situationer som nämns ovan har det ansetts att man inte heller i förslaget kan göra avvikelser från denna princip. Det kan inte anses förenligt med samhällsordningen och lagstiftningstraditionen i vårt land att lagstiftningssvågen ålägga enskilda personer eller företag att ge betjäning på olika språk. Främst med tanke på den enskilda individens rättskydd har lagstiftaren dock föreskrivit att olika språk skall användas i vissa specialfall. Denna reglering gäller främst de språk som

används i varudeklarationer och varningstexter för olika produkter. Också i samband med s.k. privatisering kan det uppstå ett behov av att föreskriva om språkliga skyldigheter för enskilda. När det allmänna överför uppgifter på enskilda skall det genom bestämmelser i speciallagstiftning tillses att de myndighetsuppgifter som hör till basservicen fortfarande sköts på båda nationalspråken. Som exempel kan nämnas posten och bilbesiktningen.

I språklagen föreslås en bestämmelse om information om konsumtionsnyttigheter. Enligt bestämmelsen skall, på produkter som säljs i enspråkiga kommuner, produktens namn samt varudeklaration, bruksanvisning och varningstext finnas åtminstone på den kommunens språk och i tvåspråkiga kommuner åtminstone på finska och svenska. De föreslagna bestämmelserna motsvarar huvudsakligen dem som redan i dag utfärdats genom förordning. I lagen förutsätts dock att båda språken behandlas jämlikt. Att språken behandlas jämlikt i fråga om produkter främjar en positiv attityd till användningen av nationalspråken och är viktigt med tanke på individens språkliga identitet. En ojämlig behandling av språken kan av den enskilda individen ses som ett otrevligt uttryck för att det egna språket inte är lika värdefullt som andras.

Förslaget säkerställer att de inhemska språken används också i påskrifterna på produkter som importerats från utlandet. De föreslagna bestämmelserna gäller däremot inte reklamspråket.

Den språkliga indelningen och registrering- en av enskilda individers språk

I förslaget har det inte ansetts nödvändigt att frångå det nuvarande systemet enligt vilket kommunerna har indelats i enspråkiga och tvåspråkiga kommuner på basis av befolkningens språkförhållanden. Det föreslås att kommunernas språkliga ställning fortfarande skall ses över vart tionde år. Som alternativ har man övervägt en lösning enligt vilken kommunernas språkliga ställning skulle bestämmas permanent genom lag. Detta alternativ skulle t.ex. betyda att vissa skärgårdskommuner skulle förklaras permanent svenskspråkiga, oberoende av eventuella för-

ändringar i befolkningsförhållandena. Den viktigaste motiveringen till förslaget är att man i propositionen utgår från att trygga den enskilda individens rättsliga ställning. I alla kommuner skall individens språkliga rättigheter beaktas i det allmännas verksamhet. Därför skall alla — såväl finskspråkiga som svenskspråkiga — ha samma språkliga rättigheter i hela landet, även om de språkliga rättigheterna för den som hör till språkminoriteten i en enspråkig kommun inte är lika omfattande som i en tvåspråkig kommun.

Det har inte ansetts vara skäl att i lagen ändra de procentuella andelar gällande befolkningen som inverkar på en kommuns språkliga ställning. En kommun skall fortfarande vara tvåspråkig, om den finsk- eller svenskspråkiga minoriteten är minst 8 % eller minst 3 000 invånare. Det får inte heller framöver bestämmas att en tvåspråkig kommun skall bli enspråkig, om inte minoritetens andel har sjunkit under 6 %. Statsrådet kan fortfarande, om fullmäktige i en kommun begär det, bestämma att kommunen är tvåspråkig även om den enligt lag annars skulle vara enspråkig.

Också myndigheternas språkliga ställning bestäms enligt förslaget så att myndigheten är antingen enspråkig eller tvåspråkig. Med "enspråkig myndighet" avses dels statliga myndigheter vilkas ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk, dels enspråkiga kommuners myndigheter. Med "tvåspråkig myndighet" avses å sin sida statliga myndigheter vilkas ämbetsdistrikt omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig kommun, samt tvåspråkiga kommuners myndigheter. De statliga centralförvaltningsmyndigheterna skall således alltid vara tvåspråkiga, men regionalförvaltningsmyndigheterna (t.ex. länsstyrelserna) eller lokalförvaltningsmyndigheterna (t.ex. skattebyråerna) kan vara enspråkiga.

En myndighets språkliga skyldigheter och individens språkliga rättigheter beror delvis på myndighetens språkliga ställning. I kontakt med en myndighet vars ämbetsdistrikt är mera omfattande än en kommun är individens språkliga rättigheter inte som i dag beroende av den språkliga ställning personens hemkommun har. Också den som bor i en enspråkig kommun har således alltid rätt att

använda sitt eget språk i kontakt med en tvåspråkig myndighet. Genom förslaget försöker man göra det komplicerade arrangemanget enligt den gällande språklagen klarare. I dag kan en myndighets språkliga ställning variera så att myndigheten är enspråkig beträffande de enspråkiga kommunerna och tvåspråkig beträffande de tvåspråkiga kommunerna. Förslaget innebär att myndigheternas skyldigheter utvidgas så att t.ex. en myndighet som hör till centralförvaltningen skall ge alla i Finland bosatta personer betjäning på båda nationalspråken, oberoende av vilken språklig ställning en persons hemkommun har.

Kommunens språkliga ställning grundar sig på registrering av kommuninvånarnas modersmål. Såsom konstaterats ovan kan en person dock registrera endast ett språk som sitt modersmål, vilket leder till att språkstatistiken inte ger en helt rättvisande bild av den språkliga verkligheten. Ett annat alternativ kunde vara att en person om han eller hon så önskar får registrera sig som tvåspråkig. Inte heller då skulle statistiken bli tillförlitligare. När problemet i dag är en delvis oklar gränsdragning mellan två språk, skulle detta alternativ innebära en lika oklar gränsdragning mellan finsk-, svensk- och tvåspråkiga.

Rätt att använda sitt eget språk hos myndigheterna

Förslagen till bestämmelser om rätten att använda sitt eget språk har utarbetats utifrån principerna för gällande lagstiftning. Strävan har dock varit att göra bestämmelserna mer detaljerade och klarare med tanke på olika situationer. I lagen skall å ena sidan finnas grundläggande bestämmelser om individens språkliga rättigheter, å andra sidan detaljerade bestämmelser om hur handläggningsspråket bestäms i olika situationer, såsom i förvaltningsärenden, i förvaltningsprocess, i brottmål, i tvistemål och ansökningsärenden samt i högre instans. De föreslagna bestämmelserna är mycket detaljerade och avsikten har varit att i dem beakta sådana situationer som vanligast i praktiken. Å andra sidan har strävan också varit att framhäva individens rättsskydd och ge rum för smidighet.

Enligt den nya grundlagen är utgångspunkten att individens språkliga rättigheter inte är

beroende av individens medborgarskap. Även andra än finska medborgare skall ha samma språkliga rättigheter. Det innebär t.ex. att svenska eller tyska medborgare, som har finska eller svenska som eget språk, har rätt att använda finska eller svenska på samma sätt som finska medborgare. Den föreslagna regleringen har motiverats också med utgångspunkt i EG-rätten. Enligt gemenskapsrättens förbud mot diskriminering får medborgare i Europeiska unionen inte utan grund särbehandlas, och språklig diskriminering på grund av nationalitet kan inte godkännas.

I förslaget framhålls att individens språkliga rättigheter skall förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det. Var och en skall kunna använda sitt eget språk utan att möta motstånd. Utgångspunkten är att det i en genuint tvåspråkig miljö skall vara möjligt att använda båda språken på ett naturligt sätt.

I förslaget utvidgas inte de nuvarande språkliga rättigheterna. Ett centralt mål är dock att de rättigheter som ingår i lagen också skall förverkligas. För att detta mål skall uppnås behövs å ena sidan en klar lagstiftning och å andra sidan praktiska åtgärder. Det är därför ytterst viktigt att den föreslagna lagen verkställs och följs upp i praktiken.

I grundlagen bestäms om vars och ens rätt att använda sitt "eget" språk. Den föreslagna språklagen, som gäller nationalspråken finska och svenska, ger dock mer utvidgade rättigheter än detta i och med att rätten inte nödvändigtvis begränsar sig till rätten att använda sitt "eget" språk. Var och en skall alltså i de fall som regleras i lagen och inom lagens gränser ha rätt att enligt eget val använda antingen finska eller svenska. Detta innebär att en person vars språk är finska eller svenska kan ha rätt att välja vilketdera språket han eller hon vill använda. Rätten att välja beror på myndighetens språkliga ställning samt ärendets art. Rätten att välja har framför allt motiverats med att en tvåspråkig person inte kan registreras som tvåspråkig, utan måste uppge antingen finska eller svenska som sitt modersmål. I vissa situationer kan individen av olika skäl vilja använda ett annat språk än sitt modersmål och han eller hon skall inte förvägras denna rätt.

Hos enspråkiga kommunala myndigheter

används enligt förslaget kommunens språk, om inte något annat bestäms i speciallagstiftningen. Kommunen kan dock på begäran använda det andra språket. I vissa ärenden som gäller individens grundläggande rättigheter, såsom omhändertagande av barn, har dock var och en rätt att använda sitt eget språk.

Myndighetsinitiativ och information

En viktig princip i förslaget är att individen inte behöver kräva att de språkliga rättigheterna förverkligas, utan att myndigheten självmant ser till att de förverkligas. I lagförslaget finns bestämmelser om hur myndigheterna i bestämda situationer skall utreda vilket språk som skall användas. Myndigheterna skall med praktiska åtgärder och arrangemang sörja för språklig betjäning och för att de språkliga rättigheterna förverkligas. De bestämmelser i lagen som gäller information och olika skyltar har också stor betydelse vid förverkligandet av de språkliga rättigheterna i praktiken.

Vid utarbetandet av bestämmelserna om information gäller det att beakta den nya informationstekniken, bl.a. Internet, och de möjligheter den för med sig. Enligt grundlagen skall båda språkgruppernas kulturella och samhällsbehov tillgodoses. Den information som ges av tvåspråkiga myndigheter skall således finnas på båda språken. Slutsatsen av detta är dock inte att informationen måste vara lika omfattande på båda språken. I ärenden som gäller individens rättigheter skall informationen i varje händelse ges på båda språken. Som exempel kan nämnas information om hur ett ärende anhängiggörs. Myndigheternas kontaktinformation och andra grundläggande uppgifter om dem skall också finnas på båda språken. Att en myndighet publicerar forskningsresultat eller motsvarande material på Internet betyder dock inte att materialet absolut måste översättas. Myndigheten blir ändå i varje enskilt fall tvungen att ta ställning till om det är nödvändigt att översätta materialet helt eller delvis eller i komprimerad form.

De olika språkgruppernas behov beaktas inte alltid i myndigheternas nuvarande informationsverksamhet. Saken har uppmärksamats i ett betänkande av en arbetsgrupp

som utrett statsförvaltningens kommunikation på 2000-talet (Informoi, neuvo, keskustele ja osallistuu. Valtionhallinnon viestintä 2000-luvulla. Statsrådets kanslis publikation 2002/5). Myndigheterna skall i sin informationsverksamhet i allt högre grad fästa vikt vid att information ges på båda språken. I synnerhet i fråga om ministeriernas information bör detta beaktas. I varje ministerium bör det finnas ett tillräckligt antal språkkunniga informatörer. Detta ökar ministeriernas uppgifter samtidigt som de lägre myndigheternas och t.ex. kommunernas och massmediernas behov att översätta informationen minskar.

Till tillgodoseendet av de kulturella behoven hör frågan om det allmännas skyldighet att sörja för information. Det allmänna kan anses ha skyldighet att bl.a. sörja för att båda språkgruppernas behov tillgodoses i teater-, filmproduktions-, musei-, biblioteks-, radio- och televisions- samt idrottsverksamhet. Om detta skall också föreskrivas i huvudsak i speciallagstiftningen.

Krav på språkkunskaper för offentligt anställda

Myndigheterna kan inte förverkliga de språkliga rättigheter som lagen förutsätter, om de inte har tillräckligt språkkunnig personal. Den vanligaste orsaken till de brister som framkommit vid språklig betjäning är att tjänstemännens språkkunskaper är otillräckliga. I praktiken räcker tjänstemannakårens språkkunskaper för närvarande inte till för att uppfylla de skyldigheter lagen förutsätter. Det förefaller uppenbart att språkkunskaperna åtminstone hos tjänstemän i nyckelposition måste förbättras.

Den föreslagna språklagen kan inte fungera, om inte tjänstemännen har tillräckliga språkkunskaper. Lagförslaget förutsätter inte i sig någon allmän utvidgning av språkkunskapskraven. Utgångspunkten är att språkkunskaperna hos personal i nyckelposition skall vara bättre än för närvarande. Språkkunskapskraven behöver därför inte utökas genomgående, utan avsikten är att språkkunskaperna hos tjänstemän i nyckelposition förbättras med hjälp av vidareutbildning och andra åtgärder. De faktiska språkkunskaper-

na borde också beaktas bättre än förut när ny personal anställs. Man bör då eftersträva att av tjänstemännen krävs just sådana språkkunskaper som motsvarar behoven i praktiken — varken mer eller mindre.

Enligt förslaget skall gällande lag angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras ersättas med en ny separat lag. Lagen skall gälla de språkkunskaper som fordras av anställda hos statliga myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli. Lagen skall till sin natur vara allmän. Den skall innehålla bestämmelser om sättet att fastställa språkkunskapskraven, om utannonsering av språkkunskapskraven, om säkerställande av språkkunskaper samt om dispens och om administrationen av statens språkexamina.

I lagen om språkkunskapskraven skall också ingå allmänna bestämmelser om examina i finska och svenska samt allmänna språkkunskapskrav för statligt anställda. Det föreslås att de nuvarande arrangemangen i lagen kvarstår, enligt vilka den sökande fullständigt skall behärska majoritetsspråket i ämbetsdistriktet för att kunna utnämnas till tjänst, om slutexamen vid högskola är formellt behörighetsvillkor för tjänsten.

För närvarande är det dock vanligt att formella tjänstebehörighetsvillkor inte ställs. Det är därför viktigt att bestämmelserna om språkkunskapskraven är tillräckligt heltäckande. Det är dock fortfarande motiverat att knyta språkkunskapskraven till de allmänna behörighetsvillkoren, eftersom det medverkar till att språkstudier i tillräcklig utsträckning tas med i högskoleundervisningen och till att de statliga språkexamina kan avläggas i samband med studierna.

Gällande ordalydelse om förmåga att "fullständigt behärska" finska eller svenska föreslås bli ersatt med uttrycket utmärkta kunskaper i finska eller svenska. Avsikten med denna ändring är inte att ändra innehållet i provet utan att visa att det inte är möjligt att fullständigt behärska vare sig sitt modersmål eller något annat språk.

Detaljerade språkkunskapskrav för statsförvaltningen skall ges separat genom lag eller genom förordning av statsrådet eller av

ministeriet. Språkkunskapskraven för anställda hos kommuner och samkommuner skall fastställas i den kommunala tjänstestadgan. För kommunerna skall dock gälla en allmän bestämmelse, enligt vilken myndigheten vid anställning av personal samt genom att ordna utbildning skall se till att personalen har tillräckliga språkkunskaper för uppgifterna.

Förslaget innebär att statsrådet och myndigheterna skall se över sina nuvarande språkkunskapskrav. Förslaget ger en möjlighet till flexibilitet såtillvida att uppgifterna kan fördelas så att alla tjänstemän inte behöver ha samma mått av språkkunskaper. Å andra sidan betonas i förslaget att det krävs faktiska och inte bara formella språkkunskaper av tjänstemännen när arbetsuppgifterna i praktiken fordrar det. I fråga om vissa tjänster bör myndigheterna överväga anställning av personer som utmärkt behärskar både finska och svenska.

Utöver den föreslagna lagen bör bestämmelserna om avläggande av språkexamina revideras, dvs. förordningen om ådagaläggande av kunskap i finska och svenska språken (442/1987). Förordningen har givits med stöd av nu gällande språklag och upphävs därför utan särskilda åtgärder när gällande språklag ersätts med en ny. Beredningen av förordningen har skett separat i en arbetsgrupp tillsatt av undervisningsministeriet. Förordningsutkastet torde bli klart i juni och kommer därefter att tillställas riksdagen för kännedom.

Vid beredningen av bestämmelserna om språkexamina blir det också aktuellt att lösa frågan hur språkexamen kan ersättas med språkkunskaper som visats på annat sätt.

I vårt land finns det många som behärskar sådana språk som tidigare inte förekommit här. Denna språkresurs borde tas till vara bättre än förut och livet för dessa personer borde underlättas. Särskild uppmärksamhet borde fästas vid att alltför strikta språkkunskapskrav inte skapar onödiga hinder för personer med främmande språk.

Övervakning och tillsyn

Nugällande språklag innehåller inte några särskilda bestämmelser om tillsyn av att la-

gen följs och inte heller några särskilda straffbestämmelser. Tjänstemännen arbetar under tjänstemannaansvar, och eventuella brott mot språklagstiftningen kan anses utgöra brott mot tjänsteplikten. De högsta laglighetsövervakarna, dvs. justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman, övervakar också att språklagstiftningen följs.

Under beredningen av den nya språklagen har det i offentligheten föreslagits att en särskild språkombudsman borde finnas. Vid beredningen har man dock kommit till att de språkliga rättigheterna inte i detta avseende borde behandlas på annat sätt än övriga grundläggande rättigheter. Det är viktigt, att de högsta laglighetsövervakarna också har tillsyn över att de språkliga rättigheterna förverkligas.

I lagförslaget ingår en bestämmelse som betonar myndigheternas skyldighet att inom sitt eget verksamhetsområde övervaka att lagen följs. Att myndigheterna har en övervakningsplikt innebär också att deras ledning har ansvar för att språklagen följs på varje ämbetsverk.

Den nuvarande språklagen innehåller inte heller några bestämmelser om någon administrativ myndighet som skulle ha hand om tillämpningen av språklagen. Enligt förslaget skall justitieministeriet ha ett särskilt ansvar för att följa tillämpningen av språklagen. Ministeriet skall också kunna ta initiativ för att rätta till missförhållanden. Enligt förebild från Kanada föreslås dessutom att statsrådet varje valperiod skall ge riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligas. Förslagen avser att åstadkomma bättre tillsyn och uppföljning av språklagstiftningen.

Verkställigheten av den föreslagna nya språklagen kommer att kräva utbildning, närmare föreskrifter och uppföljning. Samordningen av detta arbete koncentreras till justitieministeriet. De andra ministerierna och myndigheterna skall dock ha ansvar för att uppgifterna sköts inom deras egna förvaltningsområden.

Det har inte ansetts ändamålsenligt att föreslå särskilda straffbestämmelser för brott mot språklagen. Tjänstemännen handlar under tjänsteansvar. Vid beredningen av propositionen har det ansetts att efterlevnaden av

språklagen inte kan främjas genom särskilda straffparagrafer. Det bästa sättet att främja lagens mål är att skapa ett positivt klimat och att göra både tjänstemän och annan personal bättre motiverade. Den högsta tillsynen över att språklagen följs skall fortfarande ankomma på justitiekanslern i statsrådet och på riksdagens justitieombudsman.

Försvarsmakten

Den gällande språklagens bestämmelser tillämpas enligt 19 § 1 mom. språklagen på militära myndigheter. De militära myndigheternas ämbetsdistrikt anses vara enspråkigt om manskapet i de truppförband som underlyder dem har sammanförts i syfte att bilda ett enspråkigt truppförband och tvåspråkigt om manskapet har sammanförts utan avseende på modersmålet eller om myndigheternas verksamhet riktar sig till flera truppförband med olika språk. Försvarsmaktens kommandospråk är finska.

Enligt 9 § förordningen om verkställighet av språklagen anses ett militärt truppförband ha sammanförts i syfte att bilda ett enspråkigt truppförband, dvs. det är enspråkigt, om däri sammanförts värnpliktiga med samma modersmål, finska eller svenska, eller om de värnpliktigas antal, som hör till den andra språkgruppen, är mindre än tio procent av det totala antalet värnpliktiga vid truppförbandet. Ett truppförband anses sammanfört utan avseende på modersmålet, och är således tvåspråkigt, om antalet som tillhör den andra språkgruppen utgör tio procent eller mer av det totala antalet värnpliktiga vid truppförbandet.

I praktiken ges svenskspråkiga beväringar undervisning endast i Nylands brigad. Arrangemanget har fungerat väl och det föreligger inte skäl att ändra nuvarande praxis. Därför föreslås att lagen förenklas så att den motsvarar nuvarande praxis. Rätten att få undervisning på sitt eget språk tryggas genom språklagen även i framtiden. Det skall därför bestämmas i lagen att minst ett truppförband är svenskspråkigt. Därutöver kan andra svenskspråkiga truppförband eller förbandsenheter liksom även tvåspråkiga enheter vid behov grundas enligt vad som bestäms i lagstiftningen om försvarsmakten.

Enligt förslaget är försvarsmaktens truppförband finska. Minst ett truppförband skall dock vara svenskspråkigt. De bestämmelser som föreslås ändrar inte nuvarande praxis, men enligt förslaget skapar lagen garantier för att ett truppförband alltid är svenskspråkigt.

För att det svenska truppförbandet också i framtiden skall kunna fungera så att kvaliteten på den grundläggande militärutbildning som ges där garanteras, bör tillräckligt goda kunskaper i svenska krävas av dem som väljs till utbildare.

Försvarsmaktens kommandospråk är fortsättningsvis finska.

Ortnamn i vägskyltningen

Språklagen innehåller inga särskilda bestämmelser om vägskyltning. I skyltningen tillämpas emellertid bestämmelsen i 10 § om anslag, meddelanden och kungörelser. Vägtrafiklagen innehåller inga särskilda bestämmelser om det språk som skall användas i trafikordningar. Om språket på trafikmärken och vägskyltar bestäms i 10 § trafikministeriets beslut om trafikordningar (203/1982).

Sättet att använda ortnamn i vägskyltningen är viktigt med tanke på den språkliga identiteten. Användningen av båda nationalspråken ger båda språkgrupperna en känsla av samhörighet och likvärdighet. Därför är det naturligt att man i tvåspråkiga kommuner, såsom redan i dag, använder både finska och svenska.

De nuvarande bestämmelserna om användningen av nationalspråken vid skyltningen vid landsvägarna kan delvis anses vara föråldrad. Att språket i skyltningen även vid landsvägar bestäms enligt varje kommuns språkliga status leder till att språket i skyltningen varierar rätt mycket. Med tanke på människornas rörlighet kan det förefalla slumpmässigt och inkonsekvent att språkanvändningen längs huvudvägarna varierar under resans lopp. Detta gäller i synnerhet på vägarna mellan Åbo och Helsingfors samt Åbo och Vasa.

Vissa svenskspråkiga ortnamn har en särskild historisk betydelse. Av kulturhistoriska skäl bör man sträva efter att bevara dessa ortnamn även om orterna är belägna i en-

språkigt finskspråkiga kommuner. Som exempel kan nämnas Tavastehus / Hämeenlinna, Villmanstrand / Lappeenranta, Nyslott / Savonlinna, Fredrikshamn / Hamina och Tampere / Tammerfors. Det borde vara möjligt att använda sådana svenskspråkiga namn åtminstone vid stadsgränserna och på kartor. Det finns en risk för att dessa namn försvinner ur svenskan, om de inte används i praktiken.

Enligt förslaget skall närmare bestämmelser om språken på trafikmärken och andra trafikordningar vid vägar och gator ges i vägtrafiklagstiftningen. En grundläggande bestämmelse skall finnas på lagnivå och i lagen skall ingå ett bemyndigande att genom förordning utfärda närmare bestämmelser. Avsikten är att en separat proposition om detta skall ges.

Om ortnamnen på kartor finns det för närvarande inga bestämmelser. I föreliggande proposition föreslås inte heller några bestämmelser om namnpraxis. Saken är till sin natur sådan att bestämmelser om detta inte på ett naturligt sätt passar i en allmän lag.

Språkbestämmelser i speciallagstiftningen

I speciallagstiftningen finns flera hänvisningar till språklagen. En förteckning över dem finns i avsnitt 6.2 i språklagskommitténs betänkande. Alla bestämmelser där det finns hänvisningar till den nu gällande språklagen behöver inte nödvändigtvis ändras med anledning av förslaget till ny språklag, utan de kan ändras senare. Genom tolkning kan hänvisningarna till den gamla språklagen anses avse den nya.

Speciallagstiftningen innehåller också materiella bestämmelser om språk. Ändringar i dem föreslås nu endast om det behövs med anledning av den nya språklagen. Så föreslås det t.ex. inte ändringar i lagstiftningen om utbildning, radio- och televisionssändningar samt dagvård, eftersom den nya språklagen inte förutsätter att de ändras. Däremot föreslås det att t.ex. rättegångsbalken, förundersökningslagen och lagen om patientens ställning kompletteras med bestämmelser om språkliga rättigheter. Syftet är att förtydliga lagstiftningen. Förslagen ingår i denna proposition.

3. Propositionens verkningar

3.1. Verkningar för olika medborgargrupper

Språklagstiftningen inverkar på ett betydande sätt på olika medborgargrupperns ställning. Den föreslagna språklagen ändrar dock inte på de gällande, i grundlagen ingående principerna enligt vilka finska och svenska är landets nationalspråk.

Avsikten med förslaget är att bidra till en positiv atmosfär i vårt land och att främja båda språkgruppernas möjligheter att leva och verka på sitt eget språk. Ett viktigt mål är att den svenskspråkiga befolkningen skall kunna leva ett fullvärdigt liv på sitt eget språk och att livsvillkoren för den svenskspråkiga kulturen i Finland skall kunna bevaras. På samma sätt skall språklagen trygga den finskspråkiga befolkningens ställning i de svenska kommunerna och i kommuner i vilka majoriteten av befolkningen är svenskspråkig. En väl fungerande språklag kan förväntas inverka positivt på människornas trivsel och trygghet samt öka deras tolerans.

Myndigheternas skyldighet att självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas är ägnad att förbättra ställningen för i synnerhet barn och äldre samt andra personer i svagare ställning och att underlätta deras liv. Inom sjukvården exempelvis förbättras kvaliteten på vården och patienten tillfrisknar snabbare, om han eller hon får vård på sitt eget språk.

Trots att finska och svenska enligt grundlagen är vårt lands nationalspråk och trots att den stora majoriteten av befolkningen godkänner det, finns det också de som betraktar landets tvåspråkighet som ett problem. I propositionen är utgångspunkten dock den att landets nationalspråk är en rikedom som inte borde gå förlorad. En ökad användning av båda språken i gatubilden, på landsvägar, hos myndigheter, i offentligt anställdas tal, i museer, utställningar och andra sammanhang kan inverka positivt på umgänget mellan människorna, eftersom de på detta sätt bättre upplever betydelsen av två språk i vardagslivet. En flexiblare lagstiftning och praxis kan rentav motverka intolerans.

3.2. Ekonomiska verkningar

Allmänt

Vid beredningen av den nya språklagen har det framgått att den nu gällande lagstiftningen inte alltid förverkligas så som avsett. De flesta av de förslag som ingår i denna proposition är till sin natur sådana åtgärder som i vilket fall som helst borde vidtas för att de i grundlagen inskrivna grundläggande fri- och rättigheterna skall förverkligas i praktiken. Det viktigaste målet för den föreslagna lagen är att förverkliga grundlagens bestämmelser.

Remissinstanserna ombads bedöma vilka kostnadseffekter lagförslaget skulle få för dem. Svaren var över lag försiktiga.

Ett förverkligande av grundlagens bestämmelser om språkliga rättigheter förutsätter aktivare verksamhet av myndigheterna oberoende av om språklagen reformeras eller ej. Arbetet är långsiktigt. Genom att rationalisera verksamheten och fördela nuvarande resurser mer effektivt kan man förbättra den språkliga betjäningen utan stora extra kostnader. I vissa fall kan man till och med göra inbesparingar.

De behov av tilläggsresurser som lagen ger upphov till granskas i samband med behandlingen av budgetpropositionen för 2004.

Kostnaderna för att förbättra myndigheternas språkliga service

Enligt förslaget skall flera myndigheter förbättra sin språkliga service. Varje ministerium bör ha minst en informatör som har goda kunskaper i svenska. Detta kan ge upphov till fortbildning av personal, produktion av skriftligt material och t.ex. utvecklande av webbsidor.

En förbättrad språklig service i ministerierna skulle också medföra inbesparingar. Om informationsmaterial, anvisningar, betänkan- den och andra texter föreligger på båda språken, behöver mottagaren inte översätta dem. Detta leder till inbesparingar t.ex. för länsstyrelserna och för kommunerna samt massmedierna. Inbesparingar uppstår också genom att samma texter inte översätts på flera håll.

Förbättrande av personalens språkkunskap

Genomförandet av språklagstiftningen förutsätter att de anställdas språkkunskap förbättras. Den föreslagna lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda förutsätter att myndigheterna har tillräckligt språkkunnig personal. Därför bör de anställdas språkkunskap, i synnerhet kunskaperna i svenska, förbättras. Behovet av ny personal beror på vilka möjligheter det finns att förbättra situationen genom interna arrangemang och språkutbildning. Förbättrandet av personalens språkkunskaper till den nivå som förutsätts i lagen tar flera år i anspråk.

De föreslagna lagarna förutsätter att åtminstone tjänstemän i nyckelposition har goda språkkunskaper. Genom förslagen eftersträvas flexibilitet så, att språkkunskapskraven inte höjs över hela linjen. Tvärtom kan de formella kraven lättas upp i situationer där språkkunskaper i praktiken inte behövs. Där emot är det nödvändigt att förbättra t.ex. informatörers, telefonisters, räddningspersonalens och andra kundbetjänande personers faktiska språkkunskap.

Genom att personalens språkkunskap förbättras är det också möjligt att spara in tolknings- och översättningskostnader.

Kostnaderna för översättning av lagförslag

Enligt förslaget skall lagförslag i allmänhet översättas i ett tidigare stadium än för närvarande, eftersom till betänkandena enligt huvudregeln skall fogas ett svenskt sammandrag och lagtexten. Eftersom dessa texter för närvarande i varje fall översätts, även om det sker senare, är det inte fråga om en merkostnad. Endast i de fall där förslaget inte förverkligas eller förslaget ändras skulle det uppstå extra kostnader jämfört med nuläget.

Det att översättningen görs tidigare kan i och för sig fördröja färdigställandet av ett betänkande, men å andra sidan kan detta göra den fortsatta behandlingen snabbare. Att texten översätts i ett tidigare skede kan också vara ägnat att förbättra kvaliteten på författningstexter, eftersom man härigenom får mera tid för finslipning. Förslaget skulle också innebära att betänkandet kunde sändas på rätt språk när det sänds på remiss.

Domstolsväsendets resursbehov

Domstolsväsendet har inom ramen för de nuvarande resurserna svårt att förverkliga de i lag tillförsäkrade språkliga rättigheterna. Med domstolsväsendet avses både åklagarmyndigheterna och domstolarna.

En tillämpning av grundlagens bestämmelser så att rätten att använda sitt eget språk och att få expeditioner på detta språk förverkligas i praktiken förutsätter tillräckliga resurser och språkkunnig personal vid domstolarna. Det måste vara möjligt att förbättra personalens språkkunskaper via utbildning.

Kostnaderna för tolkning och översättning är i och för sig inte nya kostnader som skulle bero på den föreslagna språklagen, eftersom redan den gällande språklagen i många fall förutsätter att tolkning ordnas och att en översättning görs på statens bekostnad.

De resurser som eventuellt behövs är såväl personella (språkkunnig personal) som tidsmässiga (fördelning av personalens arbetsuppgifter så att tillräcklig tid reserveras t.ex. för översättning). Domstolarnas kostnader för tolkning och översättning uppgick 2001 till sammanlagt 788 000 euro. Dessa uppgifter uppskattas till följd av propositionen öka med ca 20 procent.

För att språklagens bestämmelser skall efterlevas i praktiken krävs det att också domstolspersonalens, såväl domarnas som kanslipersonalens, språkkunskaper förbättras i de tvåspråkiga domstolarna. Personalen borde för upprätthållande av språkkunskaperna erbjudas språkutbildning under arbetstid.

Domstolsväsendet måste kunna motivera språkkunniga personer att söka anställning och att stanna kvar. Om det finns språkkunnig personal, minskar behovet av tolkning och översättning.

Skyltar, trafikmärken och ortnamn

Enligt den föreslagna språklagen behöver den tvåspråkiga vägskyltningen inte nödvändigtvis utökas, även om lagen möjliggör större flexibilitet än för närvarande. Enligt förslaget skall bestämmelserna om vägskyltning reformeras separat.

Enligt förslaget skall det vara möjligt att genom förordning av statsrådet utfärda be-

stämmelser om språk som i kollektivtrafiken skall användas på skyltar och i information som riktar sig till passagerarna. Enligt förordningsutkastet skall skyltarna i allmänhet finnas på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner. Förordningsutkastet ändrar inte nämnvärt nuvarande praxis och medför därför inte nämnvärda kostnader. I de fall då en trafikidkare måste ändra sina skyltar kan detta ske under en övergångsperiod. Det är inte heller sagt att skyltarna måste förnyas, utan de kan i stället kompletteras med en extra skylt.

Uppgifter som skall ges om konsumtionsvaror

Förslaget innehåller inte andra ändringar av bestämmelserna om anteckningar på förpackningar än att finska och svenska språket skall behandlas jämlikt. Eftersom det föreslås en femårig övergångsperiod för att uppfylla kravet, finns det så mycket tid för ändring av förpackningstexter att det inte beräknas uppstå merkostnader.

Verkställigheten av lagen samt uppföljning

Enligt förslaget skall justitieministeriet ha övergripande ansvar när det gäller att följa verkställigheten och tillämpningen av lagen. Ministeriet skall också ge rekommendationer i frågor som gäller lagen, och det skall vid behov ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta till brister som har konstaterats. För uppföljningen av språklagen, inklusive beredningen av den berättelse som skall lämnas till riksdagen, kunde en särskild delegation tillsättas.

Enligt en bedömning av justitieministeriet förutsätter de uppgifter som språklagen medför från år 2004 en satsning på tre årsverken. Ärendet behandlas i samband med budgetpropositionen för 2004.

Kostnader till följd av att myndigheters språkliga ställning ändras

Enligt förslaget är en myndighet vars ämbetsdistrikt omfattar mer än en kommun tvåspråkig, om distriktet omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig

kommun. Förslaget betyder att en sådan myndighets språkliga skyldigheter utvidgas när det gäller personer som bor i enspråkiga kommuner. De utvidgade skyldigheterna skall dock gälla endast sådana fall där en person utträttat ärendet annat än i egen sak, emedan var och en för närvarande har rätt att i egen sak använda sitt eget språk, finska eller svenska. Utvidgningen av skyldigheterna skulle således inte ha nämnvärda kostnadsverkningar.

Ekonomiska verkningar för kommunerna

Enligt förslaget skall fullmäktiges protokoll i en tvåspråkig kommun skrivas på finska och svenska. Detta medför extra kostnader för kommunerna — enligt Helsingfors stads uppskattning tio arbetstimmar i månaden. Å andra sidan kan kommunen ha nytta av över sättningen i sin information.

Det är svårt att bedöma kostnadseffekterna för kommunerna. I vissa kommuner fungerar verksamheten redan nu på ett sätt som motsvarar grundlagen och den föreslagna språklagen. I andra kommuner kan det bli nödvändigt att satsa på utbildning och eventuellt att anställa ny personal. Jämfört med nuläget ökar den föreslagna nya lagen inte kommunernas uppgifter.

Kostnaderna för utbildning i samband med verkställighet av lagen

Statens och kommunernas anställda måste utbildas med anledning av den föreslagna nya lagstiftningen. Utbildning behövs huvudsakligen i de tvåspråkiga kommunerna och hos de tvåspråkiga myndigheterna. I enspråkiga kommuner är behovet av utbildning litet. Justitieministeriet orsakas merarbete av att ordna utbildning och utarbeta undervisningsmaterial.

Ekonomiska verkningar för enskilda

De föreslagna lagarna har inte direkta ekonomiska verkningar för enskilda fysiska eller juridiska personer. Enligt förslaget skall enskilda bolag, organisationer, stiftelser och personer förbinda sig att ge sådan språklig betjäning som förutsätts i lagen, när de på

uppdrag av en myndighet tillhandahåller tjänster för allmänheten eller sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Avtal om kostnaderna för detta kan ingås mellan myndigheten och den som utför uppgiften.

3.3. Verkningar i fråga om organisation och personal

De statliga och kommunala myndigheterna skall med anledning av de föreslagna lagarna bedöma på vilket sätt personalens språkkunskaper kan utnyttjas så effektivt som möjligt och hur språkkunskaperna förbättras och bevaras. På verksamhetsställen med kundbetjäning bör man på ett bättre sätt än för närvarande se till att kunderna får betjäning på sitt eget språk utan de behöver be om det eller särskilt motivera det. Vid kundbetjäningen skall det klart framgå på vilka språk betjäning ges. Om betjäning ges på olika språk vid olika luckor skall detta anges tydligt.

Myndigheterna borde bättre än för närvarande ordna sin verksamhet så att det är lätt för en kund att komma i kontakt med en språkkunnig tjänsteman. Med anledning av förslaget skall myndigheterna för varje betjäningsställe bedöma om de har den betjäningsförmåga som lagen förutsätter. Om så inte är fallet, skall myndigheten antingen genom omorganisering eller utbildning eller genom att anställa mera personal rätta till situationen.

Propositionen innehåller rätt flexibla bestämmelser om myndigheternas arbetspråk. Det skall vara möjligt att internt använda båda nationalspråken i högre grad än tidigare. Detta är ett effektivt och billigt sätt att förbättra tjänstemännens språkkunskap.

3.4. Miljökonsekvenser

Förslaget är till sin art sådant att det inte har några miljökonsekvenser. Om båda nationalspråken börjar användas mer än nu på vägskyltarna, kommer det att behövas större skyltar. Den informationsmängd som ges i trafikordningarna är av betydelse för trafiksäkerheten. Vägvisare och informationsskyltar skall placeras så att föraren hinner läsa texten i tid. De språk som används vid

vägskyltning är också av betydelse för turismen.

4. Beredningen av propositionen

4.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial

Utifrån ett ställningstagande i programmet för statsminister Paavo Lipponens andra regering tillsatte statsrådet den 26 augusti 1999 en bredbasig kommitté för att bereda en ny språklag och lagstiftning som har samband med den.

Kommittén hade till uppgift att bereda ett förslag till en ny språklag om Finlands nationalspråk, finska och svenska, och lagstiftning som har samband med den. När förslaget bereddes skulle kommittén bland annat utvärdera den nuvarande språklagen och den lagstiftning som har samband med den i belysning av grundlagens bestämmelser om grundläggande rättigheter och Finlands folkrättsliga förpliktelser, föreslå praktiska åtgärder för att de språkliga rättigheterna skall kunna förverkligas och göra lagstiftningen klarare med avseende på både systematik och språk. Förslaget skulle utarbetas i form av en regeringsproposition.

Kommittén eftersträvade i sitt arbete så stor öppenhet som möjligt och informerade om sitt arbete samt ordnade möjlighet att offentligt framföra åsikter vid tre öppna seminarier: i Helsingfors, Joensuu och Vasa. Kommittén publicerade också i Internet brevet om tillsättande av kommittén och en därtill hörande promemoria samt bakgrundsutredningar som den gjort för lagstiftningsarbetet.

Kommittén utarbetade fyra omfattande bakgrundsutredningar om nationalspråkens historiska, kulturella och sociologiska bakgrund, om folkrättsliga förpliktelser och internationell jämförelse som gäller språklagstiftningen, publicerad i justitieministeriets lagberedningsavdelnings publikationsserie 1/2001, om individens språkliga vardag samt om de språkliga rättigheterna i den nationella lagstiftningen. Dessutom har kommittén låtit utarbeta en utredning om de språkkunskapskrav som kommunerna ställer på sina tjänsteinnehavare. Vägverket har på begäran av kommittén gjort en utredning om praxis i

vägskyltningen och om kostnaderna samt framfört synpunkter på en ändring av praxis.

Språklagskommittén har under arbetets gång i enlighet med sitt uppdrag hört inrikesministeriet och finansministeriet, representanter för riksdagen, landskapet Åland och massmedierna samt representanter för Suomalaisuuden Liitto såsom företrädare för en språklig intresseorganisation. Därutöver har kommittén hört representanter för statsrådets kansli, utrikesministeriet, försvarsministeriet, kommunikationsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, riksåklagarämbetet, evangelisk-lutherska kyrkan, universiteten och läroinrättningarna, Finlands Kommunförbund, vägverket och kartproducenten Genimap Oy samt sakkunniga inom sociologi, sociolingvistik, språklagstiftning och statsförfattning.

Kommittén slutförde sitt arbete den 31 maj 2001 och dess betänkande överlämnades den 15 juni 2001.

4.2. Utlåtanden och den fortsatta beredningen

Regeringens proposition med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den har utarbetats vid justitieministeriet utifrån språklagskommitténs betänkande och yttrandena om det. Justitieministeriet begärde utlåtande av statsrådets kansli och ministerierna, riksdagens kansli, de högsta laglighetsövervakarna, de högsta domstolarna och vissa andra domstolar, flera centrala ämbetsverk, länsstyrelser och kommuner, av de politiska partierna, olika språkliga intressegrupper, experter inom olika områden samt av sådana företag som delvis ägs av staten. Utlåtande begärdes av sammanlagt 155 myndigheter och organisationer. Yttrande gavs av 120 remissinstanser. Ett sammandrag på finska har gjorts av yttrandena ("Sammandrag av utlåtandena om språklagskommitténs betänkande (2001:3). Justitieministeriet. Verksamhet och förvaltning 2002:1" Internetadress: www.om.fi/13081.htm). Sammandraget har en svensk inledning.

De flesta av remissinstanserna förhöll sig positivt till utgångspunkterna, principerna och de centrala förslagen i kommittébetänkandet. Förbundet Suomalaisuuden liitto an-

såg dock att man inte kan stifta en språklag i den form kommittén föreslagit och att kommitténs motiv är ensidiga och bristfälliga.

I yttrandena framfördes rätt många detaljerade anmärkningar mot språklagskommitténs lagförslag. Utifrån remissyttrandena har både den föreslagna språklagen och lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda omarbetats beträffande struktur och innehåll. Det har varit möjligt att inarbeta största delen av anmärkningarna i propositionen.

I flera yttranden över språklagskommitténs betänkande fäster remissinstanserna uppmärksamhet vid att lagen inte kan fungera utan tillräckliga resurser. Flera domstolar har fäst uppmärksamhet vid att ordentliga språktillägg behövs. Vasa hovrätt är särskilt bekymrad för att antalet jurister med kunskap i svenska inte är tillräckligt i framtiden. Behovet kommer att öka i synnerhet i hovrätterna och tingsrätterna, eftersom många domare går i pension de närmaste åren.

Strukturen i språklagskommitténs lagförslag har under den fortsatta beredningen ändrats så att individens språkliga rättigheter betonas. Bestämmelserna om rätt att använda finska och svenska hos myndigheterna samt att bli hörd på sitt eget språk, liksom även bestämmelserna om handläggningsspråket hos myndigheterna (kap. 3 och 4 i betänkandet) har flyttats till kap. 2 och 3, så att de följer omedelbart efter kap. 1, som innehåller allmänna bestämmelser. Kapitlet "Säkerställande av språkliga rättigheter" (kap. 2 i betänkandet), som innehåller bestämmelser om myndigheternas skyldigheter att förverkliga de språkliga rättigheterna, har flyttats till kap. 5. Bestämmelser om språket i expeditioner och andra handlingar har samlats i ett nytt kap. 4. Kapitlet innehåller alla bestämmelser om expeditioner och andra handlingar, bestämmelser om rätten att få en översättning av expeditioner och andra handlingar samt bestämmelser om officiella översättningar och handlingar som utfärdas på främmande språk.

Enligt den föreslagna språklagen är myndigheterna antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Bestämmelsen om detta har under den fortsatta beredningen preciserats så att den språkliga ställningen för en regional enhet el-

ler organisation inom en myndighet bestäms enligt dess egen, och inte enligt centralförvaltningsmyndighetens, språkliga status. Bestämmelsen om myndigheternas interna språk har förenklats så, att myndigheterna i varje enskilt fall kan välja sitt arbetsspråk, antingen finska, svenska eller något annat språk. Med detta eftersträvas ett smidigt och ändamålsenligt förfarande. Begreppet protokollspråk, som fanns i språklagskommitténs betänkande, har inte tagits med i propositionen.

Bestämmelserna om affärsverk samt om statliga och kommunala bolags skyldighet att ge språklig betjäning har setts över och detaljmotiven har preciserats.

Bestämmelsen om användning av nationalspråken på skyltar, i ortnamn och i kollektivtrafiken har preciserats så, att skyldigheten gäller endast texter som riktar sig till allmänheten. Undantag från huvudregeln skall vara möjliga när man enligt internationell praxis använder enbart något främmande språk. Bestämmelsen har kompletterats med ett bemyndigande att utfärda förordning, enligt vilket statsrådet genom förordning kan utfärda bestämmelser om de språk som skall användas i skyltar och information till passagerarna i kollektivtrafiken.

I den fortsatta beredningen kompletterades lagförslaget med en paragraf om fångvårdsväsendet, där det finns bestämmelser om straffanstalternas och deras avdelningars språk.

Övergångstiden för bestämmelsen om uppgifter som skall ges om konsumtionsnyttigheter har förlängts till fem år i stället för ett år som föreslogs av kommittén.

I den fortsatta beredningen har förslaget till lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda bearbetats i en arbetsgrupp tillsatt av undervisningsministeriet. Den föreslagna finskspråkiga rubriken på lagen har ändrats. Lagförslaget har preciserats så att det görs en klarare skillnad mellan lagstadgade språkkunskapskrav och eventuella andra krav. Lagförslaget har kompletterats med bestämmelser om administrationen av språkexamina och om ändringssökande. Detaljmotiven har skrivits om.

5. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

5.1. Förhållande till andra propositioner

Propositionen har inte något direkt samband med andra propositioner. Den har dock en nära anknytning till lagen om förvaltningsförfarande. Eftersom det genom en separat proposition föreslås att lagen om förvaltningsförfarande skall ersättas med en ny förvaltningslag, som skall träda i kraft samtidigt som den nya språklagen, behöver lagen om förvaltningsförfarande inte separat ändras. I förslaget till ny förvaltningslag finns en hänvisning till språklagen.

I 11 § 3 mom. i förslaget till lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda ingår en hänvisning till 10 och 11 § lagen om förvaltningsförfarande. Om förslaget till förvaltningslag antas, måste denna hänvisning ändras.

I beredningen av propositionen gjordes en genomgång av de hänvisningar i gällande lagar som görs till 1922 års språklag. I 43 § i den föreslagna språklagen finns en övergångsbestämmelse, enligt vilken hänvisningar i andra lagar eller förordningar till den upphävda språklagen skall anses avse hänvisning till den nya lagen.

5.2. Samband med internationella fördrag och förpliktelser

I avsnittet om internationella fördrag och förpliktelser (2.3) har konstaterats att de internationella fördrag och förpliktelser som gäller språkliga rättigheter inte direkt ger anledning att ändra språklagstiftningen i Finland.

Till vissa delar måste lagstiftningen dock anses föråldrad, eftersom Finlands medlemskap i Europeiska unionen inte har beaktats tillräckligt. Förbudet enligt gemenskapsrätten mot diskriminering på grund av nationalitet bör beaktas så att alla de rättigheter enligt språklagen som till sin ordalydelse gäller enbart finska medborgare ändras. Dessutom borde principen om arbetskraftens fria rörlighet beaktas i lagstiftningen om språkkunskapskrav.

De ovan beskrivna iakttagelserna och rekommendationerna av Europarådets övervakningsorgan borde också beaktas så att myndigheterna bättre än för närvarande ser till att de språkliga rättigheterna förverkligas

i praktiken.

I propositionen föreslås att lagstiftningen ändras så att den motsvarar gemenskapsrätten.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Språklag

Lagens rubrik

”Språklag” är en lämplig rubrik även för den nya lagen. Benämningen är välbekant och träffande och beskriver lagens centrala innehåll. Då man vet att benämningen ändå kommer att användas i praktiken, bör den väljas, eftersom det inte finns särskilda skäl till något annat.

1 kap. Allmänna bestämmelser

I det första kapitlet finns bestämmelser om syftet med lagen, lagens tillämpningsområde, den språkliga indelningen, definitioner på termer som används i lagen samt bestämmelser om lagens förhållande till andra bestämmelser om språk i annan lagstiftning.

1 §. *Nationalspråken*. I paragrafen upprepas bestämmelsen i 17 § 1 mom. grundlagen om Finlands nationalspråk, av vilken framgår principen om landets officiella tvåspråkighet. Den föreslagna språklagens tillämpningsområde begränsas till att gälla enbart nationalspråken, finska och svenska. Bestämmelser som gäller andra språk skall även i fortsättningen ingå i speciallagstiftningen. För tydlighets skull finns emellertid i 8 § en hänvisningsbestämmelse om den särskilda reglering som gäller användning av samiska. Hänvisningsbestämmelser om andra språk finns i 9 §. I 22 § finns också för tydlighets skull bestämmelser om utfärdande av expeditioner och andra handlingar på främmande språk.

Begreppet nationalspråk har inte definierats i grundlagen, i gällande språklag, i rättspraxis eller i litteraturen. Det är således inte möjligt att ge begreppet en exakt innebörd. Man kan dock anse att begreppet nationalspråk beskri-

ver det förhållandet att Finlands folk består av två språkgrupper som använder olika språk, finska och svenska. Också vårt lands kultur bygger av tradition på dessa språk. Nationalspråken är således en av de faktorer som enar och samlar folket.

När dessutom de andra språkbestämmelserna i grundlagen beaktas skall begreppet ”nationalspråk” också förstås så att det jämföras med begreppet officiellt språk som används i många andra länder. Detta språk är också det språk eller de språk som i regel kan användas hos landets myndigheter. Hos myndigheterna har nationalspråken således en starkare ställning än andra språk. Även i andra officiella sammanhang än vid kontakter med myndigheter samt t.ex. inom undervisningen och annan bildningsverksamhet har nationalspråken en starkare ställning än andra språk.

Inom den statliga verksamheten används givetvis i första hand landets nationalspråk. Till exempel lagar och övriga författningar utfärdas således på nationalspråken. Kommunerna utövar betydande makt med tanke på individens rättigheter och svarar för verksamhet av betydelse för individens liv, såsom social- och hälsovården samt den grundläggande utbildningen. Kommunens verksamhet har därför en sådan direkt verkan på individernas och framför allt kommuninvånarnas liv att de språkliga rättigheter som följer av grundlagen måste förverkligas också i denna verksamhet.

Kommunernas språkliga skyldigheter skall enligt förslaget fortfarande vara beroende av kommunens språkliga ställning, om vilken föreskrivs i 5 §. Bägge nationalspråken skall kunna användas hos statliga myndigheter, i kollegiala statsorgan liksom även i tvåspråkiga kommuner. Nationalspråkens ställning avspeglas alltså i individens rättigheter.

Enligt huvudregeln skall myndigheterna

inom tvåspråkiga områden kunna fungera direkt på finska och svenska. Detsamma gäller tjänstemän och andra anställda hos en tvåspråkig myndighet inom ett enspråkigt område. En person som talar finska eller svenska har rätt att använda sitt eget språk oberoende av om han eller hon eventuellt kan det andra språket. En person som talar finska eller svenska har större rättigheter än den som talar något annat språk, eftersom dennes språkliga rättigheter i allmänhet begränsas till att myndigheten skall använda ett språk som han eller hon förstår.

Nationalspråken, finska och svenska, är i juridiskt hänseende jämställda. Fastän landets majoritetsbefolkning är finskspråkig betyder detta inte att svenska språket i juridiskt avseende är ett minoritetsspråk. Finska språket är inte heller i juridiskt avseende ett minoritetsspråk i de kommuner där majoriteten är svenskspråkig. Utgångspunkten är alltså att båda språkgrupperna behandlas jämlikt i lagstiftningen. Det här utgör dock inte ett hinder för specialbestämmelser som tryggar språkminoritetens ställning och tillgodoser dess kulturella och samhälleliga behov.

2 §. *Syftet med lagen.* Avsikten med den föreslagna paragrafen är att kortfattat ange lagens syfte och vara till hjälp vid tolkningen av lagen.

Enligt paragrafens 1 mom. är det centrala syftet med lagen att trygga den i 17 § 2 mom. grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, finska eller svenska. Syftet med den föreslagna lagen är att de rättigheter som ingår i grundlagen förverkligas i praktiken. Lagförslaget har ett nära samband med grundlagens jämlikhetsprincip. Finska och svenska är enligt grundlagen jämlika nationalspråk och behandlas därför jämlikt i lagstiftningen. Varken den befolkningsgrupp som talar finska eller den som talar svenska ges således några specialrättigheter.

Lagen föreslås mera detaljerat än för närvarande reglera det allmännas skyldighet att förverkliga och främja de språkliga rättigheterna, och med detta avses i praktiken ofta att det allmänna uttryckligen skall dra försorg om förverkligandet av minoritetens språkliga rättigheter. Det här innebär likväl inte att minoriteten ges nya rättigheter. Att grundlagens

bestämmelser förverkligas kan inte anses vara uttryck för nya rättigheter, utan för att de brister som finns i praktiken undanröjs.

Enligt paragrafens 2 mom. är syftet att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning, vilket regleras i 21 § grundlagen, förverkligas oberoende av om hans eller hennes eget språk är finska eller svenska. Bestämmelsen betonar språkets betydelse när de grundläggande rättigheterna förverkligas. Förverkligandet av de språkliga rättigheterna anses vara en faktor som bidrar till god förvaltning. God förvaltning är således bl.a. att sörja för att den i 17 § 2 mom. grundlagen tillförsäkrade rätten, dvs. vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk, förverkligas. Ytterligare föreskrivs i 21 § grundlagen att var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

Enligt förslaget skall de språkliga rättigheterna förverkligas utan att individen särskilt behöver begära det. Syftet med förslaget är att på detta sätt betona att det är det allmännas skyldighet att förverkliga de grundläggande rättigheter som anges i grundlagen. Bestämmelsen ålägger det allmänna en skyldighet att självmant förverkliga de grundläggande rättigheterna i praktiken. Att myndigheterna självmant förverkligar de språkliga grundläggande rättigheterna svarar mot kravet på god förvaltning.

Den bakomliggande orsaken till förslaget är att det visat sig att enskilda personer ofta avstår från de språkliga rättigheter de har enligt grundlagen om de upplever att myndigheten inte vill betjäna dem på deras språk. Att på så sätt avstå från de språkliga rättigheterna är ett problematiskt fenomen, eftersom det leder till att lagens syfte inte uppnås. Följden kan också bli att kontakterna med myndigheterna försvåras och att en person på grund av bristande språkkunskaper får felaktig information av myndigheterna eller att myndighetens beslut baserar sig på oriktiga

fakta. Ansvaret för att de språkliga rättigheterna förverkligas hos myndigheterna på föreslaget sätt ligger framför allt hos myndighetens ledning. För att förslaget skall kunna realiseras i praktiken fordras att ledningen förbinder sig att förverkliga de språkliga rättigheterna bl.a. när det gäller att förbättra och upprätthålla personalens språkkunskaper.

I paragrafens 3 mom. konstateras för tydlighets skull att myndigheterna har rätt att ge bättre språklig betjäning än vad lagen förutsätter. Lagen föreslås alltså ställa enbart minimikrav på myndigheternas språkliga betjäning. Sålunda är till exempel det, att lagen inte i vissa fall ålägger myndigheten att använda både finska och svenska, inget hinder för att myndigheten enligt egen prövning gör det. Denna princip kan inte i sig betraktas som ny i jämförelse med den nuvarande språklagen. Den föreslagna bestämmelsen anses dock vara nödvändig, eftersom den nuvarande språklagen i praktiken har betraktats som alltför osmidig.

Språklig betjäning får inte innebära att en annan språkgrupps eller en annan individs rättigheter begränsas. Lagen hindrar dock inte att specialåtgärder vidtas för att trygga förverkligandet av språkminoritetens rättigheter. I all myndighetsverksamhet skall likväl kraven på jämställdhet beaktas samt tillses att de språkliga rättigheterna inte kränks.

Enligt 6 § 2 mom. grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av bland annat språk. Tryggandet av den språkliga minoritetens rättigheter kan i sig vara ett godtagbart skäl för att särbehandla språkgrupper, men också i det fallet måste man se till att de andras rättigheter inte kränks. Språkkvoter kan nämnas som ett exempel. Språkkvoter för studerande kan under vissa omständigheter anses vara berättigade, om kvoten är öppen för alla som har tillräckliga kunskaper i ifrågavarande språk. Där emot kan det inte införas kvoter enbart för dem vars modersmål är ifrågavarande språk. Detta skulle nämligen innebära att rättigheterna kränks för personer som behärskar ifrågavarande språk, men har ett annat modersmål. Ett annat exempel som kan nämnas är anordnande av grundläggande utbildning. Den språkliga minoritetens behov kan förutsätta olikartad reglering, då frågan gäller

klasstorlek, eller understöd eller statsandel som betalas för undervisningsverksamhet.

3 §. *Lagens tillämpningsområde.* I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Den föreslagna språklagen är till sin natur en allmän lag. Den kompletteras av eventuella bestämmelser om språk i speciallagstiftningen. Tillämpningen av språklagen kan också utslutas via speciallagstiftning. Syftet är dock att språklagen skall innehålla bestämmelser om språkliga minimirättigheter som inte begränsas med speciallagstiftning.

Enligt paragrafens 1 mom. tillämpas lagen hos domstolar och andra statliga myndigheter, hos kommunala myndigheter, självständiga offentligt rättsliga inrättningar samt i riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli, om inte något annat föreskrivs särskilt.

Med statliga myndigheter avses i denna lag förutom statens centralförvaltningsmyndigheter också statliga ämbetsverk och inrättningar, t.ex. Forskningscentralen för de inhemska språken och Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (Stakes). Med kommunala myndigheter avses i denna lag myndigheterna i såväl kommuner som samkommuner.

Språklagen skall inte tillämpas på offentligt rättsliga föreningar, såsom skogsvårdsföreningar, jaktvårdsföreningar och –distrikt, fiskelag, väglag och religiösa samfund.

I paragrafens 2 mom. konstateras för tydlighets skull att grundlagen och riksdagens arbetsordning innehåller bestämmelser om språket i riksdagsarbetet. I grundlagen föreskrivs också om språket i de handlingar som regeringen överlämnar till riksdagen. Bestämmelserna ingår i 51 § grundlagen och 76 § riksdagens arbetsordning.

Språklagen skall enligt 1 mom. vara tillämplig på riksdagens förvaltning. Lagen tillämpas sålunda till exempel på Riksdagsbiblioteket och riksdagens justitieombudsmans kansli.

Enligt 3 mom. 1 punkten tillämpas lagen inte på universiteten, om vars språk föreskrivs i universitetslagen (645/1997). På grund av universitetens självstyrelse är det naturligt att bestämmelser om språk som hänförs till deras verksamhet ingår i universitetslagstiftningen. Det här utgör emellertid

inte i sig något hinder för att universitetslagstiftningen innehåller hänvisningar till den allmänna språklagen.

I 3 mom. 2 punkten nämns att bestämmelserna om den evangelisk-lutherska kyrkans språk finns i kyrkolagen (1054/1993). Den föreslagna språklagen är sålunda inte direkt tillämplig på den kyrkliga verksamheten. Å andra sidan kan det i kyrkolagen hänvisas till språklagen så att vissa bestämmelser i språklagen är tillämpliga även på den kyrkliga förvaltningen. Förslaget ger möjlighet till en smidig reglering och till att de kyrkliga specialbehoven beaktas i kyrkolagen. Också i kyrkolagstiftningen skall beaktas bestämmelserna i 17 § grundlagen, som gäller det allmännas skyldighet att tillgodose den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

Det ortodoxa kyrkosamfundet nämns i 3 mom. 3 punkten. Det ortodoxa kyrkosamfundet är en särskild offentligrettslig institution. De bestämmelser som gäller språk ingår i 81 a och 81 b § lagen om ortodoxa kyrkosamfundet (521/1969).

Även om den föreslagna lagen enligt huvudregeln tillämpas endast hos myndigheter och på myndighetsverksamheten så har även affärsverk, bolag och enskilda vissa språkliga förpliktelser när de på uppdrag av det allmänna tillhandahåller tjänster som hör till det allmänna. I 4 mom., som gäller lagens tillämpningsområde, föreslås för tydlighetens skull en hänvisning angående detta till 24 och 25 § samt 33 § 4 mom. och 34 §, som gäller affärsverks, bolags, organisationers och enskildas språkliga skyldigheter.

4 §. *Andra bestämmelser om språk.* Den föreslagna språklagen är till sin natur en allmän lag som kompletteras av bestämmelser i den övriga lagstiftningen. Denna lagstiftningstekniska lösning har ansetts vara den bästa, eftersom lagen skulle bli alltför lång och komplicerad om alla bestämmelser om de språkliga rättigheterna skulle samlas i en enda lag. Dessutom har det ansetts ändamålsenligt att språkbestämmelserna inom de olika förvaltningsområdena placeras i det sammanhang till vilket de hör.

Den föreslagna lagstiftningstekniken kan leda till att det blir svårt att få en helhetsbild

av de språkliga rättigheterna. Därför föreslås det att i lagen tas in en förteckning med exempel på de viktigaste språkbestämmelserna. Förteckningen är inte uttömmande, och den är av informativ natur.

I förteckningen nämns inte rubrikerna på de lagar till vilka det hänvisas, för att paragrafen inte skall behöva ändras när den övriga lagstiftningen ändras. Därför har hänvisningarna getts en allmän form.

Enligt 1 punkten finns bestämmelserna om undervisningsspråk, språk som läroämne och examensspråk i lagstiftningen om utbildning. I hänvisningen avses hela undervisningssektorn, t.ex. den undervisning som hör till dagvården, den grundläggande utbildningen, yrkesutbildningen, vuxenutbildningen och universitetsundervisningen.

De språkbestämmelser som gäller undervisningssektorn bildar en separat och för individen viktig helhet. Det bör anses ändamålsenligt att bestämmelserna också framöver finns i lagstiftningen om utbildning och inte i den allmänna språklagen. För den nuvarande lagstiftningen som gäller undervisningssektorn redogörs i avsnitt 1.2 i allmänna motiveringen och i avsnitt 2.1.2 i språklagskommitténs betänkande (2001:3). Den gällande utbildningslagstiftningen föreslås inte bli ändrad i samband med språklagsreformen.

Enligt 2 punkten finns bestämmelser om språkliga rättigheter som hänför sig till kulturverksamhet i lagstiftningen om rundradioverksamhet, teatrar, bildprogram, bibliotek, ungdomsarbete och idrott. Med hänsyn till växelverkan mellan språk och kultur är det ändamålsenligt att lagstiftningen om kulturverksamhet också innehåller bestämmelser om språk och språkliga rättigheter. För de språkbestämmelser som hänför sig till kulturverksamheten redogörs i avsnitt 1.2 i allmänna motiveringen. Den gällande lagstiftningen föreslås inte bli ändrad i samband med språklagsreformen.

I 3 punkten nämns patientens och klientens språkliga rättigheter inom hälso- och socialvården. Om dessa rättigheter föreskrivs särskilt i folkhälsolagen (66/1972), socialvårdslagen (710/1982), lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) och i lagen om spe-

cialiserad sjukvård (1062/1989). I samband med språklagsreformen har det inte ansetts vara skäl att föreslå ändringar i sak i dessa lagar, men de föreslås bli kompletterade med tydligare hänvisningar till den allmänna språklagen.

I 4 punkten konstateras att bestämmelser om språket i förundersökning och rättegång finns i lagstiftningen om förundersökning och rättegång. I samband med språklagsreformen föreslås förundersökningslagen (449/1987) och rättegångsbalken samt lagen om rättegång i brottmål (689/1997) bli ändrade så att de bestämmelser som gäller de språkliga rättigheterna förtydligas.

I 5 punkten hänvisas till lagstiftningen om språkkunskapskraven för offentligt anställda. Det föreslås att en lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda stiftas i samband med språklagsreformen. Den skall ersätta lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänstemän fordras (149/1922). De allmänna bestämmelserna i den föreslagna lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda skall också gälla kommunerna. Om språkkunskapskraven för kommunala tjänsteinnehavare skall dock också framöver bestämmas i detalj i kommunens tjänstestadga. Om språkkunskapskraven för universitet och yrkeshögskolor föreskrivs fortfarande i universitetslagen och i lagen om yrkeshögskolestudier. Om språkkunskapskraven för de anställda inom evangelisk-lutherska kyrkan föreskrivs fortfarande i kyrkolagen.

5 §. *Språklig indelning.* I paragrafen ingår bestämmelser om att landet är indelat i finskspråkiga och svenskspråkiga samt tvåspråkiga områden på basis av kommunernas språkliga ställning samt bestämmelser om grunderna för den språkliga indelningen.

Enligt 1 mom. indelas förvaltningsområdena fortfarande på språklig grund. Kommunerna föreslås fortfarande utgöra grundenheten för den språkliga indelningen. Kommunerna är antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Paragrafen motsvarar i sak den gällande regleringen.

Den språkliga indelningen av kommunerna är av betydelse både för den enskildes språkliga rättigheter och för myndigheternas språkliga skyldigheter. I en tvåspråkig kom-

mun är den enskildes språkliga rättigheter mer omfattande än i en enspråkig. Enligt förslaget definieras också myndigheterna som en- eller tvåspråkiga på basis av kommunindelningen. Bestämmelser om detta föreslås i 6 §.

Grunderna för den språkliga indelningen föreslås inte ändrade. En kommun är således enligt 2 mom. tvåspråkig, om kommunen har både finskspråkiga och svenskspråkiga invånare och minoriteten utgör minst åtta procent av invånarna eller minst 3 000 invånare. Övriga kommuner är enspråkiga.

Enligt 122 § grundlagen skall, när förvaltningen organiseras, en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder. Bestämmelser om grunderna för kommunindelningen finns i kommunindelningsslagen (1196/1997).

Kommunernas språkliga ställning fastställs vart tionde år genom en förordning av statsrådet. Genom förordningen bestäms utifrån den officiella statistiken vilka kommuner som är tvåspråkiga och vilket majoritetsspråket är samt vilka kommuner som är enspråkiga, dvs. antingen finskspråkiga eller svenskspråkiga.

När språkförhållandena ändras kan kommunens språkliga ställning också förändras. Genom förordning får dock inte bestämmas att en tvåspråkig kommun skall bli enspråkig, om inte minoritetens andel har sjunkit under sex procent. Den föreslagna bestämmelsen skyddar minoritetens ställning.

Om fullmäktige i en kommun begär det, kan statsrådet genom förordning bestämma att kommunen är tvåspråkig för följande tioårsperiod även om den enligt språklagen annars skulle vara enspråkig. Beslutet kan inverka på statsandelarna till kommunen och också på statsandelarna till andra kommuner. Därför är det motiverat att kommunen inte ensam kan besluta om saken. Det finns å andra sidan inte heller någonting som hindrar en enspråkig kommun från att ge bättre språklig betjäning än vad språklagen förutsätter, t.ex. genom att ge information på båda nationalspråken.

I 3 mom. ingår ett förtydligande om att det

vid ändrad kommunindelning skall bestämmas vilken inverkan ändringen har på kommunernas språkliga ställning. I 3 § 2 mom. kommunindelningens lag ingår en hänvisning till kravet i grundlagen om beaktande av befolkningens språkförhållanden som en allmän förutsättning för ändring av kommunindelningen. Det bör ytterligare observeras att riksdagens grundlagsutskott i sitt betänkande GrUB 10/1998 rd konstaterat att ändringar i kommunindelningen inte får påverka kommunens språkliga ställning eller försämra språkgruppernas möjligheter att klara sig på sitt eget språk.

6 §. *Enspråkiga och tvåspråkiga myndigheter.* Enligt förslaget definieras myndigheterna som antingen enspråkiga eller tvåspråkiga.

Enligt den gällande språklagen bestäms en myndighets språkliga ställning enligt ämbetsdistriktet så, att myndighetens språkliga ställning inom ämbetsdistrikt som är större än en kommun kan variera på basis av den språkliga ställningen för de kommuner som hör till ämbetsdistriktet. Samma myndighet är således finskspråkig beträffande de finskspråkiga kommunerna, svenskspråkig beträffande de svenskspråkiga kommunerna och tvåspråkig beträffande de tvåspråkiga kommunerna. Det föreslås att detta komplicerade system skall slopas.

Enligt den föreslagna paragrafen är en myndighets språkliga ställning densamma inom hela dess ämbetsdistrikt. Den enskildes språkliga rättigheter inom ämbetsdistriktet är således inte beroende av den språkliga ställning personens hemkommun har utan av myndighetens språkliga ställning. Enligt förslaget är en tvåspråkig myndighet således tvåspråkig också i förhållande till den som är bosatt i en enspråkig kommun. Bestämmelser om detta finns i lagens 2 kap., som gäller individens språkliga rättigheter hos myndigheterna.

Syftet med den föreslagna indelningen i en- och tvåspråkiga myndigheter är att åstadkomma en klarare reglering men också en smidigare praxis. En myndighet kan därför, oberoende av sin språkliga ställning, med stöd av 2 § 3 mom. ge bättre språklig betjäning än vad lagen förutsätter. En enspråkig myndighet kan således också arbeta på det andra språket eller så kan kontakterna mellan

en enspråkig myndighet och en kund ske naturligt på två språk, om myndigheten och kunden förstår varandra.

Inom statsförvaltningen avses med enspråkig myndighet en statlig myndighet vars ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk. De statliga regional- och lokalförvaltningsmyndigheterna kan således enligt denna definition vara enspråkiga. De statliga centralförvaltningsmyndigheterna är alltid tvåspråkiga.

Inom kommunalförvaltningen avses med enspråkig myndighet en myndighet i en kommun som enligt 5 § bestämts vara enspråkig. På motsvarande sätt är myndigheterna i en tvåspråkig kommun tvåspråkiga. Även samkommunerna är antingen enspråkiga eller tvåspråkiga enligt samma grunder.

Också myndigheternas språkliga skyldigheter är beroende av deras språkliga ställning. En tvåspråkig myndighet skall således enligt 23 § 2 mom. visa allmänheten att den ger betjäning på finska och svenska, och enligt 32 § 2 mom. skall dess meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten finnas på finska och svenska.

Enligt paragrafens 2 mom. bestäms den språkliga ställningen för en myndighets regionala enheter eller någon annan regional organisation, t.ex. Folkpensionsanstaltens lokalförvaltning, enligt språkförhållandena i den regionala enhetens eller organisationens ämbetsdistrikt. För denna lösning talar det faktum att behovet av betjäning och kontakter med myndigheterna på ett enspråkigt område är störst på ämbetsdistriktets språk.

En regional enhet eller annan organisation vid en tvåspråkig myndighet kan vid behov ta kontakt med en sådan avdelning eller enhet hos myndigheten som har de språkkunskaper som behövs för att sköta ett ärende. Kontakten kan t.ex. ske så att en enspråkig myndighetsenhet vid behov ringer upp en tvåspråkig myndighetsorganisation. En tvåspråkig myndighet kan också underlätta verksamheten vid sina enspråkiga regionala organisationer genom att ha blanketter, ifyllnadsanvisningar för blanketterna, annan information om myndighetens verksamhet och meddelanden på sitt datanät. En tjänsteman som är verksam i en enspråkig enhet har då

möjlighet att direkt ur myndighetens datanät ta fram det material eller den information han eller hon behöver.

I vissa specialfall kan en ändamålsenlig skötsel av ärendena förutsätta att myndighetens verksamhet ordnas så, att enspråkiga enheter eller avdelningar inrättas i syfte att tillgodose behoven hos den språkliga minoriteten i ämbetsdistriktet. Sådana enheter kan enligt lagen inrättas av särskilda skäl. Exempel på enspråkiga enheter är svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken och utbildningsstyrelsens linje för svenskspråkig utbildning.

7 §. *Språkbestämmelser angående Åland.* I paragrafen konstateras att språkbestämmelserna angående landskapet Åland finns i självstyrelselagen för Åland. Självstyrelselagen är en lag som har stiftats i grundlagsordning, varför dess bestämmelser innebär ett undantag från grundlagen. En bestämmelse i en vanlig lag kan inte heller stå i strid med självstyrelselagen, utan självstyrelselagen har prioritet i detta avseende.

I självstyrelselagen finns detaljerade bestämmelser om språket. Eftersom Åland är enspråkigt kan språklagen i allmänhet inte tillämpas på landskapet.

Enligt självstyrelselagens 37 § har finska medborgare rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska. En finsk medborgare har denna rätt oberoende av om han eller hon kan svenska eller inte. Detta innebär också att de bestämmelser i förundersökningslagen och rättegångsbalken samt, indirekt, i språklagen som gäller domstolar är tillämpliga i Mariehamns tingsrätt och Ålands förvaltningsdomstol. Eftersom landskapet är enspråkigt svenskt, förverkligas en finskspråkig persons språkliga rättigheter genom tolkning och översättning, om myndigheten inte använder finska.

Också de statliga myndigheter som finns på Åland är enligt självstyrelselagen svenskspråkiga. Därför skall centralförvaltningsmyndigheterna använda svenska i sina kontakter med dem.

8 §. *Samiska.* I paragrafen finns en hänvisning till de särskilda bestämmelserna om användning av samiska hos myndigheterna. Hänvisningen motsvarar den gällande be-

stämmelsen i språklagens 1 § 2 mom. Det ansågs ändamålsenligt att ta in en sådan bestämmelse i språklagen när lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991) stiftades. I sitt utlåtande om förslaget till den sistnämnda lagen ansåg riksdagens justitieombudsman att en dylik komplettering av språklagen var på sin plats för tydlighetens skull. I paragrafen konstateras i enlighet med tillämpningsområdet för den gällande lagen att i lagen om användning av samiska hos myndigheter finns inte bara bestämmelser om rätten att använda samiska hos myndigheterna utan också bestämmelser om rätt att använda detta språk ”vid annan skötsel av uppdrag som ankommer på det allmänna”. Lagen om användning av samiska hos myndigheter revideras samtidigt med språklagen.

9 §. *Andra språk.* I paragrafen hänvisas till att bestämmelser om rätten att hos myndigheterna använda andra språk än finska, svenska och samiska finns i speciallagstiftningen. Det är i huvudsak fråga om utlänningars språkliga rättigheter. De viktigaste bestämmelserna om användning av främmande språk finns i rättegångsbalken, i lagstiftningen om förvaltningsförfarande och förvaltningsprocess, i lagstiftningen om utbildning samt i hälsovårds- och socialvårdslagstiftningen.

En myndighet är aldrig själv skyldig att använda främmande språk. I muntliga kontakter kan myndigheten anlita tolk, och skriftväxling och beslut kan översättas. Huvudregeln är att officiella handlingar, såsom beslut, utfärdas på någotdera nationalspråket varefter de översätts. Om detta föreskrivs i 19—22 §.

Enligt 17 § 3 mom. grundlagen skall rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag. Närmare lagstiftning om detta har ännu inte utfärdats, och följaktligen har ingen hänvisning om teckenspråk kunnat tas in i den föreslagna språklagen.

2 kap. **Rätten att använda finska och svenska hos myndigheterna**

Detta kapitel innehåller bestämmelser om enskilda personers och juridiska personers

rätt att använda det språk han eller hon väljer, finska eller svenska, hos statliga och kommunala myndigheter samt att bli hörda på dessa språk. Bestämmelserna i kapitlet är allmänna bestämmelser. Enskilda personer och juridiska personer har enligt detta kapitel rätt att använda och bli hörda på finska eller svenska också när handläggningsspråket enligt bestämmelserna i 3 kap. är ett annat språk.

10 §. *Individens språkliga rättigheter hos myndigheterna.* Paragrafen innehåller en allmän bestämmelse om individens språkliga rättigheter. Dessa rättigheter är delvis oberoende av områdets språkliga ställning (personprincipen). En bestämmelse som beskriver personprincipen ingår också i 3 § i gällande språklag.

Kopplingen mellan språkliga rättigheter och medborgarskap försvann i och med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna 1995, och de språkliga rättigheterna i förslaget har oberoende av medborgarskap angivits som rättigheter för var och en vars språk är finska eller svenska.

Den föreslagna bestämmelsen gäller vars och ens rätt, med andra ord varje individ, och rätten skall således inte vara bunden till en partsställning. Med var och en avses i denna paragraf en fysisk person, inte t.ex. ett företag eller en juridisk person.

Ett särskilt syfte med bestämmelsen är att trygga rätten att använda sitt eget språk i de fall då personen själv önskar använda det. Med uttrycket "sitt eget språk" avses detsamma som med det traditionella uttrycket modersmål. Uttrycket "sitt eget språk" togs i bruk i samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna och det är därför naturligt att använda samma uttryck i språklagen. Syftet med ändringen var dock inte att åstadkomma innehållsmässiga reformer (se RP 309/1993 rd, s. 69).

Enligt gällande lagstiftning registreras en finsk medborgares modersmål enligt vilket språk, finska eller svenska, barnets föräldrar eller vårdnadshavare uppger vara barnets språk. Det är enligt gällande lagstiftning dock inte möjligt att registrera två språk. De personer som faktiskt är tvåspråkiga, t.ex. de vilkas föräldrar har talat olika språk med dem och vilka därför behärskar båda språken eller

upplever båda språken som "sitt eget språk", syns därför endast som antingen finskspråkiga eller svenskspråkiga på basis av registeruppgifterna. Registreringsgrunden kan också vara slumpmässig och språkregistreringen ger således inte en heltäckande bild av människors "eget språk".

I rättspraxis (HD 1993:153) har det konstaterats att en person kan vara tvåspråkig. Hans eller hennes eget språk är då antingen finska eller svenska och i enskilda fall det språk av dessa två som han eller hon själv önskar använda. Denna tolkning beaktar de personer som faktiskt är tvåspråkiga och binder dem inte till en situation där de måste välja någotdera av sina två språk för kontakterna med myndigheterna.

Den föreslagna rätten att använda finska eller svenska är oberoende av medborgarskap. En utlänning som kan finska eller svenska har således samma rätt som en finsk medborgare att välja någotdera nationalspråket vid kontakter med myndigheterna. Denna rätt får inte inskränkas av den anledningen att en i Finland bosatt utlänning eventuellt har registrerat någotdera nationalspråket som sitt kontaktspråk med myndigheterna. Kontaktspråket är enligt gällande lagstiftning inte detsamma som personens eget språk. Kontaktspråket motsvarar dock det egna språket i den meningen att myndigheterna på basis av registeruppgifterna i princip använder detta språk i kontakter med personen, i praktiken vid skriftväxling.

Enligt paragrafens 1 mom. har var och en rätt att använda finska eller svenska i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Rätten att använda finska eller svenska är således inte bunden till personens eget språk, utan han eller hon kan välja språket. T.ex. en tvåspråkig person kan välja vilketdera språket han eller hon använder.

Jämfört med gällande språklag innebär den föreslagna bestämmelsen ett enklare system, eftersom individens språkliga rättigheter vid kontakter med myndigheterna inte längre skall vara beroende av vilken språklig ställning personens hemkommun har. I praktiken innebär detta att myndigheten inte i varje enskilt fall behöver utreda vilken hemkommun den person som tagit kontakt med myndighe-

ten har och om han eller hon på grund av denna kommuns språkliga ställning har rätt att använda sitt eget språk.

Enligt förslaget är rätten att använda finska eller svenska till skillnad från gällande språk lag inte bunden till individens egen sak. Var och en har rätt att enligt eget val använda finska eller svenska i kontakter med en statlig myndighet eller en tvåspråkig kommunal myndighet t.ex. för att be om råd eller en utredning. Begäran eller kontakterna behöver således inte anknyta till ett ärende som är eller skall bli anhängigt. Förslaget baserar sig på att en statlig myndighet och en tvåspråkig kommunal myndighet i varje fall är skyldig att betjäna allmänheten på såväl finska som svenska och att en indelning i personens egen sak och andra ärenden då är onödig.

Enligt förslaget skall tvåspråkiga myndigheter använda en enskild persons språk utan tolk eller översättningshjälp, eftersom myndigheterna enligt 23 § 1 mom. i förslaget är skyldiga att se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken och eftersom myndigheterna skall ha tillräckliga kunskaper i bägge nationalspråken. Myndigheterna skall se till att individens språkliga rättigheter i varje enskilt fall kan förverkligas t.ex. genom lämpliga arrangemang i fråga om arbetsskift eller genom att försäkra sig om att det bland personalen finns språkkunniga personer.

En enspråkig statlig myndighet är inte skyldig att betjäna allmänheten på bägge nationalspråken. Enligt 17 § 2 mom. grundlagen har dock var och en rätt att hos statliga myndigheter i "egen sak" använda sitt eget språk. I förslaget har man för enkelhetens skull stannat för att rätten att använda finska och svenska hos enspråkiga statliga myndigheter till skillnad från gällande lag inte skall vara bunden till personens egen sak, med andra ord en partsställning. En enspråkig statlig myndighet som inte kan betjäna personen på det språk han eller hon valt, får dock anlita tolk. Myndigheten skall på tjänsrens vägnar se till att tolk inkallas. Kostnaderna för tolkning betalas alltid av statens medel.

En person som hörs hos myndigheten skall enligt förslaget ha rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska. Eftersom en per-

son dock kan höras i en sak som inte hänför sig till honom eller henne personligen och eftersom han eller hon t.ex. i egenskap av vittne kan vara skyldig att vittna, är det motiverat att separat föreskriva om rätten för den som hörs att använda sitt eget språk, finska eller svenska. Det är således fråga om skydd av det egna språket för den som hörs i saken. Om personen så vill har han eller hon dock enligt eget val rätt att använda också det andra nationalspråket, finska eller svenska, som inte är hans eller hennes modersmål.

Myndigheten är skyldig att ta reda på vilket språk den som hörs vill använda samt att ordna förhöret så att personen i praktiken kan höras på det valda språket. Frågor som ställs till ett vittne och eventuella andra yttranden som inverkar på den hördas ställning vid förhöret skall vid behov tolkas eller översättas för honom eller henne. Myndigheten skall vid behov ordna tolkning, om den inte själv fungerar som tolk. Om myndigheten känner till den enskilda personens språk eller det språk han eller hon har valt, skall personen höras på detta språk utan att han eller hon själv behöver begära det eller åberopa sin rätt.

Myndigheten skall i sin verksamhet se till att en enskild person har faktiska möjligheter att välja vilket språk han eller hon vill använda och att han eller hon endast av fri vilja avstår från rätten att använda sitt språk eller det valda språket. Myndigheten skall t.ex. då handläggningsspråket är ett annat än personens eget språk meddela honom eller henne att han eller hon trots handläggningsspråket har rätt att använda sitt eget språk.

Byte av språk under pågående handläggning eller när ett ärende redan har anhängiggjorts hos myndigheten kan leda till att myndigheternas arbete störs och att skötseln av ärendet avsiktligt försvåras. Individens rätt att välja vilket språk han eller hon vill använda eller på vilket språk han eller hon vill bli hörd, finska eller svenska, innebär ändå inte att individen har rätt att ändra språket under pågående handläggning eller vid senare kontakter med myndigheten. En svensk-språkig person som inlett kontakten med myndigheterna på finska, kan t.ex. inte senare i samma sak kräva service på svenska, om det inte finns vägande skäl för ett sådant

byte.

Enligt paragrafens 2 mom. används hos enspråkiga kommunala myndigheter kommunens språk. Förslaget gör det dock möjligt att på begäran av parten och enligt myndighetens fria prövningsrätt avvika från det språk som används hos en enspråkig kommunal myndighet. Avvikelse från kommunens språk kommer närmast på fråga när detta ligger i individens intresse. Myndigheten skall då bedöma individens fördel i förhållande till övriga kommuninvånare och andra personer vars intresse kan vara beroende av myndighetens beslut.

En förutsättning för att avvikelse från kommunens språk skall kunna göras är att myndigheten kan sköta sitt tjänsteuppdrag på partens språk eller vid behov ordna tolk eller översättare. Eventuella tolknings- och översättningskostnader, som beror på att myndigheten betjänar individen på hans eller hennes språk, betalas av myndigheternas medel.

Den första meningen i det föreslagna 2 mom. innebär inte att de språkliga rättigheterna begränsas i de fall då det finns separata bestämmelser om dem. I speciallagstiftningen, t.ex. hälsovårds- och socialvårdslagstiftningen, ingår bestämmelser om rätten till det egna språket också hos enspråkiga kommuners myndigheter, vars språk är ett annat än partens.

Enligt förslaget tryggas vars och ens rätt att använda sitt eget språk och bli hörd på sitt eget språk hos enspråkiga kommunala myndigheter också i ärenden som gäller en enskild person och som väcks av myndigheten, om ärendet direkt gäller grundläggande rättigheter för honom eller henne eller någon som är i hans eller hennes vård eller om myndigheten ålägger honom eller henne någon skyldighet.

Med grundläggande rättigheter avses utöver s.k. negativa grundläggande rättigheter (skydd för de grundläggande rättigheterna) också s.k. positiva grundläggande rättigheter (rätt till prestationer, t.ex. utkomststöd) när ärenden som gäller dem anhängiggörs av myndigheten. Vars och ens rätt till oundgänglig försörjning och omsorg (19 § grundlagen) skall tryggas också i de fall då personen på grund av sjukdom, utslagning eller av något annat skäl inte själv kan anhängiggöra

sin sak. Enligt förslaget skall då var och en i ett ärende som väcks av myndigheten och som gäller positiva grundläggande rättigheter ha rätt att använda sitt eget språk också hos enspråkiga kommunala myndigheter.

Den sista meningen i paragrafens 2 mom. är begränsad till ärenden som väcks av myndigheterna och som direkt gäller grundläggande rättigheter för en enskild person eller för någon som är i hans eller hennes vård. Syftet med uttrycket "direkt" är att ange att det är fråga om en åtgärd på initiativ av myndigheterna som kan begränsa de grundläggande rättigheterna för en specifik person, t.ex. en person som omhändertaras eller tas in för vård, och denna persons personliga frihet (7 § grundlagen). En sådan åtgärd från en kommunal myndighets sida som allmänt riktar sig till alla invånare i kommunen eller personer som vistas i kommunen oberoende av person gäller dock inte på det sätt som avses i paragrafen direkt en viss person. Exempel på sådana ärenden är planlägningsärenden eller andra ärenden som gäller kommunalt beslutsfattande.

Bestämmelsen sträcker sig också till den som är i en enskilds vård, t.ex. hans eller hennes barn. Omhändertagande som begränsar den personliga friheten och integriteten gäller huvudsakligen personer i någons vård och deras personliga frihet och integritet enligt 7 § grundlagen. Vårdnadshavaren skall då garanteras möjlighet att agera för den som är i hans eller hennes vård på samma villkor som om denna person själv skulle föra talan i egen sak. I synnerhet vid omhändertagande av barn gäller begränsningen av de grundläggande rättigheterna också direkt vårdnadshavaren, eftersom omhändertagande av hans eller hennes barn också kränker hans eller hennes skydd för privatlivet (10 § grundlagen). Bestämmelsen lämpar sig också för sådant omhändertagande som begränsar den personliga friheten och integriteten, t.ex. inom rusvården, och som partens vårdnadshavare inte motsätter sig.

Andra åtgärder som avses i bestämmelsen och som begränsar de grundläggande rättigheterna är t.ex. beslut om expropriation (15 § grundlagen).

Enligt förslaget gäller bestämmelsen ärenden som anhängiggörs av myndigheten och

som är förpliktande för individen. Bestämmelsen är därmed tillämplig t.ex. på situationer där en kommunal myndighet ålägger någon en skyldighet, t.ex. att flytta sin egendom från ett bestämt område vid äventyr att kommunen vidtar åtgärder på partens bekostnad, och parten skall höras i saken.

Av den andra meningen i det föreslagna 2 mom. följer att en enskild person också hos enspråkiga kommunala myndigheter i de fall som avses i momentet har rätt att använda sitt eget språk och bli hörd på sitt eget språk. De föreslagna språkliga rättigheterna är inte beroende av huruvida individen kan myndighetens språk. Bestämmelsen utgör ett undantag från huvudregeln i första meningen i 2 mom., enligt vilken kommunens språk i regel används hos enspråkiga kommunala myndigheter. De rättigheter som enligt den andra meningen i 2 mom. skall tryggas hos enspråkiga kommunala myndigheter kan dock förverkligas genom att tolk anlitas. Om ett beslut i ett ärende meddelas muntligen, kan beslutet enligt 18 § tolkas för parten. Rätten att få ett beslut på sitt eget språk förverkligas således först på begäran av parten. Kostnaderna för att anlita tolk betalas av statens medel.

11 §. *Juridiska personers språkliga rättigheter hos myndigheterna.* De språkliga rättigheterna uppfattas både i grundlagen och i språklagen närmast som rättigheter för enskilda. I myndighetsverksamhet och i synnerhet i rättskipning är parten dock ofta en juridisk person. Det kan därför anses motiverat att utsträcka de språkliga rättigheterna till juridiska personer.

Enligt paragrafen har en juridisk person i tillämpliga delar samma rätt att använda sitt eget språk som en enskild person. Uttrycket ”i tillämpliga delar” innebär att en juridisk person också har rätt enligt 10 § att bli hörd på sitt eget språk, rätt enligt 18 § att få tolkning samt rätt enligt 20 § till översättning av expeditioner och andra handlingar. Som eget språk betraktas den juridiska personens protokollspråk

En juridisk persons språkliga rättigheter är dock i fråga om valfriheten i viss mån mer begränsade än för en enskild. En juridisk person, t.ex. bolag eller registrerade föreningar, som är registrerade både som finsk- och svenskspråkiga, har inte i egenskap av sva-

rande rätt att välja något annat språk än det på vilket käranden anhängiggjort ärendet.

Också vid val av språk bör en juridisk persons rätt och fördel med beaktande av parternas rätt och fördel (12—17 §) tolkas snävare än för en enskild. Om parterna är en enskild person och en juridisk person, bör språkvalet i regel ske utgående från att den enskildes språkliga rätt och fördel väger tyngre än den juridiska personens. Denna utgångspunkt för tolkningen skall iaktas t.ex. när en enskild som motpart har ett aktiebolag eller någon annan juridisk person med avsevärt större ekonomiska tillgångar än den enskilda. Detta ställningstagande gällande tolkningen är dock inte absolut. Om den juridiska personen t.ex. är ett litet privatföretag eller en förening eller om alla parter är jämförbara juridiska personer, bör deras språkliga rätt och fördel bedömas enligt samma grunder som för enskilda.

3 kap. **Handläggningsspråket hos myndigheterna**

Detta kapitel innehåller detaljerade bestämmelser om det språk eller de språk som i olika situationer skall användas vid handläggningen av ett ärende hos myndigheterna. Bestämmelserna gäller separat handläggningen av förvaltningsärenden, förvaltningsprocess, brottmål, tvistemål och ansökningsärenden samt sökande av ändring. I kapitlet bestäms därtill om rätten till tolkning när en enskild person enligt lag har rätt att använda sitt eget språk, men myndighetens språk eller handläggningsspråket är ett annat.

12 §. *Handläggningsspråket i förvaltningsärenden.* Med förvaltningsärende avses i denna proposition ett sådant ärende inom förvaltningen som handläggs i den ordning som anges i lagen om förvaltningsförfarande och som gäller en eller flera parter rätt, fördel eller skyldighet och som kan leda till ett förvaltningsbeslut. Förvaltningsärenden är således t.ex. handläggning av ansökan och beslut som gäller studiestöd och andra understöd eller pension samt tillståndsärenden som gäller markanvändning och planläggningsärenden. Med förvaltningsärende avses inte förvaltningsmyndigheternas allmänna verksamhet, såsom rådgivning och information.

Den föreslagna paragrafen gäller både förvaltningsärenden som anhängiggörs av enskilda och ärenden som anhängiggörs av myndigheter.

Med "part" avses förutom de egentliga parterna i ett förvaltningsärende också andra fysiska och juridiska personer, vars rätt, fördel eller skyldighet förvaltningsärendet gäller. Den som gjort en förvaltningsklagan jämställs med part när klagan gäller hans eller hennes rätt, fördel eller skyldighet. Även en myndighet kan vara part.

Med "handläggningsspråk" avses det språk som myndigheten skall använda och på vilket ärendet handläggs när parten är närvarande, samt det språk på vilket en dom, ett beslut eller någon annan handling av myndigheten skall utfärdas (19 § 1 mom.). För ärendet bestäms således alltid endast ett handläggningsspråk och språket i den handling som innehåller ett beslut eller ett avgörande bestäms alltid på basis av detta språk. I verkligheten är det dock under handläggningen av ärendet möjligt att använda flera språk, eftersom var och en oberoende av handläggningsspråket har rätt enligt 10 § att använda antingen finska eller svenska samt att bli hörd på någotdera av dessa språk. Den myndighet som svarar för ärendet skall se till att parterna och de personer som hörs i ärendet känner till sina rättigheter enligt 10 §.

Myndighetens arbetsspråk under handläggningens gång i det fall att parten inte personligen är närvarande eller företrädd av ett ombud bestäms enligt 26 § och inte nödvändigtvis enligt handläggningsspråket.

Enligt paragrafens 1 mom. används hos tvåspråkiga myndigheter partens språk som handläggningsspråk i förvaltningsärenden. Har parterna olika språk, skall myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma vilket språk som skall användas. Avsikten med att handläggningsspråket bestäms "med beaktande av parternas rätt och fördel" är att myndigheten från fall till fall bestämmer vilket språk som ur en helhetsynvinkel är det mest ändamålsenliga som handläggningsspråk med tanke på parterna. Myndigheten skall vid val av språk t.ex. beakta parternas faktiska ställning vid handläggningen av ärendet samt deras rättskyddsbehov. Om parter med olika språk

kommer överens om vilket språk som enligt deras mening är det mest ändamålsenliga som handläggningsspråk, skall myndigheten i allmänhet bestämma att användningen av det språket som handläggningsspråk är förenligt med parternas rätt och fördel.

När myndigheterna med beaktande av parternas rätt och fördel fattar beslut om handläggningsspråket skall de lägga vikt endast vid parternas språk och inte biträdenas eller ombudens språk. Ett biträde eller ombud är inte part och hans eller hennes språk är således inte avgörande när beslut om handläggningsspråket i ett förvaltningsärende fattas.

I vissa förvaltningsärenden, t.ex. markanvändnings- eller byggnadsärenden, har myndigheterna inte uppgifter om alla parter när ärendet blir anhängigt. Myndigheterna bör också då i första hand försöka fatta beslut om handläggningsspråket med tanke på parternas rätt och fördel och därvid på förhand beakta eventuella parter som ansluter sig till handläggningen i ett senare skede. Detta är möjligt t.ex. när verkningarna av ett förvaltningsbeslut utsträcker sig till ett visst område där majoritetsspråket hos befolkningen utan skäligen svårighet kan utredas.

Ett ärende skall i regel handläggas på samma språk från början till slut. Att handläggningsspråket byts under pågående handläggning kan i vissa undantagsfall ligga i parternas intresse. Myndigheten skall vid behov, t.ex. när nya aspekter framkommer, ompröva parternas rätt och fördel och besluta om byte av handläggningsspråk.

Om myndigheten inte kan fatta beslut om handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel, bestäms handläggningsspråket enligt majoritetsspråket i ämbetsdistriktet. Denna grund för bestämmande av språket garanterar en enhetlig rättspraxis i oklara fall. Myndigheten skall besluta att handläggningsspråket bestäms enligt majoritetsspråket i ämbetsdistriktet t.ex. i de fall då användningen av båda språken, finska och svenska, som handläggningsspråk kan förordas med tanke på parternas rätt och fördel.

Enligt 2 mom. använder enspråkiga myndigheter i princip myndighetens språk, med andra ord ämbetsdistriktets språk, som handläggningsspråk. Myndigheten kan dock avvika från språket i ämbetsdistriktet som hand-

läggningspråk, om myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel anser det mer ändamålsenligt att det andra språket används och om den har tillräckliga språkliga förutsättningar för detta.

Särskilda besvär över en myndighets beslut om bestämmande av handläggningsspråket får inte anföras. För att ett ärende skall kunna handläggas utan oskäligt dröjsmål får besvär över ett beslut om handläggningsspråket, i likhet med andra beslut av myndigheten om handläggningen av ärendet, anföras endast i samband med sökande av ändring i huvudsaken.

Utän hinder av vad som i 12 § föreskrivs om sättet att bestämma språket i förvaltningsärenden, skall dock var och en ha rätt att använda finska eller svenska samt bli hörd på finska eller svenska enligt vad som bestäms i 10 §. Rätten att använda antingen det valda språket eller sitt eget språk skall också gälla rätten att söka ändring på sitt eget språk eller det valda språket när handläggningsspråket har varit ett annat.

13 §. *Handläggningsspråket i förvaltningsprocess.* Med förvaltningsprocess avses i denna proposition förfarandet vid domstol eller någon annan förvaltningsprocessmyndighet, som avgör ärendet enligt procedurreglerna i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Avgörande är inte domstolens eller myndighetens ställning i domstols- och myndighetshierarkin. Paragrafen blir således tillämplig t.ex. i nämnder under försäkringsdomstolen då de fungerar som förvaltningsprocessmyndighet i första instans och när återbrytande av ett förvaltningsbeslut söks hos högsta förvaltningsdomstolen.

”Part” i en sådan förvaltningsprocess som avses i paragrafen är på motsvarande sätt som i 6 § förvaltningsprocesslagen den som har rätt att anföra besvär i ärendet. Part är således den som beslutet avser eller vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet. En myndighet har därtill besvärsmålsrätt på grundval av bestämmelse i lag eller om besvärsmålsrätten är nödvändig för det allmänna intresse som myndigheten skall bevaka.

Enligt paragrafens 1 mom. tillämpas i fråga om handläggningsspråket i förvaltningsprocess vad som i 12 § bestäms om handläggningsspråket i förvaltningsärenden. Momen-

tet skall tillämpas i förvaltningsprocess i alla rättsinstanser.

Enligt 2 mom. tryggas en enskilds persons rätt i förvaltningstvistemål där den andra parten är en myndighet så, att saken i en tvåspråkig domstol skall handläggas på den enskildes språk oberoende av vilkendera parten som anhängiggjort ärendet. Om alla parter är myndigheter, används den anhängiggörande myndighetens språk som handläggningsspråk, om inte domstolen med beaktande av motpartens rätt och fördel anser det ändamålsenligare att det andra språket används.

Enligt paragrafens 3 mom. skall en enspråkig domstol i förvaltningstvistemål i princip använda ämbetsdistriktets språk som handläggningsspråk. En enspråkig domstol kan dock avvika från ämbetsdistriktets språk som handläggningsspråk, om den med beaktande av parternas rätt och fördel anser det mer ändamålsenligt att det andra språket används och om den har språkliga förutsättningar för detta.

Särskilda besvär över en myndighets beslut om bestämmande av handläggningsspråket får inte anföras. Såsom konstateras i detaljmotiveringen för 12 § får besvär över ett beslut om handläggningsspråket, i likhet med andra beslut av myndigheten om handläggningen av ärendet, anföras endast i samband med sökande av ändring i huvudsaken.

Utän hinder av vad som i 13 § föreslås om sättet att bestämma språket i förvaltningsprocess, skall dock en enskild person ha rätt att använda finska eller svenska samt bli hörd på finska eller svenska enligt vad som bestäms i 10 §. Rätten att använda antingen det valda språket eller sitt eget språk skall också gälla rätten att söka ändring på sitt eget språk eller det valda språket när handläggningsspråket har varit ett annat.

14 §. *Handläggningsspråket i brottmål.* Enligt paragrafens 1 mom. är handläggningsspråket i brottmål svarandens språk i fråga om tvåspråkiga domstolar. Om det i ärendet finns fler svarande med olika språk eller om svarandens språk inte är finska eller svenska, skall domstolen bestämma handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel.

Med part avses i allmänhet svaranden eller svarandena. Då rätt och fördel för svarande

med olika språk bedöms gälla det bl.a. att beakta svarandenas faktiska ställning i saken, med andra ord omfattningen av de åtal som väckts mot dem och vilken betydelse de har i förhållande till varandra. Om ett åtals omfattning är betydande i förhållande till åtalen mot andra svarande eller om det enligt domstolen är att vänta att handläggningen av ett visst åtal kommer att ta mer tid i anspråk än de andra åtalen eller att det i fråga om ett visst åtal kommer att höras en stor skara vittnen, skall domstolen beakta dessa omständigheter när den bestämmer handläggningsspråket.

Domstolen skall också beakta svarandenas faktiska möjligheter att sörja för ett effektivt försvar oberoende av handläggningsspråket. Om en viss svarandes möjligheter att försvara sig i sin sak väsentligt försvagas på grund av att handläggningsspråket är ett annat än hans eller hennes språk, skall domstolen beakta detta vid valet av handläggningsspråk.

I ett ärende används alltid endast ett handläggningsspråk även om det finns flera svaranden med olika språk. Under handläggningens gång är det dock i verkligheten oberoende av handläggningsspråket möjligt att använda både finska och svenska, eftersom var och en enligt 10 § har rätt att använda finska eller svenska och att bli hörd på någotdera av dessa språk. Ett beslut eller en annan handling som innehåller ett avgörande skall dock alltid utfärdas på handläggningsspråket (19 §). Innebörden i uttrycken "handläggningsspråk" och "med beaktande av partens rätt och fördel" tas närmare upp i detaljmotiveringen för 12 §.

Då handläggningsspråkets betydelse för svaranden i ett brottmål bedöms skall uppmärksamheten riktas enbart mot svarandens språk och inte rättegångsbiträdets språk. Ett rättegångsbiträde är inte part och hans eller hennes språk är därför inte avgörande när handläggningsspråket i brottmål bestäms.

Om svarandens språk inte är finska eller svenska, dvs. i praktiken när svaranden är utlänning, kan hans eller hennes språk inte användas som handläggningsspråk. Enligt förslaget skall domstolen emellertid också i detta fall bestämma handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel. Med part avses i detta fall målsäganden. Denna

bestämmelse kränker inte svarandens rätt till en rättvis rättegång, eftersom svaranden, oberoende av vilket hans eller hennes språk är, har rätt till avgiftsfri tolk och avgiftsfri översättning av domen. När svarandens språk är ett annat språk än finska eller svenska bestäms rätten till avgiftsfri tolkning och översättning enligt 6 a kap. 2 § 3 mom. lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

Om domstolen inte kan fastställa handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel, skall majoritetsspråket i ämbetsdistriktet användas som handläggningsspråk. Denna bestämmelse kan bli tillämplig t.ex. när det i ärendet finns flera svarande med olika språk och valet av språk inte kan träffas med beaktande av parternas rätt och fördel t.ex. av den anledningen att det inte kan anses mer motiverat att använda en viss svarandes språk framom en annans. Att välja majoritetsspråket i ämbetsdistriktet till handläggningsspråk är dock ett sekundärt sätt att bestämma språket, och denna lösning får inte tillgripas t.ex. av den orsaken att det inte finns någon domare med minoritetsspråket som modersmål eller domare som annars behärskar minoritetsspråket, eftersom en tvåspråkig domstol skall se till att den har ett tillräckligt antal domare som behärskar båda nationalspråken (23 § 1 mom.). Riksdagens justitieombudsman har i sin framställning "Oikeus äidinkielen käyttöön rikosoikeudenkäynneissä" 24.4.1998 (1776/2/96) fäst uppmärksamhet vid frågan.

En tvåspråkig domstol skall enligt förslaget handlägga ett ärende utan tolk. En domstol skall genom arbetspass- eller andra arrangemang se till att ärendet kan handläggas också på minoritetsspråket i ämbetsdistriktet.

Enligt paragrafens 2 mom. använder en enspråkig domstol i regel språket i domstolens ämbetsdistrikt som handläggningsspråk. Domstolen kan dock avvika från detta, om den med beaktande av parternas rätt och fördel anser det ändamålsenligare att det andra språket används. Med part avses svaranden. Om dock svarandens språk är ett annat än finska eller svenska, kan domstolen undantagsvis ta målsägandens språk som utgångspunkt. Om inte domstolens språkliga förutsättningar räcker för att använda det andra språket, kan den till hjälp ta tolkning av in-

läggen, helt eller delvis, eller översättning av beslutshandlingen. Då hänsyn till partens rätt och fördel leder till avvikelse från ämbetsdistriktets språk skall eventuella tolknings- eller översättningskostnader betalas av staten.

Bestämmelserna i paragrafens 1 och 2 mom. om bestämmande av språket iaktas också när ett ärende avgörs på basis av skriftligt material utan muntlig förhandling.

Enligt paragrafens 3 mom. skall de föreslagna bestämmelserna i 1 och 2 mom. i tillämpliga delar också gälla åklagarmyndigheterna, eftersom åklagarmyndigheternas verksamhet är nära anknuten till handläggningen av brottmål. Det är därför på sin plats att en bestämmelse om det språk som åklagarmyndigheterna använder vid åtalsprövning finns i samband med bestämmelsen om handläggningsspråket i brottmål. Bestämmelsen tillämpas när parter eller vittnen hörs i samband med åtalsprövning, dvs. när enskilda personers rätt och fördel fordrar det. Eftersom språket i den stämningsansökan i brottmål som åklagaren upprättat bestäms redan i samband med åtalsprövningen, skall åklagaren i förundersökningsprotokollet kontrollera den misstänktes eller de misstänkta språk så att stämningsansökan för varje misstänkt uppgörs på det språk han eller hon använt vid förundersökningen. Åklagarmyndigheten kan vid behov också preliminärt förhandla med domaren om frågor som hänför sig till handläggningsspråket, även om det slutliga beslutet om handläggningsspråket fattas först i början av huvudförhandlingen. Det föreslagna 14 § 3 mom. gäller inte åklagarmyndigheternas interna eller administrativa verksamhet.

I paragrafens 3 mom. finns en hänvisning till förundersökningslagen (449/1987). På förundersökning tillämpas språklagens allmänna principer om vars och ens rätt att använda sitt eget språk eller det språk han eller hon valt (10 §), rätt till tolkning (18 §) och rätt till översättning av expeditioner och andra handlingar (20 §). Under förundersökningen uppkommer dock flera situationer som hänför sig till språkanvändning och språkval vilka kräver en mer detaljerad reglering än bestämmelserna i denna lag. Närmare språkbestämmelser i fråga om förundersökning har i denna proposition tagits in i förundersök-

ningslagen.

Särskilda besvär över en domstols beslut om bestämmande av handläggningsspråket får inte anföras. Såsom konstateras i detaljmotiveringen för 12 § får besvär över ett beslut om handläggningsspråket, i likhet med andra beslut av domstolen om handläggningen av ärendet, anföras endast i samband med sökande av ändring i huvudsaken.

En part och den som hörs har oberoende av bestämmelserna i 14 § om fastställande av språket rätt enligt 10 § att använda antingen det språk han eller hon har valt eller sitt eget språk. Rätten att använda antingen det språk han eller hon valt eller sitt eget språk skall också gälla rätten att söka ändring på sitt eget språk eller det valda språket när handläggningsspråket har varit ett annat.

15 §. *Handläggningsspråket i tvistemål.* Enligt paragrafens 1 mom. används i tvåspråkiga tingsrätter parternas språk som handläggningsspråk. Om dessa har olika språk och de inte kommer överens om handläggningsspråket i tingsrätten, bestämmer domstolen handläggningsspråket från fall till fall med hänsyn till parternas rätt och fördel. Begreppet "med beaktande av parternas rätt och fördel" har närmare behandlats i detaljmotiveringen för 12 §.

I tvistemål kan käranden i allmänhet anses ha ett större behov av att få saken avgjord. Utgångspunkten är därför att kärandens intresse skall beaktas vid språkvalet. När ett ärende t.ex. avgörs genom tredsakodning i skriftligt förfarande skall handläggningsspråket i allmänhet vara detsamma som i stämningsansökan.

Domstolen är dock skyldig att beakta alla parter rätt och fördel. När t.ex. käranden är ett bolag och svaranden en enskild person kan det vara mer motiverat att använda svarandens språk bl.a. med beaktande av parternas ekonomiska resurser. När parterna har olika språk kan det vara av betydelse när parternas rätt och fördel fastställs att de handlingar som skall användas som bevis i ärendet antingen helt eller huvudsakligen skrivits på ett språk.

Också i familjerättsliga ärenden skall parternas rätt och fördel vägas med beaktande av deras verkliga ställning och handlingsmöjligheter. Då är den anhängiggörande partens

språk inte alltid avgörande.

Om domstolen inte objektivt kan ange en viss parts fördel och rätt så att denne parts språk skall väljas som handläggningsspråk, skall majoritetsspråket i ämbetsdistriktet användas som handläggningsspråk. Denna grund för bestämmande av språket garanterar en enhetlig rättspraxis t.ex. i sådana fall där det med beaktande av de olika parternas rätt och fördel är möjligt att förorda vardera språket som handläggningsspråk. Domstolens fördel, t.ex. domarnas språkkunskaper, får dock inte inverka på beslutet om handläggningsspråk.

Något annat språk än nationalspråken eller samiska kan enligt de föreslagna ändringarna i rättegångsbalken och lagen om rättegång i brottmål inte bestämmas som handläggningsspråk ens när parternas rätt och fördel bedöms. Detta hindrar dock inte att handlingar på främmande språk kan godkännas som bevis eller att enskilda vittnen kan höras på något annat språk när parternas rättsskydd eller domstolens verksamhet inte äventyras.

En tvåspråkig domstol skall enligt förslaget handlägga ett ärende utan tolk. En domstol skall genom anpassning av arbetstiden eller med andra arrangemang se till att ärendet i praktiken kan handläggas också på minoritetsspråket i ämbetsdistriktet.

Enligt paragrafens 2 mom. är handläggningsspråket i enspråkiga tingsrätter språket i ämbetsdistriktet. Bestämmelsen hindrar dock inte domstolen att ge parterna bättre språklig betjäning än vad denna minimiregel förutsätter genom att beakta parternas rätt och fördel. Avvikelse är möjlig om domstolen har tillräckliga språkliga förutsättningar att använda ett annat språk än ämbetsdistriktets språk som handläggningsspråk. Utan hinder av 18 § 2 mom. och 20 § 2 mom. skall då inte uppbäras någon avgift för eventuell tolkning eller översättning.

Särskilda besvär över en domstols beslut om bestämmande av handläggningsspråket får inte anföras. Såsom konstateras i detaljmotiveringen för 12 § får besvär över ett beslut om handläggningsspråket, i likhet med andra beslut av domstolen om handläggningen av ärendet, anföras endast i samband med sökande av ändring i huvudsaken.

En part har oberoende av bestämmelserna i

15 § om fastställande av språket rätt enligt 10 § att använda antingen det språk han eller hon har valt eller sitt eget språk. Denna rätt gäller också rätt att söka ändring på sitt eget språk eller det valda språket när handläggningsspråket har varit ett annat.

16 §. *Handläggningsspråket i ansökningsärenden.* Enligt paragrafen skall samma regler som gäller för handläggningen av tvistemål i tingsrätten tillämpas på ansökningsärenden i tingsrätten och på handläggningen av andra mål än brottmål och tvistemål i tingsrätten.

Med ansökningsärende avses i denna paragraf ett sådant ärende som en underrätt kan ta till behandling på ansökan eller på basis av anmälan och som inte är ett tviste- eller brottmål. Ett ansökningsärende kan t.ex. vara en ansökan om äktenskapsskillnad. Andra ärenden är t.ex. ärenden som gäller besöksförbud. I fråga om ett ansökningsärende som enligt lagen om förvaltningsförfarande skall behandlas som ett förvaltningsärende tillämpas dock 12 §.

Ansökningsärenden skiljer sig från tvistemål i de fall då det endast finns en part. Handläggningsspråket är då i tvåspråkiga domstolar den sökandes språk, medan en enspråkig domstol använder ämbetsdistriktets språk, om den inte med beaktande av den sökandes rätt och fördel bestämmer att det andra språket skall vara handläggningsspråk.

17 §. *Handläggningsspråket i hovrätten och högsta domstolen.* Enligt förslaget används i hovrätten och högsta domstolen i allmänhet det språk som använts i lägre rättsinstanser. Fullföljdsdomstolen kan dock med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma att handläggningsspråket skall vara ett annat än det ursprungliga handläggningsspråket. Det kan vara på sin plats att använda ett annat språk som handläggningsspråk när språket ursprungligen bestämts utifrån kändan, men kändan efter handläggning i första instans inte längre är part i processen och fullföljdsdomstolen eller parterna har ett annat språk. Handläggningsspråket fastställs av den domstol där sökande av ändring anhängiggörs.

Särskilda besvär över en besvärsmyndighets beslut om handläggningsspråket får inte anföras. Besvär får anföras endast i samband

med sökande av ändring i huvudsaken.

I förvaltningsprocess där ärendet anhängiggörs i en förvaltningsdomstol eller i högsta förvaltningsdomstolen eller i någon annan förvaltningsrättskipningsmyndighet bestäms handläggningsspråket enligt 13 §.

I hovrätten och högsta domstolen har en part oberoende av bestämmelserna i 17 § om fastställande av språket rätt enligt 10 § att använda antingen det språk han eller hon har valt eller sitt eget språk. Rätten att använda antingen sitt eget språk eller språk enligt eget val gäller också sökande av ändring när handläggningsspråket har varit ett annat.

18 §. *Rätt till tolkning.* Syftet med paragrafens 1 mom. är att säkerställa att individens rätt enligt 10 § att använda sitt eget språk eller det språk han eller hon har valt förverkligas också när myndighetens språk är ett annat eller när handläggningsspråket på basis av bestämmelserna i 12—17 § om bestämmande av språket är ett annat än hans eller hennes språk. Bestämmelserna i 2 mom. om tolkning i tvistemål och ansökningsärenden är ett undantag från huvudregeln i 1 mom. om avgiftsfri tolkning som ordnas av myndigheten på tjänstens vägnar.

Tolkningsbestämmelsen skall också i tillämpliga delar gälla juridiska personer, vilka enligt 11 § har rätt att använda sitt eget språk.

Myndigheten skall ordna tolkning på tjänstens vägnar. Avgiftsfri tolkning som ordnas på tjänstens vägnar kan antingen skötas av myndigheten själv, t.ex. så att domaren fungerar som tolk när parterna har olika språk, eller med hjälp av tolk som inkallas och bekostas av myndigheten. Av bestämmelsen följer inte rätt att kräva att en utomstående tolk kallas in, om myndigheten själv kan sköta tolkningen.

Med rätt till avgiftsfri tolkning avses att myndigheten skall se till att en enskild person har möjlighet att förstå myndigheten via tolkning. Likaså skall myndigheten sköta tolkning mellan parter som har olika språk. Tolknigen mellan parterna skall ordnas så att exempelvis en enskild person i brottmål i tillräcklig grad förstår motparten och med hjälp av den information som förmedlas via tolkning kan fungera som part bl.a. genom att ställa frågor till motparten och svara på motpartens frågor. Vid tolkning mellan parterna

innebär myndighetens skyldighet att sörja för tolkning inte i alla situationer fullständig tolkning ord för ord, om detta inte är nödvändigt med tanke på ärendets art och förståeligheten. Tolkningen skall dock vara av tillräcklig omfattning så att partens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning, hans eller hennes ställning och rätt som part i förhållande till andra parter eller hans eller hennes rätt i övrigt inte äventyras av den anledningen att hans eller hennes språk är ett annat än handläggningsspråket. Myndigheten skall se till att tolkning ordnas så att handläggningen av ärendet genom tolk inte föranleder oskäligt dröjsmål eller förorsakar parten eller den som hörs orimliga extra besvär.

I de fall som avses i det föreslagna 10 § 2 mom. har var och en rätt att hos enspråkiga kommunala myndigheter använda sitt eget språk och bli hörd på sitt eget språk. I dessa fall är en enspråkig kommunal myndighet skyldig att se till att individens språkliga rättigheter förverkligas oberoende av kommunens språk. I praktiken innebär detta en skyldighet att enligt behov sörja för tolkning. Ett sådant arrangemang innebär inte en kränkning av den kommunala självstyrelsen, eftersom de ärenden som avses i lagen hör till kommunens specialkompetens. Eftersom det är fråga om av staten till de lokala myndigheterna delegerade uppgifter skall tolkningskostnaderna i de fall som avses i det föreslagna 10 § 2 mom. betalas av statens medel.

Enligt paragrafens 2 mom. skall tolkning i tvistemål enligt 15 § eller i ansökningsärenden enligt 16 § skötas av den part som velat ha tolkning.

Bestämmelsen blir tillämplig också i sådana tvistemål och ansökningsärenden där parterna har olika språk.

Tolkningskostnaderna skall betalas av parterna också när alla parter har samma språk, men detta är ett annat än handläggningsspråket, med andra ord i enspråkiga domstolar.

Bestämmelsen grundar sig på tanken att rättsskyddet i tvistemål eller ansökningsärenden inte är hotat på samma sätt som t.ex. i brottmål eller förvaltningsärenden och att tvister mellan enskilda personer och juridiska personer skall avgöras på deras egen bekostnad, även om ärendet förs till domstol. Tolkningskostnaderna utgör inget undantag från

hur rättegångskostnaderna fördelas mellan parterna utgående från de allmänna rättegångsprinciperna. Också kostnader som beror på att parterna har olika språk skall enligt denna princip betalas av de enskilda parterna.

Tolkningskostnaderna hör till parternas rättegångskostnader. Parterna kan således enligt allmänna principer kräva att motparten skall betala kostnaderna. Förslaget innehåller dock en jämningsklausul, vars syfte är att i enskilt fall ge domstolen en möjlighet att ta ställning till huruvida de kostnader som föranleds av att parterna har olika språk antingen helt eller delvis skall betalas av statens medel. Syftet med jämningsklausulen är att utjämna sådant extra arbete och sådana extra kostnader som på grund av att skriftväxlingen och rättegången sker på två språk kan förefalla oskäligen i enskilda fall, i synnerhet för den enskilde och framför allt för svaranden. Bestämmelsen skall därför ges en vid tolkning.

Uttrycket beaktande av ärendets art avser ärendets innehåll och rättsliga karaktär. Ärendets innehåll bör ges betydelse t.ex. när det är fråga om tvister kring vårdnaden av barn eller underhåll för barn, när tvister eventuellt är återkommande och då den huvudsakliga orsaken till att de anhängiggörs kan antas vara en önskan att ställa till förtret för den andra parten. Avvikelse från huvudregeln på grund av ärendets art kan vara motiverat t.ex. i sådana fall där parternas ekonomiska möjligheter eller faktiska ställning i ärendet inte är jämbördiga, t.ex. om käranden är ett bolag och svaranden en enskild person.

Med domstolens möjlighet att avvika från huvudregeln i fråga om tolknings- och översättningskostnaderna i tvistemål eller ansökningsärenden avses att domstolen ser till att en viss handling eller vissa handlingar, t.o.m. alla handlingar, översätts samt att domstolen bestämmer att översättningskostnaderna skall betalas av statens medel.

4 kap. **Språket i expeditioner och andra handlingar**

Detta kapitel innehåller bestämmelser om de språk på vilka myndigheten skall ge expeditioner eller andra handlingar samt bestämmelser om rätten till översättning av expedi-

tioner. I detta kapitel föreskrivs också om officiella översättningar av expeditioner och andra handlingar och om möjligheten att utfärda expeditioner eller andra handlingar på ett främmande språk.

19 §. *Språket i domar, beslut och andra handlingar.* Enligt paragrafens 1 mom. skall domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar i ärenden som avses i 12—17 § skrivas på handläggningsspråket. Paragrafen gäller skriftliga avgöranden, t.ex. beslut om åtalseftergift som fattas av åklagarmyndigheterna, beslut av domstolarna och överklagbara beslut eller avgöranden av förvaltningsmyndigheterna. Med andra handlingar avses i förslaget sådana beredningshandlingar som enligt lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet antingen helt eller delvis är offentliga handlingar. En sådan annan handling som avses i bestämmelsen är t.ex. ett syneprotokoll.

Språket i förundersökningsprotokoll skall dock bestämmas enligt förundersökningslagen (449/1987).

Det föreslagna 1 mom. lämpar sig inte för sådana fall där det ännu inte har fattats beslut om handläggningsspråket med stöd av 12—17 §. Ett exempel på ett sådant fall är delgivning av stämningsansökan. I fråga om en sådan tillämpas hos tvåspråkiga myndigheter 3 mom. och hos enspråkiga statliga myndigheter rätten till översättning enligt 20 §.

En part vars eget språk är ett annat än handläggningsspråket skall, med undantag för de ärenden som avses i 15 och 16 §, enligt 20 § ha rätt att få en avgiftsfri officiell översättning av en dom eller ett beslut.

Enligt paragrafens 2 mom. kan myndigheten i fråga om handlingar som gäller beredningen och handläggningen av saken avvika från huvudregeln i 1 mom. när detta är ändamålsenligt med tanke på handläggningen. När t.ex. vittnen med flera olika språk hörs kan handläggningen av ärendet påskyndas om vittnesutsagorna skrivs på det språk vittnet använt samt utlåtanden på olika språk tas in i samma protokoll.

Också t.ex. föredragningslistor kan skrivas på finska även om parterna är svenskspråkiga. Förslaget har ett nära samband med 26 §, som gäller myndigheternas arbetspråk. Att olika delar av en handling är skrivna på olika

språk äventyrar inte parternas rättsskydd, eftersom bestämmelsen endast gäller handlingar i anslutning till beredning och handläggning, men inte ett beslut eller en dom, som enligt 1 mom. skall ges på handläggnings-språket och enligt andra meningen i 2 mom. endast ges på ett språk.

Enligt paragrafens 3 mom. skall en tvåspråkig statlig eller kommunal myndighet i meddelanden och annan skriftväxling, t.ex. i kallelser och andra brev antingen till parterna eller till dem som annars enligt lag skall under-rättas om att ett ärende är eller skall bli anhängigt, oberoende av handläggningsspråket använda den enskilda personens språk. Syftet med förslaget är att främja användningen båda språkgruppernas eget språk och understryka myndighetens skyldighet att visa den enskilde att han eller hon oberoende av hand-läggningsspråket har rätt enligt 10 § att använda antingen sitt eget språk eller det språk han eller hon har valt. Den föreslagna be-stämmelsen är nödvändig också därför att handläggningsspråket i de fall där 3 mom. skall tillämpas ofta ännu inte har fastställts, t.ex. när en stämning i tvistemål delges eller ett vittne kallas för att höras.

Myndigheten är enligt förslaget skyldig att använda mottagarens språk, om detta är känt eller utan skäligen svårighet kan utredas. Med mottagarens språk avses då antingen motta-garens eget språk eller det språk denne har valt, med andra ord det språk mottagaren har använt tidigare. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att myndigheten strävar efter att ta kontakt med mottagaren på rätt språk. Utredandet av mottagarens språk får ändå inte åsamka myndigheten oskäligt extra arbe-te.

Mottagarens språk kan på basis av tidigare kontakter redan vara känt och i många fall kan myndigheten utan oskäligt besvär eller utan oskäliga kostnader få uppgifter om motta-garens språk ur befolkningsregistret där den enskilda personens språk finns antecknat.

Myndigheten kan i allmänhet utgå ifrån att mottagaren vill använda sitt eget språk i kon-takterna med myndigheten, om inte myndig-heten på basis av tidigare kontakter har skäl att anta att mottagaren vill använda ett annat språk.

Om en utlänning har registrerat antingen

finska eller svenska som kontaktspråk skall myndigheten i allmänhet använda detta språk, om den inte använder den utländska mottagarens eget språk eller något annat främmande språk som används i information riktad till utlänningar.

Om myndigheten inte känner till mottaga-rens språk och det inte heller kan utredas utan skäligen svårighet, skall meddelanden och annan skriftväxling ske på både finska och svenska. Myndigheten kan uppfylla denna skyldighet genom att använda tvåspråkiga blanketter, meddelanden, skyltar och motsva-rande eller, om tvåspråkiga versioner inte finns, använda båda språken. I praktiken är kontakt på både finska och svenska från myndighetens sida till en enskild person ofta begränsad till den första kontakten. Om den-na kontakt leder till skriftväxling mellan myndigheten och den enskilda personen har myndigheten i fortsättningen rätt att använda bara det språk som personen i fråga i sina svar eller i andra kontakter med myndig-heten, t.ex. per telefon, meddelat att han eller hon önskar använda. En myndighet skall i sina kontakter med t.ex. ett vittne, till vilket den första kallelsen sänts på två språk, i fort-sättningen använda vittnets språk.

Bestämmelserna om skriftväxlingsspråket mellan en myndighet och en enskild person gäller enligt 11 § i tillämpliga delar också skriftväxling mellan en myndighet och en ju-ridisk person.

20 §. *Rätt till översättning av expeditioner och andra handlingar.* Enligt paragrafen skall en part hos statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter, utom då det gäller tvistemål och ansökningsären-den, ha rätt att få en avgiftsfri officiell över-sättning av en stämmingsansökan, en dom, ett beslut, ett protokoll eller någon annan hand-ling av myndigheten, om expeditionen eller handlingen har skrivits på ett annat språk än hans eller hennes eget språk.

Med part avses den vars rätt, fördel eller skyldighet ärendet gäller. Den som gjort en förvaltningsklagan jämställs med part.

Enligt paragrafens 1 mom. skall en statlig myndighet och en tvåspråkig kommunal myndighet i ett förvaltningsärende, en för-valtningsprocess eller ett brottmål sköta översättningen av sådana handlingar som är

av vikt för partens rättsskydd när handläggningsspråket på basis av bestämmelserna om fastställande av språk i 12—17 § är ett annat än partens eget språk. Med uttrycket någon annan handling avses sådana handlingar som inte ingår i de uppräknade handlingarna, men som i enskilda fall kan jämföras med dem eller annars är viktiga för att förverkliga partens rättsskydd.

Enligt förslaget skall översättning inte göras på myndighetens initiativ, utan då parten begär det. Det är uttryckligen fråga om partens rätt till översättning och ordalydelsen i förslaget bör därför inte tolkas så att myndigheten har obegränsad prövningsrätt i ärendet. Bestämmelsen skall tolkas så att det inte är ändamålsenligt att ålägga myndigheten att se till att en handling översätts i sådana fall då parten inte är intresserad av en översättning eller inte behöver en sådan eller när parten inte nås. Myndigheten bör dock självmant se till att stämmningsansökan i ett brottmål översätts.

I brottmål skall envar som arresteras, omgående och på ett språk som han förstår underrättas om skälen för åtgärden (Europarådets människorättskonvention, artikel 5 stycke 2, FördrS 19/1990). För att detta krav skall uppfyllas skall myndigheten självmant vidta översättningsåtgärder när den känner till att den som arresteras inte förstår språket i beslutet om anhållande. Eftersom förundersökningsmyndigheten i och med den föreslagna ändringen av 40 § förundersökningslagen skall ta reda på språket hos den person som hörs för att anteckna det i förundersökningsprotokollet, är den arresterades språk i allmänhet känt av myndigheterna och åtgärder för att översätta eller låta översätta handlingen kan vid behov vidtas.

Vid behov kan myndigheten självmant underrätta parten om rätten till översättning eller om att översättning görs på begäran av parten. Myndigheten kan likaså självmant höra sig för hos parten huruvida han eller hon kommer att begära översättning.

Med den föreslagna skyldigheten för statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter att ge en avgiftsfri officiell översättning avses skyldighet för myndigheten att sörja för att en översättning görs, om myndigheten inte själv översätter handlingen.

Myndigheten kan låta göra översättningen hos statsrådets translatorsbyrå eller någon annan översättare. För att översättningen skall vara officiell förutsätts att översättaren är auktoriserad translator. Översättningar som myndigheterna gör själva skall alltid anses officiella.

I förslaget anges inte den tid inom vilken översättningen skall ges. En översättning skall dock ges så snart som möjligt och i varje händelse inom en sådan tid att partens rättsskydd inte äventyras. Det skall fästas särskild uppmärksamhet vid att partens lagstadgade besvär rätt inte äventyras på grund av att beslutet eller domen skall översättas.

Enligt förslaget skall en översättning av handlingarna ges till den del de gäller partens rätt, fördel eller skyldighet. Myndigheten är skyldig att i enskilda fall bedöma omfattningen av översättningsbehovet med beaktande av vilken rätt, fördel eller skyldighet som följer av ärendet för varje part. I ett omfattande ärende som gäller flera parter, men där parternas rätt, fördel eller skyldighet inte är densamma, har parten rätt till översättning bara till den del beslutet gäller hans eller hennes rätt, fördel eller skyldighet. Omfattningen av översättningsbehovet skall dock bedömas särskilt i varje enskilt fall. I ett beslut kan de delar där det är fråga om en parts rätt, fördel eller skyldighet inte alltid avskiljas från de delar som gäller övriga parter. Översättningsbehovet kan således fordra att även ett omfattande beslut som gäller flera parter översätts i sin helhet. Ett minimikrav är alltid att garantera rättsskyddet så att översättningen ger en tillräcklig grund för sökande av ändring eller utnyttjande av något annat rättsskyddsmedel.

I brottmål skall bestämmelsen ges en så vid tolkning att översättningskyldigheten enligt behov utsträcks också till förundersökningen, t.ex. förundersökningsprotokollet och eventuellt annat material som uppkommit vid förundersökningen, då en översättning är motiverad med tanke på svarandens försvar eller annars för hans eller hennes rättsskydd. Om förundersökningsmaterialet innehåller skrivelser på olika språk, skall myndigheten på statens bekostnad se till att skrivelserna vid behov översätts så att den som hörs ges en faktisk möjlighet att ta del av det material

som uppkommit vid förundersökningen innan han eller hon ger en utsaga om materialet enligt 42 § förundersökningslagen.

Enligt paragrafens 2 mom. skall översättning i tvistemål eller ansökningsärenden skötas av den part som velat ha översättning.

Översättningskostnaderna skall betalas av parterna också när parterna i saken har olika språk eller alla parter har samma språk, men detta är ett annat än handläggningspråket.

Bestämmelsen grundar sig på tanken att rättsskyddet i tvistemål eller ansökningsärenden inte är hotat på samma sätt som t.ex. i brottmål eller förvaltningsärenden och att tvister mellan enskilda personer och juridiska personer skall avgöras på deras egen bekostnad, även om ärendet förs till domstol. Översättningskostnaderna utgör inget undantag från hur rättegångskostnaderna fördelas mellan parterna utgående från de allmänna rättegångsprinciperna. Också kostnader som beror på att parterna har olika språk skall enligt denna princip betalas av de enskilda parterna.

Handläggningspråket i tvistemål eller ansökningsärenden bestäms enligt 15 eller 16 § vid ärendets första behandling i domstol. Parter som har olika språk svarar dock också före denna tidpunkt själva för att de får de översättningar de behöver och bekostar dem. Detta gäller t.ex. stämningsansökan i tvistemål. Stämningsansökan fogas till stämningen i original och kan således vara på ett annat språk än stämningen, eftersom käranden har rätt att lämna stämningsansökan antingen på det språk han eller hon har valt eller på sitt eget språk (10 § 1 mom.). Detta gäller också svarandens svaromål och eventuell annan skriftväxling före den muntliga förhandlingen.

Översättningskostnaderna hör till parternas rättegångskostnader. Parterna kan således enligt allmänna principer kräva att motparten skall betala kostnaderna. Förslaget innehåller dock en jämkningsklausul, vars syfte är att i enskilt fall ge domstolen en möjlighet att ta ställning till huruvida de kostnader som föranleds av att parterna har olika språk antingen helt eller delvis skall betalas av statens medel. Syftet med jämkningsklausulen är att utjämna sådant extra arbete och sådana extra kostnader som på grund av att skriftväxlingen och rättegången sker på två språk kan fö-

refalla oskäligen i enskilda fall, i synnerhet för den enskilde och framför allt för svaranden. Bestämmelsen skall därför ges en vid tolkning.

Uttrycket beaktande av ärendets art avser ärendets innehåll och rättsliga karaktär. Ärendets innehåll bör ges betydelse t.ex. när det är fråga om tvister kring vårdnaden av barn eller underhåll för barn, när tvister eventuellt är återkommande och då den huvudsakliga orsaken till att de anhängiggörs kan antas vara en önskan att ställa till förtret för den andra parten. Även ett tvistemål eller ett ansökningsärende som gäller en enskilds grundläggande rättigheter och stämning i anknytning till detta, ett meddelande eller någon annan handling i anslutning till anhängiggörandet torde allmänt kunna anses vara sådana att det är skäligt att domstolen gör eller låter göra en översättning och att översättningskostnaderna betalas av statens medel. Stämning som gäller vräkning utgör t.ex. sådana sociala grundläggande rättigheter för individen som avses i grundlagen. En sådan stämningsansökan kan med beaktande av ärendets innehåll ges till parten på hans eller hennes eget språk utan att han eller hon behöver ansvara för översättning eller att han eller hon skulle åsamkas kostnader till följd av översättningen.

Sådana fall där domstolen enligt 2 mom. på grund av ärendets art eller enligt prövning kan bestämma att översättningen i ett tvistemål eller ansökningsärende skall betalas av statens medel är t.ex. fall där domstolen bedömer att parten på grund av analfabetism, handikapp eller av något annat motsvarande skäl inte förstår ärendets innehåll eller inser sin ställning eller sina rättigheter i ärendet eller hur han eller hon borde gå till väga för att få behövliga handlingar på ett språk som han eller hon förstår. Avvikelse från huvudregeln på grund av ärendets art kan vara motiverat i sådana fall där parternas ekonomiska möjligheter eller faktiska ställning i ärendet inte är jämbördiga, t.ex. om käranden är ett bolag och svaranden en enskild person.

Med domstolens möjlighet att avvika från huvudregeln i fråga om översättningskostnaderna i tvistemål eller ansökningsärenden avses att domstolen ser till att en viss handling eller vissa handlingar, t.o.m. alla handlingar,

översätts samt att domstolen bestämmer att översättningskostnaderna skall betalas av statens medel.

Enligt paragrafens 3 mom. är en enspråkig kommunal myndighet skyldig att ge parten en avgiftsfri officiell översättning av en expedition eller en annan handling i sådana fall då parten enligt 10 § 2 mom. har rätt att använda sitt eget språk samt bli hörd på sitt eget språk. Det är då fråga om ärenden som väcks av myndigheten och som gäller grundläggande rättigheter för en enskild person eller någon som är i hans eller hennes vård eller när myndigheten ålägger en enskild person en skyldighet. Syftet med förslaget är att skydda individen från kränkning av de grundläggande rättigheterna genom att säkerställa att han eller hon får det beslut som ligger till grund för begränsningen av de grundläggande rättigheterna på sitt eget språk utan hänsyn till den språkliga ställningen för kommunen där han eller hon vistas eller bor. Myndigheten är skyldig att ge en översättning på begäran om än en översättning med stöd av 2 § 3 mom. i ett enskilt fall kan ges på myndighetens initiativ.

Rätten att få expeditioner på sitt eget språk eller det språk personen använder innebär rätt till översättning av expeditioner, men inte att en enspråkig kommunal myndighet måste ge en expedition i original på något annat än ämbetsdistriktets språk. Myndigheten får anlita översättningshjälp för att få expeditionen eller handlingen översatt. Eftersom det är fråga om förverkligande av språkliga rättigheter i ärenden som hör till kommunens specialkompetens, skall översättningskostnaderna betalas av statens medel.

Bestämmelsen gäller ärenden som anhängiggörs av myndigheten och som är förpliktande för individen. Den lämpar sig därmed t.ex. för situationer där en kommunal myndighet ålägger någon en skyldighet, t.ex. att flytta sin egendom från ett bestämt område vid äventyr att kommunen vidtar åtgärder på partens bekostnad. En enspråkig kommunal myndighet som t.ex. bestämmer att nedskräparen eller någon annan som är skyldig att snygga upp skall snygga upp ett nedskräpat område (21 och 59 § avfallslagen; 1072/1993) eller meddelar enskilda förbud eller föreskrifter som är nödvändiga för att

avhjälpa en sanitär olägenhet eller förebygga uppkomsten av sådan (51 §; hälsoskyddslagen 763/1994), skall på begäran ge det beslut saken gäller översatt till det språk som är aktuellt för den person som beslutet direkt gäller.

21 §. *Officiella översättningar av expeditioner och andra handlingar.* Enligt paragrafens 1 mom. är en officiell översättning till finska eller svenska enligt denna lag en översättning som gjorts av en myndighet eller en auktoriserad translator. Myndigheternas rätt att utfärda officiella översättningar skall ersätta 3 § i förordningen angående verkställighet av språklagen, enligt vilken en översättning skall utföras eller till riktigheten bestyrkas av en tjänsteman som av justitieministeriet berättigats att utföra översättningar. Detta arrangemang har inte visat sig fungera i praktiken.

Eftersom utgångspunkten i språklagen är att en tvåspråkig myndighet skall klara av sina skyldigheter utan översättningshjälp utifrån, är det inte ändamålsenligt att koppla myndighetens rätt att utfärda officiella översättningar till ett bemyndigande av justitieministeriet eller någon annan myndighet som förordnats till uppgiften. En översättning utfärdad av en myndighet har redan nu i praktiken uppfattats som en officiell översättning. Den föreslagna bestämmelsen skapar således en normgrund för rådande praxis. Ansvar för översättningens riktighet skall bäras av myndigheten. Den är skyldig att sörja för att de personer som utför officiella översättningar har tillräckliga språkkunskaper för uppgiften.

Bestämmelser om auktoriserade translators rätt att utföra laggilla översättningar finns i 5 § lagen om auktoriserade translators (1148/1988) Översättningar som gjorts med stöd av den lagen kan dock gälla även andra språk än finska och svenska och andra expeditioner eller dokument än sådana som utfärdats av myndigheter, t.ex. privaträttsliga avtal. Det finns därför inte anledning att ändra lagens ordalydelse. En officiell översättning som ges med stöd av språklagen motsvarar i sak en laggill översättning..

Enligt paragrafens 2 mom. gäller en expedition, som enligt denna lag utfärdats som officiell översättning till det andra nationalsprå-

ket, som original. En sådan översättning är till sin rättsliga natur ett original och den har beviskraft. Part kan t.ex. söka ändring i ett beslut på basis av den språkversion som är en översättning.

I 3 mom. finns en bestämmelse om rättelse av översättningsfel i situationer där den finskspråkiga och svenskspråkiga versionen av expeditionen skiljer sig från varandra. Enligt bestämmelsen är presumtionen den, att myndigheten tecknat ned innehållet i expeditionen eller en annan handling på det sätt som den avsett i den först avfattade språkversionen och att skillnaden mellan språkversionerna beror på ett översättningsfel. Om det i stället för ett översättningsfel är fråga om ett sak- eller skrivfel, skall detta rättas enligt de allmänna bestämmelserna för rättelse inom respektive förvaltningsområde, t.ex. 26—28 § lagen om förvaltningsförfarande och 24 kap. 10 § rättegångsbalken. Bestämmelserna om rättelse av sak- eller skrivfel är dock inte enhetliga i gällande lagstiftning och därför föreslås inte att översättningsfel skall rättas enligt dessa.

Myndigheten är skyldig att rätta ett översättningsfel i en officiell översättning, om det inte är uppenbart onödigt. Rättelse av översättningsfel kan vara uppenbart onödig t.ex. om felet inte omedelbart kränker någons rätt eller fördel eller inte gäller någons skyldighet, och ingen part kräver att översättningsfelet rättas. Då översättningsfel rättats skall parterna utan avgift ges en korrigerad översättning av expeditionen. Som rättad expedition kan också ges en sådan korrigerad helhet, som är en del av en mera omfattande expedition.

22 §. *Utfärdande av expeditioner och andra handlingar på främmande språk.* Syftet med förslaget är att ge myndigheterna möjlighet att i kontakter med utlandet eller utlänningar avvika från huvudregeln, enligt vilken ett beslut eller någon annan handling av en finsk myndighet skall utfärdas på något av nationalspråken. En expedition eller en annan handling som utfärdats enligt denna paragraf är skriven i original på ett främmande språk och utgör således inte en översättning.

Enligt paragrafens 1 mom. kan en myndighet enligt prövning och utifrån sina möjlighe-

ter i enskilda fall använda andra språk än finska eller svenska samt utfärda expeditioner eller andra handlingar i original på ett främmande språk. Till grund för expeditionen eller handlingen ligger således inte en finsk- eller svenskspråkig handling som översätts. Det kan vara ändamålsenligt att utfärda en expedition eller annan handling på ett främmande språk t.ex. när en finsk medborgare behöver ett betyg eller intyg eller någon annan handling för utländska myndigheter eller när en utlänning bosatt antingen i Finland eller utomlands tar kontakt med finska myndigheter t.ex. i tillstånds- eller understödsärenden.

Paragrafen gäller också Finlands beskickningar i utlandet om vars språkliga ställning i övrigt föreskrivs i 38 §. Handlingar i anslutning till visumansökningar som behandlas vid Finlands beskickningar i utlandet kan t.ex. utfärdas direkt på språket för personen i fråga eller på något annat språk som han eller hon förstår.

Utfärdande av en expedition eller annan handling på något annat språk än finska eller svenska får inte kränka någon annans rätt eller fördel. Möjligheten att utfärda en expedition eller annan handling på ett främmande språk begränsar inte en enskild persons rätt till en avgiftsfri officiell översättning av expeditionen eller handlingen till den del expeditionen eller handlingen gäller hans eller hennes rätt, fördel eller skyldighet och när han eller hon enligt 12—17 och 20 § har rätt till detta.

5 kap. **Säkerställande av språkliga rättigheter**

Detta kapitel innehåller bestämmelser om myndigheternas skyldighet att självant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas samt bestämmelser om affärsverkens och enskildas språkliga förpliktelser.

23 §. *Myndigheternas skyldighet att förverkliga språkliga rättigheter.* Paragrafens 1 mom. innehåller en central bestämmelse i den föreslagna nya språklagen. Enligt bestämmelsen skall myndigheterna i sin verksamhet självant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. Kvaliteten på den service som ges får inte vara

beroende av om mottagaren använder finska eller svenska. Målet är att den enskilde inte skall behöva kräva att hans eller hennes språkliga rättigheter tillgodoses. Myndigheten skall vid behov fråga en person vilket språk han eller hon önskar använda. En myndighet får således inte heller be någon använda ett annat språk än det personen själv önskar använda. För att denna serviceprincip skall kunna genomföras i praktiken måste myndigheterna se till att deras anställda har tillräckliga språkkunskaper.

För enspråkiga myndigheter är skyldigheten att ge service på bägge språken mer begränsad än för tvåspråkiga myndigheter. Myndigheternas skyldighet enligt det föreslagna 1 mom. att självmant förverkliga de språkliga rättigheterna gäller dock också enspråkiga myndigheter. En enspråkig myndighet skall t.ex. självmant sörja för att tolk inkallas när en enskild person har rätt att anlita tolk och myndigheten märker att tolkhjälp behövs.

En myndighet är skyldig att se till att individens språkliga rättigheter förverkligas också när han eller hon i kontakter med myndigheten använder biträde eller ombud och detta har ett annat språk än huvudmannen. Myndigheten skall då sörja för att partens språkliga rättigheter förverkligas även om biträdet eller ombudet har ett annat språk.

Enligt 2 mom. skall en tvåspråkig myndighet betjäna allmänheten på finska och svenska. Dessutom skall den både i sin betjäning och i annan verksamhet utåt visa att den använder båda språken Detta betyder t.ex. att myndigheten skall se till att skyltar och informationstavlur samt blanketter och broschyrer finns synliga på båda språken. Vid behov kan en myndighet ordna sin service så att betjäning ges på olika språk på myndighetens olika serviceställen. Också i detta fall skall båda språken behandlas lika, och kvaliteten på servicen får inte försämrats till följd av det språk individen väljer att använda. Jämlikhetskravet betyder bl.a. att minoritetsspråket inte får diskrimineras t.ex. så att den text som används är klart mindre än texten på majoritetsspråket.

Enligt 3 mom. skall en tvåspråkig myndighet när den tar kontakt med individer eller juridiska personer använda deras språk, om den

känner till det eller utan skälighet svårighet kan utreda det, eller använda båda nationalspråken. Innebörden i uttrycket ”känner till det eller utan skälighet svårighet kan utreda det” tas närmare upp i detaljmotiveringen för 19 §. Myndigheterna känner ofta till enskilda personers och juridiska personers språk. Om en person t.ex. har gjort sin skattedeklaration på en svensk blankett, skall myndigheten använda samma språk när den begär tilläggsuppgifter. Om en myndighet t.ex. sänder ett frågeformulär till invånarna på ett visst område skall blanketten sändas på båda språken, om inte myndigheten använder ett adressregister av vilket mottagarens språk framgår.

En utländsk medborgare som är bosatt i Finland har enligt 4 § 1 mom. 4 punkten befolkningsdatalagen möjlighet att registrera finska eller svenska som kontaktspråk med myndigheterna. I sina kontakter med en utländsk medborgare bosatt i Finland skall myndigheten använda detta kontaktspråk om den inte använder utlänningens modersmål.

24 §. *Språklig betjäning vid affärsverk samt statliga och kommunala bolag.* Till språklagen fogades 1995 en ny 17 b § enligt vilken statliga affärsverk och sådana tjänstproducerande bolag där staten eller en eller flera tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk har bestämmanderätt skall betjäna och informera allmänheten på finska och svenska, om det inte är obehövligt eller som helhet bedömt oskäligt för bolaget.

I regeringens proposition (RP 233/1994 rd) om den nya 17 b § konstateras i motiveringen att bestämmanderätt kan uppkomma antingen genom aktieinnehav eller genom avtal. Bestämmanderätt genom aktieinnehav uppkommer när aktieinnehavet i praktiken innebär majoritet på bolagsstämman fastän aktieinnehavet inte omfattar majoritet i fråga om hela aktiestocken. Då aktierna är fördelade på många små aktieinnehavare, är sällan en särskilt stor del av aktierna representerade på bolagsstämman. I lagen har det inte varit möjligt att ta in exakta tal för aktieinnehavet. I praktiken har den undre gränsen ansetts gå vid ca 20 procent. Frågan bör dock avgöras från fall till fall. Avgörande är hur de övriga aktierna är fördelade. Begreppet bestämmanderätt skall tolkas på samma sätt som begreppet tolkas i 1 kap. 3 § 2 mom. lagen om

aktiebolag (734/1978).

Syftet med bestämmelsen var att säkerställa grundläggande språkliga tjänster i samband med att olika funktioner flyttas över till affärsdrivande verk och bolag som avses i bestämmelsen. Bestämmelsen gäller servicebolag men inte varuproducerande bolag. Dessutom begränsar den sig endast till tjänster som riktar sig till allmänheten.

Under riksdagsbehandlingen ändrades nämnda proposition så att affärsverk och bolag inte är skyldiga att ge sådan språklig service som avses i lagen om det är "obehövt eller som helhet bedömt oskäligt för bolaget". Enligt lagutskottets betänkande (LaUB 25/1994 rd) understryker tillägget proportionaliteten i tillämpningen. Den fungerar i två bemärkelser. Å ena sidan gäller det att ta hänsyn till hur viktig verksamhet det är fråga om ur medborgarnas synvinkel. Kravet på att bestämmelsen skall tillämpas accentueras i det fall att verksamheten har en större betydelse ur medborgarnas synvinkel och tvärtom. Å andra sidan gäller det att bedöma vad som skäligen kan krävas av ett bolag. Om efterfrågan är mycket liten kan det inte krävas att bolaget har kontinuerlig beredskap att betjäna alla fullständigt på båda nationalspråken. Den språkliga servicen kan i vissa situationer tillgodoses t.ex. genom lämplig skyltning i stället för muntlig betjäning.

Den föreslagna paragrafen grundar sig på gällande 17 b § i språklagen.

När man överväger de i paragrafen avsedda affärsverkens och bolagens serviceskyldighet bör avseende fästas vid om företaget i fråga har monopolställning eller dominerande marknadsställning när det gäller de tjänster som erbjuds, eller om motsvarande tjänster ges av flera aktörer på en marknad med konkurrens.

Den som erbjuder språklig service kan ha en konkurrensfördel, men i vissa fall kan kostnaderna försvaga konkurrenskraften. Tillämpningen av paragrafen får inte leda till att konkurrensen snedvrids på marknaden. Att konkurrensen snedvrids kan också förhindras med bestämmelser i speciallagstiftningen om skyldighet för samtliga aktörer att oberoende av ägoförhållandena ge service på flera språk. För närvarande finns sådana bestämmelser bl.a. i 15 § 2 mom. lagen om

posttjänster, 46 § 2 mom. lagen om värdepappersföretag (579/1996) och i 13 a § lagen om utländska värdepappersföretags rätt att tillhandahålla investeringstjänster i Finland (580/1996).

Utgångspunkten är att bibehålla en sådan språklig betjäning, som tidigare har varit lagstadgad för motsvarande myndighetsverksamhet. När man bedömer behovet av språklig betjäning bör man fästa avseende vid hur allmänt det är att servicen ges och om det är fråga om en samhällselig viktig bastjänst eller ej.

Affärsverken och bolagen skall i de situationer som avses i paragrafen ge åtminstone så dan språklig betjäning att kunden kan hjälpas vidare. Ett affärsverk eller bolag kan således inte, med hänvisning till att det som helhet bedömt skulle vara oskäligt för dem, låta bli att ge språklig betjäning som behövs i samband med bastjänster.

Om servicens art eller saksammanhanget är sådana att servicen eller informationen riktar sig endast till den ena språkgruppen, behöver service och information på båda språken inte ges. I enspråkiga kommuner är det således inte nödvändigt att ge betjäning på båda språken i samma omfattning som i tvåspråkiga kommuner.

Enligt ordalydelsen i paragrafen gäller serviceskyldigheten endast betjäning och information till allmänheten. Service- och informationsskyldigheten sträcker sig därför inte till annan affärsverksamhet vid affärsverket eller bolaget.

Enligt den föreslagna 23 § 2 mom. skall myndigheterna i sin verksamhet självmant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. Bestämmelsen skall också i tillämpliga delar gälla sådana affärsverk och bolag som avses här. I praktiken innebär detta bl.a. att ett tjänsteproducerande affärsverk och bolag i tvåspråkiga kommuner skall visa att de ger betjäning på båda språken. Som exempel kan nämnas att skyltar och blanketter på serviceställen skall finnas på båda språken. Om efterfrågan på service på något av språken är liten kan servicen t.ex. ordnas så att de kunder som använder minoritetsspråket i kommunen hänvisas till en lucka där de betjänas på detta språk. Huvudsaken är att man inom organisationen på

förhand har utrett hur betjäningen skall ordnas och att kunden utan svårighet vet var han eller hon får betjäning på sitt eget språk samt att servicen fungerar i praktiken.

Om det i en tvåspråkig kommun råder lite efterfrågan på service på något av språken eller om det av något annat skäl skulle vara oskäligt ur affärsverkets eller bolagets synvinkel att ge språklig service, kan denna t.ex. ordnas så att kunden betjänas per telefon. Genom att utnyttja moder teknik kan affärsverkets eller bolagets lokala representanter förmedla språklig service även om de inte kan ge den själva. Detta förutsätter att man i organisationen har planerat hur servicen kan tillhandahållas på ett praktiskt sätt. Då det inte alltid är möjligt att kräva att t.ex. tågkonduktörer eller ombud för ett postföretag har sådana språkkunskaper att de skulle kunna ge betjäning på både finska och svenska, kan de behövliga tjänsterna ordnas skriftligt eller så att konduktören eller ombudet ringer upp affärsverkets eller bolagets servicenummer och låter kunden tala med en informatör som kan hans eller hennes språk.

Den föreslagna paragrafen om affärsverk och bolag är en allmän bestämmelse. Den kompletteras av bestämmelser om språklig service som eventuellt ingår i andra lagar. Affärsverk och sådana bolag som avses i bestämmelsen skall således iaktta vad som eventuellt föreskrivs separat om språklig service i den verksamhet de bedriver.

25 §. *Enskildas skyldighet att ge språklig betjäning.* Enskilda bolag, organisationer och personer är i allmänhet inte skyldiga att ge betjäning på olika språk. I lagstiftningen finns dock bestämmelser som förbjuder diskriminering på grund av språk. Enligt lagen är en enskild affärsidkare då han eller hon betjänar en kund inte skyldig att använda kundens språk, men affärsidkaren kan inte vägra att betjäna en kund på den grunden att kunden talar ett annat språk. Denna princip ändras inte genom den föreslagna språklagen. I lagen föreslås dock en tydligare bestämmelse än i dag om att också en enskild företagare skall ge sådan språklig betjäning som förutsätts i lagen, när servicen ges på uppdrag av en myndighet. Från individens synpunkt sett får den språkliga servicen inte försämrats på grund av att myndigheterna köper tjänsterna

av enskilda.

I lagen föreslås också en bestämmelse enligt vilken myndigheten skall komma överens med den som tar emot ett uppdrag om att denne förbinder sig att ge sådan språklig betjäning som förutsätts i språklagen, om inte den servicenivå som förutsätts i lagen kan upprätthållas på annat sätt. Detta är ett sätt att säkerställa att den språkliga servicen ingår som en naturlig del av verksamheten. Om servicenivån kan upprätthållas på så sätt att en av dem som tar emot uppdraget ger en serviceförbindelse, behövs inte nödvändigtvis någon förbindelse av de övriga som tar emot uppgifterna, om servicenivån även annars kan upprätthållas.

I 2 mom. föreslås en bestämmelse om att en serviceförbindelse skall ges i de situationer när en myndighet överför offentliga uppgifter på enskilda. Enligt 124 § grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten och andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock enligt grundlagen ges endast myndigheter.

I speciallagstiftningen finns dessutom bestämmelser om skyldighet att ge språklig betjäning i privatiserad verksamhet, dvs. verksamhet som har hört till det allmänna men som det allmänna har upphört med.

Enligt paragrafens 3 mom. förutsätts ingen förbindelse att ge språklig betjäning, om bestämmelser om den språkliga betjäningen utfärdas separat. En sådan förbindelse som avses i paragrafen förutsätts således inte t.ex. i postverksamhet eller vid bilbesiktning.

6 kap. Myndigheternas arbetsspråk

I detta kapitel finns bestämmelser om myndigheternas arbetsspråk i deras interna verksamhet och skriftväxling. I kapitlet ingår också bestämmelser om språket i kollegiala organ samt om språket i vissa centrala handlingar i tvåspråkiga kommuner.

26 §. *Statliga myndigheters arbetsspråk.* Enligt förslaget frångås de oklara uttrycken ämbetspråk och myndigheternas interna

ämbetspråk. Det språk myndigheterna använder i förhållande till parterna bestäms enligt bestämmelserna om handläggningsspråket i 3 kap. och det språk myndigheterna använder vid skriftväxling enligt 27 §. Det föreslås att man i stället för myndigheternas interna ämbetspråk använder uttrycket arbetspråk.

Enligt förslaget är de statliga myndigheternas arbetspråk, med vilket avses det språk som används i myndighetens interna verksamhet, i regel majoritetsspråket i ämbetsdistriktet. Det är emellertid inte nödvändigt att strängt binda myndighetens arbetspråk vid majoritetsspråket i ämbetsdistriktet. Bruk av det andra språket eller av båda språken parallellt kan t.ex. med beaktande av ärendets art, arbetets flexibilitet eller någon annan orsak vara mer ändamålsenligt.

Myndigheterna kan också märkbart förbättra personalens språkkunskaper, om båda språken används i det dagliga arbetet. T.ex. det nationella förberedelsearbetet inför nordiska möten kunde i högre grad än i dag ske på svenska. Myndigheterna kan vid interna möten använda båda språken parallellt så att var och en talar sitt modersmål. Myndigheterna kan således utnyttja flexibiliteten beträffande arbetspråket för att sörja för att personalen förbättrar och upprätthåller sina språkkunskaper.

Bestämmelsen gör det också möjligt att använda främmande språk som arbetspråk. T.ex. vid den nationella beredningen av ärenden som gäller Europeiska unionen kan det vara ändamålsenligt att använda de språk som används i handlingar avsedda för Europeiska unionens organ.

27 §. *Skriftväxling mellan myndigheterna.* Paragrafen gäller skriftväxling mellan myndigheterna. Beträffande språket i myndigheternas skriftväxling med andra än myndigheter tillämpas bestämmelserna i 19—22 §.

Enligt paragrafens 1 mom. använder statliga myndigheter finska i sin skriftväxling, om inte den mottagande eller avsändande myndigheten är enspråkigt svensk eller det av någon annan omständighet är mer ändamålsenligt att använda svenska eller något annat språk. När de centrala myndigheterna tar kontakt med exempelvis Nylands brigad, som är enspråkigt svensk, skall de använda

svenska.

Enligt paragrafens 2 mom. skall statliga myndigheter i skriftväxling med kommuner använda kommunens språk eller, om kommunen är tvåspråkig, majoritetsspråket för kommunens befolkning. Det föreligger dock inget hinder för att använda båda språken.

Även om språklagen enligt 3 § 3 mom. 1 punkten inte tillämpas på universitet, om vars språk bestäms i universitetslagen, är det dock förenligt med språklagens allmänna principer att statliga myndigheter använder mottagarens språk i kontakter med universitet liksom även med yrkeshögskolor och andra läroinrättningar. För tydlighets skull föreslås ett omnämnande om detta i 2 mom.

Således skall exempelvis undervisningsministeriet i skriftväxling med Åbo Akademi, som är enspråkigt svensk, använda svenska. Bestämmelsen avser den egentliga skriftväxlingen och inte direkt det material som bifogas. Bilagor till skriftväxlingen bör med beaktande av ärendets art översättas enligt myndighetens prövning i varje enskilt fall.

I skriftväxling med myndigheterna i landskapet Åland, liksom även med statliga myndigheter i landskapet Åland, skall enligt 38 § självstyrelselagen för Åland användas svenska. Svenska skall enligt nämnda paragraf i självstyrelselagen i vissa fall även användas hos statliga myndigheter och i skriftväxling mellan statliga myndigheter.

När en myndighet begär ett yttrande i ett ärende, i vilket en expedition eller någon annan handling utfärdas, skall både statliga och kommunala myndigheter enligt paragrafens 3 mom. använda det handläggningsspråk som bestäms enligt 12—17 §. Detsamma gäller då myndigheten ger ett yttrande. En enspråkig myndighet har emellertid rätt att ge sitt yttrande på sitt språk och den myndighet som handlägger ärendet skall då på begäran ge en part en avgiftsfri officiell översättning. Bestämmelsen baserar sig på tanken att en enspråkig myndighets språk inte skall försvåra partens rätt att ta del av yttrandets innehåll på sitt eget språk. Myndigheten är skyldig att se till att skriftväxlingen inte fördröjs väsentligt på grund av översättningsarbetet.

28 §. *Representativa organ.* Enligt förslaget har medlemmarna i statsrådet samt i statliga kommittéer, kommissioner, arbetsgrup-

per och motsvarande organ och tvåspråkiga kommuners organ rätt att enligt eget val använda finska eller svenska både i tal och i skrift. Med motsvarande organ avses t.ex. delegationer. Syftet med bestämmelsen är att garantera att medlemmar i kollegiala organ har sådan rätt som anges i 10 § att använda sitt eget språk i organets verksamhet. Genom rätten att använda sitt eget språk tillförsäkras medlemmarna i organet lika möjligheter att delta i organets verksamhet oberoende av vilket språk organet huvudsakligen använder under möten och i protokoll samt oberoende av på vilket språk det avlåter sina betänkanden.

Bestämmelser om statsrådsmedlemmarnas rätt att använda finska eller svenska har inte tidigare ingått i språklagen. Denna rätt kan emellertid härledas ur grundlagens bestämmelse, enligt vilken landets nationalspråk är finska och svenska. Om språket i riksdagsarbetet bestäms i 51 § grundlagen och 76 § riksdagens arbetsordning.

Uttrycket ”vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden till protokollet eller ett betänkande” skall förstås så att det gäller alla sätt på vilka medlemmarna deltar i organets verksamhet, t.ex. kontakter mellan sammanträden eller promemorior som skrivs för att behandlas av organet, oberoende av vilket språk organet använder i sina protokoll.

I syfte att garantera kommunikationen bestäms i paragrafen att medlemmarna i ett här avsett organ på begäran har rätt att få ett muntligt yttrande relaterat på medlemmens eget språk. Skyldigheten att översätta överförs inte enligt bestämmelsen på någon viss person. I sista hand ansvarar emellertid ordföranden för att medlemmarna har lika möjligheter att delta i arbetet oberoende av deras språk.

29 §. *Kommunala möteskallelser, protokoll och instruktioner.* Enligt förslaget skall i tvåspråkiga kommuner fullmäktiges möteskallelser och protokoll skrivas på både finska och svenska. Föredragningslistan skall enligt kommunallagen ingå i möteskallelsen på både finska och svenska. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa lika möjligheter för medlemmarna i fullmäktige att delta i fullmäktiges verksamhet oberoende av om

deras språk är finska eller svenska, samt att säkerställa att invånarna i tvåspråkiga kommuner får information om fullmäktiges verksamhet både på finska och på svenska. Kommunen har dock rätt att bestämma om språket eller språken för möteskallelser och protokoll i kommunens övriga organ.

I tvåspråkiga kommuner skall också instruktioner och andra kommunala stadgor, t.ex. ordningsstadgor, reglementen, miljöskyddsföreskrifter och byggnadsordningar ges på finska och på svenska.

7 kap. Språken i lagstiftning och allmän information

Detta kapitel innehåller bestämmelser om språket i lagar och andra författningar samt i lagförslag. Kapitlet innehåller också grundläggande bestämmelser om de språk som skall användas i myndigheternas information samt om språket på skyltar och trafikmärken och om ortnamn. Det föreslås också att språklagen skall innehålla en allmän bestämmelse om språket i upplysningar som ges om konsumtionsnyttigheter.

30 §. *Lagar och andra författningar.* Bestämmelsen i 1 mom., enligt vilken lagarna stiftas och publiceras på finska och svenska upprepar vad som sägs i 79 § 4 mom. grundlagen och är till sin natur informativ. Där emot har det inte tidigare funnits några klara bestämmelser om att förordningar och myndigheternas rättsnormer skall utfärdas på båda nationalspråken. Den föreslagna bestämmelsen innebär dock inte någon förändring i förhållande till nuvarande praxis. Med utfärdande avses att förordningar och myndigheternas rättsnormer skall publiceras samtidigt på båda nationalspråken.

Bestämmelsen i paragrafens 2 mom. om publicering av lagar och andra författningar är en hänvisningsbestämmelse och till sin natur informativ.

Enligt paragrafens 3 mom. skall det särskilt föreskrivas om språket i internationella avtal och i standarder till vilka det hänvisas i författningar. Enligt huvudregeln i 3 § lagen om standarder till vilka det hänvisas i författningar (553/1989) skall en standard som det hänvisas till finnas på finska och svenska. I lagens 4 § uppräknas undantagen från språk-

kraven. Enligt den kan hänvisning till en standard som finns enbart på finska eller svenska eller på något annat språk göras, om den författning som innehåller en hänvisning till standarden avser ett speciellt område och de personer, sammanslutningar och myndigheter som är verksamma inom området kan förutsättas behärska standardens språk, eller om standarden hänför sig till ett område där verksamheten enligt internationella avtal eller vedertagen praxis även i övrigt sker på ett främmande språk, eller om det är fråga om en standard vars verkningar begränsar sig till internationell handel eller trafik eller till annat internationellt samarbete.

Exempel på de undantag som nämns i 4 § i fråga om publicering av standarder på finska och svenska är sådana föreskrifter och anvisningar som Luftfartsinspektionen utfärdar i egenskap av övervakare inom den civila luftfarten med stöd av luftfartslagen och i vilka det hänvisas till internationella avtal eller andra standarder på främmande språk. Utan hinder av vad som bestäms i 4 § skall dock en standard som det hänvisas till finnas översatt till finska och svenska, om standarden har omedelbara verkningar för sådana medborgargrupper som inte har förutsättningar att bevaka sina intressen på det språk som har använts i standarden (5 §).

31 §. *Lagförslag och betänkanden.* Förslaget innehåller bestämmelser om språket i lagförslag och betänkanden som publiceras. Förslaget syftar till att lagförslag skall översättas i ett tidigare skede än för närvarande.

Enligt paragrafens 1 mom. publiceras lagförslag och tillhörande eller föregående betänkande i regel på finska. Till publikationen skall dock fogas ett sammandrag av det centrala innehållet på svenska. Författningsförslag, dvs. de föreslagna lag- eller förordningstexterna, skall alltid publiceras i sin helhet på båda nationalspråken.

Enligt 2 mom. skall betänkanden som avses i 1 mom. dock vid sidan av den finska versionen i sin helhet publiceras på svenska, om de förslag som ingår i betänkandet har stor betydelse för den svenskspråkiga befolkningen. Detta avser inte nödvändigtvis att betänkandet bör ha betydelse enbart eller i huvudsak för den svenska befolkningen. Å andra sidan förutsätts det att betydelsen är stor. Så-

ledes måste endast särskilt betydelsefulla betänkanden översättas i sin helhet. Ett förslag kan anses ha stor betydelse för den svenskspråkiga befolkningen t.ex. när den föreslagna bestämmelsen konkretiserar de grundläggande rättigheterna. Ett sådant förslag kan t.ex. gälla parternas ställning och rättigheter vid rättskipning, yttrandefriheten eller andra grundläggande rättigheter. Översättningsbehovet skall i varje enskilt fall prövas av det behöriga ministeriet. Vid behov kan justitieministeriet enligt det föreslagna 36 § 2 mom. ge rekommendationer i saken.

Betänkanden som avses i paragrafen skall också publiceras i sin helhet på svenska, om de gäller enbart landskapet Åland eller om de har särskilt stor betydelse för landskapet. I det sistnämnda fallet prövas översättningsbehovet av det behöriga ministeriet från fall till fall. Exempelvis ett förslag som leder till att verksamheten vid de statliga myndigheterna på Åland ändras på ett betydande sätt kan vara av synnerligen stor betydelse för landskapet.

Enligt 3 mom. kan lagförslag och betänkanden, som har liten betydelse för andra än den svenskspråkiga befolkningen eller det enspråkigt svenska landskapet Åland, publiceras enbart på svenska. I en sådan publikation skall dock ingå ett finskt sammandrag av det centrala innehållet och lagtexterna skall alltid i sin helhet publiceras på finska.

32 §. *Myndigheternas information.* Enligt 1 mom. skall både finska och svenska användas i information som riktas till allmänheten i tvåspråkiga kommuner. Skyldigheten gäller såväl statliga som kommunala myndigheter i tvåspråkiga kommuner. Med information avses allmän information som riktas till allmänheten, inte till enskilda, exempelvis sådana kommunala tillkännagivanden som avses i 64 § kommunallagen och kungörelser som avses i lagen om offentliga kungörelser.

Enligt förslaget skall information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt egendom och miljö ges på finska och svenska i hela landet oberoende av vilken kommunens språkliga ställning är. Förslaget bygger på 7 § grundlagen, enligt vilken alla har rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet, 15 § 1 mom. grundlagen, enligt vilken vars och ens egen-

dom är tryggad samt 20 § 2 mom. grundlagen, enligt vilken det allmänna skall verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön. Enligt 22 § grundlagen skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses. Den föreslagna bestämmelsen om skyldighet att se till att information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt egendom och miljö ges på finska och svenska är ett sätt att uppfylla den i grundlagen inskrivna skyldigheten att tillgodose de grundläggande rättigheterna. Det skall enligt förslaget ankomma på det behöriga ministeriet att se till att de grundläggande rättigheterna förverkligas genom att det ges väsentlig information på bägge språken.

Det är inte möjligt att på förhand på ett heltäckande sätt ange det exakta innehållet i grundlagens grundläggande rättigheter. Trygghet t.ex. är beroende av många olika faktorer som inte kan anges i detalj. De kan också variera hos olika personer. Det är således inte möjligt att på förhand exakt ange innehållet i uttrycket ”information som är väsentlig för individens säkerhet”. Det behöriga ministeriet skall därför från fall till fall avgöra vilken information som är sådan som avses i bestämmelsen, dvs. information som gäller de grundläggande rättigheterna. Information som avses i bestämmelsen är dock t.ex. varningar om olyckor, undantagsförhållanden, gifter, luftföroreningar, exceptionella naturförhållanden, nödsituationer, epidemier eller andra motsvarande situationer.

Den information som bestämmelsen förutsätter skall ges på både finska och svenska oberoende av i vilken form och på vilket sätt den ges. För att informationen skall förmedlas på förslaget sätt skall den i mån av möjlighet alltid ges samtidigt på finska och svenska. Det behöriga ministeriet skall se till att informationen inte fördröjs på någotdera språket. När en myndighet ger ut information kan den med hjälp av länkar på Internet utnyttja annat svenskspråkigt informationsmaterial kring samma ämne av andra aktörer och på så sätt underlätta spridningen av information på svenska.

Det är möjligt att i speciallagstiftningen utfärda bestämmelser om särskilda aktörers

skyldighet att sätta upp varningsskyltar eller att på något annat sätt ge information som är väsentlig för liv, hälsa eller säkerhet samt egendom och miljö. Den föreslagna bestämmelsen hindrar inte att information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt egendom och miljö också ges på andra språk.

Enligt 2 mom. skall en tvåspråkig myndighets meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten finnas på finska och svenska. Skyldigheten gäller vid sidan av officiella kungörelser, t.ex. dödande, dessutom t.ex. annonser i tidningar men även skyltar och andra meddelanden till allmänheten. Om t.ex. polisen eller brandmyndigheten sätter upp meddelanden till invånarna i ett höghus, skall detta ske på båda språken. Skyldigheten gäller såväl statliga som kommunala myndigheter. Svaret för att paragrafen följs ligger på respektive myndighet. Förslaget motsvarar innehållsmässigt 10 § 1 mom. i gällande språklag i fråga om tvåspråkiga ämbetsdistrikt.

Att utredningar, beslut eller andra jämförbara texter publiceras medför enligt 3 mom., utan hinder av 1 och 2 mom., inte att detta behöver ske i samma form eller omfattning på både finska och svenska, om inte något annat följer av sakens natur. Myndigheten kan således uppfylla sin skyldighet enligt 1 och 2 mom. även då informationen på det andra nationalspråket sker antingen i en annan form, t.ex. i en annorlunda broschyr, eller i mindre utsträckning, t.ex. genom en förkortad version av informationen på det andra språket.

Avsikten är att göra det möjligt för myndigheterna att snabbt och smidigt publicera offentliga handlingar utan att kravet på information på två språk skall medföra oskäligt dröjsmål eller bli ett hinder för information. Genom bestämmelsen försöker man också beakta den allt snabbare informationsgången som ny teknik gör möjlig. T.ex. när information läggs ut på Internet måste myndigheterna beakta båda språkgruppernas informationsbehov. Således skall grundläggande information om myndigheten, kontaktuppgifter samt information som behövs för att anhängiggöra ett ärende och motsvarande upplysningar finnas på finska och svenska. På In-

ternet måste det också finnas upplysningar om var medborgarna kan få ytterligare information på sitt eget språk.

Enbart det att t.ex. forskningsresultat, utredningar eller annan information läggs ut på nätet innebär inte att materialet nödvändigtvis måste översättas. Bestämmelsen begränsar dock inte myndighetens skyldighet att informera och upplysa allmänheten på båda nationalspråken. Myndigheten svarar alltid för att såväl den finskspråkiga som den svenskspråkiga befolkningen får information som är väsentlig för individen på sitt eget språk. Denna skyldighet följer också av den föreslagna skyldigheten i 35 § för myndigheterna att främja användningen av finska och svenska samt förvalta landets språkliga kulturarv. Ett minimikrav ur individens synvinkel är att han eller hon får information om vad saken gäller samt kontaktuppgifter till någon som kan ge närmare upplysningar på individens eget språk.

Bestämmelsen i 3 mom., enligt vilken myndigheterna inte som sådan behöver översätta information som de ger allmänheten innebär dock inte att myndigheterna inte bör försöka behandla nationalspråken jämbördigt. Myndigheterna skall därför alltid försöka ge informationen samtidigt på båda språken.

Det har inte ansetts föreligga behov att i förslaget ta med någon särskild bestämmelse om det språk enspråkiga kommuner eller enspråkiga myndigheter skall använda i offentlig information, eftersom detta språk bestäms enligt det enspråkiga ämbetsdistriktets språk. Inget hindrar dock att en enspråkig kommun eller myndighet i enlighet med 2 § 3 mom. efter egen prövning informerar också på något annat än ämbetsdistriktets språk.

33 §. *Skyltar och ortnamn samt kollektivtrafik.* Enligt paragrafens 1 mom. skall skyltar, trafikmärken och motsvarande information som myndigheterna sätter upp och som riktar sig till allmänheten i tvåspråkiga kommuner ha finsk och svensk text, om inte internationell praxis föreskriver att endast ett främmande språk används. Också en tvåspråkig myndighet som är verksam i en enspråkig kommun skall använda båda språken. Som exempel kan nämnas länsstyrelsen i Södra Finlands län med säte i Tavastehus.

Denna skyldighet kan härledas ur det föreslagna 23 § 2 mom., enligt vilket en tvåspråkig myndighet skall se till att båda språken är synliga i verksamheten.

Enligt 2 mom. skall närmare bestämmelser om språket på trafikmärken och andra trafikordningar ingå i vägtrafiklagstiftningen. Gällande bestämmelser finns i 10 § trafikministeriets beslut om trafikordningar (203/1982).

Enligt paragrafens 3 mom. kan statsrådet, efter att ha inhämtat utlåtande av Forskningscentralen för de inhemska språken, fastställa de ortnamn som används på skyltar som myndigheterna sätter upp. Genom förordning av statsrådet kan statsrådets beslut angående ämbetsdistrikts och självstyrelseområdens samt vissa trafikplatsers namn (1052/1982) revideras.

I paragrafens 4 mom. ingår ett bemyndigande att utfärda förordning. Enligt det kan bestämmelser om språket på skyltar och i meddelanden till resenärer inom kollektivtrafiken utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning kan föreskrivas om språken på skyltar vid järnvägsstationer, båtterminaler och flygstationer samt i övrigt om språken inom kollektivtrafiken i tvåspråkiga kommuner.

34 §. *Information om konsumtionsnyttigheter.* I förslaget till ny språklag ingår en hänvisning till speciallagstiftningens bestämmelser om information som skall ges om konsumtionsnyttigheter. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll den nuvarande regleringen, men därutöver betonas det att nationalspråken skall behandlas jämlikt.

Produktnamn enligt handelssed, varudeklarerationer, bruksanvisningar och varningstexter skall finnas åtminstone på finska och svenska, om produkten säljs i tvåspråkiga kommuner. I enspråkiga kommuner behöver motsvarande information inte finnas på andra än kommunens språk, men inget hindrar att andra språk också används.

Med produktnamn enligt handelssed avses allmänna benämningar på produkter, t.ex. margarin och lättmargarin. Produktnamn, såsom Keiju eller Lätta, behöver dock inte översättas, även om namnet eller ordet har en motsvarighet på det andra nationalspråket.

Ett produktnamn behöver inte heller översättas, om det inte har en motsvarighet på det andra språket. Som exempel kan nämnas kakalukko eller scones (tebröd).

Enligt 5 kap. 13 § 3 mom. konsument-skyddslagen är en vara felaktig, om den inte åtföljs av de anvisningar som behövs för dess installering, montering, användning, skötsel eller förvaring.

I förordningen om uppgifter om konsumtionsvaror (97/1987), som har utfärdats med stöd av 24 § 2 mom. produktsäkerhetslagen (914/1986), finns bestämmelser om såväl skyldigheten att lämna upplysningar som språket. Bestämmelser om informationsskyldigheten finns bl.a. i förordningens 4 §. Enligt den skall, om det behövs med tanke på konsumentens hälsa eller ekonomiska trygghet, lämnas uppgifter om konsumtionsvarans sammansättning, tvätt-, rengörings- och skötselråd, bruks- och förvaringsanvisning samt uppgift om en eventuell fara som uppstår vid användning eller förstöring av varan.

Enligt 7 § i den nämnda förordningen skall de uppgifter som avses i förordningen lämnas på finska och svenska, om de inte lämnas genom allmänt kända anvisnings- eller varningsanteckningar.

I EU-direktiv om olika produkter, så som direktiven om leksaker och kosmetika, finns dessutom bestämmelser om att den produktinformation som enligt direktiven skall ges på de nationella språken i medlemsstaterna.

8 kap. **Främjande och uppföljning av språkliga rättigheter**

I detta kapitel ingår bestämmelser om det allmännas skyldighet att dra försorg om landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov samt om myndigheternas skyldighet att förvalta landets språkliga kulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. Det föreslås också att kapitlet skall innehålla bestämmelser om tillsyn och övervakning av att språklagen följs.

35 §. *Åtgärder för att främja språkliga rättigheter.* I paragrafen föreskrivs om åtgärder för att främja de språkliga rättigheterna. Med

åtgärder för att främja språkliga rättigheter avses sådana åtgärder som syftar till att se till att språklagstiftningen fortlöpande följs och att de språkliga rättigheterna fortlöpande främjas. De åtgärder som avses i paragrafen syftar således i huvudsak till att se till att de språkliga rättigheterna förverkligas i framtiden. De åtgärder som avses i paragrafen skiljer sig därför från myndigheternas skyldighet enligt 23 § att förverkliga språkliga rättigheter. Dessa skyldigheter avser den dagliga verksamheten på myndigheten.

I paragrafens 1 mom. upprepas kravet i 17 § 2 mom. grundlagen på att det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. Uttrycket "enligt lika grunder" får dock inte tolkas så att de språkliga rättigheterna i alla situationer måste tryggas på samma sätt för att båda språkgruppernas kulturella och samhälleliga behov skall tillgodoses. Det finns således inget hinder för att kommunen ordnar sina hälsovårdstjänster på olika sätt för den svenskspråkiga och den finskspråkiga befolkningen, om olika arrangemang främjar förverkligandet av de språkliga rättigheterna.

I paragrafens 2 mom. upprepas kravet i 122 § grundlagen, enligt vilket en indelning i sinsemellan förenliga områden skall eftersträvas när förvaltningen organiseras så att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

I paragrafens 3 mom. åläggs myndigheterna en skyldighet att förvalta landets språkkulturarv och att främja användningen av båda nationalspråken. Myndigheten skall i sin verksamhet och i sina avgöranden självant beakta aspekter som gäller språkkulturarvet. Att båda nationalspråken främjas innebär t.ex. att myndigheten på eget initiativ uppmanar personalen att använda båda språken, finska och svenska. Med främjande avses också personalutbildning, så att personalen fortlöpande har sådan språkkunskap som uppgifterna och bestämmelserna i språklagen kräver.

Med främjande av båda språken avses också språkvård. Användningsområdet och ordförrådet bör fortlöpande utvecklas så att båda

språken också i framtiden bevarar sina domäner och är fungerande språk, när kunskaperna i främmande språk och inflytandet från främmande språk ökar. T.ex. presentation av vetenskaplig forskning på engelska kan utan effektiv språkvård och utan främjande av nationalspråken leda till att domänerna för både finska och svenska krymper och att språkens kulturbärande funktion försvagas. Ett sätt att främja nationalspråken är t.ex. att staten ekonomiskt stöder litteratur, både vetenskaplig och skönlitterär, som publiceras på nationalspråken.

Med främjande av kulturella och samhällsrelaterade behov avses att båda nationalspråken erkänns och att de fungerar inom vetenskap, konst, undervisning och andra områden inom kultursektorn samt inom annan samhällsrelaterad verksamhet, så att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen kan uppleva att den språkliga identiteten accepteras som en del av det allmännas verksamhet. De särskilda åtgärderna begränsas dock inte enbart till det allmännas verksamhet inom landets gränser, utan de åtgärder som avses kan t.ex. innebära att båda nationalspråken används och syns i internationella organisationer och andra internationella sammanhang.

Att myndigheterna ser till att båda nationalspråken fungerar och syns kan anses särskilt viktigt inom Europeiska unionen, där både finskan och svenskan de facto är minoritetsspråk, trots att de har en officiell status. De särskilda åtgärder som avses i paragrafen kan gälla nationalspråkens officiella ställning och de faktiska möjligheterna att använda dem samt domäner och språkvård.

I regeringens proposition till en ny förvaltningslag ingår ett förslag till en bestämmelse att myndigheterna skall använda ett sakligt, klart och begripligt språk.

36 §. *Tillsyn och uppföljning.* Enligt paragrafens 1 mom. skall det åligga samtliga myndigheter att övervaka att den föreslagna språklagen följs. En sektorvis övervakning garanterar bättre än en centraliserad övervakning att särdragen inom varje sektor vad gäller utövandet av de språkliga rättigheterna kan beaktas på ett lämpligt sätt.

Det föreslås inte några straffbestämmelser för kränkning av de språkliga rättigheterna.

Tjänstemännens straffrättsliga tjänsteansvar enligt 40 kap. strafflagen gäller dock tjänstemännens verksamhet också beträffande efterlevnaden av bestämmelserna om språkliga rättigheter. Brott mot tjänsteplikt kan därför bli en följd av en försummelse att iakttas de språkliga rättigheterna (40 kap. 10 § strafflagen). Förutsättningar för att brott mot tjänsteplikt skall föreligga är bl.a. att tjänstemannen handlat uppsåtligt och att gärningens skadlighet som helhet bedömd inte är ringa.

Enligt paragrafens 2 mom. har justitieministeriet i uppgift att följa verkställigheten och tillämpningen av lagen. För att säkerställa verkställigheten och tillämpningen skall justitieministeriet vid behov ge myndigheterna rekommendationer i frågor i anslutning till lagstiftningen om nationalspråken.

Sådana rekommendationer som avses i bestämmelsen är t.ex. att göra och distribuera utredningar om modeller för förverkligandet av nationalspråken och de språkliga rättigheterna (t.ex. slutrapporten för projektet "Päivää — God Dag. Kundenservice på svenska", som gjorts av Nylands, Egentliga Finlands och Österbottens TE-centraler och som ingår i handels- och industriministeriets berättelser och utredningar 2/2000). Rekommendationerna kan också vara till myndigheterna riktade rekommendationer för att korrigera brister som upptäckts i efterlevnaden av språklagen eller i annan lagstiftning gällande nationalspråken. Med rekommendationer avses emellertid inte att justitieministeriet i enskilda fall kan avgöra frågor som gäller tolkningen av språklagen. Justitieministeriet kan t.ex. inte styra språkval, vilket förvaltningsmyndigheterna eller domstolarna skall göra enligt 12—17 §. Syftet med bestämmelsen är inte att justitieministeriet skall bli en besvärinstans för frågor som enskilda personer har gällande de språkliga rättigheterna.

Enligt förslaget skall justitieministeriet ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta till brister som har konstaterats. Med initiativ avses t.ex. initiativ gällande behov att ändra lagstiftningen och initiativ för att allokera behövliga resurser för verkställigheten av lagen. Ett initiativ kan också gälla förbättringsförslag angående hur all dagliga förvaltningsuppgifter sköts.

Med andra åtgärder avses t.ex. allmänna

råd och instruktioner, som riktas till allmänheten och som gäller språkliga rättigheter samt till myndigheterna riktade råd beträffande iakttagandet av språklagstiftningen i myndighetens verksamhet eller anmärkningar beträffande försummelse av de språkliga rättigheterna.

Justitieministeriet skall i sin övervakningsverksamhet sträva efter att rådgöra med andra myndigheter och med justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman för att främja förverkligandet av lagstiftningen gällande nationalspråken. Ministeriet skall också höra det ministerium som bär ansvar för speciallagstiftningen i fråga innan det tar sådana initiativ till speciallagstiftning som avses i bestämmelsen.

Förslaget ändrar inte den roll och kompetens som justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman har som högsta lagövervakare.

37 §. *Berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen.* Enligt förslaget skall statsrådet varje valperiod lämna riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats. Den i bestämmelsen avsedda berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen är en i 46 § 2 mom. grundlagen avsedd berättelse till riksdagen. Berättelsen lämnas en gång under valperioden som kompletterande material till statsrådets åtgärdsberättelse. Den lämnas så att riksdagen har tid att behandla den i god tid före följande riksdagsval. Det naturliga är att berättelsen behandlas av grundlagsutskottet, som kan remittera den för utlåtande till något annat eller flera andra utskott.

I berättelsen behandlas den lagstiftning som gäller finska och svenska och förverkligandet av denna lagstiftning. Där utvärderas hur språklagen och lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda samt de förordningar som utfärdats med stöd av dessa har förverkligats. Likaså skall språkbestämmelserna i speciallagstiftning utvärderas med tanke på deras förenlighet med språklagen samt med de krav som grundlagen ställer i fråga om de språkliga rättigheterna.

Enligt förslaget skall enligt behov även andra språkförhållanden behandlas i berättelsen. Med språkförhållanden avses då också

sådana områden som inte regleras i lag, men inom vilka de språkliga behoven yppar sig. Uppföljningen av de faktiska språkförhållandena och språkliga behoven kan sålunda påvisa behov av lagstiftning eller brister i lagstiftningen och därmed fungera som en impuls för framtida lagstiftning.

I paragrafen nämns uttryckligen de språkgrupper som uppräknas i 17 § 3 mom. grundlagen. Enligt sista meningen i den föreslagna bestämmelsen skall åtminstone samiska, romani och teckenspråk behandlas i berättelsen. Sålunda ges en utredning om samtliga språkliga rättigheter i en enda berättelse. Uttrycket "åtminstone" gör det möjligt att vid förändrade språkförhållanden i landet även behandla andra språkgrupper, t.ex. de största invandrargruppernas, rättsliga och språkliga ställning i berättelsen. Avsikten är att åtminstone ryska språkets ställning skall behandlas i den första berättelse som ges till riksdagen.

Statsrådet skall i berättelsen föra fram såväl positiva utvecklingstendenser som sådana konflikter mellan lag och verklighet eller andra missförhållanden, som statsrådet eventuellt lagt märke till. Detta förutsätter att det skapas ett fungerande övervakningssystem.

9 kap. Särskilda bestämmelser

I detta kapitel ingår bestämmelser om språken vid Finlands beskickningar i utlandet samt språken vid försvarsmaktens truppförband och försvarsmaktens kommandospråk. I kapitlet ingår också ett bemyndigande att utfärda förordning samt bestämmelser om språklagens ikraftträdande, om de lagar som upphävs och om en övergångsperiod.

38 §. *Finlands beskickningar i utlandet.* Enligt förslaget tillämpas lagens bestämmelser om tvåspråkiga myndigheter med finska som majoritetsspråk på Finlands beskickningar i utlandet. Arbetspråket vid beskickningarna är således i princip finska, men personalen vid beskickningen kan som sitt interna arbetspråk också använda det andra nationalspråket eller båda språken parallellt eller främmande språk i enlighet med vad som bestäms i 26 §. Det är inte ändamålsenligt att i lag utfärda mer detaljerade bestämmelser

om språket vid Finlands beskickningar i utlandet än för andra myndigheter. Vid exempelvis Finlands ambassad i Stockholm kan arbetspråket av praktiska skäl vara svenska eller både svenska och finska. På en expedition eller annan handling som en beskickning i utlandet utfärdas tillämpas vad som bestäms i 19—22 §.

Lagen tillämpas inte på honorärkonsulat, eftersom en honorärkonsul i allmänhet inte är finsk utan utländsk medborgare, som utnämns i syfte att bevaka Finlands intressen i sitt stationeringsland.

I 2 mom. ingår ett bemyndigande att utfärda förordning. Enligt detta kan närmare bestämmelser om användningen av andra språk än finska och svenska vid Finlands beskickningar i utlandet utfärdas genom förordning av statsrådet. Ett bemyndigande att utfärda förordning gällande användningen av främmande språk behövs i språklagen, eftersom lagen om utrikesförvaltningen (204/2000) inte innehåller bestämmelser om språken i utrikesförvaltningen.

Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll 22 § i den nuvarande språklagen och innebär ingen ändring i förhållande till nuvarande läge.

39 §. *Försvarsmaktens truppförband och kommandospråket.* I regeringsformens 75 § 2 mom. fanns en bestämmelse enligt vilken en värnpliktig, som inte själv önskar något annat, såvitt möjligt bör "hänföras till sådant truppförband, vars manskap har samma finska eller svenska modersmål som han, och inom detsamma erhålla sin undervisning på detta språk". I momentet fanns också en bestämmelse om att militärens kommandospråk är finska. I den nya grundlagen finns inte någon bestämmelse om militärens kommandospråk eller om språket i undervisningen för värnpliktiga. I regeringens proposition (RP 1/1998 rd, s. 182) konstaterades att bestämmelser om detta vid behov framdeles kan utfärdas genom lag.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen är de militära truppförbandens språk finska. Ett av truppförbanden skall dock vara svenskt och dessutom skall det vid behov vara möjligt att inrätta andra svenska truppförband eller enheter. Det skall också vara möjligt att vid behov inrätta tvåspråkiga en-

heter. Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att språklagen i detta avseende skall vara så smidig som möjligt, samtidigt som den garanterar möjligheten att ordna utbildning på båda nationalspråken. I 10 § 2 mom. lagen om försvarsmakten (402/1974) föreskrivs att truppavdelning, försåvitt militära synpunkter det medger, skall förläggas till en ort där befolkningens språk är detsamma som truppavdelningens värnpliktigas modersmål eller där befolkningen är tvåspråkig.

Med truppförband avses nuförtiden närmast organisationer på brigadnivå. Tidigare avsågs också s.k. separata bataljoner och batterier, vilka numera inte längre finns. Benämningen truppenhet används av hävd för enheter som lyder under ett truppförband och är mindre än det.

I paragrafens 2 mom. hänvisas till en värnpliktigs rätt enligt 51 a § värnpliktslagen att bli förordnad till ett truppförband vars undervisningsspråk är hans modersmål, finska eller svenska, om han inte önskar något annat, samt till en civiltjänstepliktigs rätt enligt civiltjänstlagen att fullgöra civiltjänsten på sitt modersmål. Också dessa rättigheter kan anses följa direkt av bestämmelserna i grundlagen.

Enligt 3 mom. är försvarsmaktens kommandospråk finska. I 51 a § värnpliktslagen ingår en hänvisning, enligt vilken försvarsmaktens kommandospråk bestäms i språklagen. Med kommandospråk avses inte undervisningsspråket, utan endast de egentliga kommandoorden. Finska kommandoorden skall också framdeles användas även i svenskspråkiga truppförband eller andra militära enheter.

40 §. *Fångvårdsväsendet.* Enligt paragrafens 1 mom. är fångvårdsväsendet enspråkigt finskt. Bestämmelsen utgör ett undantag från bestämmelsen i 6 § 1 mom. 2 punkten, enligt vilken statens centralförvaltningsmyndigheter är tvåspråkiga. Detta undantag kan motiveras med att fångvårdsväsendet till sin karaktär skiljer sig från de övriga statliga centralförvaltningsmyndigheterna. De straffanstalter jämte avdelningar som ingår i fångvårdsväsendet betjänar inte allmänheten utan deras verksamhet sker huvudsakligen inom anstalten. För ett undantag talar också det sätt på vilket straffanstalterna inom fångvårdsvä-

sendet är placerade, vilket skiljer sig från andra statliga myndigheter.

Enligt territorialprincipen i språklagen bestäms myndighetens språkliga ställning enligt språket eller språken hos befolkningen i myndighetens ämbetsdistrikt, eftersom myndighetens uppgift är att sörja för medborgarnas rättigheter och behov inom sitt område. De straffanstalter jämte avdelningar som ingår i fångvårdsväsendet placeras dock inte på vissa orter på grund av deras språkliga ställning. Straffanstalternas verksamhetsområde bestäms inte heller kommunvis. En fånge kan placeras också i någon annan straffanstalt än den som ligger närmast den kommun där fången är bosatt. Ur språklagens synvinkel är därför straffanstalterna och deras avdelningar slumpmässigt placerade. Ett undantag från territorialprincipen kan dock förordas, eftersom språket hos områdets befolkning på grund av straffanstalternas natur har liten betydelse för myndighetens verksamhet.

Enligt paragrafens 2 mom. är det möjligt att genom förordning av justitieministeriet inrätta en eller flera svenskspråkiga avdelningar eller en tvåspråkig avdelning vid en enspråkigt finsk straffanstalt. Syftet med bestämmelsen är att på behörigt sätt trygga en svenskspråkig fånges rättigheter i enspråkigt finsk straffanstalt. En fånge har oberoende av straffanstaltens språkliga ställning rätt enligt 17 § grundlagen att använda sitt eget språk hos myndigheter samt att få expeditioner på detta språk. En fånge har således rätt att använda sitt eget språk t.ex. vid muntlig förhandling i fängelsedomstolen. Han eller hon har också rätt att få beslut i ett förvaltningsärende på sitt eget språk.

Av det föreslagna 2 mom. följer att de resurser som behövs för att trygga svenskspråkiga fångars rättigheter enligt behov kan koncentreras till svenskspråkiga eller tvåspråkiga avdelningar som inrättas. Med resurser avses t.ex. vakter och annan personal vid straffanstalten med kunskaper i svenska, svenskspråkiga hälsovårds-, gudstjänsts-, biblioteks- m.fl. tjänster samt information på svenska. Eftersom straffanstalterna dock enligt 1 mom. är finskspråkiga, kan en svenskspråkig fånges rättigheter vid behov förverkligas genom att tolk anlitas. Vid de andra avdelningarna inom straffanstalten kan verk-

samheten ske enbart på finska.

Närmare bestämmelser om fångars språkliga rättigheter kan ges i de författningar som gäller verkställigheten av straff.

41 §. *Närmare bestämmelser.* Paragrafen innehåller ett bemyndigande att utfärda förordning om verkställigheten av lagen. Genom en förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser ges t.ex. om statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (37 §) eller ges närmare bestämmelser av teknisk art för regleringen av myndigheternas förvaltningsverksamhet.

Detaljerade bemyndiganden att utfärda förordning ingår i den föreslagna lagens 5, 33, 38 och 40 §.

10 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

42 §. *Ikraftträdande.* Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2004.

Genom paragrafens 2 mom. upphävs språklagen av den 1 juni 1922 (148/1922) jämte ändringar. Till följd av detta upphävs även den med stöd av språklagen givna förordningen om verkställighet av språklagen (331/1922) samt andra förordningar och beslut som givits med stöd av den upphävda språklagen.

Enligt paragrafens 3 mom. får åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter vidtas innan lagen träder i kraft. Ikraftträdandet av den nya lagen förutsätter planering och omfattande utbildning samt utarbetande av broschyrer och annan slags information. Myndigheterna skall utvärdera sina nuvarande arbetsmetoder och sin praxis samt planera och genomföra behövliga ändringar.

43 §. *Övergångsbestämmelser.* Paragrafens 1 mom. innehåller en allmän bestämmelse med stöd av vilken de hänvisningar till språklagen (148/1922), som finns i annan lagstiftning, efter lagens ikraftträdande avser denna lag.

Enligt paragrafens 2 mom. förblir sådana språkval, som träffats före lagens ikraftträdande, i kraft hos den myndighet där ärendet blivit anhängigt. T.ex. en tingsrätt skall såle-

des handlägga ett ärende, som blivit anhängigt före lagens ikraftträdande, i enlighet med de bestämmelser som upphävs genom denna lag. Om ärendet förs till en fullföljdsdomstol, skall ärendet fortfarande handläggas i enlighet med de bestämmelser som upphävs genom denna lag.

Syftet med övergångsbestämmelsen är att säkerställa att ett ärende handläggs i enlighet med samma bestämmelser från början till slut. Det föreslås att i bestämmelsen tas in en jämningsklausul, enligt vilken en myndighet med beaktande av partens rätt och fördel kan bestämma att bestämmelserna i denna lag tillämpas även på ett ärende som blivit anhängigt före lagens ikraftträdande. Ett exempel på en sådan situation är att ett ärende formellt blivit anhängigt t.ex. genom att en stämningsansökan kommit in till tingsrättens kansli, men att handläggningen av ärendet inte påbörjats före lagens ikraftträdande.

Enligt paragrafens 3 mom. förblir statsrådets förordning om den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden, som utfärdats med stöd av den upphävda språklagen, efter lagens ikraftträdande i kraft den tid som nämns i förordningen till den del den gäller kommunernas språkliga ställning. Eftersom den språkliga ställningen för myndigheternas ämbetsdistrikt bestäms med stöd av denna lags 6 §, upphävs förordningen dock med avseende på den språkliga indelningen av myndigheternas ämbetsdistrikt.

En ny motsvarande förordning av statsrådet utfärdas med stöd av denna lag först efter att giltighetstiden löper ut för den förordning som gäller när lagen träder i kraft. Syftet med bestämmelsen är att bibehålla den principen obruten att den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden bestäms vart tionde år. Det föreligger ingen orsak att bryta tioårsperioden eftersom kriterierna för hur den språkliga indelningen av kommuner, ämbetsdistrikt och självstyrelseområden bestäms inte ändras till följd av lagen.

I paragrafens 4 mom. föreslås att texter som gäller sådana konsumtionsnyttigheter som avses i 34 § skall ändras inom fem år efter lagens ikraftträdande så att de motsvarar lagens krav.

1.2. Lag om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. *Lagens tillämpningsområde.* Av paragrafen framgår å ena sidan det centrala området för regleringen och å andra sidan lagens organisatoriska tillämpningsområde. Den föreslagna lagen är en allmän lag och gäller såväl de kunskaper i landets nationalspråk, finska och svenska, som krävs av offentligt anställda som kunskaper i andra språk. Tyngdpunkten i regleringen ligger på språkkunskapskraven i fråga om nationalspråken. Dessa regleras mer ingående än språkkunskapskraven för andra språk. Syftet med lagen är att säkerställa att de språkliga rättigheter som anges i 17 § grundlagen och som preciserats i språklagen förverkligas också i praktiken. Lagen ansluter sig således nära till verkställigheten av språklagen.

I 17 § grundlagen finns också ett regleringsförbehåll inskrivet där det sägs att bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Om detta föreskrivs för närvarande i lagen om användning av samiska hos myndigheter. Avsikten är att revidera nämnda lag så att den nya lagen kan träda i kraft samtidigt som den nya språklagen.

Enligt huvudregeln i 1 mom. skall lagen tillämpas inte bara på statliga och kommunala myndigheter utan också på självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar. För tydlighets skull nämns särskilt i paragrafen att lagen också tillämpas på riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli.

Lagens tillämpningsområde avviker från tillämpningsområdet för gällande lag angående den språkkunskap, som skall av stats-tjänsteman fordras. Till skillnad från gällande lagstiftning skall lagen tillämpas också på kommunala myndigheter och självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar som finns inom den kommunala sektorn.

En annan viktig skillnad i tillämpningsområdet jämfört med gällande lagstiftning är att lagen inte skall tillämpas enbart på tjänstemän utan på alla offentligt anställda. En stor del av de offentligt anställda är för närvarande anställda i arbetsavtal. I lagen skall myn-

digheterna åläggas en skyldighet att se till att personalen har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta sina uppgifter. För att denna skyldighet skall uppfyllas är det i allmänhet utan betydelse vilket slag av anställningsförhållande personalen har. Ett sätt på vilket man enligt denna lag säkerställer att personalen har tillräckliga språkkunskaper är att såsom för närvarande uppställa behörighetsvillkor avseende språkkunskaper för personalen. Med stöd av gällande lag har språkkunskapskraven inom staten endast gällt tjänstemän. Enligt denna lag skall tillämpningsområdet för behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper inte begränsas endast till personal i tjänsteförhållande, utan behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper fastställs och kan fastställas också för personal i arbetsavtalsförhållande.

Enligt 2 *mom.* tillämpas i fråga om universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar endast 2—4 samt 8 § i den föreslagna lagen. I dessa paragrafer ingår allmänna bestämmelser om säkerställande av personalens språkkunskaper, utannonsering av krav på språkkunskaper när en tjänst eller någon annan plats ledigförklaras samt språkkunskap som visats efter ansökningstidens utgång. De paragrafer i lagförslaget som gäller behörighetsvillkor skall däremot inte gälla universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar.

Angående kraven på språkkunskaper för personalen vid universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar föreskrivs således särskilt i de författningar som gäller dem. Också bestämmelser om språkkunskaper som krävs av evangelisk-lutherska kyrkans personal skall enligt 3 *mom.* fortfarande finnas i kyrkolagen.

2 §. *Säkerställande av personalens språkkunskaper.* I paragrafen föreslås en uttrycklig bestämmelse om myndigheternas skyldighet att se till att deras personal har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta myndighetens uppgifter på det sätt som språklagen och andra lagar förutsätter. Genom bestämmelsen betonas att myndighetens ledning ansvarar för att verksamheten inom myndigheten uppfyller också de språkliga kvalitetskrav som angivits för den i lagstiftningen. Efter som myndighetens verksamhet huvudsakli-

gen baserar sig på den egna personalens verksamhet, är det även i detta avseende en viktig åtgärd i syfte att säkerställa en kvalitativ verksamhet att se till att personalen har språkkunskaper. Till sitt förfogande har myndigheten allmänna personalpolitiska åtgärder. Grunden till en språkligt kvalitativ verksamhet läggs genom att det fästs vikt vid språkkunskaperna hos dem som anställs och att språkutbildning vid behov ordnas och understöds.

Att myndighetens ansvar betonas har också samband med den allmänna ändring i styrsystemen som skett inom förvaltningen under de senaste decennierna. En detaljerad reglering av tjänstestrukturen och behörighetsvillkoren har i stor utsträckning ersatts med ett resultatstyrningssystem, i vilket också ingår utvärdering av ämbetsverkens och inrättningarnas verksamhet. Också personalen i arbetsavtalsförhållande har fått ökad betydelse i myndigheternas verksamhet. Under dessa förhållanden är det inte möjligt eller ändamålsenligt att i lagen försöka garantera språklig kvalitet i myndighetens verksamhet genom att fastställa detaljerade språkkunskapskrav för tjänsterna, vilket tidigare har varit det huvudsakliga sättet att säkerställa personalens språkkunskaper. Så som framgår av den allmänna motiveringen har det inte heller alltid i tillräcklig grad varit möjligt att garantera den språkliga kvaliteten i verksamheten med hjälp av språkkunskapskrav.

Syftet med den föreslagna lagen är att åstadkomma en smidig reglering av behörighetsvillkoren gällande språk. Avsikten är inte att skärpa språkkunskapskraven över lag. Däremot skall myndigheterna ha språkkunnig personal i just de uppgifter där språkkunskaper de facto behövs. Det gäller t.ex. att noggrannare än förut fundera över och besluta hur språkutbildningen skall kunna integreras i annan utbildning och i det dagliga arbetet. Enligt 6 § i den föreslagna språklagen är myndigheterna antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Hos tvåspråkiga myndigheter är det dock möjligt att av särskilda skäl inrätta enspråkiga enheter eller avdelningar för att tillgodose språkminoritetens behov. Service kan också ges på minoritetsspråket vid ett särskilt serviceställe, förutsatt att nivån på servicen inte sjunker på grund av arrangemanget.

Myndigheterna skall således planera sin verksamhet så att personalens språkkunskaper kan utnyttjas så effektivt som möjligt.

2 kap. **Behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper och beaktande av språkkunskap i samband med anställning**

3 §. *Kontroll av språkkunskaper i samband med anställning.* I paragrafen föreslås en bestämmelse om en allmän skyldighet för myndigheterna att förvissa sig om att de som anställs har tillräckliga språkkunskaper. Bestämmelsen baserar sig på 125 § grundlagen, enligt vilken endast den som också i fråga om språkkunskaperna har tillräckliga förutsättningar att sköta tjänsteuppgifterna på behörigt sätt kan utnämnas till en tjänst. I och med att arbetsavtal har blivit allmännare inom den statliga och kommunala förvaltningen är det motiverat att utsträcka kravet så att det gäller hela personalen oberoende av vilket slag av anställning det är fråga om. Genom bestämmelsen skall de personer som är ansvariga för anställningsfrågor hos myndigheten påminnas om språkkunskapernas betydelse när de sökandes behörighet och meriter bedöms. Enligt bestämmelsen skall myndigheten uttryckligen vara skyldig att förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som de kommande arbetsuppgifterna kräver.

I allmänhet kan språkkunskaperna hos den som söker en tjänst eller någon annan anställning kontrolleras på basis av en utredning av språkkunskaperna som bifogas ansökan. Den språkkunskap som förutsätts i behörighetsvillkoren skall såsom för närvarande alltid visas på föreskrivet sätt. Språkkunskaperna hos andra än statsanställda kan dock eventuellt visas på något annat sätt, som bestäms när språkkunskapskraven fastställs. Även sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver men som inte anges i behörighetsvillkoren kan i allmänhet kontrolleras med hjälp av språkintyg som företes av den sökande. Den sökande kan dock visa dessa språkkunskaper också med hjälp av andra intyg och andra utredningar än dem som gäller för de i behörighetsvillkoren angivna språkkunskaperna. Myndigheten skall ta ställning

till huruvida utredningen är tillräcklig och vid behov begära ytterligare utredningar om språkkunskaperna eller t.ex. i samband med en anställningsintervju försäkra sig om att den sökandes språkkunskaper är tillräckliga. Det sistnämnda sättet att kontrollera språkkunskaperna kommer närmast i fråga när det inte krävs speciellt goda språkkunskaper för skötseln av arbetsuppgifterna.

I paragrafen används uttrycket ”den som anställs”. Avsikten är att paragrafen trots detta skall tillämpas också i sådana situationer där den som utnämns till en tjänst eller ett tjänsteförhållande eller den som anställs för någon annan uppgift redan från tidigare är anställd hos samma arbetsgivare.

4 §. *Utannonsering av krav på språkkunskaper.* Paragrafen gäller myndighetens skyldighet att i platsannonser nämna vilka slags språkkunskaper som fordras av den som utnämns eller anställs. I fråga om statsanställda i tjänsteförhållande kompletteras bestämmelsen vad som föreskrivs i 7 a § 2 mom. statstjänstemannaförordningen (971/1994). Om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper har angivits för en tjänst eller uppgift, skall dessa alltid nämnas i annonsen. Av annonsen skall också framgå vilka kunskaper i olika språk arbetsuppgifterna de facto förutsätter, om den språkkunskap som anges i behörighetsvillkoren inte är tillräcklig eller om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper inte har fastställts. Utöver dessa minimikrav beträffande språkkunskaper skall i annonsen också nämnas eventuella andra språkkunskaper som räknas som en fördel vid anställningen. Språkkunskaper som räknas som fördel kan gälla andra språk eller språkkunskaper som överskrider minimikraven.

Syftet med bestämmelsen är att betona vikten av att myndigheten då den planerar att anställa personal klargör vilka slags språkkunskaper som förutsätts av dem som anställs. Myndigheten kan inte fastställa formella behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper med tanke på enskilda anställningssituationer. Myndigheten skall dock bedöma vilka slags språkkunskaper som förutsätts i arbetsuppgifterna för den som anställs. Dessutom skall myndigheten enligt den föreslagna 2 § se till att dess verksamhet också

uppfyller språkliga kvalitetskrav. Tillräckliga språkkunskaper hos personalen är av central betydelse för att de språkliga kvalitetskraven skall uppfyllas. Om t.ex. myndigheten tidigare har haft problem med att betjäna allmänheten också på svenska på det sätt språklagen förutsätter, är det naturligt att vid nyanställningar fästa särskild vikt vid hurudana kunskaper i svenska de som anställs har.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att få myndigheterna att i sin anställningspolitik i tillräcklig utsträckning och systematiskt fästa vikt vid språkkunskaperna hos dem de anställer, både när det gäller enskilda personer och mer allmänt. Myndigheten kan uppfylla det i paragrafen angivna kravet om att i platsannonsen utöver språkkunskapskraven nämna också andra omständigheter som gäller språkkunskaper och som är av betydelse med tanke på utnämningen eller anställningen endast i det fall att frågan har bedömts redan innan platsannonsen publiceras.

Bestämmelsen är av betydelse också med tanke på de sökandes rättsskydd. Den som söker en tjänst eller en uppgift eller anmäler sig till en sådan kan redan på basis av platsannonsen bedöma vilken betydelse språkkunskaperna kommer att ha när beslut om utnämning eller anställning fattas och vilket slags utredning om sina språkkunskaper han eller hon borde bifoga ansökan.

5 §. *Sättet att fastställa krav på språkkunskaper.* Av paragrafen framgår på vilket sätt behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper fastställs för personalen hos de olika myndigheter som hör till lagens tillämpningsområde. I paragrafen förutsätts också att behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper i finska och svenska fastställs för en viss del av de statsanställda.

Enligt den första meningen i 1 mom. fastställs behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för statsanställda endast genom lag eller med stöd av lag genom förordning av statsrådet eller ett ministerium. Bestämmelsen är inte ett bemyndigande, utan är av konstaterande natur. Syftet med bestämmelsen är att klargöra att behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper inte kan fastställas i enskilda fall, utan att behörighetsvillkoren för statsanställda alltid grundar sig på lag eller en statsråds- eller ministerieförordning.

Övriga ämbetsverk och inrättningar kan inte heller genom egna beslut fastställa behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper.

Bestämmelser om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för statsanställda skall på lagnivå ingå i den föreslagna lagens 6 § 1 mom. I nämnda paragraf hänvisas också till att bestämmelser om språkkunskapskrav för domartjänster finns i lagen om utnämning av domare. För att behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper skall kunna fastställas genom statsråds- eller ministerieförordning krävs ett uttryckligt bemyndigande i lag. Sådana bemyndiganden föreslås i 6 § 2 och 3 mom.

Enligt den andra meningen i 1 mom. skall uttryckliga behörighetsvillkor som gäller kunskaper i finska och svenska fastställas för statsanställda som innehar en central ställning med tanke på utövningen av offentlig makt. Behörighetsvillkor som gäller kunskaper i finska och svenska kan fastställas för övrig personal om det anses behövligt. Behörighetsvillkor skall fastställas för sådana anställda vars arbetsuppgifter omfattar betydande utövning av offentlig makt i förhållande till individens rättigheter och skyldigheter. Sådana uppgifter anses i detta sammanhang t.ex. vara beslutsfattande och föredragning som gäller individens rättigheter, fördelar och skyldigheter, samt uppgifter till vilka ansluter sig en på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller i övrigt i betydande grad ingripa i individens grundläggande fri- och rättigheter.

Till den del högskoleexamen är behörighetsvillkor för den personal som avses här, är huvudregeln att bestämmelser om behörighetsvillkor som gäller kunskaper i finska och svenska finns redan i det föreslagna 6 § 1 mom.

Enligt 2 mom. fastställs krav på språkkunskaper för kommunalt anställda i den ordning som anges i kommunallagen, om inte något annat föreskrivs i eller med stöd av lag. Om språkkunskapskraven i fråga om kommunala tjänsteinnehavare skall således enligt behov föreskrivas i kommunens tjänstestadga. I synnerhet i tvåspråkiga kommuner skall bestämmelserna i tjänstestadgorna bedömas i ljuset av 2 och 3 §. Kommunen skall på förhand bedöma och fastställa vilket slags språkkunskaper som behövs för skötseln av

olika uppgifter.

Enligt 3 *mom.* kan självständiga offentlig-rättsliga inrättningar fastställa språkkunskapskrav för sina anställda, om inte något annat föreskrivs särskilt om dem. Fastställande av språkkunskapskrav är dock möjligt endast om det inte föreskrivs om dem genom lag eller förordning. Språkkunskapskrav måste inte fastställas, men i fråga om vissa tjänster eller uppgifter är det nödvändigt att på förhand tänka igenom och besluta vilket slags språkkunskaper som behövs och förutsätts för att kraven i språklagstiftningen skall uppfyllas.

6 §. *Behörighetsvillkor som gäller statsanställdas kunskaper i finska och svenska.* I paragrafens 1 *mom.* föreskrivs om behörighetsvillkor som gäller kunskaper i finska och svenska för anställda för vilka också högskoleexamen är ett särskilt behörighetsvillkor. I praktiken gäller bestämmelsen statens högsta tjänstemän och en stor del t.ex. av ministeriernas tjänstemän på föredragandenivå. Av dessa tjänstemän fordras vid tvåspråkiga myndigheter utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsmajoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. Vid en enspråkig myndighet krävs utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket. I 6 § i den föreslagna språklagen finns bestämmelser om när myndigheterna är tvåspråkiga och när de är enspråkiga och om hur majoritetsspråket i ämbetsdistriktet bestäms.

De behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper bestäms med stöd av denna bestämmelse, om högskoleexamen uttryckligen utgör ett föreskrivet behörighetsvillkor. Tillämpningsområdet för bestämmelsen omfattar sålunda inte situationer där högskoleexamen fordras i praktiken, även om detta inte uttryckligen anges som behörighetsvillkor. Bestämmelsen är inte heller tillämplig på situationer där kravet på högskoleexamen inte är absolut, utan t.ex. annan lämplig utbildning nämns jämsides.

Enligt 2 *mom.* finns bestämmelser om språkkunskapskrav för domartjänster i lagen om utnämning av domare. Redan i gällande lagstiftning har det av rättssäkerhetsskäl an-

setts motiverat att språkkunskapskraven för domare delvis ställs högre än för andra tjänstemän för vilka högskoleexamen är ett krav. Eftersom bestämmelser om behörighetsvillkor för domare skall utfärdas genom lag, är det naturligt att också behörighetsvillkor som gäller språk tas in i lagen om utnämning av domare. Avsikten är att ett förslag till lag om ändring av lagen om utnämning av domare skall avlåtas till riksdagen så snart som möjligt efter det att den av undervisningsministeriet tillsatta språkexaminationsgruppen har slutfört sitt arbete.

Med stöd av den andra meningen utfärdas bestämmelser om krav på kunskaper i finska och svenska för officerstjänster genom förordning av statsrådet. Varken officerare eller domare omfattas således av tillämpningsområdet för 1 *mom.*

Också bestämmelserna i 3 *mom.* gäller anställda för vilka högskoleexamen utgör behörighetsvillkor. Enligt den första meningen kan bestämmelser om språkkunskapskrav i särskilda fall utfärdas genom förordning av statsrådet på ett sätt som avviker från huvudregeln i 1 *mom.* Enligt bestämmelsen kan sådana undantag föreskrivas, om arbetsuppgifterna förutsätter detta eller om de uppgifter som kräver användning av olika språk hos myndigheten kan fördelas eller om det finns andra särskilt krävande skäl för undantag.

Med stöd av den föreslagna bestämmelsen är det möjligt att genom förordning av statsrådet fastställa både sådana språkkunskapskrav som är högre och sådana som lägre än de krav som anges i 1 *mom.* Exempelvis vissa föredragnings-, forsknings- och översättningsuppgifter förutsätter utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i både finska och svenska. Vid vissa ämbetsverk är det å andra sidan ändamålsenligt att ordna den interna arbetsfördelningen så att ärenden som skall skötas på svenska i huvudsak hänvisas till vissa tjänstemän eller till särskilda enheter som inrättats för svenskspråkiga ärenden. Det kan då vara motiverat att av personalen fordra antingen utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i båda språken eller utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och goda eller endast nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i finska.

Genom förordning av statsrådet kan undan-

tag göras från huvudregeln i 1 mom. också när det finns andra särskilt vägande skäl för undantag. Denna bestämmelse behövs för att lagen inte skall bli alltför osmidig. Utgångspunkten för paragrafens 1 mom. är dock att de högsta tjänstemännen och sakkunniga inom förvaltningen skall ha utmärkta kunskaper i finska och också minst nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i svenska. Av t.ex. en fördragande fordras att han eller hon kan läsa och förstå text som är skriven på svenska.

I paragrafens 4 mom. föreslås ett bemyndigande enligt vilket bestämmelser om kunskaper i finska och svenska som krävs av annan personal än den som avses i 1 mom. kan utfärdas genom förordning av statsrådet eller i vissa situationer, med stöd av ett bemyndigande i en förordning av statsrådet, genom förordning av respektive ministerium. Med stöd av detta bemyndigande utfärdas bestämmelser om krav på kunskaper i finska och svenska för sådana anställda vars uppgifter innebär betydande utövning av offentlig makt i förhållande till individens rättigheter och skyldigheter (andra meningen i 5 § 1 mom.). Dessutom kan behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper fastställas också för annan personal.

Möjligheten att genom förordning av statsrådet överföra rätten att utfärda förordning till respektive ministerium har begränsats till situationer då inga andra behörighetsvillkor har fastställts för personalen i fråga. Till den del behörighetsvillkor som gäller examina eller andra motsvarande behörighetsvillkor för tjänstemän har fastställts och fastställs genom förordning av statsrådet skall också de behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper fastställas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper skall i likhet med de övriga bestämmelserna om behörighetsvillkor tas in i de förordningar som gäller ministeriernas samt ämbetsverkens och inrättningarnas förvaltning. I dessa statsrådsförordningar kan om så önskas tas in bestämmelser om språkkunskapskrav också för sådan personal för vilka inga behörighetsvillkor gällande utbildning har fastställts.

På basis av ett bemyndigande som tagits in i en förordning av statsrådet är det dock möj-

ligt att genom ministerieförordning föreskriva om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper. I en förordning som t.ex. gäller ett ämbetsverk eller en inrättning är det möjligt att ta in ett bemyndigande med stöd av vilket krav på kunskaper i finska och svenska som behörighetsvillkor för annan personal vid ämbetsverket eller inrättningen kan utfärdas genom förordning av ministeriet i fråga. Författningsnivån motsvarar i stort sett den nuvarande. Bestämmelser om den språkkunskap som fordras av annan personal än de högsta tjänstemännen har vid flera ämbetsverk och inrättningar utfärdats genom olika ministeriebeslut. Det som talar för att bestämmelser skall utfärdas i form av en ministerieförordning är också att regleringen är detaljerad och att det finns ett behov att eventuellt rätt ofta göra ändringar i regleringen till följd av att tjänstestrukturen och sättet att organisera arbetsuppgifterna ändras.

7 §. *Krav på kunskaper i andra språk hos statsanställda.* Enligt det bemyndigande som ingår i paragrafen är det möjligt att genom ministerieförordning ställa krav på kunskaper i andra språk än finska och svenska, om kraven inte enligt lag skall fastställas genom förordning av statsrådet.

Myndigheterna skall bedöma i vilken utsträckning behörighetsvillkor som gäller främmande språk skall fastställas i sådana fall då språkkunskaper behövs för skötseln av en tjänst eller uppgift. På förhand fastslagna språkkunskapskrav är till nytta med tanke på myndigheternas organisation, eftersom det innebär att den språkkunskap som behövs för arbetsuppgifterna klargörs redan innan tjänsten eller anställningsförhållandet utannonseras. Bestämmelsen är av betydelse också för de arbetssökandes rättsskydd. Om den språkkunskap som behövs för arbetsuppgifterna har fastslagits på förhand och de sökande känner till dem, har de färdigheter som förutsetts öppet angivits vid tjänsteansökningsförandet.

8 §. *Språkkunskap som visats efter ansökningstidens utgång.* I paragrafen bestäms om möjligheten att även efter ansökningstidens utgång visa föreskriven språkkunskap och inlämna en utredning över detta. En utredning som inlämnats i efterskott får dock inte fördröja handläggningen av ärendet. Paragrafen

innebär ett undantag från huvudregeln, enligt vilken behörighet för en tjänst skall ha vunnits före ansökningstidens utgång. Bestämmelsen motsvarar i sak 5 a § lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras. Bestämmelsens tillämpningsområde utvidgas dock jämfört med nuläget, eftersom gällande lag inte gäller kommunala tjänster. Bestämmelsen skall enligt 1 § 2 mom. också gälla universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar.

Det anses motiverat att bibehålla undantagsbestämmelsen, eftersom språkkunskapskraven kan komma som en överraskning för den sökande. Språkprov ordnas dock med relativt korta intervaller, så det kan ofta hända att den sökande hinner avlägga ett språkprov. Om tillsättandet av en tjänst dock fördröjs på grund av att en sökande önskar avlägga ett språkprov, beaktas denna sökande inte.

9 §. *Dispens.* I exceptionella fall kan det vara oändamålsenligt att iaktta de föreskrivna språkkunskapskraven när en tjänst eller en anställning tillsätts. Språkkunskapskraven kan utgöra ett hinder för att få tjänsten. Så kan vara fallet om de föreskrivna språkkunskapskraven i ett enskilt fall inte är nödvändiga för att tjänsten skall kunna skötas och den sökande i övrigt har goda förutsättningar att sköta tjänsten med framgång. När t.ex. en utlänning söker en tjänst kan det finna särskilda skäl att göra undantag från de allmänna kraven. Detta kan särskilt vara fallet om det finns skäl att anta att den sökande snabbt förmår skaffa sig de språkkunskaper som krävs.

Enligt förslaget skall statsrådet av särskilda skäl kunna bevilja dispens från föreskrivna språkkunskapskrav. För beviljande av dispens skall det finnas objektivt motiverade skäl. Dispens kan dock inte beviljas enbart på den grunden att någon inte har avlagt föreskriven språkexamen. Bestämmelsen om dispens kan tillämpas t.ex. när någon på grund av talfel, hörselskada eller lässtörningar inte kan avlägga föreskrivet språkprov, om personen i fråga i övrigt skulle klara av arbetsuppgifterna.

Myndigheterna är enligt den föreslagna lagen skyldiga att se till att deras personal har den språkkunskap som arbetsuppgifterna och genomförandet av språklagen och andra lagar

förutsätter. Dispens kan därför inte beviljas, om det leder till att myndigheten inte klarar av sina lagstadgade uppgifter.

Beslut om beviljande av dispens från de behörighetsvillkor som gäller språk avser endast en viss tjänst eller uppgift. Dispens som beviljats för en viss tjänst eller uppgift innebär inte att den som beviljats dispens skulle ha befriats från språkkunskapskraven när han eller hon söker en annan tjänst.

Beslut om beviljande av dispens fattas av statsrådet. Enligt 7 § 1 mom. lagen om statsrådet (78/1922) avgörs regerings- och förvaltningsärenden som ankommer på statsrådet i det ministerium som saken gäller, om ärendena inte enligt grundlagen, någon annan lag eller en förordning skall avgöras vid statsrådets allmänna sammanträde. Eftersom det inte föreskrivits att beviljande av dispens skall avgöras vid statsrådets allmänna sammanträde, ankommer det på det behöriga ministeriet att avgöra ett sådant ärende.

3 kap. **Statliga examina i finska och svenska**

10 §. *Språkexamina för statsförvaltningen.* Enligt paragrafens 1 mom. kan kunskaper i finska och svenska visas genom språkexamina för statsförvaltningen. För vardera språket finns en separat examen. Språkexamina för statsförvaltningen är således examen i finska för statsförvaltningen och examen i svenska för statsförvaltningen.

Språkexamina är för närvarande fyra till antalet: fullständigt behärskande av finska eller svenska, förmåga att använda finska eller svenska i tal och skrift, förmåga att använda finska eller svenska i tal samt förmåga att förstå finska eller svenska. Genom förslaget minskas antalet examina till två, vilket gör språkexamenssystemet inom statsförvaltningen klarare. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om den språkkunskap som skall visas genom språkexamina för statsförvaltningen. Sättet på vilket detta görs beskrivs i motiveringen för 2 mom. i denna paragraf.

I statens språkexamina varierar för närvarande antalet vitsord och nivåskalorna i de olika examina allt från hjälpliga språkkunskaper till fullständigt behärskande av språk

ket. Enligt förslaget skall examinanden genom examina visa utmärkta, goda eller nöjaktiga kunskaper i finska eller svenska. En enhetlig vitsordsskala i tre steg, utmärkta — goda — nöjaktiga, skall användas vid alla språkexaminsprestationer. Den nuvarande högsta nivån i fråga om språkkunskaperna ”fullständigt behärskande” föreslås bli ersatt med uttrycket utmärkta (muntliga och skriftliga) kunskaper. Syftet med den ändrade benämningen är dock inte att ändra innehållet eller nivån i fråga om språkkunskapskraven. Förslaget motiveras med att fullständigt behärskande av ett språk är ett orealistiskt krav. Det föreslås att vitsordet hjälpliga inte längre skall användas. Motiveringen är att hjälpliga språkkunskaper i praktiken inte anses vara tillräckliga för att uppfylla de språkliga kvalitetskraven hos de statliga myndigheterna.

Enligt 2 mom. utfärdas närmare bestämmelser om examina och om utfärdande av examensintyg genom förordning av statsrådet. Avsikten är att ersätta förordningen om ådagaläggande av kunskap i finska och svenska språken (442/1987), som upphävs samtidigt med gällande språkkunskapslag, med en ny förordning. I förordningen skall ingå bestämmelser om hur olika delområden av språkkunskaperna kan visas genom separata prestationer i språkexamina för statsförvaltningen. Genom språkexaminsprestationer är det således fortfarande möjligt att visa bl.a. muntliga språkkunskaper, skriftliga språkkunskaper och språkförståelse, vilka i sin tur baserar sig på olika delområden av språkkunskaperna — såsom förmåga att förstå tal, förmåga att förstå text och muntlig och skriftlig förmåga. I gällande förordning regleras varken språkexamina eller deras uppbyggnad på ett enhetligt sätt. Målet är att examensprestationernas struktur i framtiden bättre skall motsvara de centrala delområden av språkkunskaperna som behövs för en tjänst eller någon annan uppgift. Genom förordning skall också föreskrivas vilka som är berättigade att underteckna examensintyg.

Enligt 3 mom. utfärdar utbildningsstyrelsen bestämmelser om grunderna för examina efter att examensnämnderna yttrat sig. Grunderna för examina skall bl.a. gälla krav på innehåll och färdighetsnivå för examensprestationerna och deras delområden samt be-

dömningen av prestationerna. I fråga om examinas innehåll och bedömningsgrunderna finns för närvarande inga gällande normer på lägre nivå än i förordning. Med stöd av lagen om allmänna språkexamina (668/1994) beslutar utbildningsstyrelsen däremot om grunderna för allmänna språkexamina. Dessa grunder omfattar bestämmelser om bl.a. examinas innehåll, beskrivning av färdighetsnivåerna, temaområden, kommunikativa syften, testuppgifter och bedömning. På samma sätt är det möjligt att säkerställa att också språkexamina för statsförvaltningen når upp till en sådan kvalitativ nivå som avsetts. Syftet med grunderna för examina är att skapa förutsättningar för ett system genom vilket språkexamina för statsförvaltningen kan utvecklas och språkkunskaperna hos examinanderna bedömas enligt enhetliga kriterier.

Utbildningsstyrelsen skall dessutom fastställa formulär för examensintyg efter att examensnämnderna har yttrat sig. Den knapphändiga examensmodell som används för närvarande baserar sig på de bestämmelser om examensintyg som givits i den upphävda instruktionen för språknämnderna (82/1923). Avsikten med ett fastställt formulär för examensintygen är att trygga en enhetlig praxis i fråga om intygens innehåll och den information de tillhandahåller. Med tanke på examinandens rättsskydd är det nödvändigt att intyget obestriddligen ger uppgifter om innehållet i och färdighetsnivån på den språkkunskap som visats i examensprestationen. Även myndigheten skall kunna lita på språkkunskapsintygen då den kontrollerar språkkunskaperna hos den som anställs. En klar intygsmodell underlättar också arbetet för dem som skall bedöma språkkunskaperna.

11 §. *Förvaltningen och genomförandet av språkexamina för statsförvaltningen.* Enligt paragrafens 1 mom. svarar utbildningsstyrelsen för förvaltningen och utvecklandet av språkexamina för statsförvaltningen samt för tillsynen över genomförandet. Ansvaret för förvaltningen av de statliga språkexamina överfördes från undervisningsministeriet till utbildningsstyrelsen genom den ändring (1300/2001) av språkexaminsförordningen som trädde i kraft den 1 januari 2002. Enligt denna ändring finns språkexaminsnämnderna i samband med utbildningsstyrelsen. Från

och med samma datum har en tjänsteman vid utbildningsstyrelsen varit sekreterare för nämnderna. Avsikten är att utbildningsstyrelsen inom ramen för lag och förordning skall ha fullmakt att sköta förvaltningen och genomförandet av språkexamina för statsförvaltningen samt tillsynen över genomförandet på ett övergripande sätt.

För genomförandet av språkexamina finns enligt paragrafens 2 *mom.* i samband med utbildningsstyrelsen språkexamensnämnder för finska och svenska språket. Dessutom förordnar utbildningsstyrelsen examinatore som skall verkställa språkexamina. För närvarande utser undervisningsministeriet till vardera examensnämnden tre ordinarie medlemmar samt ett behövligt antal adjungerade medlemmar i olika delar av landet. Avsikten är att utnämningssrätten i och med den förordning som skall utarbetas överförs till utbildningsstyrelsen. Examinatorerna skall inte längre höra till examensnämnden och medlemmarna i nämnderna skall inte ensamma kunna fungera som examinatore utan särskilt förordnande. Avsikten är å ena sidan att betona examensnämndens karaktär av kollegialt organ och å andra sidan examinerernas (de nuvarande adjungerade medlemmarnas) självständiga ställning.

För närvarande skall de adjungerade medlemmarna antingen vara förtrogna med språkundervisning eller ha avlagt juris kandidatexamen. Kravet på juridisk examen härifrån en tid då juristerna var starkt representerade i olika uppgifter inom statsförvaltningen, i synnerhet vid ministerierna. Behörighetsvillkoret för de föreslagna examinererna skall i framtiden vara att de är insatta i bedömning av språkkunskap. Avsikten är att språkexamina för statsförvaltningen i framtiden skall visa sådan allmän språkkunskap som behövs i uppgifter inom statsförvaltningen och inte mäta språkkunskap som hänförs till en enskild yrkessektor. Det finns därför inte längre någon orsak att ge juristerna som företrädare för en yrkessektor en särställning. I och med att bedömningsverksamheten i fråga om språkkunskaper utvecklas blir också kravet på att examinererna skall vara förtrogna med språkundervisning rätt ensidigt. Examinatorerna kan göra sig förtrogna med bedömning av språkkunskap inte

enbart via språkundervisningsuppgifter utan t.ex. också via språkforskningsuppgifter.

Enligt paragrafens 3 *mom.* har språkexamensnämndernas ledamöter och examinererna tjänsteansvar.

Bestämmelsen om tjänsteansvar innebär bl.a. att språkexamensnämndernas ledamöter och examinererna när de sköter en offentlig förvaltningsuppgift omfattas av straffrättsligt tjänsteansvar. Kraven på god förvaltning gäller framför allt beslutsfattande som ansluter sig till en offentlig förvaltningsuppgift. Särskild vikt skall då läggas vid bl.a. att examinererna är opartiska. Det föreslås därför att de jävsgrunder för tjänstemän som föreskrivs i lagen om förvaltningsförfarande skall tillämpas också på språkexamensnämndernas ledamöter och examinererna.

Enligt paragrafens 4 *mom.* skall närmare bestämmelser om språkexamensnämndernas sammansättning och om hur de tillsätts samt om nämndens uppgifter och om behandlingen av ärenden i nämnderna, om hur examiner utses och examina avläggs samt om tillsynen över genomförandet av språkexamina utfärdas genom förordning av statsrådet.

Enligt 5 *mom.* skall utbildningsstyrelsen vid behov, efter att språkexamensnämnderna har yttrat sig, ge anvisningar för examinererna om hur språkexamina skall verkställas. Anvisningarna skall innehålla närmare anvisningar bl.a. om sammanställandet av test och om bedömningen. Sådana s.k. provspecifikationer har givits till dem som sammanställer och bedömer de allmänna språkexamina. Utbildningsstyrelsens föreskrifter om grunderna för examina riktas dock till examinanderna lika väl som till examinererna. Av denna anledning skall utbildningsstyrelsen vid behov ha möjlighet att utfärda mer ingående anvisningar till examinererna om sammanställandet av test och om bedömningen.

12 §. *Avgifter.* Enligt paragrafen uppbärs en avgift för deltagande i språkexamen som språkexamensnämnderna ordnar och för nämndernas beslut samt för examina som examinererna ordnar. Avgiftens storlek bestäms genom förordning av undervisningsministeriet. Bestämmelsen motsvarar ministeriets nuvarande behörighet att besluta om avgifterna. Undervisningsministeriet har ut-

färdat nya bestämmelser om avgifter för språkexamina i undervisningsministeriets förordning om utbildningsstyrelsens avgiftsbelagda prestationer (1324/2001). Förordningen har givits med stöd av lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) och avgifterna baserar sig på de avgifter som uppbärs för offentligrättsliga prestationer. Ett bemyndigande som gäller avgifter behövs i den lagförslaget, eftersom tillämpningsområdet för lagen om grunderna för avgifter till staten inte omfattar avgifter som uppbärs för enskilda examinatorers prestationer. Avsikten är dock att de avgifter som uppbärs för språkexamina för statsförvaltningen fortfarande skall motsvara prestationernas självkostnadsvärde och att utbildningsstyrelsen skall sköta hela betalningsrörelsen i samband med språkexamina.

13 §. *Språkkunskap som visas genom allmänna språkexamina eller i samband med studier.* Enligt paragrafen kan kunskaper i finska eller svenska visas också genom allmänna språkexamina enligt vad som bestäms genom förordning av statsrådet. Med stöd av lagen om allmänna språkexamina kan vem som helst avlägga allmänna språkexamina i olika språk, inbegripet finska och svenska. De allmänna språkexamina är indelade i test på grundnivå, på mellannivå och på högsta nivå. I alla test i språkexamina skall finnas tre delprov: hörförståelse, textförståelse, muntlig framställning, skriftlig framställning samt strukturer och ordförråd. I examensintyget ges ett allmänt omdöme om den deltagandes språkfärdigheter samt separata omdömen om nivån i delproven. Utbildningsstyrelsen har sedan början av 1990-talet utvecklat de allmänna språkexamina i samarbete med Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet. Bedömningen av examina baserar sig på en färdighetsnivåskala i sex steg som är jämförbar med färdighetsnivåskalan i den allmänneuropeiska referensram som Europarådet utvecklat.

Den språkkunskap som krävs av statstjänstemän kan för närvarande inte visas genom allmänna språkexamina. Examenstillfällen ordnas ett par gånger om året. Enligt förslaget skall de allmänna språkexamina vara ett möjligt sätt att visa språkkunskaper. För statsförvaltningen måste det dock fortfarande

finnas egna examina, eftersom de sökande i samband med tillsättningen av en tjänst eller övrig anställning vid behov måste kunna visa sina språkkunskaper utan dröjsmål. För att språkkunskaper som visas genom allmänna språkexamina skall kunna beaktas på ett så smidigt sätt som möjligt föreslås att det genom förordning av statsrådet bestäms på vilket sätt de olika färdighetsnivåerna i de allmänna språkexamina direkt kan jämföras med språkkunskaper som visas i språkexamina för statsförvaltningen.

Kunskaper i finska eller svenska kan såsom hittills visas också i samband med studier enligt vad som bestäms genom förordning av statsrådet. För närvarande behövs inget intyg över språkkunskaperna i de fall som föreskrivs genom förordning, bl.a. på basis av språkprov eller språkstudier som genomförts i samband med skolutbildning och/eller högskolestudier.

Enligt rådande praxis krävs inget intyg över fullständigt behärskande av finska eller svenska av den som har fått sin skolutbildning och avlagt mogenhetsprov på språket i fråga vid högskola (universitet eller yrkes-högskola). En person som t.ex. fått sin skolutbildning på finska, men som har studerat och avlagt mogenhetsprov på svenska, anses däremot inte behärska någotdera språket fullständigt. I detta avseende är det skäl att modernisera systemet och införa bestämmelser som gör det möjligt också för andra än dem som avlagt högskoleexamen att visa utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i språket.

Högskolornas grundexamina har sedan början av 1990-talet också omfattat språkprov som gäller (goda/nöjaktiga) muntliga och skriftliga kunskaper i det andra inhemska språket. Avsikten är att även i fortsättningen genom förordning föreskriva på vilket sätt kunskaper i det andra inhemska språket kan visas genom språkprov eller andra språkstudier i samband med högskolestudier i stället för genom språkexamen för statsförvaltningen.

14 §. *Intyg om motsvarande språkkunskaper.* För närvarande kan språkexamenämnden utan examen utfärda intyg över fullständigt behärskande av finska eller svenska på basis av litterär verksamhet eller tidigare tjänsteverksamhet. Ungefär ett tiotal sådana

fall förekommer årligen. Personer som kan komma i fråga är t.ex. sådana som har mångårig erfarenhet av vetenskaplig verksamhet eller av arbetsuppgifter inom den offentliga förvaltningen på språket i fråga, men som inte i samband med studier visat sig fullständigt behärska språket. I alla fall har det fordrats en utredning som bilaga till ansökan. Om det inte rått fullständig säkerhet om nivån på språkkunskaperna, har sökanden kallats till en språkexamen som ordnats av språkexaminationsnämnden.

Enligt förslaget kan språkexaminationsnämnderna på ansökan utfärda intyg om språkkunskaper som motsvarar språkexamina för statsförvaltningen, om någon genom tidigare verksamhet har visat utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i språket. Dessutom kan nämnderna besluta om jämförelse av språkstudier som fullgjorts utomlands med språkexamina för statsförvaltningen.

Huvudregeln är fortfarande att språkkunskaperna skall visas antingen genom en särskild språkexamen för statsförvaltningen eller genom en allmän språkexamen eller i samband med studier. Sedan Finland blev medlem i Europeiska unionen skall gemenskapsrättens krav i fråga om arbetskraftens fria rörlighet dock beaktas också i den lagstiftning som gäller språkkunskapskrav.

Principen om arbetskraftens fria rörlighet genomförs genom rådets förordning (EEG) nr 1612/68 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen. I artikel 3.1 i förordningen förbjuds alla nationella bestämmelser som i och för sig förefaller icke-diskriminerande men vars utslag eller huvudsakliga syfte eller effekt är att utesluta medborgare i andra medlemsstater från den erbjudna anställningen. Genom den undantagsbestämmelse om språkkunskapskrav som finns i artikeln har dock tagits hänsyn till att språkkunskapskrav kan vara nödvändiga och godtagbara även om de indirekt är diskriminerande. Även sådana språkkunskapskrav är tillåtna, om de beror på det erbjudna arbetets eller den erbjudna uppgiftens natur.

Europeiska gemenskapernas domstol har tagit ställning till tolkningen av denna bestämmelse i målet C—379/89, Anita Groener. Domstolens tog ställning till frågan om

en fast heltidstjänst som teckningslärare på Irland är av sådan karaktär att det är berättigat att ställa krav på kunskaper i iriska. Domstolen konstaterade att EG-fördraget inte förbjuder en medlemsstat att bedriva politik för att skydda och främja ett språk som är medlemsstatens nationalspråk och samtidigt dess första officiella språk. Domstolen betonade dock att denna politik inte får kränka sådana grundläggande rättigheter som arbetstagarnas fria rörlighet är. Kravet på språkkunskaper får således inte ställas oproportionerligt högt i förhållande till målet.

Som en begränsning av arbetstagarnas fria rörlighet betraktas utöver de krav som gäller nivån på språkkunskaperna också sådana bestämmelser och sådan praxis som anger att språkkunskaperna måste visas på ett bestämt sätt. Europeiska gemenskapernas domstol har tagit ställning till sättet att visa språkkunskaperna i det ovan nämnda målet, Anita Groener, samt i målet C—281/98, Roman Angonese, där det var fråga om att visa kunskaper i italienska och tyska genom ett särskilt intyg över tvåspråkighet.

Av motiveringen till den sistnämnda domen kan man sluta sig till att gemenskapsrätten inte ställer hinder för att en sökande till en tjänst eller befattning förutsätts visa sina språkkunskaper i samband med ansökan genom särskilda intyg. Det kan däremot medföra problem att koppla visandet av kunskaperna enbart till inhemsk utbildning och inhemsk intyg som utfärdats med stöd av inhemsk utbildning. Ett sådant krav i fråga om sättet att visa språkkunskaperna bedöms åter som en eventuellt berättigad begränsning av de gemenskapsrättsliga grundläggande rättigheterna. För att det skall vara godtagbart att endast ett visst sätt att visa kunskaperna accepteras, måste detta krav ha objektiva skäl, som inte får vara beroende av de sökandes medborgarskap. Dessutom skall kraven och de godtagbara målen stå i rätt proportion till varandra.

Det bör anses vara en klar reglering ur gemenskapsrättens synvinkel, om sättet att visa språkkunskap fastställs så att språkkunskaperna kan visas inte bara med vissa inhemsk intyg utan också med motsvarande intyg som utfärdats i andra EES-stater.

Det är ofta en synnerligen krävande uppgift

att bedöma utländska språkintyg och andra handlingar som utvisar språkkunskap och att jämföra dem med kraven i den nationella lagstiftningen för att konstatera examinas motsvarighet. Det föreslås därför att denna bedömning skall höra till examensnämndernas uppgifter.

15 §. *Examinandens rättsskydd.* Enligt paragrafens 1 och 2 mom. får en examinatorns beslut inte överklagas genom besvär. Den som är missnöjd med en examinatorns bedömning får dock inom sju dagar efter att han eller hon fått del av beslutet anmäla sig för att avlägga examen inför språkexaminationsnämnden avgiftsfritt. Bestämmelsen motsvarar i sak gällande förordning där det sägs att examinanden har rätt att avlägga examen inför nämnden, om han inte är nöjd med en medlems eller adjungerad medlems beslut. I praktiken har inga sådana fall förekommit. I allmänhet har de som underkänts avlagt examen på nytt antingen inför samma eller en annan medlem eller adjungerad medlem.

Med tanke på examinandens rättsskydd anses det viktigt att examinatorns bedömning kan föras till examensnämnden för avgörande. Det är här dock inte fråga om ett egentligt rättsmedel, eftersom det är en ny prestation som bedöms. Man har dock velat begränsa den tid som kan utnyttjas för att uttrycka missnöje för att rättskyddsmedlet skall motsvara sitt ändamål och inte ge möjlighet till omtagning i all oändlighet. Då det examens-tillfälle som examensnämnden ordnar i praktiken infaller inom en månad efter föregående prestation, ligger examinandens språkkunskaper tidsmässigt nära examinatorns bedömning. Den nya examinationen inför nämnden är avgiftsfri.

Enligt paragrafens 3 mom. kan den som är missnöjd med examensnämndens beslut söka ändring genom att anföra besvär hos förvaltningsdomstolen. Någon motsvarande bestämmelse existerar inte för närvarande, även om sökande av ändring har varit möjligt eftersom det inte funnits ett uttryckligt besvär-förbud. Sådana fall har dock inte förekommit.

Med tanke på examinandens rättsskydd anses det viktigt att ändring i examensnämndens beslut kan sökas genom normala förvaltningsbesvär. De examensprestationer

som avläggs inför nämnden arkiveras, och de kan därför bedömas på nytt i förvaltningsdomstolen.

4 kap. **Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser**

16 §. *Ikraftträdande.* Lagen föreslås träda i kraft samtidigt som den föreslagna nya språklagen, dvs. den 1 januari 2004. Genom lagen upphävs lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras. Samtidigt upphävs automatiskt de förordningar som givits med stöd av den upphävda lagen. Till följd av detta måste de föreskrifter på förordningsnivå som gäller krav på tjänstebehörighet revideras så att de kan träda i kraft den 1 januari 2004.

Innan lagen träder i kraft måste åtgärder vidtas för att verkställa den. Nya språkexaminationsnämnder och examinatorer måste utses så att verksamheten kan påbörjas genast när lagen har trätt i kraft. Utbildningsstyrelsen bör meddela de föreskrifter om grunderna för examina och fastställa de formulär för examensintyg som avses i 10 § 3 mom. samt ge de anvisningar för examinatorerna om hur språkexamina skall verkställas som avses i 11 § 5 mom.

17 §. *Övergångsbestämmelser.* Enligt paragrafens 1 mom. skall bestämmelser om jämställande av examina som avlagts innan lagen träder i kraft med examina som avlagts med stöd av den nya lagen utfärdas genom statsrådsförordning. Avsikten är att examina som har avlagts innan lagen träder i kraft inte skall behöva avläggas på nytt.

Om behörighetsvillkor i någon annan lag eller förordning anges vara fullständigt behärskande eller fullständiga kunskaper i finska eller svenska skall detta enligt paragrafens 2 mom. motsvara sådana utmärkta kunskaper i språket i fråga som avses i den föreslagna lagen. Den föreslagna bestämmelsen beror på att examinas benämningar ändrats.

Enligt paragrafens 3 mom. skall hänvisningar i andra lagar eller förordningar till lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras efter att lagen har trätt i kraft avse denna lag. Hänvisningar i andra författningar behöver således inte nödvändigtvis ändras om det inte finns ändringar

i sak som kräver det.

1.3. Lag om ändring av rättegångsbalken

4 kap. Rättegångspråket

I rättegångsbalken och i annan lagstiftning gällande domstolsförfarandet har det hittills inte funnits bestämmelser om vilka språk som kan vara handläggningsspråk i en rättegång. Bestämmelserna om tolkning vid rättegång har hittills ingått i annan lagstiftning utan tydliga hänvisningar till rättegångsbalken. Det har inte funnits uttryckliga bestämmelser om översättning, men i praktiken har man tolkningsvägen ansett tolkbestämmelserna gälla även översättning. Med förslaget strävar man efter att förtydliga den praxis, som gäller rättegångsspråken. Avsikten är att förbättra individens rättsskydd med hjälp av klara regler om tolkning och översättning. Förslaget leder inte till ändringar i sak.

1 §. Enligt paragrafen är finska eller svenska handläggningsspråk i rättegång. Frågan om på vilket språk ett ärende skall handläggas i varje enskilt fall avgörs enligt språklagens språkvalsbestämmelser (i tvistemål 15 §, i ansökningsärenden 16 § och i högre instans 17 §). Handläggningsspråket kan dock inom samernas hembygdsområde vara samiska i enlighet med vad som bestäms särskilt (3 § lagen om användning av samiska hos myndigheter). En finsk domstol får inte behandla ett mål på något annat språk än dessa. Detta utgör emellertid inget hinder för att expeditioner, som avfattats på främmande språk, godkänns som bevis eller att vittnen eller parter hörs på andra språk. En förutsättning är då att parternas rättssäkerhet eller domstolens ämbetsutövning inte äventyras. Förslaget leder inte till ändringar i gällande praxis.

2 §. Paragrafens 1 mom. innehåller i fråga om tolkning och översättning till finska och svenska en hänvisning till språklagen (18 och 20 §) och paragrafens 2 mom. innehåller i fråga om samiska en hänvisning till lagen om användning av samiska hos myndigheter (6 och 8 §).

Enligt paragrafens 3 mom. skall en part som talar något annat språk än finska, svenska eller samiska, och som behöver tolk eller

översättning av expeditioner, enligt huvudregeln själv skaffa och bekosta tolkning eller översättning. Förslaget motsvarar till sitt innehåll bestämmelsen om tolkning i tvistemål och ansökningsärenden enligt 18 § 2 mom. och översättning enligt 20 §:n 2 mom. språklagen. Skyldigheten att själv skaffa tolk eller översättning innebär såväl att beslutet eller någon annan expedition ges till översättning som att parten står för kostnaderna. Bestämmelsen grundar sig på tanken att partens rättsskydd i tvistemål och ansökningsärenden inte är lika utsatt som t.ex. i brottmål eller förvaltningsärenden och att tvister mellan privatpersoner och juridiska personer skall lösas på parternas egen bekostnad också då tvisterna förs till domstol för avgörande. Tolknings- och översättningskostnaderna utgör inte ett undantag från de allmänna bestämmelserna för hur rättegångskostnader fördelas mellan parterna.

Enligt förslaget skall domstolen dock ha möjlighet att avvika från huvudregeln och överväga, om tolknings- och översättningskostnaderna med beaktande av ärendets art helt eller delvis skall betalas av statens medel. T.ex. familjerättsliga tvister med internationell anknytning, som gäller vårdnad eller underhåll av barn, kan ur den enskildes synvinkel vara så komplicerade och dyra att det med beaktande av ärendets art kan vara befogat att betala tolk- och översättningskostnaderna av statens medel. Domstolen kan även själv sköta om tolkning och översättning, om den har tillräckliga språkliga resurser för ändamålet. Förslaget innebär inga ändringar jämfört gällande bestämmelser.

I paragrafen ingår en hänvisning till domstolarnas skyldighet att sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolknings- och översättningshjälp. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll artikel 2 i konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (den nordiska språkkonventionen, FördrS 11/1987). Förslaget innebär inga ändringar jämfört med gällande lagstiftning.

Hänvisningen till lagen om rättegång i brottmål i paragrafens 4 mom. är till sin natur informativ och den klargör att det beträffande tolkning i brottmål finns bestämmelser som

avviker från bestämmelserna i rättegångsbalken.

1.4. Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål

6 a kap. Rättegångsspråket

I lagen om rättegång i brottmål finns det inte några bestämmelser om handläggningspråket i brottmål. Bestämmelserna om tolkning vid rättegång har hittills ingått i annan lagstiftning utan tydliga hänvisningar till processlagstiftningen. Också enligt artikel 6 stycke 3 punkt (e) i Europarådets människorättskonvention, FördrS 19, som Finland ratificerat, har den som anklagas för brott rätt att utan kostnad erhålla bistånd av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen. Det har inte funnits uttryckliga bestämmelser om översättning, men tolkningsvägen har man i praktiken kommit till att bestämmelserna om tolkning gäller även översättning.

Med förslaget eftersträvas ett förtydligande av gällande praxis. Avsikten är att förbättra individens rättsskydd med hjälp av klara regler om tolkning.

1 §. Enligt förslaget är finska och svenska handläggningspråk i brottmål. Frågan om på vilket språk ett ärende skall handläggas i varje enskilt fall avgörs enligt språklagens språkvalsbestämmelser (14 § och i högre instans 17 §). Handläggningspråket i brottmål kan dock inom samernas hembygdsområde vara samiska i enlighet med vad som särskilt bestäms (3 § lagen om användning av samiska hos myndigheter). En finsk domstol får bestämma att något annat språk än dessa skall vara handläggningspråk. Detta utgör emellertid inget hinder för att expeditioner på främmande språk godkänns som bevis eller att vittnen eller parter hörs på andra språk. En förutsättning är då att parternas rättssäkerhet eller domstolens ämbetsutövning inte äventyras. Förslaget leder inte till ändringar i gällande praxis.

2 §. Paragrafen innehåller i fråga om tolkning och översättning till finska och svenska en hänvisning till språklagen (18 och 20 §) och i fråga om samiska en hänvisning till lagen om användning av samiska hos myndig-

heter (6 och 8 §).

Enligt förslaget har en part, som talar ett annat språk än finska, svenska eller samiska rätt till tolk eller översättning som betalas av statens medel. Den som anklagas för brott har enligt artikel 6 stycke 3 punkt (e) i Europarådets människorättskonvention rätt att utan kostnad erhålla bistånd av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen. Förslaget uppfyller människorättskonventionens krav. Bestämmelsen uppfyller också det krav som artikel 2 i den nordiska språkkonventionen uppställer och enligt vilken domstolen skall sörja för att medborgare i ett annat nordiskt land får behövlig tolknings- och översättningshjälp.

Enligt förslaget har målsäganden i brottmål som drivs av åklagaren, rätt till tolk och översättning som ombesörjs på tjänstens vägnar och som betalas av statens medel. Med förslaget avser man att beakta situationer i vilka målsägandens medverkan har stor betydelse för sakens handläggning eftersom målsäganden skall höras i bevissyfte. I sådana situationer skulle det vara oskäligt att målsäganden själv skulle vara tvungen att stå för tolknings- och översättningskostnader. Exempel på sådana fall som kan falla inom tillämpningsområdet för bestämmelsen kan vara brottmål som gäller sexualbrott.

Domstolen är på tjänstens vägnar skyldig att se till att tolk kallas in och att översättningsuppdrag ges till en translator. Domstolen kan dock även själv ta hand om tolkning och översättning om den har tillräckliga språkliga resurser för ändamålet. Parterna har därför inte rätt att kräva att en utomstående tolk kallas in. Förslaget leder inte till ändringar i gällande praxis.

1.5. Lag om ändring av förundersökningslagen

37 §. Förslaget innehåller beträffande finska och svenska en hänvisning till språklagen (10 och 18 §), enligt vilken den som blir hörd har rätt att använda det språk han eller hon väljer eller sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Med den som blir hörd avses både den som förhörs som misstänkt och en person som hörs i egenskap av vittne.

I fråga om samiska innehåller förslaget en

hänvisning till lagen om användning av samiska hos myndigheter (6 §).

Enligt förslaget har den, som talar ett annat språk än finska, svenska eller samiska, i förundersökningen rätt till tolk som betalas av statens medel. Bestämmelsen uppfyller kravet i artikel 6 stycke 3 punkt (e) i Europarådets människorättskonvention, det vill säga att den som anklagas för brott har rätt att utan kostnad erhålla bistånd av tolk, om han eller hon inte förstår eller talar det språk som myndigheten använder. Förslaget gäller den som hörs som misstänkt och den som hörs i egenskap av vittne.

Myndigheten är skyldig att på tjänstens vägnar ombesörja att tolk kallas in. Myndigheten har dock rätt att uppfylla sin plikt genom att själv fungera som tolk, om den har tillräckliga språkliga resurser för ändamålet. Den som hörs har därför inte rätt att kräva att en utomstående tolk kallas in. Den som talar något annat språk än finska, svenska eller samiska har inte heller en absolut rätt till tolkning till sitt modersmål, eftersom tolkningskravet uppfylls om tolkning sker på ett språk som den förhörde förstår och som han eller hon behärskar tillräckligt väl för att förhör på detta språk inte skall äventyra rättsskyddet. Myndigheten är också skyldig att på tjänstens vägnar kalla in en tolk om det behövs på grund av hörsel- eller talskada eller annan därmed jämförbar omständighet hos den som hörs. Förslaget leder inte till någon ändring i förhållande till tolkningen av nuvarande 37 §.

39 §. Enligt förslaget ändras nuvarande 39 § 1 mom. förundersökningslagen så att förhørsprotokollet skall skrivas på det språk som den förhörde använder. Med detta avses den förhördes eget språk, om han eller hon vid förhör har använt detta, eller det språk som den förhörde valt att använda, om han eller hon vid förhör önskat använda något annat språk än sitt eget språk. Om flera personer hörs vid förundersökningen och dessa har olika språk skall därför förhørsprotokollet för var och en skrivas på det språk han eller hon använt.

Förhørsprotokollen fogas på originalspråket till det förundersökningsprotokoll, som enligt 40 § skall upprättas, oberoende av förundersökningsprotokollets språk. Frånsett

förhørsprotokoll på främmande språk skall förundersökningsprotokollet skrivas på finska eller svenska eller delvis på finska och delvis på svenska. Förhørsprotokoll på olika språk som ingår i förundersökningsprotokollet skall dock i enlighet med 20 § språklagen översättas för parterna. Översättningen skall göras i den mån rättsskyddet kräver det och den skall göras innan parten ger sin i 42 § förundersökningslagen avsedda utsaga om det material som upptagits vid förundersökningen.

40 §. Enligt förslaget delas nuvarande 40 § 1 mom. förundersökningslagen upp på två moment, så att de nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom. Till mom. 1 fogas ett omnämnande av språket i förundersökningsprotokollen. Till mom. 2 fogas en ny andra mening, enligt vilken både målsägandens och den misstänktes språk skall antecknas i förundersökningsprotokollet. En dylik bestämmelse finns inte i gällande lagstiftning. Med bestämmelsen strävar man efter att parternas språk beaktas redan vid förundersökningen. På detta sätt undviker man situationer då man blir tvungen att byta språk i ett senare skede av ärendets handläggning. Den anteckning om språk som görs i förundersökningsprotokollet är till sin natur vägledande, eftersom den har praktisk betydelse för åklagarens och domstolens verksamhet då handläggnings-språket i brottmål bestäms enligt 14 § språklagen.

1.6. Lag om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

4 §. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 3 mom. om klientens rätt att inom socialvården använda finska och svenska samt att bli hörd och få expeditioner enligt eget val på finska eller svenska. Det föreslagna momentet är en hänvisning till 10, 18 och 20 § språklagen. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande och betyder inte en ändring i innehållet i förhållande till nuvarande lagstiftning. Förslaget har emellertid ansetts vara motiverat eftersom finskan och svenskan som nationalspråk (17 § 1 mom. grundlagen) är i en annan ställning än andra språk, vilka paragrafens 2 mom. fortsättningsvis

gäller. Beträffande finska och svenska har klienten inom socialvården med stöd av 17 § 2 mom. grundlagen och språklagen en uttrycklig rätt till sitt eget språk eller till det språk av dessa två, som han eller hon väljer.

Bestämmelsen gäller de rättigheter som en klient inom socialvården har i kontakter med socialvårdesmyndigheterna. Bestämmelsen gäller inte tjänster inom socialvården.

För tydlighetens skull föreslås att i paragrafen tas in en hänvisning till socialvårdslagen (710/1982), i vilken bestäms om kommunens skyldighet att ordna socialvård så att klienten inom socialvården får socialvård på det språk han eller hon väljer, finska eller svenska.

1.7. Lag om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter

3 §. Enligt förslaget fogas till paragrafen ett nytt 4 mom. om patientens rätt att använda finska och svenska samt att bli hörd och få expeditioner enligt eget val på finska eller svenska. Det föreslagna momentet är en hänvisning till 10, 18 och 20 § språklagen. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande och betyder inte en ändring i innehållet i förhållande till nuvarande lagstiftning. Förslaget har emellertid ansetts vara motiverat eftersom finskan och svenskan som nationalspråk (17 § 1 mom. grundlagen) är i en annan ställning än andra språk, vilka paragrafens 3 mom. fortsättningsvis gäller. Beträffande finska och svenska har patienten med stöd av 17 § 2 mom. grundlagen och språklagen en uttrycklig rätt till sitt eget språk eller till det språk av dessa två, som han eller hon väljer.

Bestämmelsen gäller patientens rätt i kontakter med hälsovårdens myndigheter. Bestämmelsen gäller inte tjänster inom hälsovården.

För tydlighetens skull föreslås att i paragrafen tas in en hänvisning till folkhälsolagen (66/1972) och lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989), i vilka bestäms om kommunens skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster så att patienten får hälso- och sjukvård på det språk han eller hon väljer, finska eller svenska.

1.8. Lag om ändring av socialvårdslagen

40 §. Enligt förslaget fogas till socialvårdslagen en ny paragraf om en- och tvåspråkiga kommuners och samkommuners skyldighet att lämna socialvård på finska eller svenska eller på båda språken. Bestämmelsen motsvarar i fråga om socialvård det som enligt 28 § folkhälsolagen (66/1972) gäller med hänsyn till hälsovårdstjänster som en kommun eller samkommun skall tillhandahålla, och de bestämmelser som föreslås i 33 a § lagen om specialiserad sjukvård beträffande de sjukvårdstjänster som ett sjukvårdsdistrikt skall tillhandahålla. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande och innebär inte en ändring i innehållet i förhållande till nuvarande lagstiftning.

Enligt 1 mom. skall socialvård i enspråkiga kommuner och samkommuner lämnas på kommunens eller samkommunens språk. En klient inom socialvården har emellertid också i en enspråkig kommun och samkommun rätt att använda finska eller svenska samt rätt att bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska. För tydlighetens skull föreslås en hänvisning till 10, 18 och 20 § språklagen.

Enligt 2 mom. skall socialvård i tvåspråkiga kommuner och samkommuner lämnas på kommunernas och samkommunernas båda språk och en klient inom socialvården har rätt att använda det språk han eller hon väljer.

Enligt 3 mom. har kommunerna och samkommunerna en skyldighet att se till att nordiska medborgare har möjlighet att använda sitt eget språk när de anlitar socialvårdens tjänster. Kommunen eller samkommunen skall vid behov sörja för att behövlig tolk- eller översättningshjälp skaffas. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll artikel 5 i den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster och artikel 2 i konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (den s.k. nordiska språkkonventionen).

1.9. Lag om ändring av 28 § folkhälsolagen

28 §. Enligt förslaget fogas till 28 §

1 mom. folkhälsolagen, som gäller enspråkiga kommuners och samkommuners hälsovårdstjänster en förtydligande hänvisning till 10, 18 och 20 § språklagen. Patienten har enligt språklagen även i enspråkiga kommuner och samkommuner rätt att använda finska eller svenska samt att bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska.

Paragrafens 2 mom. föreslås bli ändrat så att det motsvarar 10 § 1 mom. språklagen, enligt vilket var och en hos en tvåspråkig kommunal myndighet har rätt att använda det språk han eller hon väljer, finska eller svenska. Patientens språkliga rättigheter begränsar sig därmed inte till patientens eget språk när han eller hon använder hälsovårdstjänster i en tvåspråkig kommun eller tvåspråkig samkommun. Patienten har rätt att välja vilketdera av dessa språk han eller hon använder.

I och med tilläggen motsvarar bestämmelsen i fråga om patientens rättigheter det som föreslås i 33 a § lagen om specialiserad sjukvård och i fråga om socialvård det som föreslås i 40 § socialvårdslagen. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande och innebär inte en ändring i innehållet i förhållande till nuvarande lagstiftning.

1.10. Lag om ändring av lagen om specialiserad sjukvård

33 §. Enligt förslaget upphävs paragrafens 3 och 4 mom. eftersom deras innehåll ingår i den nya 33 a §, i vilken bestämmelserna om språket i sjukvården samlas.

33 a §. Enligt förslaget skall bestämmelserna om språket i den sjukvård som ordnas av ett sjukvårdsdistrikt samlas i en paragraf. Den nya paragrafen motsvarar i fråga om patientens språkliga rättigheter det som föreslås i 28 § folkhälsolagen, och i fråga om socialvård det som föreslås i 40 § socialvårdslagen. Bestämmelsen är till sin karaktär förtydligande och innebär inte en ändring i innehållet i förhållande till nuvarande lagstiftning.

Enligt 1 mom. tillhandahålls sjukvård i ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med endast ett språk på sjukvårdsdistriktets språk. Patienten har emellertid också i ett enspråkigt sjukvårdsdistrikt rätt att använda finska eller svenska samt bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska. Det före-

slås därför att i bestämmelsen tas in en förtydligande hänvisning till 10, 18 och 20 § språklagen.

Enligt 2 mom. skall samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner tillhandahålla sjukvård på sjukvårdsdistriktets båda språk. Bestämmelsen motsvarar 10 § 1 mom. språklagen, enligt vilket var och en har rätt att i kontakt med en tvåspråkig kommunal myndighet använda det språk han eller hon väljer, finska eller svenska. Patientens språkliga rättigheter begränsar sig därmed inte till patientens eget språk när han eller hon använder hälsovårdstjänster i en tvåspråkig kommun eller tvåspråkig samkommun. Patienten har rätt att välja vilketdera av dessa språk han eller hon använder.

Enligt 3 mom. har samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt en skyldighet att se till att nordiska medborgare har möjlighet att använda sitt eget språk när de anlitar sjukvårdstjänster. Kommunen eller samkommunen skall vid behov sörja för att behövlig tolk- eller översättningshjälp skaffas. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll artikel 2 i konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (den nordiska språkkonventionen).

1.11. Lag om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelninglagen

3 §. I 3 § 2 mom. kommunindelninglagen finns en hänvisning till regeringsformen. Det föreslås att den ändras med anledning av den nya grundlagen.

2. Närmare bestämmelser

I 5, 33, 38, 40 och 41 § i den föreslagna språklagen ingår bemyndiganden att utfärda förordning. Det utkast till förordning av statsrådet om verkställighet av språklagen som är under beredning kommer separat att ges till riksdagen för kännedom.

Den föreslagna lagen om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda leder till att förordningen om verkställighet av lagen angående den språkkunskap, som skall av tjänsteman fordras (312/1922) samt förordningen

om ådagaläggande av kunskap in finska och svenska (442/1987) upphävs. Ett utkast till en förordning av statsrådet om ådagaläggande av kunskap in finska och svenska inom statsförvaltningen bereds i en arbetsgrupp som tillsatts av undervisningsministeriet. Efter att arbetet slutförts i juni 2002 kommer utkastet till förordning att ges till riksdagen för kännedom. Beredningen av de språkkunskapskrav som gäller ministerierna och ämbetsverken inleds efter att förordningen blivit färdig.

3. Ikraftträdande

Den föreslagna nya språklagen och de lagar som har samband med den avses träda i kraft den 1 januari 2004. Lagarna kräver planering hos myndigheterna och utbildning av personalen.

4. Lagstiftningsordning

Den föreslagna lagstiftningen anknyter på många sätt till de språkliga och kulturella grundläggande rättigheterna och de internationella mänskliga rättigheterna. Syftet med propositionen är att trygga förverkligandet av de språkliga och kulturella grundläggande rättigheterna i så stor utsträckning som möjligt också i praktiken, i synnerhet när det gäller användningen av landets nationalspråk, finska och svenska.

Genom den föreslagna språklagen skall mer detaljerat än i 17 § 1 mom. grundlagen bestämmas om finska och svenska språkens ställning som nationalspråk. Samtidigt tryggas, på det sätt som förutsätts i lagförbehållet i 17 § 2 mom. i grundlagen, vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i sin egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk.

Genom de föreslagna bestämmelserna tryggas också, på det sätt som förutsätts i grundlagens 21 § och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter, särskilt artikel 14 stycke 3 punkt f i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och

artikel 6 stycke 3 punkt e i Europarådets människorättskonvention, tolknings- och översättningstjänsterna som en del av rättvis rättegång i domstol samt vid handläggning hos myndigheter så som principen om god förvaltning förutsätter.

Finska och svenska språkens ställning som nationalspråk skall i den föreslagna språklagen beaktas också utifrån den administrativa indelningen av landet på det sätt som förutsätts i 122 § i grundlagen. Enligt denna paragraf skall när förvaltningen organiseras en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

I de föreslagna lagarna ingår också bestämmelser som för sin del syftar till att det allmännas skyldighet att tillgodose den finsk- och svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder uppfylls när lagen tillämpas.

Enligt den föreslagna lagen om de språkkunskapskrav som krävs av offentligt anställda innebär uppgifterna för medlemmarna i språkexaminsnämnderna och examinatorerna utövande av offentlig makt. De fattar beslut som inverkar på enskilda personers rättigheter. Enligt 124 § grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning.

Genom de föreslagna nya bestämmelserna skall de språkliga eller kulturella grundläggande rättigheterna inte begränsas i något avseende, utan strävan är att ge dessa rättigheter ett konkretare innehåll i enlighet med grundlagens och människorättskonventionernas anda och bokstav. De föreslagna lagarna kan därför stiftas som vanliga lagar.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Språklag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Nationalspråken

Finlands nationalspråk är finska och svenska.

2 §

Syftet med lagen

Syftet med denna lag är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska.

Målet är att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

Myndigheterna har rätt att ge bättre språklig betjäning än vad denna lag förutsätter.

3 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas hos domstolar och andra statliga myndigheter, hos kommunala myndigheter, självständiga offentligt-rättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli (*myndighet*), om inte något annat föreskrivs särskilt.

I fråga om språket i riksdagsarbetet gäller vad som föreskrivs i grundlagen och i riksdagens arbetsordning.

Om inte något annat sägs i respektive lag skall denna lag inte tillämpas på:

1) universiteten; bestämmelser om universitetens språk finns i universitetslagen (645/1997),

2) evangelisk-lutherska kyrkan; angående kyrkans språk gäller vad som bestäms i kyrkolagen (1054/1993),

3) ortodoxa kyrkosamfundet; angående kyrkosamfundets språk gäller vad som bestäms i lagen om ortodoxa kyrkosamfundet (521/1969).

Bestämmelser om tillämpning av lagen på affärsverk och bolag samt på enskilda finns i 24 och 25 § samt i 33 § 4 mom. och 34 §.

4 §

Andra bestämmelser om språk

Bestämmelser utöver denna lag finns i speciallagstiftningen, bland annat om

1) undervisningsspråk, språk som läroämne och examensspråk, i lagstiftningen om utbildning,

2) språkliga rättigheter som hänför sig till kulturverksamhet, i lagstiftningen om rundradioverksamhet, teatrar, bildprogram, bibliotek, ungdomsarbete och idrott,

3) patientens och klientens språkliga rättigheter inom hälso- och socialvården, i hälsovårds- och socialvårdslagstiftningen,

4) språket i förundersökning och rättegång i lagstiftningen om förundersökning och rättegång samt

5) språkkunskapskrav för offentligt anställda i lagstiftningen om detta.

5 §

Språklig indelning

Kommunerna utgör grundenheten för den språkliga indelningen. Kommunerna är antingen *enspråkiga* eller *tvåspråkiga*. Genom förordning av statsrådet bestäms vart tionde år på grundval av den officiella statistiken vilka kommuner som är tvåspråkiga och vilket majoritetsspråket är samt vilka kommuner som är enspråkigt finska eller svenska.

Statsrådet skall bestämma att en kommun är tvåspråkig, om kommunen har både finskspråkiga och svenskspråkiga invånare och minoriteten utgör minst åtta procent av invånarna eller minst 3 000 invånare. Statsrådet får inte bestämma att en tvåspråkig kommun skall bli enspråkig, om inte minoritetens andel har sjunkit under sex procent. Om fullmäktige i en kommun begär det, kan statsrådet genom förordning bestämma att kommunen är tvåspråkig för följande tioårsperiod även om den enligt denna lag annars skulle vara enspråkig.

Om kommunindelningen ändras, skall det samtidigt bestämmas vilken inverkan ändringen har på kommunernas språkliga ställning.

6 §

Enspråkiga och tvåspråkiga myndigheter

I denna lag avses med

1) *enspråkiga myndigheter* statliga myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk, samt enspråkiga kommuners myndigheter liksom även en samkommuns myndigheter, om till samkommunen hör enbart kommuner med samma språk,

2) *tvåspråkiga myndigheter* statliga centralförvaltningsmyndigheter och andra myndigheter vilkas ämbetsdistrikt omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig kommun, samt tvåspråkiga kommuners myndigheter liksom även en samkommuns myndigheter, om till samkommunen hör kommuner med olika språk eller minst en tvåspråkig kommun.

Den språkliga ställningen för en regional enhet vid en myndighet eller någon annan regional organisation bestäms enligt språkförhållandena i dess ämbetsdistrikt. Av särskilda skäl kan enspråkiga enheter eller avdelningar inrättas för den språkliga minoriteten inom ämbetsdistriktet.

7 §

Språkbestämmelser angående Åland

Språkbestämmelserna angående landskapet Åland finns i självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

8 §

Samiska

Särskilda bestämmelser finns om användning av samiska hos myndigheterna och vid annan skötsel av uppgifter som ankommer på det allmänna.

9 §

Andra språk

Bestämmelser om rätten att hos myndighe-

terna använda andra språk än finska, svenska och samiska finns i lagstiftningen om rättegång, förvaltningsförfarande och förvaltningsprocess, i lagstiftningen om utbildning, i hälsovårds- och socialvårdslagstiftningen samt i annan lagstiftning om olika förvaltningssektorer.

2 kap.

Rätten att använda finska och svenska hos myndigheterna

10 §

Individens språkliga rättigheter hos myndigheterna

I kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter har var och en rätt att använda finska eller svenska. Myndigheterna skall dessutom ordna möjlighet för den som skall höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska.

Hos enspråkiga kommunala myndigheter används kommunens språk, om inte myndigheten på begäran beslutar annorlunda eller något annat föreskrivs på något annat ställe i lag. Var och en har dock rätt att bli hörd på sitt eget språk och att använda sitt eget språk i ärenden som väcks av en myndighet och som direkt gäller grundläggande rättigheter för honom eller henne eller någon som är i hans eller hennes vård eller om myndigheten ålägger honom eller henne någon skyldighet.

11 §

Juridiska personers språkliga rättigheter hos myndigheterna

Företag, föreningar och andra juridiska personer har med iakttagande i tillämpliga delar av de bestämmelser som gäller individens språkliga rättigheter rätt att använda sitt protokollspråk, finska eller svenska, i kontakt med myndigheterna. En juridisk person som enligt bolagsordningen eller stadgarna är tvåspråkig måste dock i mål och ärenden hos myndigheterna svara på det språk på vilket

saken har väckts.

3 kap.

Handläggningsspråket hos myndigheterna

12 §

Handläggningsspråket i förvaltningsärenden

Som handläggningsspråk i förvaltningsärenden används hos tvåspråkiga myndigheter parternas språk. Har parterna olika språk eller vet man inte när saken väcks vilka samtliga parter är, skall myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämma vilket språk som skall användas. Om valet av språk inte kan träffas på den grunden, används majoritetsspråket i myndighetens ämbetsdistrikt.

Enspråkiga myndigheter använder myndighetens språk som handläggningsspråk i förvaltningsärenden, om inte myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer att det andra språket skall användas.

13 §

Handläggningsspråket i förvaltningsprocess

Handläggningsspråket i en förvaltningsprocess bestäms enligt vad som i 12 § sägs om handläggningsspråket i förvaltningsärenden.

I förvaltningstvistemål där parterna är en myndighet och en enskild person, används i tvåspråkiga domstolar den enskildes språk som handläggningsspråk. Är samtliga parter myndigheter, används den anhängiggörande myndighetens språk, om det inte med beaktande av motpartens rätt och fördel är motiverat att dennas språk används.

I förvaltningstvistemål vid enspråkiga domstolar används språket i ämbetsdistriktet som handläggningsspråk, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer att det andra språket skall användas.

14 §

Handläggningsspråket i brottmål

I brottmål används i tvåspråkiga domstolar svarandens språk som handläggningsspråk. Om svarandena har olika språk eller om svarandens språk varken är finska eller svenska, bestämmer domstolen om handläggningsspråket med beaktande av parternas rätt och fördel. Kan språkvalet inte träffas på den grunden, används majoritetsspråket i domstolens ämbetsdistrikt.

I enspråkiga domstolar används som handläggningsspråk språket i domstolens ämbetsdistrikt, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel beslutar att det andra språket skall användas.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. om domstolar gäller i tillämpliga delar även åklagarmyndigheterna. Närmare bestämmelser om språket i förundersökning finns i förundersökningslagen (449/1987).

15 §

Handläggningsspråket i tvistemål

I tvistemål används i tvåspråkiga tingsrätter parternas språk som handläggningsspråk. Har parterna olika språk och kommer de inte överens om vilket som skall användas, bestämmer domstolen språket med beaktande av parternas rätt och fördel. Om avgörandet inte kan träffas på den grunden, används majoritetsspråket i domstolens ämbetsdistrikt.

I enspråkiga tingsrätter används språket i domstolens ämbetsdistrikt, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer att det andra språket skall användas.

16 §

Handläggningsspråket i ansökningsärenden

Bestämmelserna i 15 § tillämpas också på ansökningsärenden och på handläggningen i tingsrätterna av andra ärenden än brott- och tvistemål.

Finns det endast en part i ett ärende, används i tvåspråkiga domstolar sökandens

språk och i enspråkiga domstolar tillämpas 15 § 2 mom.

17 §

Handläggningsspråket vid ändringssökande i hovrätt och högsta domstolen

Vid ändringssökande i hovrätt och högsta domstolen används som handläggningsspråk det språk som använts i lägre instans, om inte domstolen med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer något annat.

18 §

Rätt till tolkning

Har någon enligt lag rätt att använda sitt eget språk och är myndighetens språk eller handläggningsspråket ett annat, skall myndigheten ordna avgiftsfri tolkning, om den inte själv sköter tolkningen eller om inte något annat följer av 2 mom.

En part som i ett ärende som avses i 15 och 16 § önskar tolkning skall själv på egen bekostnad skaffa tolk, om inte domstolen med beaktande av ärendets art beslutar något annat.

4 kap.

Språket i expeditioner och andra handlingar

19 §

Språket i domar, beslut och andra handlingar

Domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar i ärenden som avses i 12—17 § skrivs på handläggningsspråket.

Handlingar som hänför sig till beredningen och behandlingen av saken kan enligt myndighetens prövning skrivas delvis på finska och delvis på svenska. Beslut och domar skall dock ges endast på ett språk.

I meddelanden, kallelser och brev till parter, eller till den som enligt lag skall underättas om ett ärende som är eller skall bli anhängigt, skall en tvåspråkig myndighet an-

vända mottagarens språk, om myndigheten vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan ta reda på det, eller använda både finska och svenska.

20 §

Rätt att få översättning av expeditioner och andra handlingar

Har en stämningsansökan, en dom, ett beslut, ett protokoll eller någon annan handling skrivits på ett annat än någon av parternas språk, skall en statlig myndighet och en tvåspråkig kommun på begäran ge parten en avgiftsfri officiell översättning av dessa handlingar till den del de gäller partens rätt, fördel eller skyldighet, om inte något annat följer av 2 mom.

En part som i ärenden som avses i 15 och 16 § önskar få en översättning, skall själv skaffa och bekosta den, om inte domstolen med beaktande av ärendets art bestämmer något annat.

En enspråkig kommunal myndighet skall på begäran ge parten en avgiftsfri officiell översättning av en expedition i ärenden som väcks av myndigheten och som direkt gäller grundläggande rättigheter för parten eller någon som är i hans eller hennes vård eller om myndigheten ålägger honom eller henne någon skyldighet.

21 §

Officiella översättningar av expeditioner och andra handlingar

Med officiell översättning avses i denna lag en översättning till finska eller svenska som gjorts av en myndighet eller en auktoriserad translator.

En officiell översättning som utfärdats med stöd av denna lag gäller som original.

Om det framgår att det finns ett översättningsfel i en officiell översättning, skall myndigheten rätta det, om detta inte är uppenbart onödigt. Parten skall då utan avgift ges en rättad expedition.

22 §

Utfärdande av expeditioner och andra handlingar på främmande språk

Expeditioner eller andra handlingar som finska myndigheter utfärdar till utlandet eller till utlänningar eller för att användas utomlands kan ges på andra språk än finska och svenska, om inte något annat föreskrivs särskilt.

Om en expedition eller annan handling som utfärdats på ett främmande språk gäller någon annans rätt, fördel eller skyldighet och denne enligt denna lag annars hade haft rätt att få den på finska eller svenska, skall han eller hon på begäran ges en avgiftsfri officiell översättning.

5 kap.

Säkerställande av språkliga rättigheter

23 §

Myndigheternas skyldighet att förverkliga språkliga rättigheter

Myndigheterna skall i sin verksamhet självmant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken.

En tvåspråkig myndighet skall betjäna allmänheten på finska och svenska. Myndigheten skall både i sin betjäning och i annan verksamhet utåt visa att den använder båda språken.

När en tvåspråkig myndighet tar kontakt med enskilda individer eller juridiska personer skall myndigheten använda deras eget språk, om den vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan få reda på det, eller använda både finska och svenska.

24 §

Språklig betjäning vid affärsverk samt statliga och kommunala bolag

Statliga affärsverk samt sådana tjänsteproducerande bolag där staten eller en eller flera tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk har bestämmanderätt skall,

betjäna och informera allmänheten på finska och svenska i den omfattning det behövs med tanke på verksamhetens art och saksammanhanget och på ett sätt som inte enligt en helhetsbedömning kan anses oskäligt för bolaget.

Utän hinder av 1 mom. skall affärsverken och bolagen iaktta vad som separat föreskrivs om språklig betjäning i deras verksamhet.

25 §

Enskildas skyldighet att ge språklig betjäning

Det som i denna lag sägs om myndigheter gäller, beträffande den service som tillhandahålls, även enskilda bolag, organisationer och stiftelser samt personer som på uppdrag av en myndighet tillhandahåller tjänster för allmänheten. Myndigheten skall försäkra sig om att den som tar emot uppdraget förbinder sig att ge sådan språklig betjäning som förutsätts i denna lag, om inte den betjäningsnivå som lagen förutsätter kan upprätthållas på något annat sätt.

Om offentliga förvaltningsuppgifter överförs på någon annan än en myndighet, skall den som överför uppgifterna försäkra sig om att den som tar emot dem ger en i 1 mom. avsedd serviceförbindelse.

En serviceförbindelse enligt 1 och 2 mom. behövs inte, om det finns särskilda bestämmelser om språklig betjäning i verksamheten i fråga.

6 kap.

Myndigheternas arbetsspråk

26 §

Statliga myndigheters arbetsspråk

Statliga myndigheter använder som sitt arbetsspråk majoritetsspråket i ämbetsdistriktet, om det inte är mer ändamålsenligt att använda det andra språket eller båda språken eller ett främmande språk.

27 §

Skriftväxling mellan myndigheterna

I skriftväxling mellan statliga myndigheter används finska, om inte den mottagande eller avsändande myndigheten är enspråkigt svensk eller det av någon annan orsak är mer ändamålsenligt att använda svenska eller något annat språk.

När en statlig myndighet skickar skrivelser till en kommun skall den använda kommunens språk eller majoritetsspråket i kommunen, om inte något annat följer av 3 mom. eller om den inte använder båda språken. När en statlig myndighet skickar skrivelser till universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar skall den använda mottagarens språk.

När en statlig eller kommunal myndighet begär och ger yttrande i ett ärende där en expedition eller någon annan handling utfärdas till parten, skall myndigheten använda handläggningspråket. En enspråkig myndighet får dock ge sitt yttrande på sitt språk. Den myndighet som handlägger ärendet skall då på begäran av parten ge en avgiftsfri officiell översättning av yttrandet.

28 §

Representativa organ

Medlemmar av statsrådet samt medlemmar i statliga kommittéer, kommissioner, arbetsgrupper och motsvarande organ liksom även medlemmar i en tvåspråkig kommuns organ har rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden till protokollet eller ett betänkande. Om någon annan medlem inte förstår ett muntligt yttrande, skall det på begäran relateras i korthet.

29 §

Kommunala möteskallelser, protokoll och instruktioner

I tvåspråkiga kommuner skall fullmäktiges möteskallelser och protokoll skrivas på finska och svenska. Angående språket i andra

kommunala organs möteskallelser och protokoll beslutar kommunen.

Tvåspråkiga kommuners instruktioner och liknande regler skall utfärdas på finska och svenska.

7 kap.

Språken i lagstiftning och allmän information

30 §

Lagar och andra författningar

Lagarna stiftas och publiceras på finska och svenska. Likaså utfärdas förordningar och myndigheternas rättsnormer på båda nationalspråken.

Bestämmelser om publicering av lagar och andra författningar finns i grundlagen samt i lagstiftningen om Finlands författningssamling och myndigheternas föreskriftssamlingar.

Särskilda bestämmelser finns om språket i fördrag och i standarder till vilka det hänvisas i författningar.

31 §

Lagförslag och betänkanden

Ministeriers, statliga kommittéers, kommissioners, arbetsgruppers eller motsvarande organs lagförslag och tillhörande betänkanden publiceras på finska. Publikationen skall dessutom innehålla ett sammandrag samt den föreslagna lagtexten på svenska.

Om betänkandet enligt det behöriga ministeriets prövning har stor betydelse för den svenskspråkiga befolkningen, skall det publiceras i sin helhet på svenska. Likaså skall lagförslag eller betänkanden som gäller enbart landskapet Åland eller som har särskilt stor betydelse för landskapet alltid publiceras i sin helhet på svenska.

Har ett lagförslag eller betänkande betydelse främst för den svenskspråkiga befolkningen eller för landskapet Åland, kan det publiceras på svenska tillsammans med ett sammandrag och den föreslagna lagtexten på

finska.

32 §

Myndigheternas information

I information som statliga och kommunala myndigheter riktar till allmänheten skall i tvåspråkiga kommuner användas finska och svenska. Det behöriga ministeriet skall se till att information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt för egendom och miljön ges på båda nationalspråken i hela landet.

En tvåspråkig myndighets meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten skall finnas på finska och svenska.

Att utredningar, beslut eller andra liknande texter som en myndighet utarbetat publiceras medför inte att de behöver översättas som sådana. Myndigheten skall dock se till att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information tillgodoses.

33 §

Skyltar och ortnamn samt kollektivtrafik

Texten på skyltar, trafikmärken och andra motsvarande anslag som riktar sig till allmänheten och som myndigheterna sätter upp i tvåspråkiga kommuner skall finnas på finska och svenska, om man inte enligt internationell praxis använder enbart ett utländskt språk.

Närmare bestämmelser om språket på trafikmärken och andra trafikanordningar som myndigheterna sätter upp finns i vägtrafiklagstiftningen.

Bestämmelser om vilka ortnamn som skall användas på skyltar som myndigheterna sätter upp kan utfärdas genom förordning av statsrådet. Innan förordningen utfärdas skall utlåtande av Forskningscentralen för de inhemska språken inhämtas..

Bestämmelser om de språk som skall användas i skyltar och information till passage-rarna i kollektivtrafiken kan utfärdas genom

förordning av statsrådet.

34 §

Information om konsumtionsnyttigheter

Om produktnamn enligt handelssed, varudeklaration, bruksanvisning eller någon varningstext enligt lag skall finnas på en produkt, skall texten på produkter som säljs i enspråkiga kommuner finnas åtminstone på den kommunens språk och i tvåspråkiga kommuner åtminstone på finska och svenska. När här avsedd information ges skall finska och svenska språket behandlas jämlikt.

8 kap.

Främjande och uppföljning av språkliga rättigheter

35 §

Åtgärder för att främja språkliga rättigheter

Det allmänna skall i enlighet med grundlagen tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder.

När förvaltningen organiseras skall en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

Myndigheterna skall i sin verksamhet förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. När omständigheterna kräver det skall det allmänna vidta särskilda åtgärder för att kulturella eller samhällseliga behov som gäller nationalspråken tillgodoses.

36 §

Tillsyn och uppföljning

Varje myndighet skall inom sitt verksamhetsområde övervaka att denna lag följs.

Justitieministeriet följer verkställigheten och tillämpningen av denna lag samt ger rekommendationer i frågor som gäller lagstift-

ningen om nationalspråken. Vid behov skall ministeriet ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta till brister som har konstaterats.

37 §

Berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen

Statsrådet skall varje valperiod lämna riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats samt vid behov även om andra omständigheter som gäller språk.

I berättelsen behandlas utöver finska och svenska åtminstone samiska, romani och teckenspråk.

9 kap.

Särskilda bestämmelser

38 §

Finlands beskickningar i utlandet

På Finlands beskickningar i utlandet tillämpas vad som i denna lag bestäms om en tvåspråkig myndighet med finska som majoritetsspråk. Lagen tillämpas inte på honorärkonsulat.

Närmare bestämmelser om användningen av främmande språk vid beskickningarna kan utfärdas genom förordning av statsrådet.

39 §

Försvarmaktens truppförband och kommandospråket

Försvarmaktens truppförband är finskspråkiga. Minst ett truppförband skall dock vara svenskt. Andra svenska truppförband eller enheter liksom även tvåspråkiga enheter kan vid behov inrättas på det sätt som bestäms i lagstiftningen om försvarmakten.

Bestämmelser om värnpliktigas rätt att bli förordnade till ett truppförband vars undervisningsspråk är hans modersmål, finska eller svenska, finns i värnpliktslagen (452/1950).

Bestämmelser om finskspråkiga och svenskspråkiga civiltjänstepliktigas rätt att fullgöra civiltjänsten på sitt modersmål finns i civiltjänstlagen (1723/1991).

Försvarsmaktens kommandospråk är finska.

40 §

Fångvårdsväsendet

Utan hinder av 6 § är fångvårdsväsendets straffanstalter och deras avdelningar enspråkigt finska.

Genom förordning av justitieministeriet kan dock inrättas en eller flera svenskspråkiga eller tvåspråkiga avdelningar.

41 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

10 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

42 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs språklagen av den 1 juni 1922 (148/1922) jämte ändringar.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

43 §

Övergångsbestämmelser

Om det i andra lagar eller förordningar som givits före denna lags ikraftträdande hänvisas till den språklag som upphävs genom denna lag, skall hänvisningarna efter denna lags ikraftträdande anses innebära hänvisning till denna lag.

På ärenden som blivit anhängiga innan denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde före denna lags ikraftträdande, om inte myndigheten med beaktande av parternas rätt och fördel bestämmer något annat.

Statsrådets förordning om den språkliga indelningen av ämbets- och självstyrelseområden åren 2003—2012 (/) förblir, till den del den gäller kommunernas språkliga ställning, i kraft till utgången av den giltighetstid som nämns i förordningen. Statsrådet utfärdar därefter med stöd av 5 § 1 mom. i denna lag en ny förordning om kommunernas språkliga ställning.

De texter på konsumtionsnyttigheter som avses i 34 § skall inom fem år efter att denna lag har trätt i kraft uppfylla lagens krav.

2.

Lag**om den språkkunskap som krävs av offentligt anställda**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag gäller de språkkunskaper som krävs av de anställda vid statliga myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentligrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli (*myndighet*).

På universitet, yrkeshögskolor och andra läroinrättningar tillämpas bestämmelserna i 2–4 och 8 §. I övrigt gäller angående kraven på språkkunskaper för deras personal vad som föreskrivs särskilt.

Bestämmelser om språkkunskaper som krävs av de anställda vid evangelisk-lutherska kyrkan finns i kyrkolagen (1054/1993).

2 §

Säkerställande av personalens språkkunskaper

Varje myndighet skall genom att ordna utbildning och genom andra personalpolitiska åtgärder se till att de anställda har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta myndighetens uppgifter på det sätt som språklagen (/) och andra lagar förutsätter.

2 kap.

Behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper och beaktande av språkkunskap i samband med anställning

3 §

Kontroll av språkkunskaper i samband med anställning

När en myndighet anställer tjänstemän eller annan personal skall den förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.

4 §

Utannonsering av krav på språkkunskaper

När en tjänst eller någon annan plats ledigförklaras, skall i annonsen nämnas om det finns behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper samt vilka slags språkkunskaper som förutsätts i arbetet eller som räknas som en fördel vid anställningen.

5 §

Sättet att fastställa krav på språkkunskaper

Behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper kan för statsanställda fastställas endast genom lag eller med stöd av lag genom förordning av statsrådet eller det behöriga ministeriet. Behörighetsvillkor som gäller

finska och svenska skall alltid fastställas i lag eller förordning, om personalens arbetsuppgifter omfattar betydande utövning av offentlig makt i förhållande till individens rättigheter och skyldigheter.

Krav på språkkunskaper för kommunalt anställda kan fastställas i den ordning som anges i kommunallagen (365/1995), om inte något annat föreskrivs i eller med stöd av lag.

Självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar kan fastställa språkkunskapskrav för sina anställda, om inte något annat föreskrivs särskilt om dem.

6 §

Behörighetsvillkor som gäller statsanställdas kunskaper i finska och svenska

Är vid universitet eller yrkeshögskola avlagd slutexamen enligt lag eller förordning behörighetsvillkor för en statlig anställning, krävs vid tvåspråkiga myndigheter utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningens majoritetens språk inom myndighetens ämbetsdistrikt samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. Vid en enspråkig myndighet krävs utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket.

Bestämmelser om språkkunskapskrav för domartjänster finns i lagen om utnämning av domare (205/2000). Bestämmelser om krav på kunskaper i finska och svenska för officerstjänster utfärdas genom förordning av statsrådet.

Genom förordning av statsrådet kan undantag föreskrivas från de krav på kunskaper i finska och svenska som nämns i 1 mom., om arbetsuppgifterna förutsätter detta eller om de uppgifter som kräver användning av olika språk hos myndigheten kan fördelas eller om det finns andra särskilt vägande skäl för undantag.

Bestämmelser om kunskaper i finska och svenska som krävs av annan personal än den som avses i 1 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av statsrådet kan också utfärdas bemyndigande att genom förordning av respektive ministerium föreskriva om krav på kunskaper i finska

och svenska i de fall då några andra behörighetsvillkor utöver språkkunskapskrav inte har fastställts.

7 §

Krav på kunskaper i andra språk hos statsanställda

För statsanställda kan krav på kunskaper i andra språk ställas genom ministerieförordning, om arbetsuppgifterna förutsätter det och om kraven inte enligt lag skall fastställas genom förordning av statsrådet.

8 §

Språkkunskap som visats efter ansökningstidens utgång

När en tjänst eller någon annan anställning tillsätts beaktas även sökande som först efter ansökningstidens utgång har visat den språkkunskap som krävs, om detta inte fördröjer handläggningen av saken.

9 §

Dispens

Statsrådet kan av särskilda skäl bevilja dispens från språkkunskapskrav som ställs i lag, statsrådsförordning eller ministerieförordning, om inte något annat föreskrivs i lag eller med stöd av lag.

3 kap.

Statliga examina i finska och svenska

10 §

Språkexamina för statsförvaltningen

Kunskaper i finska och svenska kan visas genom språkexamina för statsförvaltningen, som ordnas särskilt för vardera språket. Genom examina kan examinanden visa utmärkta, goda eller nöjaktiga kunskaper i finska eller svenska.

Närmare bestämmelser om examina och om utfärdande av examensintyg utfärdas ge-

nom förordning av statsrådet.

Utbildningsstyrelsen meddelar föreskrifter om grunderna för examina och fastställer formulär för examensintyg efter att de examensnämnder som avses i 11 § har yttrat sig i saken.

11 §

Förvaltningen och genomförandet av språkexamina för statsförvaltningen

Utbildningsstyrelsen svarar för förvaltningen och utvecklandet av språkexamina för statsförvaltningen samt för tillsynen över genomförandet.

För genomförandet av språkexamina finns i samband med utbildningsstyrelsen en språkexamensnämnd för finska språket och en språkexamensnämnd för svenska språket (*språkexamensnämnderna*). Utbildningsstyrelsen förordnar dessutom ett tillräckligt antal examinatoreer som är insatta i bedömning av språkkunskap.

Språkexamensnämndernas ledamöter och examinatoreerna har tjänsteansvar. Beträffande jäv för dem gäller 10 och 11 § lagen om förvaltningsförfarande (598/1982).

Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om språkexamensnämndernas sammansättning och om hur de tillsätts samt om nämndens uppgifter och behandlingen av ärenden i nämnderna, om hur examinatoreer utses och examina avläggs samt om tillsynen över genomförandet av språkexamina.

Utbildningsstyrelsen ger vid behov, efter att språkexamensnämnderna har yttrat sig, anvisningar för examinatoreerna om hur språkexamina skall verkställas.

12 §

Avgifter

För deltagande i språkexamen som språkexamensnämnderna anordnar och för nämndernas beslut samt för examina som examinatoreerna anordnar tas ut en avgift

natorerna anordnar tas ut en avgift såsom ofentligrättslig prestation enligt lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992). Avgiftens storlek bestäms närmare genom förordning av undervisningsministeriet.

13 §

Språkkunskap som visas genom allmänna språkexamina eller i samband med studier

Genom förordning av statsrådet bestäms på vilket sätt kunskaper i finska eller svenska kan visas genom examina som avses i lagen om allmänna språkexamina (668/1994) eller genom språkprov eller språkstudier i samband med andra studier, i stället för genom språkexamen för statsförvaltningen.

14 §

Intyg om motsvarande språkkunskap

Språkexamensnämnderna kan, utan att föranstalta språkexamen för statsförvaltningen, på ansökan

1) utfärda intyg om utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska till den som enligt godtagbar utredning genom tidigare verksamhet har visat sig ha erforderlig språkkunskap samt

2) besluta om jämställande av språkstudier utomlands med språkexamen för statsförvaltningen.

15 §

Examinandens rättsskydd

En examinatorers beslut får inte överklagas genom besvär.

Den som är missnöjd med en examinatorers bedömning får dock inom sju dagar efter att han eller hon fått del av beslutet anmäla sig för att avlägga examen inför språkexamensnämnden. Den nya examinationen inför nämnden är då avgiftsfri.

Språkexaminensnämndens beslut får överklagas på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

4 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

16 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen den 1 juni 1922 angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras (149/1922) jämte ändringar.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. Om åtgärderna enligt 10 § 3 mom. eller 11 § 3 mom. förutsätter att de nämnder som avses i 11 § hörs, skall utbildningsstyrelsen i stället för dem höra de motsvarande nämnder

som är verksamma före denna lags ikraftträdande.

17 §

Övergångsbestämmelser

Bestämmelser om jämställande av examina som avlagts innan denna lag träder i kraft med examina som avlagts med stöd av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

Om behörighetsvillkor i någon annan lag eller förordning anges vara fullständigt behärskande av eller fullständiga kunskaper i finska eller svenska skall detta motsvara utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i språket i fråga.

Hänvisningar i andra lagar eller förordningar till lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras skall efter att denna lag har trätt i kraft avse denna lag.

3.

Lag**om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till rättegångsbalken ett nytt 4 kap., i stället för det 4 kap. som upphävts genom lag 58/1994, som följer:

4 kap.

Rättegångsspråket

1 §

Vid domstolarna används som handläggningsspråk antingen finska eller svenska, och domstolarna skall ge sina avgöranden på finska eller svenska enligt vad som bestäms i språklagen (/).

Inom samernas hembygdsområde kan som handläggningsspråk vid domstol användas samiska enligt vad som bestäms i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991).

2 §

En part vars eget språk är finska eller svenska har, när något annat än partens eget språk används vid rättegång, rätt till tolkning och översättning enligt vad som bestäms i

språklagen.

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid rättegång finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter.

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga parter som önskar få tolkning eller en översättning, skall själv skaffa och bekosta den, om inte domstolen med beaktande av sakens art bestämmer något annat. Domstolen skall dock se till att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp i ärenden som gäller dem.

Bestämmelser om rätten till tolkning och översättning i brottmål finns i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

Denna lag träder i kraft den 20 .

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

4.

Lag**om ändring av lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut fogas till lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) ett nytt 6 a kap. som följer:

6 a kap.

Rättegångsspråket

1 §

Vid domstolarna används som handläggningsspråk antingen finska eller svenska, och domstolarna skall ge sina avgöranden på finska eller svenska enligt vad som bestäms i språklagen (/).

Inom samernas hembygdsområde kan som handläggningsspråk vid domstol användas samiska enligt vad som bestäms i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991).

2 §

En part vars eget språk är finska eller svenska har, när något annat än partens eget

språk används vid rättegång, rätt till tolkning och översättning enligt vad som bestäms i språklagen.

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid rättegång finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter.

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga svarande samt målsägande i brottmål där åklagaren utför åtal har rätt att få gratis tolkning vid behandling av brottmål. Domstolen skall på tjänstens vägnar sköta tolkningen eller skaffa en tolk. Vad som bestäms om tolk gäller också översättningen av domar och beslut.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

5.

Lag**om ändring av förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 37, 39 och 40 § som följer:

37 §

Den som förhörs i förundersökning har rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt vad som bestäms i 10 och 18 § språklagen (/). Förundersökningsmyndigheten skall ombesörja tolkning eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte enligt språklagen behöver använda den misstänktes språk.

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid förundersökning finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991).

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga som hörs vid förundersökning har rätt att få avgiftsfri tolkning, om inte förundersökningsmyndigheten själv ombesörjer tolkning. Myndigheten skall på tjänstens vägnar se till att behovet av tolkning tillgodoses. Tolkning skall på motsvarande sätt ordnas när det behövs på grund av hörselskada eller talfel.

39 §

Vid förhör skall ett förhörprotokoll föras på det språk som den förhörde har använt under förhöret. Också över andra förundersökningsåtgärder skall protokoll uppsättas eller anteckning göras i någon annan handling.

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen läsas upp för den förhörde och ges till honom för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om hans berättelse har blivit riktigt antecknad. I förhörprotokollet skall också införas en sådan begäran om kor-

rigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Den förhördes berättelse får även spelas in på en ljud- eller bildupptagning. Den förhörde skall få granska den upptagna berättelsen på det sätt som närmare bestäms genom förordning av statsrådet.

40 §

Sedan förundersökningen avslutats skall över det uppkomna materialet uppsättas ett protokoll (*förundersökningsprotokoll*), om detta behövs för fortsatt behandling av ärendet. I förundersökningsprotokollet skall tas in förhörprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna samt därtill fogas de handlingar och upptagningar som kommit till vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken. Målsägandens och den misstänktes språk skall antecknas i förundersökningsprotokollet.

I förundersökningsprotokollet skall göras en anteckning om material som uppkommit vid förundersökningen men som inte har tagits in i protokollet.

Den som med stöd av 2 kap. 1 § lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag**om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut
 fogas till 4 § lagen den 22 september 2000 om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) ett nytt 3 mom. som följer:

4 § <i>Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande</i>	om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheter bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/). Om kommunernas och samkommunernas skyldighet att lämna socialvård på finska och svenska bestäms i socialvårdslagen.
---	---

 Om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt _____ Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag**om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter**

I enlighet med riksdagens beslut
 fogas till 3 § lagen den 17 augusti 1992 om patientens ställning och rättigheter (785/1992), sådant detta lagrum lyder i lag 653/2000, ett nytt 4 mom. som följer:

3 § <i>Rätt till god hälso- och sjukvård samt till gott bemötande</i>	vid användningen av dessa språk hos myndigheter bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/). Om kommunernas och samkommunernas skyldighet att tillhandahålla hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska bestäms i folkhälsolagen och i lagen om specialiserad sjukvård.
--	--

 Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning _____ Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag**om ändring av socialvårdslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 fogas till socialvårdslagen av den 17 september 1982 (710/1982) en ny 40 §, i stället för den 40 § som upphävts genom lag 813/2000, som följer:

40 §

I enspråkiga kommuner och samkommuner skall socialvård lämnas på kommunens eller samkommunens språk. Om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).

I tvåspråkiga kommuner och samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall socialvård lämnas på kommunernas och samkommunernas båda språk så att klienten

blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

Kommunen respektive samkommunen skall dessutom se till att nordiska medborgare när socialvård lämnas vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska. Kommunen eller samkommunen skall härvid i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag**om ändring av 28 § folkhälsolagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i folkhälsolagen av den 18 januari 1972 (66/1972) 28 §, sådan den lyder i lag 248/1997, som följer:

28 §

I enspråkiga kommuner och samkommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på kommunens eller sam-

kommunens språk. Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk

hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).

I tvåspråkiga kommuner och i samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på kommunens eller samkommunens båda språk så att patienten blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

Kommunen respektive samkommunen för

folkhälsoarbetet skall dessutom se till att nordiska medborgare när de anlitar hälsovårdstjänster vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska. Kommunen eller samkommunen skall härvid i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om ändring av lagen om specialiserad sjukvård

I enlighet med riksdagens beslut *upphävs* i lagen den 1 december 1989 om specialiserad sjukvård (1062/1989) 33 § 3 och 4 mom., av dessa lagrum 4 mom. sådant det lyder i lag 908/1992, och *fogas* till lagen en ny 33 a § som följer:

33 a §

I sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med endast ett språk skall sjukvård tillhandahållas på detta språk. Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).

I samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner skall sjukvård tillhandahållas på samkommunens båda språk

så att patienten blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

Samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt skall dessutom sörja för att nordiska medborgare kan använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska, när de anlitar sjukvårdstjänster. Samkommunen skall då i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får den tolk- och översättningshjälp som de behöver.

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.**Lag****om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelningsslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i kommunindelningsslagen av den 19 december 1997 (1196/1997) 3 § 2 mom. som
följer:

3 §
Lagens tillämpningsområde

Om beaktande av befolkningens språkför-
hållanden bestäms i grundlagen.

----- Denna lag träder i kraft den 20 .

Nådendal den 28 juni 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister Johannes Koskinen

5.

Lag**om ändring av förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 37, 39 och 40 § som följer:

Gällande lydelse

37 §

Förundersökningsmyndigheten skall ombesörja tolkning, om den som skall förhöras inte behärskar det språk som enligt språklagen (148/22) skall användas vid myndigheten eller om han på grund av hörsel- eller talskada inte kan göra sig förstådd.

39 §

Vid förhör skall ett förhørsprotokoll föras. Också över andra förundersökningsåtgärder skall protokoll uppsättas eller anteckning göras i någon annan handling.

Föreslagen lydelse

37 §

Den som förhörs i förundersökning har rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt vad som bestäms i 10 och 18 § språklagen (/). Förundersökningsmyndigheten skall ombesörja tolkning eller på statens bekostnad skaffa en tolk, om myndigheten inte enligt språklagen behöver använda den misstänktes språk.

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid förundersökning finns i lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991).

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga som hörs vid förundersökning har rätt att få avgiftsfri tolkning, om inte förundersökningsmyndigheten själv ombesörjer tolkning. Myndigheten skall på tjänstens vägnar se till att behovet av tolkning tillgodoses. Tolkning skall på motsvarande sätt ordnas när det behövs på grund av hörselskada eller talfel.

39 §

Vid förhör skall ett förhørsprotokoll föras på det språk som den förhörde har använt under förhöret. Också över andra förundersökningsåtgärder skall protokoll uppsättas

Gällande lydelse

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen läsas upp för den förhörde och ges till honom för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om hans berättelse har blivit riktigt antecknad. I förhørsprotokollet skall också införas en sådan begäran om korrigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Den förhördes berättelse får även spelas in på en ljud- eller bildupptagning. Den förhörde skall få granska den upptagna berättelsen på det sätt varom närmare stadgas genom förordning.

40 §

Sedan förundersökningen avslutats skall över det uppkomna materialet uppsättas ett protokoll (*förundersökningsprotokoll*), om detta behövs för fortsatt behandling av ärendet. I protokollet skall intas förhørsprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna samt därtill fogas de handlingar och upptagningar som kommit till vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken.

Om det material som uppkommit vid förundersökningen och som inte har tagits in i förundersökningsprotokollet skall anteckning göras i detta.

Den som med stöd av 2 kap. 1 § lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.

Föreslagen lydelse

eller anteckning göras i någon annan handling.

Genast efter förhöret skall den protokollförda berättelsen läsas upp för den förhörde och ges till honom för granskning. Den förhörde skall tillfrågas om hans berättelse har blivit riktigt antecknad. I förhørsprotokollet skall också införas en sådan begäran om korrigering eller tillägg som inte har föranlett ändring i protokollet. Protokollet får inte ändras sedan den förhörde har granskat det och de begärda korrigeringarna och tilläggen har gjorts.

Den förhördes berättelse får även spelas in på en ljud- eller bildupptagning. Den förhörde skall få granska den upptagna berättelsen på det sätt som närmare bestäms genom förordning av statsrådet.

40 §

Sedan förundersökningen avslutats skall över det uppkomna materialet uppsättas ett protokoll (*förundersökningsprotokoll*), om detta behövs för fortsatt behandling av ärendet. I *förundersökningsprotokollet* skall *tas in* förhørsprotokollen och redogörelser för undersökningsåtgärderna samt därtill fogas de handlingar och upptagningar som kommit till vid undersökningen, om de kan antas ha betydelse i saken. *Målsägandens och den misstänktes språk skall antecknas i förundersökningsprotokollet.*

I förundersökningsprotokollet skall göras en anteckning om material som uppkommit vid förundersökningen men som inte har tagits in i protokollet.

Den som med stöd av 2 kap. 1 § lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.

Denna lag träder i kraft den

20 .

6.

Lag**om ändring av 4 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 4 § lagen den 22 september 2000 om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

4 §

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

När socialvård lämnas skall klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

Föreslagen lydelse

4 §

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

När socialvård lämnas skall klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

Om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheter bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/). Om kommunernas och samkommunernas skyldighet att lämna socialvård på finska och svenska bestäms i socialvårdslagen.

—————
Denna lag träder i kraft den 20 .
—————

7.

Lag**om ändring av 3 § lagen om patientens ställning och rättigheter**

I enlighet med riksdagens beslut fogas till 3 § lagen den 17 augusti 1992 om patientens ställning och rättigheter (785/1992), sådant detta lagrum lyder i lag 653/2000, ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

3 §

Rätt till god hälso- och sjukvård samt till gott bemötande

Var och en som varaktigt bor i Finland har utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som står till hälso- och sjukvårdens förfogande vid respektive tidpunkt rätt till en sådan hälso- och sjukvård som hans hälsotillstånd förutsätter. Om sådana personers rätt till vård som tillfälligt vistas i Finland gäller vad som särskilt stadgas eller vad som avtalats därom mellan stater på basis av ömsesidighet. Om kommunernas och statens skyldighet att ordna hälso- och sjukvård gäller dessutom folkhälsolagen, lagen om specialiserad sjukvård, lagen om smittsamma sjukdomar (583/86), mentalvårdslagen (1116/90), förordningen om fångvårdsväsendet samt lagen om hälsovården inom försvarsmakten.

Varje patient har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. Vården skall ordnas och patienten bemötas så att hans människovärde inte kränks och att hans övertygelse och integritet respekteras.

Patientens modersmål och individuella behov samt den kultur som han företräder skall i mån av möjlighet beaktas i vården och bemötandet.

Föreslagen lydelse

3 §

Rätt till god hälso- och sjukvård samt till gott bemötande

Var och en som varaktigt bor i Finland har utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som står till hälso- och sjukvårdens förfogande vid respektive tidpunkt rätt till en sådan hälso- och sjukvård som hans hälsotillstånd förutsätter. Om sådana personers rätt till vård som tillfälligt vistas i Finland gäller vad som särskilt stadgas eller vad som avtalats därom mellan stater på basis av ömsesidighet. Om kommunernas och statens skyldighet att ordna hälso- och sjukvård gäller dessutom folkhälsolagen, lagen om specialiserad sjukvård, lagen om smittsamma sjukdomar (583/86), mentalvårdslagen (1116/90), förordningen om fångvårdsväsendet samt lagen om hälsovården inom försvarsmakten.

Varje patient har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. Vården skall ordnas och patienten bemötas så att hans människovärde inte kränks och att hans övertygelse och integritet respekteras.

Patientens modersmål och individuella behov samt den kultur som han företräder skall i mån av möjlighet beaktas i vården och bemötandet.

Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska

samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheter bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/). Om kommunernas och samkommunernas skyldighet att tillhandahålla hälso- och sjukvårdstjänster på finska och svenska bestäms i folkhälsolagen och i lagen om specialiserad sjukvård.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag**om ändring av socialvårdslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till socialvårdslagen av den 17 september 1982 (710/1982) en ny 40 §, i stället för den
40 § som upphävts genom lag 813/2000, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

I enspråkiga kommuner och samkommuner skall socialvård lämnas på kommunens eller samkommunens språk. Om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).

I tvåspråkiga kommuner och samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall socialvård lämnas på kommunernas och samkommunernas båda språk så att klienten blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

Kommunen respektive samkommunen skall dessutom se till att nordiska medborgare när socialvård lämnas vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska. Kommunen eller samkommunen skall härvid i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp.

—————
Denna lag träder i kraft den 20 .
—————

9.

Lag**om ändring av 28 § folkhälsolagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i folkhälsolagen av den 18 januari 1972 (66/1972) 28 §, sådan den lyder i lag 248/1997, som följer:

Gällande lydelse

28 §

I enspråkiga kommuner och samkommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på kommunens eller samkommunens språk.

I tvåspråkiga kommuner och i samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på båda språken så att patienten blir betjänad på sitt eget språk.

Kommunen respektive samkommunen för folkhälsoarbetet skall dessutom se till att nordiska medborgare när de anlitar hälsovårdstjänster vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, *dvs.* finska, danska, isländska, norska eller svenska. Kommunen eller samkommunen skall härvid om möjligt sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp.

Föreslagen lydelse

28 §

I enspråkiga kommuner och samkommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på kommunens eller samkommunens språk. *Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).*

I tvåspråkiga kommuner och i samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner skall hälsovårdscentralen tillhandahålla hälsovårdstjänster på *kommunens eller samkommunens* båda språk så att patienten blir betjänad på *det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.*

Kommunen respektive samkommunen för folkhälsoarbetet skall dessutom se till att nordiska medborgare när de anlitar hälsovårdstjänster vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska. Kommunen eller samkommunen skall härvid *i mån av möjlighet* sörja för att nordiska medborgare får behövlig tolk- och översättningshjälp.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag**om ändring av lagen om specialiserad sjukvård**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen den 1 december 1989 om specialiserad sjukvård (1062/1989) 33 § 3 och 4 mom., av dessa lagrum 4 mom. sådant det lyder i lag 908/1992, och fogas till lagen en ny 33 a § som följer:

Gällande lydelse

33 §

I sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner skall patienterna tillförsäkras sjukvård på sitt modersmål, finska eller svenska.

Kommunalförbundet för ett sjukvårdsdistrikt skall dessutom sörja för att nordiska medborgare kan använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska, när de anlitar hälsovårdstjänster. Kommunalförbundet skall då i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får den tolk- och översättningshjälp som de behöver.

Föreslagen lydelse

(upphävs)

33 a §

I sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med endast ett språk skall sjukvård tillhandahållas på detta språk. Om patientens rätt att använda, bli hörd och få expeditio- ner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användning- en av dessa språk hos myndigheterna bestäms i 10, 18 och 20 § språklagen (/).

I samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner skall sjukvård tillhandahållas på samkommunens båda språk så att patienten blir betjänad på det språk han eller hon väljer, antingen finska eller svenska.

*Gällande lydelse**Föreslagen ledelse*

Samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt skall dessutom sörja för att nordiska medborgare kan använda sitt eget språk, finska, danska, isländska, norska eller svenska, när de anlitar sjukvårdstjänster. Samkommunen skall då i mån av möjlighet sörja för att nordiska medborgare får den tolk- och översättningshjälp som de behöver.

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.**Lag****om ändring av 3 § 2 mom. kommunindelningsslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i kommunindelningsslagen av den 19 december 1997 (1196/1997) 3 § 2 mom. som
följer:

Gällande lydelse

3 §

Allmänna förutsättningar

Om beaktande av befolkningens språkför-
hållanden bestäms i regeringsformen.

Föreslagen lydelse

3 §

Lagens tillämpningsområde

Om beaktande av befolkningens språkför-
hållanden bestäms i *grundlagen*.

Denna lag träder i kraft den 20 .